

ТОМИСЛАВ ТОМИЋ

ЗЛОЧИН
“МИЛОСРДНОГ
АНЂЕЛА“

Бомбардовање РТС 1999.

ИТАКА
Београд 2004.

ПСИХОЛОГИЈА ЗЛА

Ово је дакле књига о Злу.

Феномен Зла може се посматрати из антрополошког, филозофског, социјалног или религиозног угла али и кроз психолошку, односно психијатријску визуру. У том контексту ово је књига о психологији Зла.

Као психијатар консултант у РТС-у др Томић је више од једне деценије пратио психолошке турбуленције својих клијената новинара, са којима је имао не само професионални већ и онај, исто толико значајан, људски контакт. Кроз такав контакт, својствен иначе аутентичним психијатрима, који надилази класичне психотерапутске схеме и психијатријске шаблоне, прерастајући у метакатегорију сусрета двају људских бића, аутор је доживео драму једне професије као интензивно лично искуство. Апокалиптични крешчендо ове драме – бомбардовање зграде београдске телевизије са свим пратећим жртвама – открио је, на колико суров толико болан начин, присуство Зла које смо до тада само слутили а чији задах одавно натапа планету.

Као судски вештак у тој макабр-епизоди, др Томић кроз брижљиво изабране фрагменте својих вештачења открива “координате страха и координате бола“ жртава из Абердареве улице. Кроз појединачне судбине он настоји да допре до суштине Зла и осветли га у психијатријским категоријама као универзални феномен али и као метафору насиља западног наддруштва које угрожава и саме темеље наше цивилизације.

Разумљиво је да у том напору, као што то често бива у психијатрији, аутор не може да избегне антрополошке, филозофске па и религиозне конотације. Због тога је тешко одредити жанр коме припада овај текст. Могао би то бити сјајан стручни прилог пракси судско-психијатријског вештачења али и уџбеник о психологији

манипулација људским духом. Можда би се могао сврстати у есеје о етичким стандардима новинарске професије, причу о манипулисаним манипулаторима, оглед о медијској моћи и медијској беди, као што би се могао доживети и као узбудљива и болно искрена професионална аутобиографија једног психијатра.

За мене је ово, међутим, књига опомена: “Они који су погинули те ноћи у згради РТС-а“ – гласи опомена аутора – “морају постати симбол будућег света у драми савести човечанства, незаобилазан на путу у временима која долазе. У противном никаква времена неће доћи.“

Књигу треба држати уз себе и повремено је изнова ишчитавати.

Часлав Хаџи Николић

РТС СИНДРОМ

Шта је то РТС синдром? Може ли се уопште говорити о РТС синдрому, може ли се он као одређени психолошки феномен поредити са “вијетнамским синдромом”, на пример? Или “заливским синдромом?” “Синдромом једанаестог септембра”? Хирошима и Нагасакија? Да ли је у питању нешто што оставља дубоке и трајне последице по поједница и ширу групу, што по негативној конотацији има и универзалну “вредност” и на тај начин добија парадигматичан значај?

Колики је пут од Ф 117 до Ф 43?

Да ли се РТС синдром односи само на новинаре или захвата и оне који телевизију гледају и радио слушају, то јест на оне који су доживели ту ноћ као своју личну трагедију и трагедију савременог света? Да ли је његова пропагандна варијанта довела до рушења илузија целог једног народа? Да ли је бомбардовање једног медија коначно показало оно што у свом страху савремени свет већ одавно слуги: да нема светиња које сила неће порушити ако у свом помраченом уму “израчуна” да је нешто сметња њеном остварењу циља. Уз бирану реторику.

У сваком случају реч је о драстичном преседану после кога у светским оквирима неће бити све исто. Невидљиви авион, који је оборен над Добановцима, Ф 117, имплицира психолошки Ф43. У огледалу века који је измицао човек је, сасвим огољен, видео свој најистинитији лик. Видео је своју немоћ, видео је свој претећи одраз који га у нови миленијум уводи слабог и несигурног, изложеног сили света за коју више нема никаквих препрека и ограда. Бомбардовањем једне европске земље, бомбардовањем једне европске престонице, бомбардовањем централне телевизије те земље и те престонице, започела је нова историја планете. Бомбардовањем РТС-а и убиством 16 недужних људи који су само радили свој посао послата је са неколико страна, усмеравана из једног пакленог центра моћи, порука човеку новог миленијума.

Нови миленијум је у рукама Новог светског поретка!

Владари планете су владари наших живота!

Они ће бити *милосрдни* према нама – побиће нас мање него што би могли!

Они нас виде свуда, они нас виде одасвуд, они нас прецизно гађају одасвуд! Нигде више нисмо сигурни, наши су животи дефинитивно у рукама других. И сама медијска сила је у служби тог новомиленијумског чудовишта.

Потврду за ту тврдњу добили смо те исте 1999. године. Оног часа када су новинари аплаудирали на сеансама НАТО-пакта и његовим прес-конференцијама, постали су ратна страна која подржава убице и злочинце. Потписали су своју немоћ сврставајући се уз моћне.

У пропагандном рату сва су средства дозвољена, а режими располажу и животима новинара као што располажу животима војника.

Ради пропагандног ефекта прибегавају злочиначким махинацијама, што је толико пута потврђено управо на територији СРЈ.

Наравно, и то је само једна од илузија, јер се игра увек *сироводи* по правилима које одређује јасно замишљен крај игре.

Ширење илузије о правди и слободи, демократији и независности, толеранцији; разумевању и солидарности, о нашој личној слободи, само је наивно или смишљено учешће у завери против људског рода. У томе учествују и они који свесно или несвесно игноришу постојање низа заблуда и илузија у психијатрији. Нашим животима, нашом менталном свешћу влада невидљива земаљска сила.

Она ће нам веома брзо прописивати дужину живота, број рађања по глави становника, количину воде, врсту хране, време умирања... Укратко, све што имамо није више наше.

Није далеко време када ће се свакој земљи прописати одређени број рађања у зависности од заслуга и потенцијалне користи.

Човек је у 21. век ушао једнако сићушан и охол као што је и био. Ничему се није научио, као што ништа није научио из претходних 20 векова. Уосталом, ако је и извукао некакве поуке,

остаје немоћан пред својом уништитељском природом. Пред својим ратничким нагонима. Понео је из прошлог века кофер пун страхова. Страху од глади, од војски, од непогода природе, од болести, од мора, од даљине, од неизвесности, додати су нови страхови, менталног карактера. Страх од “милосрђа” срдитог анђела.

Над њим је виша сила и као претња и као изговор, и као решење, компензација за сопствено неделовање. У баналном поимању, старинском и народном, виша сила се увек односи на природне непогоде, каткад метафорично и на нешто на шта човек не може да утиче. Одговор на питање шта је виша сила данас, одвео би нас у лабораторије светске манипулације које управо раде на томе да неке невидљиве ирационалне више силе завладају људским умом и људским животима.

Немоћ појединца постаје све читија. Савремени човек је попут давног претка, истеран из склоништа на чистац, незаштићен са свих страна. Немоћ је огољена и боли. Људска потреба за заштитом ствара најразличитије варијанте опстајања, од грађења тврђава, политичких система, до параболних прича, али истина је такође огољена до коске. Мит о Давиду и Голијату као вековној утехи малих и слабих, у новоуспостављеним односима моћних и малих, моћних и моћних, једноставно више не вреди. Мит о великом царству које увек пропада, чиста је илузија и опсена. У стварности је све много другачије. Мит је храна лаковернима и слабима, узалудна нада и трошна илузија.

Незаинтересованост, равнодушност, себичност надвладавају. Изневеравање Библијског правила “Љуби ближњега свога“ је наша истина. Рат – негде далеко; глад – негде далеко нису наш рат, наша глад. Гледали смо албанску децу како беже – јесмо ли мислили да се то исто може вратити као бумеранг? Мисле ли Албанци да им се злочини које чине неће вратити? Да ли су Талибани нама ближњи или непријатељи? Да ли Бог тражи да се сваки човек “љуби“ као ближњи, или само припадник своје вере? Зар нису ближњи немилосрдно клани кроз историју? Наведимо макар два примера – освајање Византије 1204. и случај Срба за време Другог светског рата.

Мноштво је питања на које човек нема одговор. Мноштво је тема за које нема чак ни питање. Нови светски поредак – шта је то? Шта је све у служби страховладе Новог светског поретка? Медијска моћ, разорна моћ информације, медијска виша сила – шта је то? Медијска виша сила репродукује Информацију као вишу силу. Терор информације доноси страх пред информацијом. Страх је вечан, универзалан, трајан и разарајући.

РТС синдром има низ обесхрабрујућих варијација, које, као зрачење, допиру до наше свести или духа. У прво време јавља се као пропагандна пилула домаћег режима која усмерава против света, са јаком злоупотребом патриотске компоненте. Као експлицитни страх који темељи на згаришту илузија и чињенице да они који могу да разоре РТС, дакле моћну медијску машинерију која припада светској медијској породици, могу да разоре и убију и све друго. Као историјски страх и паклена вертикала у сећању да су то исти они који су разорили Хирошиму и Нагасаки, и да ти исти могу да учине то исто и са Србијом.

Други аспект је дубоко личан и тиче се саме РТС, односно новинара. У њих се трајно насељавају страх и осећање несигурности. Суочени су са претпоставком да су можда жртвовани, да њихова професија и није ни тако моћна ни тако важна, да су њихови животи само део пропагандне машинерије којој и сами служе. Они губе тле под ногама, њихов психолошки центар за равнотежу је поремећен и општа несигурност влада њиховом свешћу. Из свих сведочења и експертиза које сам начинио, произилази иста сумња и исти страх. Потпуно рушење илузија доводи до хаоса у свести. До немогућности да се понуди јасна алтернатива, да се новонастало стање рационализује, да се створи реална слика стварности, односно пост стварности. Нове стварности за оне који су изложени разарајућем РТС синдрому.

У дну целог тог комплекса је исконски страх. У току је племенски рат за територију и бољи комад меса, за чисту воду, и то се увија у најперфиднију пропаганду, а некад и не прикрива.

Наш случај је по свему карактеристичан.

Свест се обликује и репродукује према механизмима који остављају дубок траг на психу људи. Година 1999. је само врхунац

“усађивања” несигурности, страха, немоћи. Бомбе доносе страх од смрти и страх од рањавања (касетне бомбе) свакодневно, са тешким трауматским последицама. Нараста осећање немоћи код деце, осећање немоћи код жена и старих. У самом темељу те страшне савремене пирамиде страха и у самом њеном врху је исто сазнање, као најстрашнија разарујућа сила: не можемо да заштитимо ни живот сопственог детета.

Одлазак у школу, рођендане, поклоне, сусрете са пријатељима, смену дана и ноћи, музику, уметност, потребу за комуникацијом – прате и смењују страхови: у свести су нам ишчекивање авиона, бомбардовања, лоше вести, разарања, смрти. Магистрални симптом је: угроженост. Угроженост куће, града, болнице, огњишта. Подрум – склониште, затвореност, развијају класичну клаустрофобију, и планетарну клаустрофобију. Човек се пита: где побећи?

Сирене – нагло и учестало буђење нагона страха, бруј авиона, вести о разарањима, гласине, нагађања... имају низ последица које воде ка потпуном краху. Коначни исход је наук да треба бити покоран и сићушан. Планетарни страх доноси планетарну немоћ. Њој робују и највећи. Велики страхови великих сила (нуклеарни рат) имају за последицу сазнање да ништа не можемо да учинимо, ма колико моћни били, пред лудошћу другог.

Како у томе пролазе они који се држе старих идеала о слободи? Да ли је генетска непокорност Срба – заблуда или истина? Где води мит о моћи у прошлости, потреба о достизању узора и самозаваравање о себи, илузије о себи и свету, о нацији, о ратничком и победничком менталитету?

Кад све прође, остају ране: продужено осећање немоћи, сећање на осећање немоћи, чињеница да је ум тај који убија уместо да спасава, да је технолошки напредак против човека. Да је, на крају, све против човека. Пред његовим очима одиграва се подела плена, “реализују” кривица и казна, понављају се исти синдроми, али он не може ништа да учини. Политичка промена има поразан резултат за оног које ту промену желео: неизмењено осећање немоћи – власт остаје иста. Нови прикривени процеси изолују

појединца и стављају га пред свршен чин. Скривена информација је још скривенија. Трезори греха су богатији. Прошлост о којој не знамо ништа, о којој сазнајемо невероватан број нових чињеница које су од нас биле скривене, мултипликује се. Будућност је неизвесна као и прошлост.

Сви који су се извукли из пакла РТС-а упали су у неку врсту дневне ноћне море: да су **свесно жртвовани и да су њихови пријатељи хладнокрвно убијени**. Та чињеница, да су стварчица у рукама моћника и њихових помагача, да су њихови животи ствар за поткусуривање, да су безвредни, да су само пропагандне вредности, да могу бити само маркетиншки поен, да су жртвовани као фигура у шаху, да иза њих без њихове воље остају деца, жене, сестре, мајке, њихови најрођенији, да о њима одлучују други на најсуровији начин, потпуно мења однос према животу и смрти, људима, околини.

Човек не може да то прихвати као стварност, јер је имао илузија о стварности и о себи у њој. Истински не може да прихвати оно што се тражи да прихвати, да је безначајан кад за то неко моћан нађе разлог, да све приче о хуманости и демократији падају у воду кад људско биће започне свој политички ритуални плес или ратни поход. Свако постаје нека врста ратног инвалида, свако је избеглица – бескућник, оптужен, отпуштен, заборављен. Његов пораз постаје потпунији кад се суочи с чињеницом да су они који су му растурили дом и илузије напредовали, да су се обогатитли, да грабе напред и смишљају нове ратове и разарања. Растурени и растројени народ остаје без снаге и жеље за животом. Пораст самоубиства је свакодневан, хиљаде људи скочило је са спрата, ставило конопац на врат, потегло ороз. Старија популација преузима на себе “нови лапот” којим решава свој проблем и проблем потомака, и сви то прихватају као најбољи излаз.

На историјском плану држава је дефинитивно покорена и освојена територија. Време које долази, које је дошло, своје грехе, преваре и обмане, заклања греховима претходника.

Медији као инкарнација силе и власти опет владају. Истинска немоћ да се прозре у процесе који се збивају испод стварности је

још прочитати. Тероризам информације и класични тероризам су наша стварност. Добродошли тероризам као оправдање за нове ратове је нови мотив. Генетски инжењеринг – клонирање човека – дефинитивно непризнавање Бога, оправдавају крик: “Зауставите планету, хоћу да сиђем!” И то није само фигура. Вапај је заснован на суровој реалности. Али: где побећи?

Где побећи, како се искобелати из стотину ступица, замки, сећања, заблуда, питају се обични људи, а нарочито они који су делили власт у једном тренутку. Како сва та сазнања утичу на новинаре? Како они прихватају очигледне заокрете који се косе са њиховим сазнањима и убеђењима?

Са каквим осећањем живе најближи, рођаци и пријатељи, шеснаесторо погинулих у бомбаровању РТС-а?

Са каквим осећањем живе данас они који су преживели ноћ бомбардовања РТС-а?

Колико је чињеница да је хладнокрво бомбардована централна телевизија, претходно промовисана у ратну страну, утицала на менталну свест нације?

Колико је РТС синдром дубоко пустио корене у нашој свести?

У редовима који следе чућемо сведочења **сведока века**: оних који су преживели ноћ бомбардовања, о себи, о другима, о страху, о нади, о сумњи, о вери...

Погледаћемо у регистар неких заблуда и илузија у психијатрији. Пробаћемо да уђемо под копрену Новог светског поретка и моћника који експериментишу са нашом свешћу и наши животима.

Подсетићу се година психијатријске праксе и сусрета са новинарима, разговора са њима у разним фазама друштвеног и политичког развоја и њихових личних дилема, веровања и заокрета, до страдања и трагедија које су им промениле живот. Желим да као психијатар откријем све координате вештачења страха и вештачења бола на случају који је указао на злочиначку страну цивилизације, на помрачени ум најмоћнијих сила које без трунке оклевања и савести уништавају све што им се нађе на путу. Бомбардовање Радио телевизије Србије је ноћ ужаса, не само за нас, него за

савест човечанства. Ноћ ужаса, дани ноћне море за оне који су се затекли у згради која је бомбардована. Моја професионална запажања приликом вештачења њиховог страха и бола и разних оштећења доступна су на овај начин и обичним људима и стручњацима.

За мото ове књиге узели смо страницу из дневника мале Јоване Станар, јер нам се чини да је трауматско искуство из детињства пресудно за њену садашњост и будућност. Читав њен “мали живот страха” прети да постане живот у страху и немиру. Ево њеног писма у целини, а то ће, чини се, бити најбољи начин да укажемо на слојевитост и метафоричност синтагме РТС синдром.

“Чећврџак. Ноћ. Завијају њи у дворишћу, чују се сирене. Мама и ја смо саме. Мада сам већ навикла на овај звук, њоново ме њодилази језа. Али како је њек њаћи? Он је на њослу, у Телевизији за коју већ данима кажу да ће је бомбардоваћи.

Оћишла сам да сјавам, и у једном њренућку њробудио ме је сџрашан њрасак бомбе. Мама је већ била будна. Обе смо ослушкивале са које је сџране дошао сџрашан звук.

Зачули су се кораџи у дворишћу, њешки као да носе неку њуџу. Када сам угледала деку, на њеџовом лиџу је све њисало. Није било речи. Само њоџледи. Мама ме је снажно заџрлила, и њек њада сам схваћила да је бомбардована Телевизија. Нисам хћела да верујем и само сам џговорила да њо није нишћа, али како моџ њаћие све дуже није било, њочеле су сџрашне мисли да ми се моћају њо џлави.

Убрзо се њојавио снимаџ на њелевизији. Ужас! Излаз из Абердареве био је њоћћуно заћрћан. У њом њренућку нешћо ме је њресекло. Сћудио у коме је мој њаћа радио налазио се само два-ћри мећра од месћа удара: ја и даље не верујем... У сћвари, обузо ме је ужасан... страх...? - њо нема име. То је нада, и слућња, и сћрећња, и бол, и језа. То је када чекаш и чекаш и... шћа ће бићи... Не моџу више да њишем.

Ово није њренућак сџраха ово је џео мој мали живои сџраха.”

Те ноћи, 23. априла 1999. године, у НАТО бомбардовању зграде РТС погинули су:

Мунитлак Јелица
Банковић Ксенија
Стоименовски Дарко
Стојановић Небојша
Драгојевић Драгорад
Тасић Драган
Делетић Александар
Стевановић Славиша
Медић Сениша
Стукало Иван
Марковић Дејан
Јоксимовић Милан
Јовановић Бранислав
Јанковић Милован
Митровић Томислав
Јонтић Слободан

Свет је превише лако прешао преко једног искуства које открива све паклене вертикале и спирале Новог светског поретка. Они који су погинули те ноћи у згради РТС-а – шеснаест мученика који нису изашли из те **ноћи човечанства** – морају постати универзални симбол напредног света у драми *савесни човечанства*, незаобилазан на путу ка временима која долазе. У противном никаква времена неће доћи.

ЗАБЛУДЕ И ИЛУЗИЈЕ ПСИХИЈАТРИЈЕ

Једна римска изрека каже: *Говори да бих ње видео*. Мудрост која имплицира и религиозну конотацију. Божански глас је својеврсно видело људима. С друге стране, означава слојевитост људског гласа који у себи садржи најдубље емоције или намере. Живимо у времену када узалуд очекујемо велики Глас одозго, када глас одоздо долази пропуштен кроз медијску призму, изобличен, скремблован, прикривен. Истина и истинитост су наше илузије и наше заблуде. Немамо коме више да се обратимо, немамо коме више да говоримо. Наш говор своди се све више на ћутање, или је његово најчешће испољавање: крик. Врло смо близу страху и патњи библијског Јова, Јововим питањима и оптужбама.

Римљани су имали пословицу: "Све ми узмите, али ми оставите моје илузије и ја ћу и даље живети". Спасоносна формула која признаје слојеве и низове илузија. Горе је "бескрајни плави круг – у њему звезда", доле, у земаљским оквирима, илузија се распростире у свим правцима, јер човек има илузије и о својој прошлости и о својој садашњости и о својој будућности. Нарочито ако му реалност измиче и он се свесно опредељује за илузију као поље реалности. Али, време је да се упитамо, није ли се затворио круг илузија и заблуда, да ли смо пред апокалипсом као јединим али великим одговором о нама?

Није ли одговор поражавајући и крајње неочекиван!

Човек је највећа заблуда природе, и из те чињенице произилазе све друге заблуде. Дошао је крај историје, дошло је време у коме је све састављено од мозаичких фрагмената, историјских, психолошких, философских, социолошких, било да је у питању прошлост, садашњост, будућност... У питању је једно једино време у коме је човек изгубљен у времену, без историје и без будућности, изгубљен и одсечен, заборављен и одбачен.

Без историје није могуће разумети и дефинисати сопствено време, а ни времена која предстоје. Историјски заборав у било којој области оставља нас без чврстих упоришта и могућности дубљег понирања у суштину.

Пре скоро 40 година започео сам лекарски стаж у болници у Никшићу, код тада врло познатог педијатра др Душана Мандића. Ево његове верзије “Развоја психологије човека”, у којој човек има слободно поље кретања између наковња и чекића.

Др Мандић је своје “предавање“ започео наводећи пример најстарије многобожачке цивилизације, у којој сваки човек, или скупина људи, има своје богове и заштитнике који непрекидно бдију и уливају им наду и помоћ. Међутим, појавио се Христ, рекао да је он једини бог и да човек не може да има других богова осим њега. За утеху му је оставио награду у рају после смрти и породицу и имање на земљи. Човек је и то прихватио будући да је схватио да је и Христ био бого-човек а човек његов син.

Појавом Дарвина, каже даље прича др Мандића, дошло је до снажног разочарења, пошто је Дарвин сматрао да човек не само да није син божји него је потекао од мајмуна. Отрежњење је било горко, али остало је какво-такво задовољство јер су сачувани имање и породица. Онда на сцену ступа Маркс који саопштава да нема Бога, да је човек у ствари производ еволуције и рада али да нема никакво власништво, да ни имање ни породица нису његови већ “опште добро.”

Разочаран, и у сталном тражењу себе, истине о себи и одговоре на многа питања, човек се ослонио на илузију да је бар власник сопствене личности и сопственог живота. Али, појављује се Фројд и руши му и последњу илузију тврдећи да је човек ипак највећим делом несвесно биће и да није власник ни сопствене личности, нити сопственог живота, укљештен између две громаде несвесног – Ида и Суперега. Или, како би Његош рекао, “једна сламка међу вихорове/ сирак тужни без нигђе никога”.

Историја западне цивилизације је, у суштини, историја монотеистичке религије, тј. пре свега историја јеврејске цивилизације која је снажно утицала на цео стари свет. Прва монотеистичка

религија је забележена код Јевреја и почиње са њиховом “светом књигом” – Талмудом, после које се појављује Стари завет а онда и Нови завет. Из Новог завета се развија хришћанство, а из њега и муслиманска религија, са појавом “пророка Мухамеда”.

Године 1054. долази до дефинитивне поделе хришћанства на ортодоксну (православну) и католичку цркву. Унутар католичке цркве се јављају многи покрети међу којима је најјача реформација која формира засебну цркву. Касније се одвајају многе секте унутар католичке цркве.

Схематски би се западна цивилизација могла представити као низ чворних тачака на основи древне грчке филозофије: Талмуд – стари завет – нови завет – хришћанство (расцеп и реформација) – мухамеданство – средњи век, који је под утицајем ове две доминантне религије – дарвинизам – марскизам и разни други “изми” (фашизам, нацизам, лењинизам, стаљинизам, социјализам, комунизам, ционизам и јудаизам), психоанализа, парапсихологија, биоелектроника, “ демократија и људска права”. Наравно, током целе западне цивилизације основу чине практично два филозофска правца – материјализам и идеализам, који су “ишли“ паралелно а повремено и заједно. Они представљају темељ целокупне наше цивилизације.

Паралелно са овим токовима развијају се токови заблуда у наукама и посебно у психијатрији. Заронимо начас у историјску вертикалу развоја медицине, а са њом и психијатрије.

Да најпре дефинишем појмове илузија и заблуда. Термини су нам јасни, њихово значење исто тако. Импликације и консеквенце мање-више познате. Ипак: тешко их је дефинисати. И није лако извести дистинкцију.

Илузије су, у психолошком и филозофском смислу, по мом мишљењу, индивидуални, чак архетипски производи најдубљих емоционалних, моралних а делом и когнитивних садржаја, који служе одбрани интегритета личности. Истовремено, оне подстичу жеље и наде, као и креативне акције личности према себи али и према средини. И поред тога што илузије примарно произилазе из претежно несвесних функција личности, оне су јако подложне

променама. Међутим, многе илузије које у стопу прате човека кроз векове, и даље су присутне, и то као вечити сан о правди, истини, једнакости, срећнијој будућности, о Богу, уз низ других, и врло су често злоупотребљаване, што је за последицу имало много изгубљених живота и много унесрећених људи. Ове механизме врло добро схватају такозване *вође*, које их обилато користе, сејући, подстичући и каналишући обмане и заблуде. Они увек изнова људима доносе несреће. Увек “у име” тих истих најдубљих човекових илузија.

Заблуде су спољашње, *млађе*, претежно когнитивне творевине, које настају некритичним прихватањем наметнутих или “опште-прихваћених” норми, понашања и размишљања. Творци заблуда су најчешће високо интелектуално обдарени људи, без илузија, са јасним циљевима и осмишљеним механизмима за сејање заблуда у погодном тренутку и у погодној “критичној” некритичној маси, која их прихвата као истине и по њима се понаша. Наравно, постоје и ненамерне заблуде које су честе код научника и морално сасвим исправних људи који, због својих унутарњих, несвесних садржаја, некритично прихвате неку идеју и прогласе је за истину. У томе је основна разлика између свесне, која служи за манипулације масама, и ненамерне заблуде. За разлику од илузија које су претежно индивидуалне заблуде су углавном масовне и снажне когнитивне творевине. Могу да овладају целокупном личношћу која их *сироводи* без отпора, уверена у њихову истинитост, односно реалност.

Да би заблуде могле да се пласирају потребно је низ предуслова.

1. Појединац или група која их свесно и намерно креира за сопствене циљеве.

2. Вештим манипулацијама и скривањем правих циљева директним и индиректним психолошким али и физичким утицајима, атакују на најдубље човекове психолошке садржаје, везујући их за фундаменталне илузије, што посебно успешно раде политичари и преваранти.

3. Мора постојати склоп психолошких, емоционалних, економских и социјалних услова, али и погодне личности, које представљају погодну *и́ле* за заблуде.

4. Избор личности која ће послужити њиховом транспоновању од извора до реципијента. То су најчешће људи обдарени личном харизмом, способни да изазову несвесне реакције људи и да побуде илузије моћи или спасења, као најчешћих механизма.

Сетимо се само великих имена која су продефиловала кроз историју или чак били проглашени боговима, а у суштини су били жртве сопствених или туђих заблуда. Како се појавио Христ? Да ли је он био стварна личност или утеловљење вечите човекове илузије о љубави, братству, правди, једнакости, слободи, божанском пореклу? Да ли је Христ сам створио хришћанство које је постало последња “сламка спаса” за огроман број несрећних и поробљених народау Римском царству? Или је то била свесна и намерна пројекција са циљем уништења непријатеља изнутра, намећући људима илузију оностранице среће и правде у рају и у јединству са Богом? (На другој страни је казна у паклу.) Да ли је Христова жртва *намерна* због много значајнијих циљева? Дугачак је списак питања које вековима постављају мислиоци свих епоха.

Ускрснуће симболизује вредност живота и његов смисао уколико је у функцији добра, које је ова религија изворно пропагира-ла. Хришћанство је показало своју изузетну вредност и одиграло велику улогу у људској цивилизацији у последњих двадесет векова. Оно је често било једина нада и утеха из које је човек црпео своје илузије, своје жеље и наде о друштву правде и једнакости, о оностраном животу и сједињењу с Богом у рају. Многи хришћански мислиоци, попут Св. Августина на западу и великог броја православних духовника, били су дубоко уверени у реалност хришћанског учења. Тако су се понашали и тако су хришћанство проповедали и тумачили, као спас за масе, што су касније комунисти вулгаризовали тврдњом да је “религија опијум за народ”. Међутим, управо се хришћанство као изузетна људска творевина саткана од љубави, страха и наде, врло често злоупотребљавало. И данас се злоупотребљава, како у самој цркви тако и од стране светских моћника. Морамо се сетити Игнација Лојоле и његових језуита који су у име Христа и узвишене идеје правде и наде трпали на ломаче своје неистомишљенике. Све под “вечито будним оком

светог оца“ – папе, који је представљен као “божји изасланик и наследник престола св. Петра”. Покушај отпора у самој католичкој цркви рађа реформацију и Мартина Лутера који користи исте методе у “чишћењу” од душевних болесника, “вештица” и људи који нису прихватили његове идеје, те силом и преваром осваја душе и прави нову цркву у крилу постојеће католичке. Подугачка је историја злочина у име Бога, оних од којих се ни папа ни црква нису дистанцирали, нити су их осудили. Наш народ три пута само у овом веку доживљава “божју милост” својих кољача, које папе, не само да толеришу и да их не осуђују, већ их и подстичу и припремају. Зар и актуелни папа не ради исто и то свесно, прихватајући сејаче заблуда који сатанизују и уништавају народе. Заблуда које су извори злочина.

Православна црква је такође значајни чинилац у психологији али и егзистенцији својих верника. Она је, за разлику од католичке и муслиманске цркве, персонална, ослоњена на појединца – верника који се стално налази пред лицем Бога, где свештеници служе не као посредници већ као учитељи. Сваки верник представља, у ствари, Христову цркву за себе, а свештеници треба да му покажу пут спасења и јединства са Христом. Зато је у политичком и организационом смислу православна црква пре свега духовна творевина, без чврсте догме и организације попут остале две велике религије. Православље нуди изворне хришћанске принципе – умереност, трпљење и одрицање од овоземаљских уживања зарад награде у рају и сједињење са Христом после смрти. Овде су и врлина и грех индивидуални, и за њих је верник одговоран директно Богу. Његов грех не може да опрости свештеник. Комунисти, вођени пре свега католичким клером, врло брзо су схватили колико је православље ”опасно” по њихове циљеве. Одмах су код нас, али и у осталим православним земљама, где је једино успела комунистичка идеологија, побили свештенике и практично разорили цркве. У Црној Гори крајем 1941. године прва комунистичка али не и једина жртва био је свештеник. Године 1945. “победници” су побили преко 60 црногорских свештеника, на челу са митрополитом црногорско-приморским Јоаникијем Липовцем. Ни до данас се православна црква није опоравила.

Следећи ударац је био раскол, потом одвајање “македонске православне цркве”, сада се ствара “црногорска православна црква”. Слична ситуација је била и у Русији и Србији. Изгледа да све ово добро знају и планери Новог светског поретка, схватајући да је православна црква ипак *најбројнија*, односно да православних цркава има колико и верника. И зато нас тако немилосрдно истребљују. Ми смо и сведоци и жртве тог суманутог система који влада светом.

Католичка црква, напротив, има чврсту друштвену, односно, државну и наднационалну организацију са врховним поглаварем – папом који је “божји изасланик на земљи и наследник престола св. Петра”. Он је највиша инстанца до које верник може да допре. Свештеници су не само учитељи, него и заступници папе. Вернику се нуди могућност откупа греха и ослобађања кривице уколико уради доста “добрих дела”. Као што знамо, православни верници, посебно Срби и Руси, тај “опрост у име Христа” су скупо плаћали а и данас га плаћају небројеним жртвама. Злочинци су промовисани у хероје па и деификовани.

Може се поставити питање како то да, иако су све три велике монотеистичке религије (јудаизам, хришћанство и ислам), произашле из једног корена, само православље узмиче, док су друге две у сталној експанзији. Муслимани, као и католици практично не признају нације и државе. Ислам и католицизам карактерише свеобухватност и слични начини експанзије. Муслиманска религија је истовремено и филозофија и начин живота. И на овом свету дозвољава сва уживања и радње “у име Алаха” а “заслужнима вечни живот у Њему.” Врло је прагматична и солидарна, те стално добија све више присталица.

Велики манипулатори вешто користе религију за своје циљеве. Већ смо искусили а и сада доживљавамо сву бруталност заблуда које су посејане “у име Бога и људских права”. Данас је, ваљда, свима јасно да католици воде рат против православља а нож држе муслимани. Но, и једни и други су изманипулисани од стране људи “из сенке” који управљају свим процесима. Циљ је да се свет покори и потчини “великом брату” (САД), који сада преузима прерогативе свемогућег, свезнајућег и свевидећег. Све прерогативи Бога, којега сада на земљи замењује моћ новца и голе

силе која је до савршенства усавршила технологију убијања. Пројектанти су дубоко иза сцене на којој се појављују, као марионете, празне и полулуде сподобе попут наших “савезника”, монструма и убица, перверзних, психопатских, ментално и физички хендикепираних типова који су умислили да имају моћ и право да одлучују о животу и смрти. Не само појединаца већ и читавих народа. Треба видети само актуелне светске моћнике – полуслепе, мржњом и комплексима извитоперене, хомосексуалне и на сваки начин перверзне сподобе које покушавају да “добрим услугама” утерају у тор своје противнике. Или лажним обећањима и бомбама по моделу “штап и шаргарепа” коју су цинично сами промовисали и тако прогласили магарцима читаве народе који неће да се одрекну своје духовности, душе, вере и наде у име “свемогућег капитала”. Ни наши политичари (или боље речено политиканти) нису много другачији. Ваљда политика увек бира такве “вође”, или они такви постају бирајући политику.

Наш народ има пословицу “Ничија није горела до зоре”.

Смемо ли је данас прихватити као наду, данас када делује глобално зло, када влада Уједињено краљевство зла. Јер, историја се мање-више успешно у име права, слободе и људскости, обрачунавала са оковима које Сила и Моћ желе по сваку цену да навуку на изворне људске принципе добра. Хоће ли то моћи и са новим обликом светског рата. Живимо ли у илузијама и заблудама, лењи и неопрезни, када Нови светски поредак тумачимо тако благонаклоно и меримо га истим аршинима као неке сасвим природне процесе! Човечанство је не једном заспало и увек је због тога плаћало високу цену. Истина, историја бележи пропадање оних који су производили страдања, али смемо ли се тешити и заваравати тиме, а нема сумње да је све у нашим рукама, јер је Бог, очигледно, све препустио човеку!?

Александар Велики је у сваком погледу био велики, али, ипак није успео да буде већи од себе. На крају је сам себе победио, јер је био опијен славом и вођен заблудама о непобедивости, свемоћи и снази.

Ханибал је освојио тадашњи свет, прешао преко Алпа али се сломио о своју заблуду да ће освојити Рим.

Римски цареви су себе проглашавали боговима јер су били убеђени у своју мисију и моћ али су и они и њихово царство, саграђено на сили и заблудама, срушени изнутра.

Средњовековни ритери су освојили Јерусалим, али су изгубили целу Азију и половину Европе.

Мали Наполеон, постао је велики, генијални војсковођа, освојио Европу, дошао под Москву, али је прву битку изгубио од непознатог калуђера Петра Првог и шачице црногорских ратника. Његова заблуда о освајању Русије дошла му је и царства и главе.

Хитлер је под дејством сопствених али и колективних заблуда и илузија направио до сада, можда, најчвршћи систем власти. Окупио је практично цео Немачки народ и све водеће умове упрегао у свој програм. Хтео је да буде раван Богу, али је на крају игубио и моћ и главу.

Лењин, један од највећих злочинаца у историји, најватренији заговорник сулудих Маркових идеја и следбеник Игнација Лојоле, мешавином злочина, конспирације, пропаганде и перфидности уништава огроман број Руса а свом наследнику, Стаљину, даје одрешене руке да направи највећи злочин над цивилним становништвом. Био је опседнут заблудом да ће променити свет, да ће изградити комунизам, али и илузијом о сопственој свемоћи.

Винстон Черчил, сматран за великог стратега “демократског запада”, не преза ни од злочина над сопственим народом, дозвољавајући уништење житеља Конвентрија од стране Немаца, зарад “виших” циљева. Није онда ни чудо што је на превару предао четнике и козаке комунистима, иако је знао да ће бити поубијани.

У овој плејади људског безчашћа вођеног интересима уских група, раме уз раме са претходницима стоји и “највећи син наших народа и народности“, чије су идеје довеле до разбијања и уништавања српског народа. Али и уз свесрдну помоћ самих Срба, односно оних које су називали “радницима, сељацима и поштенем интелигенцијом“. О њима је Арчибалд Рајс, осведочени пријатељ Срба, дао изузетно луцидне и тачне оцене, у најбољој намери да укаже на погубност нашег менталитета. Тешко да се и садашња

наша “интелигенција” може оценити другачије. Она сноси велики део одговорности за несреће овог народа. Погледајмо само актуелну политичку позорницу на којој игра маса марионета која вероватно и није довољно свесна своје улоге. А сви среда су убеђени у сопствену моћ и памет. Јасно, све напред наведено ни нас овде не изузима од одговорности, ако ни због чега а оно због ћутања и прихватања подаништва зарад мале користи. Јер смо активно прихватили заблуде и илузије. Или смо их проповедали. Или им се нисмо активно одупирали.

Илузије потичу најчешће из осећања немоћи и огромне жеље и потребе да се досегне моћ. Многе теорије које су суверено владале деценијама нису биле само голе заблуде или илузије, него свесне опсене људи који су их промовисали. И психијатрија робује заблудама и илузијама кроз читаво своје постојање, настојећи да их се отресе, да их изнесе на видело и одбаци. Знања из природних наука су се из дана у дан повећавала, технологија лечења усавршавала, али док је хуманистички концепт остао такорећи непромењен, дотле су морални и емоционални делови човекове личности у регресији. Технологија смрти је све савршенија. Разуме се, историја науке није историја заблуда и илузија, већ низ племенитих и сјајних замисли да се проникне у тајне природе и схвате њене законитости. Да се проникне у тајне човекове природе. Колико је само оптимизма у крилатици “Ипак се окреће”, коју су свако на свој начин изрицали научници који су због својих идеја прогањани од цркве или чак и спаљивани: Галилеј, Јан Жишка, Коперник, Ђордано Бруно. Они су својим идејама и проналасцима обогатили човечанство. Истовремено, изузетно морални научници, као Марија Кири, Радефорд, Нилс Бор па и Ајнштајн, имали су најплеменитије побуде када су открили атомску енергију. Веровали су да је то на добробит човечанства, и не сањајући да су отворили Пандорину кутију зла која може да уништи човечанство. Пример потпуно морално исправних побуда, али са несрећним резултатима. Тога је данас све више. Многи данашњи научници су упрегнути у машине моћи и силе и свесно, намерно или пак у искреној заблуди, раде на све савременијим и страшни-

јим технологијама за убијање људи. У многим таквим, државним али и приватним лабораторијама широм света припремају се многа и за нас непозната хемијска, биолошка електромагнетска или психолошка оружја за масовна уништавања. Сведоци смо, а богам и жртве, најмонструозније психолошке и медијске кампање, можда и парапсихолошке, светских моћника, коју су пројектовали пре свега научници. Код таквих научника врховна вредност је капитал, а савест или потиснута или уништена. Они се одричу моралних и свих људских норми, активно учествујући у изради масовних несрећа. Упоредимо само развој технологије убијања од лука и стреле, преко барута, хемијских и бојних отрова током двадестог века, до хидрогенских и неутронских бомби и биолошких оружја, о којима ми вероватно ни не сањамо. Свима су нам свежа сећања на ужасе концентрационих логора широм Немачке и Хрватске, масовних убијања у гасним коморама али и физичких ликвидација по јамама и логорима широм бивше Југославије. Да не говоримо о најновијим злочинима над нашим народом, истим и још страшнијим средствима, укључујући пројектиле са радиоактивним пуњењима а можда и биолошким и хемијским агенсима које још нисмо открили. Је ли свет заборавио амерички злочин над Јапаном, употребом атомске бомбе? Сме ли свет затварати очи пред генетичким инжењерингом у стварању нових смртоносних биолошких агенаса? Зашто научни свет после краћег отпора прихвата неке “истине“ које су очигледна обмана? Није ли, на пример, Сида један од тих, намерно конструисаних агенса који хара планетом? Није ли баш она намерно пуштена из лабораторија?

Био сам сведок регистрације првих болесника од сиде код наших наркомана. С обзиром да сам тада радио на оделењу где су лечени и нарконами, изричито сам био против да се они примају на третман са другим психијатријским пацијентима, и то из чисто превентивних разлога. Неке колеге су се чудиле мом тврдокорном ставу да је сида као и свака вирусна болест и да се понаша по принципима епидемиологије. Направљен је семинар за лекаре, позван познати професор инфектологије да објасни природу болести и начине ширења. Не знам да ли је у питању заблуда, или

незнање, али је био врло упоран (то је било средином осмадесетих година) у тврдњи да је сида болест искључиво “ризичних група“, у које је убројио наркомане и хомосексуалце. Не само да нисам могао да прихватим тај став, него сам се и директно успротивио таквом начину дезинформисања стручне јавности. Био сам врло одлучан да отпустим све пацијенте са одељења на којем је лечен један такав пацијент. И даље сматрам да је сида вирусно обољење, да су путеви ширења исти као и за све друге вирусе и да се превенција мора радити на исти начин.

Последњих година се полако открива вео ове добро чуване и намерно погрешно представљане болести. Сада се признаје да је “побегла из лабораторије“, али и да више нису угрожене само “ризичне групе“, него, практично, свако људско биће.

Из овог примера се види или свесна намера заташкавања проблема или незнање и заблуда. Ко зна шта нам се још спрема по многим биолошким лабораторијама из којих сваког тренутка може да “побегне“ по неки опаки микроорганизам и уништи велики број људи. Свестан сам да и овакав приступ може бити оквалификован као заблуда, или, пак, као параноично поимање стварности. Међутим, не треба тако олако одбацити теорију и праксу *црних месија* који планету желе да спасу тако што ће уништити оне друге који планету желе да спасу уништењем других. И у том циљу усмеравају и научна истраживања.

Последње две деценије вртоглави напредак технологије, али и биолошких наука, пред човечанство ставља огромне моралне, психолошке, социјалне, правне и друге дилеме. Човек је дотакао највећу тајну природе – генетику. Манипулисање геном – самом суштином живота, прети опаснијим последицама од свих до сада познатих оружја.

Прво су започете гинеколошке манипулације са вештачком инсеминацијом, потом вантелесним оплођењем, пресађивањем ембриона у туђу материцу, уз низ других противприродних манипулација. Човек се поново игра Бога, стварајући живот тамо где то природа није могла или није хтела, истовремено убијајући плод тамо где је природа имала разлог да плода буде.

Манипулација људским генима води ка убацивању истих у организам животиња како би се добили “јевтини органи за замену оболелих”. Потом се месо таквих, намерно кажем, “бића”, продају људима за јело. Да ли су нам стари Грци оставили легенде о Кентауру зато што су наслутили ове стравичне манипулације? Да ли се овде затвара или тек отвара нови круг зла? Да ли је болест “лудих крава” изазвана управо давањем животињских протеина који су били заражени прионима? Посебна, можда и најстрашнија прича и производ људског ума (или лудила) је овца “Доли”, претеча будућих монструма у виду клонираног човека, зомбија. Ако то већ није постала стварност која нам је још недоступна. Ту скоро је објављено да је цео 21 хромозом човека до детаља анализиран и да су утврђене све његове функције. Уколико је то тачно, шта ће се догодити ако се и остали хромозоми “прочитају“!?

Један исландски психијатар тврдио је да су цивилизацију створили душевни болесници и да би свет био потпуно незанимљив без њих. Ја се са тим потпуно слажем и питам се: не владају ли данас светом душевни болесници?

Шта се дешава са невероватном експанзијом технолошких чуда, која су само нуз-производ војне индустрије, посебно електронике која може да контролише сваку пору нашег живота! Да ли смо свесни опасности надгледања и контроле које је наслутио Орвел? Да ли је човек, поред морала, изгубио и разум? Не остварује ли се предвиђање да је крај цивилизације близу **јер је људско знање превазишло људски разум?**

До нас допиру само фрагменти тајних истраживања у лабораторијама широм САД и западних земаља, под директним контролама влада или СИА.

Изнећемо неке видове злоупотреба психологије и психијатрије у свету, којих ће у будућности бити свакако више и ко зна са каквим последицама.

Опште је познато да је СИА финансирала многе пројекте, међу којима је и пројекат под називом “Артичока”. Служио је за стварање људи убица којима је мозак испран. “Ослобођени” свих моралних норми, служили су за “једнократну” употребу, а потом бивали ликвидирани.

И Ли Харви Освалд и Џек Руби су били програмиране убице од стране СИА. Близак пријатељ Освалда, пилот и хипнотизер, Дејвид Фери, такође је касније убијен али су пронађене његове белешке о томе да је програмирао Ли Освалда да убије Кенедија.

Ричард Хелмс је био “велики брат” прљаве технологије контроле ума у СИА. Он је творац идеје “рата ниског интензитета” и специјалиста за “прљаве трикове”, као што је телеметрија.

Др Хозе Делгадо је у Кордоби, у Шпанији, уградио бику микрочипове у мозак и даљинском контролом се играо тореадора.

Још 1956. године Кертис Шефер је изнео могућност телеметријске контроле. Он мисли да би неколико месеци после рођења, детету могао да се угради чип испод коже главе а електроде директно у мозак, да би се на тај начин контролисало његово понашање.

СИА је основала експерименталну клинику за контролу ума у Монреалу а за њеног руководиоца поставила познатог али и озлоглашеног др Едвина Камерона који је добио лекарску диплому од Рокфелерове фондације. Он је радио са биохемичарем Мекконелом из Монреала.

Организација Аланов Меморијал отворена је још 1942. године. Камерон је 1945. године позван у Нирнберг да испита психичко стање Рудолфа Хеса. Касније је превео многе психијатре из Немачке и других делова Европе.

Камеронов сарадник је био и Леонард Рубинштајн, електроинжењер који је тврдио да се може електроником управљати људима.

Др Валтер Фриман је обавио чак 4 000 лоботомија код пацијената са знацима благе депресије или параноје. Постао је уважени специјалиста за мозак у Сан Франциску.

Камерон је вршио експерименте на људима помоћу ЛСД, електрошокова и до 75 пута јачим од уобичајених доза и сном под барбитуратом који је трајао до 65 дана. Понављајући снимљене поруке по 16 сати дневно, репрограмирао је испражњени ум. Постао је председник Америчко-канадске асоцијације психијатара пре него што је умро 1967. године.

Др Стивен Олдрич је био познати парапсихолог и хипнотизер. Прекривао је технологију контроле ума сатанистичким и Вуду ритуалима.

Др Тимоти Лири, професор психологије, радио је експерименте са ЛСД по налогу СИА.

Др Дерјвид Креч, професор на Калифорнијском универзитету, један од најпознатијих психолога САД, био је делимично упознат са овим експериментима. Упозорио је стручну јавност да дотична истраживања можда собом доносе озбиљније компликације него достигнућа атомских физичара.

Др Хозе Делгадо, професор са Јејл универзитета, говорио је да је наука развила методологију за проучавање и контролу церебралних функција животиња и људи.

У центру пажње истраживача ЦИА налази се “биокибернетика”, “психотехнолошка истраживања” и “бихејвиорална неуропсихијатрија”.

Убиство Роберта Кенедија 5. јуна 1967. године у Лос Анђелесу сматра се делом убице под хипнозом.

Према речима др Едварда Симсон Каласа, психолога Калифорнијског затвора, суђење убици Сирхану Сирхану била је “највећа психијатријска грешка века.” Мада је затворски психијатар тврдио да је Сирхан боловао од Деменције прекокс. Калас тврди да Сирхан уопште није био луд. Постоје индиције да је био под контролом хипнотичке радиоконтроле.

Истражитељи убиства су оптужили Вилијама Брајана, хипнотизера из Лос Анђелеса, да је програмирао ово убиство по методи др Камерона.

Брајен је радио у корејском рату као специјалиста за истраживање мозга при ваздухопловству САД. Имао је у Л. А. сопствени “Амерички институт за хипнозу.”

Др Дитрих Бишнер, немачки нацистички стручњак у служби СИА изложио је 7 000 морнара опасном нивоу микроталасне енергије у истраживачкој лабораторији у Пасколи на Флориди. Податке о границама изложености је изнео на симпозијуму у Делграну у Вирџинији 1973. године. Тада је тврдио да се резултат који је у експерименту постигнут не може постићи ни на који други начин. Нестао је 1997 године.

Др Алан Фреј са Корнвел института утврдио је да слушни апарат човека реагује на “нечујне” радио таласе. Он каже да

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

“људски слушни апарат и мали радио могу бити извор изванредне комуникације”. Сматра да је најосетљивији део мозга за радиоенергију у фронталном режњу. Он је синхронизовао пулсирајуће микроталасе са радом срца жабе које је стало.

Одбио је да ради експерименте на људима.

Постоји огроман број сличних експеримената и истраживања парапсихолошких феномена, секти и култова, са евидентном улогом СИА у њиховом настајању и ширењу. Осим СИА, многе друге владине организације, посебно организације “људи из сенке” које управљају светом, под директном су контролом јудаиста и циониста (Јевреја хазарског порекла).

Ово су теме које су биле актуелне у другом, а вероватно ће још више бити актуелне у трећем миленијуму. Огромно бреме људских, моралних, психолошких, социјалних и других проблема и заблуда чекају своје нове “носаче”. Године 1999. схватили смо своје заблуде. Увидели своје илузије. У нови век ушли смо са старим сазнањем да је човек суицидан а да је човечанство вечно. Каква заблуда! Каква илузија.

Живимо већ предуго са Великом Патњом. Није ли човечанство данас пред великим Распећем. Све ближе и ближе свом Великом Бољу. Није ли Јуда, умножен, засењен сјајем сребрњака, и мирисом нафте, идејом о вишку масе на Планети, већ пољупцем и прокламацијом о **милосрдном анђелу** издао и показао прстом на сина човечјега. На народе божије. Није ли светина, као и увек у заблуди и великој илузији, пресудила: “Распни га распни“, не схватајући да себи пресуђује. И нисмо ли ми, као велики фарисеји, повили главу у страху за своју главу, уз речи: Боже мој, Боже мој зашто си нас оставио?, сматрајући да је то од нас довољно, да је то све што можемо да учинимо.

Има ли данас, 2 000 година касније, иког да откупи наше грехове, који су се умножили и размножили?

Хоћемо ли добити кредит од нових 2 000 година?

О ОСЕЋАЊУ НЕМОЋИ

Немоћ је вечита човекова пратиља. Моћ и немоћ у њему воде најтрајнију битку. У свом прапочетку, људи су из немоћи пред природним силама, непогодама, дивљим животињама и непознатим пределима тражили начина да се заштите и одбране, да лакше пронађу храну или да нађу склониште удружујући се у групе и хорде. Временом су се издвајали појединци који су на неки начин били или биолошки јачи или психолошки развијенији. Тако смо дошли до вође. У људској свести је наталожено генетско памћење препуно страхова и очекивања да га неко спасе. Вођа је био тај у кога су упрти сви погледи. Голо одржавање врсте, тражење склоништа, бежање од непогода, склањање од дивљих звери, страх од зиме и глади наслеђује страх од господара и вође, од удружених и скривених господара, од ратова, бомби, оптужби, медија, болести. Једина константа је страх од ближњег.

Човек је човеку највећа звер.

“И трећа животиња узме лице човека“, стоји у Откровењу Јовановом.

Човеков живот почиње плачем, јер је незаштићен и слаб као ни једно живо биће на планети. Он је ваљда једино биће у спољашњем свету апсолутно неспособно да само преживи рођење и да достигне зрелост. Да би уопште опстало, дете по рођењу мора да има некога ко ће да га храни, гаји, одева, ко ће да му омогући нормалан развој. Друга жива бића практично су способна да од првог тренутка сусрета са светом буду релативно мање или више самостална или макар могу одмах да употребе органе за кретање и да инстинктивно узму храну и на тај начин да се одрже у животу. Људско новорођенче не може од свега тога само ништа. Не постоји ни једна активна ситуација која такво биће може само да разреши. Значи оно је потпуно пасивно, беспомоћно, осуђено на умирање ако га не прихвати неко ко ће да води рачуна о њему.

Немоћ је његово прво интензивно осећање. Оно се трансформише у сећање на осећање немоћи. Плач као први знак сусрета са спољашњим светом мотивисан је многим биолошким, односно биолошко-физиолошким, па чак и психолошким доживљавањем детета. Његова прва велика траума је прекидање везе са утробом мајке. Када се пупчана врпца прекине дете је осуђено на самосталан живот ван мајке. Шок због порођаја, због пута кроз порођајне канале, због отежаног удисаја, разлика у температури, сусрета са непријатељским спољним светом, остаје заувек у његовој свести. Његова заштићеност престаје, дете долази на свет у једну сасвим другу средину, потпуно различиту од претходне, претећу, непознату, пуну искушења. До смрти га прати та стрепња.

Плач је у психолошком смислу прва, а пригушени плач последња човекова реакција.

Дететова немоћ продужава се кроз цело детињство. Оно није у стању само да се снађе, да се одбрани, да се нахрани, да обавља своје физиолошке функције, све до неке пете-шесте године.

Социјализација у обдаништима, у јаслицама, у групама, опет га баца у нове невоље. Оно се сукобљава са различитим проблемима заједнице, физиолошким, социолошким и психолошким. Различита деца на различите начине реагују. Дете се опет налази у ситуацији да мора да избори своје место. Покушава на два начина да изађе из тог тескобног осећања немоћи: да побегне; да се заштити. Деца која су фрустрирана и физички слабија, или се повлаче или пак заузимају активан одбрамбени став путем компензације недостатака. У патолошким случајевима повлачење може да одведе или до потуног одустајања и аутизма или душевне болести. У оном другом случају, агресивног суочавања са светом, деца покушавају да развију друге механизме одбране и путем надкомпензације покушавају да се наметну околини, али и да себе убеди у сопствене вредности. Тај модел опстанка добро је познат у свакодневном животу. И историја је пуна таквих личности. Било позитивних или негативних. (Бетовен је био глув а написао је изузетна дела; Стивен Хокинг, један од најзначајнијих савремених физичара, иако потпуно физички хендикепиран и сада активно

ради. Многи сликари, песници и уопште уметници остајали су креативни и после физичких или психичких поремећаја.) Но, далеко је већи број надкомпензација код негативних личности. Плејада диктатора и убица продефиловали су кроз историју.

Такве особине је веома тешко препознати у најранијем добу. С временом, са растом, са комуникацијом, са богаћењем психолошких и социјалних садржаја човека, долази до измена код већине људи у једном или другом правцу. Они који у тренутку илузија и заблуда о себи и свету почну као “вође”, кад уђу у конфликте које нису у стању да сами разреше, одустају од таквог начина и иду у повлачење или потпуно другачији вид понашања, мењајући се зависно од свог карактера и генетских предиспозиција. Враћајући то у период детињства, можемо грубо рећи да деца која нису предодређена за вођу, која су више пасивна или се више повлаче, у току новог сукоба са околином, одустају од борбе за боље место у друштву. Не ретко њихов пут води у болест и психијатријске установе. Са друге стране, већина деце, већина људи покушава да парира другим људима и да се докаже на различитим нивоима. Највећи број *иду* тзв. нормалним путевима, очекиваним путевима, где у одређеној друштвеној констелацији имају одређена места. На том путу афирмације, потврђивања и самопотврђивања, долази до промена у ходу, до судара и разочарања, до суочавања која воде у фрустрацију или агресију. Осећање немоћи да се постигне оно што је “зацртано” и умишљено, изазива непрекидну фрустрацију, непрекидан страх, непрекидно размишљање како и на који начин доскочити опасностима, реалним или имагинарним и на тај начин себе довести макар у равноправан положај. Човек који је физички мање вредан, може да то компензује изузетним интелектуалним или уметничким способностима и на неки начин изравна свој недостатак. Има велики број људи кроз историју, међу којима су и вође и политичари, који су путем компензације успевали да разреше свој проблем и да се нормално развијају. С друге стране, има и оних који у ситуацији помањкања одређених вредности, система физичког или духовног функционисања, идеализују себе, желе да себе виде у идеал-

ном смислу. Пошто то не постижу само компензацијом, даља борба иде у правцу **надкомпензације** која је већ патолошки начин одбране. Надкомпензација је, могло би се рећи, покушај да се добије неупоредиво више него што човек вреди, и што стварно може. У таквој констелацији пробија неуротски карактер, при чему се полако и постепено бришу многе друге функције личности, нарочито функције супер-ега. Попуштају пред притисцима који траже: **задовољење**. Слика, или представа идеалног понашања које таква особа има, непрекидно га тера на све веће и веће напоре. Чини све да докаже да је другачији, бољи, вреднији од осталих. Такав човек увек покушава да дође до циља не бирајући средства или не дајући превише простора супер-егу да контролише начине остваривања циљева. Супер-его, као што је познато, има функцију да, кажњавајући га, усмерава его, односно наше Ја, на неке друштвено прихватљиве, социјалне, психолошке норме понашања које се очекују од одређене групе, односно појединца у тој групи. Овај аспект неуротског карактера веома добро је разрадио Адлер у свом физионеуротичном карактеру, при чему се дешава то да највећи број таквих људи, да би достигли своје високо постављене циљеве наилазе на непремостиве препреке, које у нормалним околностима не могу да савладају без одређених компромиса. Тамо где је супер-его јак, где је личност формирана, супер-его ће да стави забрану и човек ће се наћи у ситуацији да жртвује због морала или неких својих карактерних особина тренутну или неку будућу корист за себе. Међутим, људи који изгубе супер-его, чији је супер-его био у току формирања слаб, неће бити у стању да се одупру изазовима и непрекидно ће тежити остварењу тог свог идеалног циља. Такви људи се не базирају о неке моралне, карактерне, обичајне, социјалне норме понашања. Прихватају практично сва средства да би дошли до остварења својих циљева. Међу њима је највећи број психопатских особа. Уколико имају повољне менталне капацитете, интелигенцију која је натпросечна, а немају социјалних и моралних кочница, такви људи могу да остваре макар и део својих идеализованих циљева на врло опасан начин. Из те групе се регрутује највећи број политичара,

криминалаца, војника итд. Ти људи, уколико су ближи остварењу тог свог идеалног циља, имају мању могућност контроле свог понашања. Смањује се њихова жеља да поштују социјалне, моралне и друге забране. Најчешће чине све да би циљеве достигли. Изгледа парадоксално (у суштини није) да је слабић, односно онај који у принципу осећа немоћ или из личног осећања немоћи гради каријеру не бирајући средства, у ствари немоћан, мали, у психолошком смислу закржљали човек који својим надкомпензацијама покушава да и себи и другима докаже да је вредан, односно да поништи то своје осећање мање вредности. Такви људи су најчешће агресивни, без моралних кочница и норми, расположени за зверства. Историја је пуна тих и таквих примера. Многи су *задужили* човечанство својим злочинима. Ми смо аутентични сведоци, данас, да хорде таквих инфериорних типова и у психолошком и у моралном погледу владају светом. Међу њима су најчешће хомосексуалци, трансвестити, перверзњаци, људи малих интелектуалних способности, као што је рецимо Клинтон. Са изразито емоционалним недостацима као што је Мадлен Олбрајт. Хомосексуалци као што је Солана. Људи крвожедних инстиката као што је Кларк. Они који су пажљиво читали, који су уопште читали Маркесов текст о овој двојници последњих, текст који има на посредан начин изванредан значај за разумевање теме којом се бавимо, схватили су да један од највећих писаца у историји света дајући духовну слику двојице моћника, одриче било какву дубину, пре свега духовну и хуманистичку, овим злочинцима који харају светом. Један је пресудитељ на овим просторима, а то је постао захваљујући злочину који је овде покренуо и починио. Други је на основама тог злочина покушао да одржи себе у животу учествујући у председничкој трци у Америци. Човек са огромним запрепашћењем констатује и схвата колико је све то њима било и колико је остало важно. Погледајмо шта пише Маркес. Текст је објављен у Ел паису, 4. априла 1999.

“Не знамо да ли су два човека која су 24. марта преузела на себе варварски задатак да бомбардују Косово знала да су жртве својих укрштених судбина. Један од њих је Мадриђанин, Хавијер Солана

Мадаријага, генерални секретар НАТО, педесетседмогодишњи *хуманиста*, професор физике, који је неповређен преживео три смртоносна министарства: за културу, образовање и спољне послове.

У кругу бројних пријатеља увек се приказује у свом правом светлу: као интелектуалац који није зарастао у браду него је због несанице немарно и на брзину обријан, који у потпуности влада вештином вођења дијалога и који је добро и озбиљно прочитао све књиге које је требало да прочита, па и многе које није требало. Чудно је што никада није написао ни објавио своје љубавне стихове. У свету га бије заслужен глас човека који се највише смеје и грли, и то до те мере да је један његов пријатељ рекао да је у стању да загрли чак и електрични стуб. Међутим, у ретким приликама када спусти поглед, његове очи одају тужног песника склоног самоћи. /.../ Његова највећа контрадикторност је то што се на сав глас противио уласку Шпаније у НАТО, а данас је *блистави* генерални секретар те организације која је у рату. Укратко: он је веома необичан цивил, изгледало је да не може ни мрава да згази, међутим, без оклевања је дао најрискантније војно наређење овог века. Једина утеха која нам преостаје јесте да верујемо да тај брутални чин није био резултат његове воље, већ зле судбине.

Други човек, који је одговоран за техничко извршавање ове авантуре, јесте амерички генерал Весли Кларк, војник који командује највећем броју људи на свету, главнокомандујући Јужне команде САД са седиштем у Панами до 1997. године, а од тада Врховне команде НАТО у Европи са седиштем у Бриселу./.../

Начин на који сам упознао генерала Кларка представља једну од најнеобичнијих и најизненаднијих епизода у мом животу. То се догодило пре три године у Панами, када ме неколико панамских пријатеља, са канцеларом Хорхеом Ритером на челу позвало да видим огромну играчку од канапа на бранама канала и оно што је остало од базе Хауард у зони која је још увек била окупирана од стране САД.

Тек што смо се пробили до контролних пунктова када нам је група официра Јужне команде пресекла пут. Када смо изашли из

аутобуса са рукама скоро подигнутим увис, објаснили су нам да нас генерал Кларк чека у својој канцеларији. Никад нисмо сазнали помоћу којих је трикова, или војних обавештајаца, сазнао да ћемо проћи поред његове куће. Али, стајао је тамо, у тропској униформи какву носе колонијални команданти у филмовима, на крају огромног стола на коме су се налазиле свакојаке ђаконије за јело и пиће. Изгледало је да то није он лично, већ Роберт Редфорд у савршеној улози генерала Кларка.

Његова намера – изложена оксфордском реториком и једноставним манирима далеких рођака Скарлет О’ Харе – била је да са нама размени мишљења о свету. Скоро без увода почео је да нам прича своја искуства из бројних војних и политичких задатака које је обављао од Вијетнама до Босне и у којима је, по његовом мишљењу, сазрела његова друштвена свест. Али, изгледало је да уопште не схвата – бар у мом случају – да је изабрао погрешног саговорника. Уопште немам талента, културе ни склоности за апстрактне идеје и једва сам се усудио да му објасним да су за разумевање стварности интуиције и слутње романописаца понекад исто толико корисне колико и наука. Генерал нам је, са своје стране, доказао да добро познаје науку, иако су можда његова знања разређена војничким образовањем.

По повратку у аутобус, канцелар Ритер је направио једини могући резиме тих неодгонетљивих сат и по времена: “Био је то збир два супротна монолога.”

Сва срећа те је генерал исто тако добро као и ми схватио наше културне разлике и политичка неслагања, па смо преко заједничких пријатеља наставили да размењујемо успомене, сећања и понеку књигу. Оно што нам никада не би пало на памет је да ће један од њих бити Хавијер Солана. Међутим, морам да признам да када сам сазнао да раде раме уз раме у НАТО, то ми је изгледало као још једна од оних тајанствених случајности које нама писцима кваре миран сан.

Данас је јасно да Косово није било који део света, већ једна од његових неуралгичних тачака и да је жртва агресије која може да се прошири са непредвидљивим и страшним последицама. Лоша

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

вест за једног интелектуалца коме никада није пало на памет да буде војник и за једног војника који сања о томе да буде интелектуалац, а обојицу повезује страховити ризик да буду претече Трећег светског рата.”

“Трећи светски рат”, који на крају свог ироничног текста помиње Маркес, у рукама је болесних људи спремних на свакаква зверства ради личних задовољења.

ПРИВИДНА МОЋ

Људи о којима пише Габријел Гарсија Маркес су, ипак, само апаратчици који извршавају замишљено и при томе бивају обилато награђени, али су врло далеко од центра моћи. Да нису они изабрани за тај посао, био би изабран неко други. Одлука би свакако била извршена. Пирамидална хијерархијска структура има широк избор. Читави тимови, такође, део механизма скривеног центра моћи, аналитичари и психолози, прате развој потенцијалних кандидата од најраније младости, знају добро њихове профиле, квалитете, менталне и карактерне особине, употребљивост, домете. Тако, све до најнижих нивоа власти. Неки у таквој констелацијама бирају лажну моћ, привидну моћ, посредничку моћ гласника који доноси добре или лоше вести, илузију и обману као стил живота. То су новинари, професија ризична и опасна, јер има врло деликатну функцију припреме и обликовања јавног мњења. Њихова “моћ” у највећој мери зависи од туђе моћи и нема изворне везе са животом и истинитошћу него са визијом живота коју налогодавци сервирају од времена до времена, од потребе до потребе. Проведу цео живот не у служби истине и човека, него у служби моћника и његове истине, у служби партије, власти, идеје, било да је у питању идеологија или идеја покорности, свевласт економије и технологоје.

Наравно, и ту треба бити веома опрезан и не судити генерално и површно. Колико тога би без новинара било обављено у тишини, далеко од очију јавности, колико би егзекуција на радост егзекутора могло да се обави и да се за то никада не одговара. Новинари бацају јаку светлост на скривено и тајновито. Некад су жртве обмана и цензура. У нашем случају, читамо пост фестум, да су многи извештачи слали истините снимке и аутентичне извештаје, али да су у редакцијама цензурисани, скраћивани, мењани, брисани, према нечијим упутствима и захтевима. Илузорно је поста-

вити питање зашто су они, суочени са таквим поступцима, и даље радили и извештавали, јер се веома добро зна да је истинољубивост у сукобу са новцем и влашћу, увек у губитку. Разуме се, свакако треба истаћи повелик број оних који нису имали моралних дилема, који су се уклапали у владајуће трендове и циљеве. Било би, на пример, веома занимљиво чути објашњење оних новинара који су извештавали из Београда, њихово макар накнадно тумачење бомбардовања РТС и свог повлачења из зграде у ноћи бомбардовања.

Али, жртва, памти лош пример, не заборавља оног који је лагао и утицао на судбину људи. А тога је код нас у протеклих петнаестак година било у највећем обиму. Новинари су радили као плаћеници. Њихова слабост нашла је правог газду. Њихова фрустрација и жеља да поседују моћ нашла је прави терен. Осма сила постаје **гола сила** али вешто маскирана хуманистичким циљевима. Њихова сујета је задовољена. Њихов морал покривен, њихова слугерањска психологија мимикријом потпуно доведена до савршенства лажног лица. Њихова могућност да схвате, демаскирају и признају је готово потпуно уништена. Вешто и прецизно је модификована њихова “свест” о себи и другима.

Медијска империја из такве свести регрутује пажљиво “професионалце” чији је кредо: веровати искрено у неистину и у Неистинитог. Зато је медијска машинерија све више машинерија, што значи отуђеност од човека и људи, од племенитости и хуманости и истине. Они који спознају само део, или слој те велике завере глобалног и личног зла, плаћају велику цену. Некад то сазнање дође рано, некад касно, али и у једном и у другом случају последице су кобне.

На нашим просторима, где се борба за голи живот води као некад у пећинским заједницама, где је зависност од вође већа него игде, последице су по самосвесне још страшније. Одбаченост, савест, критичност, суочавање са истином – све је једнако опасно. Хлеб наш насушни на овим просторима такође зависи од газде, а не од знања и способности. Видећемо у сведочењима преживелих у ноћи бомбардовања РТС-а да је страх да се не изгуби посао, чак

и онда када је људима било скоро јасно да ће ту ноћ бити бомбардовани, био тако велик да је замаглио сва остала сазнања, да је прекрио чак и тако страшно сазнање да лако могу изгубити живот. С друге стране, њихова сведочења показале до ког је степена психолошко стање нације било модификовано управо утицајем медија, да су баш ти људи жртвовање у име патриотског подсвесно прихватили, самим тим што су остајали да раде. Осећање реалитета било је у пуној мери извитоперено и скоро уништено.

Занемаривање наших малих живота, наших интимних кућних олтара и стављање на жртвеник идеји и идеологији, вођама и њиховим ратовима, укратко великим преломним догађајима а то значи историји и историјском, резултира катастрофом и појединца и друштва који такав приступ животу и историји има.

“Најплеменитије бављење човека јесте човек”, говорио је Лесинг уочавајући да се њиме можемо бавити “на двојак начин”: “Или се човек посматра појединачно или уопште. На први начин се тешко може извући изрека да је то најтемељитије бављење. Познати човека појединачно – шта се познаје? Будале и зликовци... Сасвим је друкчије с посматрањем човека уопште. Уопште одаје он нешто велико и своје божанско порекло. Нека се погледа какве потхвате човек изводи, како свакодневно проширује границе свога разума, каква мудрост влада у његовим законима, о каквој марљивости сведоче његови споменици...”

Много година касније један наш песник је испевао потресну и велику поему о човеку рушитељу и човеку који гради и ствара, о појединцу и људском роду. Његово име је Раша Ливада а наслов поеме је “Хороскоп”.

Узимам ова два ствараоца као парадигме које указују на распон људске природе, на зло и добро. Али и на оне који су склони само једној или другој линији у тумачењима те природе. Једни, налазимо такво тумачења код Ернста Касирера у књизи “Философија просветитељства”, уздижу историју изнад круга “сувише људскога”, случајнога и апсолутно индивидуалнога. Индивидуалном се претпоставља “дух времена” и “дух нација”. Значи, не след догађаја него духовни хоризонти, култура и њене везе, њене уну-

трашње везе пре свега. Наведимо, уосталом, шири цитат из поменуте књиге, који и сам у себи садржи навођења која не би требало упроштавати:

“Према томе, треба престати да се у историји пази само на политичке догађаје, на процват и потонуће великих царстава, на уздрмавање престола. Требало би пазити на људски род; став *хомо сум*“ морао би бити лозинка сваког историографа; но, уместо тога, већина њих није чинила ништа друго него описивала битке. Прави предмет историје јесте историја духа, а не детаљ скоро увек изопачених чињеница. Уместо нагомилавања енормног мноштва чињеница, од којих једне увек бивају поништене и угашене другима, требало би изабрати само оне најважније и најбоље осигуране како би се читаоцу дала у руке нит-водиља и како би се он довео у стање да самом себи створи суд о угаснућу, поновном рођењу и напрецима људскога духа, и како би упознао карактер народа и њихових обичаја. Сходно томе, правим слабостима дојакошње историографије Волтер сматра, на једној страни, митско схватање и тумачење збивања, а на другој страни, култ хероја под чијом се владавином налазила. Обоје одговара једно другоме и само је двоструки израз једног те истог основног недостатка. Јер, из митизирања историје настао је култ хероја, вођа и владара, и захваљујући њему непрестано налази нову храну.

Не волим хероје, дижу много буке
Мрзим освајаче, самима себи поносне непријатеље,
Који у ужасима битака
Проналазе највећу срећу,
Тражећи свуда смрт, и мучећи њоме
Стотине хиљада њима сличних људи.
Што им је слава блиставија, то мржње више заслужују.“

Тако пише Волтер Фридриху Великом у једном писму које му упућује после његове победе код Хотузица. Тако се сада, са свесном методском намером, тежиште историје помера са политичке историје на страну чисте духовне историје.”

Мит, историја, митоманско, пустили су дубоке корене у нашој традицији и свести. Бити вођа, достићи вођу, пронаћи у себи одлике непревазиђеног узора – то наша колективна свест негује вековима. Пад вође постаје пад нације. Нема дистанце између њега и оних многобројних који га готово са племенским ритуалом следе. И после суочавања са понором такве свести и такве филозофије, ствари се понављају, огољавају до потпуне немоћи.

То се може рећи и за нашу “тренутну” и друштвену и политичку ситуацију која је апсолутно огледало немоћи, у сваком погледу, политичке, социјалне, психолошке, материјалне, моралне, друштвене, појединачне. Распарчавање свесног бића народа иде до самоуништитељске агоније, бизарне и перверзне, самосажаливе и осветничке у највишој мери истовремено. Предводници таквог приступа животу нису регрутовани сада и данас. Све су то у ствари у принципу немоћни, инфериорни, људи са израженим комплексима инфериорности које покушавају да надоместе политичким ангажманима, и будући да немају друге квалитете, не успевају да разреше ниједну ситуацију, ни један проблем, ни један пројекат који су сами конструисали. Данас смо сведоци да је моћнемоћ тих људи метастазирала у општу друштвену немоћ и немоћ појединца који је очекивао какве-такве промене.

Успињање на трон иде путем преваре, путем манипулације. То је једини начин да се дође до власти, а онда кад се власт учврсти, прораде други механизми који у једном апсурдном осећању немоћи несвесно функционишу и бране ту исту немоћ по сваку цену. Сведоци смо практично уништења српског народа, и изнутра и споља. Новинарско кокошије слепило помогло је да се многе ствари ураде у тами, уз убеђење управо новинара да је њихова моћ та која одређује догађаје, да су аутономни, независни, слободни, иако има превише доказа за супротне тврдње.

МЕХАНИЗМИ ОДБРАНЕ

Психичке функције хијерархијски су распоређене тако да дисолуција виших повлаче ослобађање нижих које оне контролишу. Ова теорија разликује униформне или глобалне дисфункције, односно дисолуције, дисолуције комплексних функција циклуса и парцијалне дисолуције, односно дисолуције инструменталних функција у позним сензомоторним циклусима. Изнад тзв. инструменталних функција, тесно повезаних са структуром нервног система чију форму попримају, налазе се: говор, осећаји, рефлекси. Смештене су, дакле, енергетске-психичке функције, тј. функција реалности, функција интеграције, синтезе свести итд. Активност ових функција омогућена је напредовањем сазнања и воље и уводи у човеков живот психолошке варијације, тј. страсти, идеале, реакције на догађаје... Међутим, уколико дође до блокаде ометањем или разарањем органских функција, настаје психолошка регресија. Психоза је последица енергетских дефицита, дефицита психолошког набоја, како је то тврдио Жене, који у нормалном стању одржава равнотежу нагона и обезбеђује тачност и ефикасност нашег мишљења и његовог прилагођавања реалитету. Болесни процес не делује на интерну материју. Он делује на одређени наследни или стечени систем организоване енергије. Психоза настаје и ослобађањем преосталог дела психичког бића захваљујући измицању контроли. Лудило ослобађа анималне, односно, несвесне тежње.

До осећања кривице према Фројду и Абрахаму долази услед интерпсихичког конфликта који настаје услед интериоризације у властитом **ја** једне представе изгубљеног објекта и у исти мах вољеног и мрженог. Либидна компонента омогућава интериоризацију. Непријатељска компонента даје том унутрашњем објекту пежоративан карактер. Међутим, постоје и друга различита тумачења. Једно од тих је да је оно одраз интерпсихичког конфликта

и осуде несвесних либидних фиксација од стране над-ја. Треба разликовати осећање кривице и осећање ниже вредности, које је углавном везано за једну нарцистичку компоненту личности. Осећање кривице сасвим непосредно изражава неки унутарсистематски конфликт над-ја и ја. Оно се може тумачити као раскорак између представе о себи и идеала ја, мада то не омогућава да га разликујемо од осећања стида и недостојности.

Немоћ увек произилази из осећања неспособности. Међутим, компензација оваквог једног стања у патолошким случајевима иде преко тзв. пројекције, односно, механизма помоћу кога се пацијент ослобађа извесних мучних и неподношљивих осећања пројектујући их у спољашњи свет, приписујући другоме своја лична осећања или конструишући систематизоване суманутости у вези са својим унутрашњим конфликтима. Психоанализа даје посебан значај овом начину одбране личности од непријатних унутрашњих садржаја, несвесног живота. Код параноје, на пример, пројекција се везује за регресију на неуротски стадијум, а у фобијама са премештањем избегавања. У оба случаја праћена је инвазијом са инверзијом садржаја: љубав, мржња, хомосексуалност, хетеросексуалност. Пројекција учествује успостављањем разлике између ега и спољашњег света, одбацивањем предмета који представљају извор нелагодности и интериоризација, односно пројекције извора задовољства што се остварује преко механизма пројективних идентификација, као што је раније Клајд налазио у паранојној шизофренији одраслог.

Осим пројекције има велики број различитих механизма (ИД) одбране личности од несвесних садржаја који се употребљавају најчешће код психијатријских пацијената. На пример, рационализација, коју је увео Џонс 1908. године. Она подразумева оправдање а *posteriori* неког понашања чији је прави мотив нејасан или поступак којим човек тежи да објасни, да учини повезаним и рационалним неки поремећај понашања или расуђивања. У психоаналитичком смислу реч је о неуротичном механизму одбране помоћу којег пацијент тражи логично и здравим разумом, озбиљно, схватљиво објашњење неких ирационалних поступака који

потичу из несвесног или свешћу несхватљивих емоција. Овим механизмом се најчешће служе опсесивни болесници, али је присутна и код психотичних, нарочито код хроничних параноидних суманутости.

Следећи механизам који се често користи у свакодневном психијатријском речнику је регресија, тј. поновно јављање инфантилног понашања неприлагођеном биолошком узрасту болесника. У психоаналитичком учењу, заједно са појмом фиксације, регресија означава враћање на претходне стадијуме задовољства, како на плану објектне релације, тако на плану структурисања понашања. У том смислу регресија је један од неуротских механизма одбране који су повремени код нормалних особа, док код неуротичара постају основни принцип организације личности.

Уопште говорећи, механизми одбране могли би се дефинисати као скуп менталних операција које омогућавају да **ја** одржи унутрашњу напетост на прихватљивом нивоу, уз минималну нелагодност. Они имају значајну улогу у нормалном развоју психичког живота, фантазма, организације објекта и у секундарном мишљењу. Јасно, неки од тих облика превладавају код појединих патолошких стања. Ако бисмо желели да извршимо поделу на категорије, онда бисмо могли разликовати неколико примарних.

Потискивање представља активан процес са циљем да се нека неприхватљива представа задржи изван свести.

Контраинвестирање је такође активан процес који се састоји у томе да се након дезинвестиције на оксигене фузионе представе, инвестира нека друга безопасна представа. То може да буде неко понашање или нека карактерна црта.

Реактивна формација је понашање или карактерна црта инвестирана у супротности са неком потиснутом представом. На пример, стид, који се супротставља несвесној жељи за показивањем. Овај механизам нарочито заузима значајно место у генези над-ја. Тим извртањем је процес сличан претходном, у којем се циљ конфузије претвара у своју супротност. На пример, активност померања на сопствену личност. Другачије, процес помоћу кога пулзија замењује независни објекат властитом личношћу.

Дефанзивни поступак се примењује, на пример, у опсесивним обредима, као што се верује да ће се извршавањем неког моторног или мисаоног чина магијски анулирати неки други чин отварањем прошлости чији агресивни садржај мора бити цензурисан.

Регресија је механизам којим субјекат прибегава неком облику менталне активности објектне релације или понашања којима се служио на неким ранијим ступњевима развоја. На тај начин одговара на неку конфликтну ситуацију.

МАТЕЈЕВА ОПОМЕНА

Појам анксиозности је већ дуго веома популаран и чак и лаици радо посежу за њим. Према њиховом осећању, анксиозност је попут нервозе, али много опаснија, укорењена трајно у психу, врло разорна и тешко излечива. Новинари је доводе у везу са временом у коме живе и својом професијом. На вољу, која се може дефинисати као способност да човек уложи сву своју енергију и све своје знање у остваривање неке намере, анксиозност често утиче тако да цена остварења циља буде превелика, и личност је плаћа “прскањем”, или, у блажем случају, трајним немиром.

Анксиозност јесте стање организма које се, у крајњој консеквенци, може свести на осећање немира и агитације, као и стрепња са свим њеним соматским манифестацијама. Она је апсолутни пратилац људског постојања од најранијег детињства до смрти. Анксиозност, односно страх у ширем смислу те речи, јесте алармни систем који је у психолошком погледу исто што и еквивалент бола у соматском, тј. у телесном смислу. Она упозорава организам, односно упозорава нашу свест да се некакве ствари догађају мимо нас или да могу да се догоде, тако да се организам мобилише на одбрану, или, бар, на покушај повлачења, некад тражења излаза из непријатне или опасне ситуације. Страх је директан одговор на озбиљну, тј. објективну опасност и физиолошка реакција која има задатак да јединку заштити, односно, уклони од извора опасности било супротстављањем, било бежањем или другим начинима одбране. Анксиозност је стање претеће, лебдеће, на неки начин антиципирање опасности која може да буде реална, али исто тако може да буде сасвим ирационална или невезана за рационалне, реалне оквире, односно за реалне догађаје. Могли бисмо рећи да је анксиозност у већој или мањој мери стално присутна у нама, да је то најфинији механизам који упозорава да би се нешто могло догодити, у човеку или у његовој околини.

Позитиван ефекат јој је да на време активира све инвенталне физичке одбрамбене системе организма, укључујући и ендокрини систем, као и централни систем. Значи, анксиозност је стање припреме за реаговање организма на предстојећу опасност, или на могућу опасност, или на неповољност, непријатност. Човек је изложен непрекидним непријатним утицајима било из спољашње средине, било из сопственог организма. Сви ти атаци, односно све сензације које долазе до наших чула, анализирају се и на неки начин се одређује њихов интензитет, њихова вредност, њихово место, њихова улога итд. Организам после анализе припрема “одговоре” који могу да имају вид иманентне напетости која је иначе пратилац анксиозности. То значи да су укључени сви механизми одбране, нарочито механизми бекства, повлачења.

Непријатности које прете организму, односно јединки, па и целом друштву, безбројне су, од физичких, хемијских, биохемијских, биолошких, социјалних, психолошких и других подврста, или оних које постоје у организму, унутар система. Да се не би нарушила динамичка равнотежа, која је неопходна ради нормалног функционисања организма, он тражи најбоље решење у конфликтној ситуацији, било да одговара повишеном биохемијском регулативом, било, пак, неурохемијским импулсима, што год да је у питању – надражаји споља или надражаји изнутра.

И други системи “одбране” присутни су у реакцији људског бића, те најнемоћније животиње у природи. Оно је из те своје немоћи покушавало да побегне на разновразне начине или да се одбрани од сила које му, било директно, објективно или индиректно прете, односно да антиципира опасност, да предвиди оно што може да му се деси. Најранији покушаји одбране били су бекства у мрачне пећине или сакривање, пењање на дрво. Развојем друштва, долази се до идеје о заједничкој одбрани. У питању је опстанак врсте. У таквој ситуацији почиње да се формира социјални систем односа који се усложњава утолико уколико се повећава заједница. И уколико таквих чопора има више. Они су често у конкурентним односима, али и сарађују, директно или индиректно, “идејама” у изналагању хране, у одбрани од елементарних

непогода или од непријатеља. Чланови хорде, чопора, групе, заједнице, окупљају се око оног ко има главну реч, главну улогу, одлучујући значај, ко предводи у лову или у одбрани. Вођа на то место долази углавном због својих специфичних карактеристика, специфичних физичких или менталних способности које други немају, и постаје неприкосновен. Али, не увек, и не за све. По свој прилици су од почетака људске цивилизације постојале јединке које нису биле у стању да потпуно прихвате ставове групе, да се интегришу у заједницу, које су одударале својим понашањем, било да су претерано активне, неконструктивне, или пак претерано пасивне, зависне, преплашене. Оне су стално излазиле из оквира неког очекиваног и пожељног понашања. Вероватно су таква искуства примарни патолошки психијатријски поремећаји. Огромни део, међутим, реагује природно, очекивано. Покретач њихових реакција је страх, несвесни механизми воде на дрво, или у пећину. Временом се људски ум активира и проналази ефикаснија средства одбране или напада. Праве оружје, заклоне, склоништа... Долази до удруживања у веће системе и заједнице. Постављен је камен темељац стварања каснијих цивилизација, друштава, државних творевина, уређења итд, где се, опет, по принципу биолошке доминације издвајају поједине јединке које су или ментално или физички надмоћније, способније, вредније, или успевају да се наметну. Они предводе такве заједнице. У почетку, углавном су то биле вође војничких скупина, ради заузимања територија, остваривања већих извора хране, итд.

Човек осим тих основних механизма одбране и заштите, постепено препознаје и почиње да схвата и себе и околину. Формира се и конституише свест, социјалне и психолошке интеракције, како у групи тако и у самом појединцу. Перципира опасности које му прете. Сукобљава се са силама пред којима је био немоћан, било да су то рушилачке силе природе, вода, ватра, земљотреси, непријатељске групе, или животиње које га доводе у опасност. Читав тај пут записан је у нашој свести, односно у нашем психолошком бићу, у нашој личности, и, као што Јунг каже, у нашој колективној несвести. Ми проживљавамо рано детињство човечанства,

односно неке своје психопатолошке садржаје кроз сан, кроз разне друге психолошке творевине. Током еволуције човек се сукобљава и са самим собом и са светом око себе. Схвата своју сопствену немоћ, неспособност да одлучује чак и о својим најједноставнијим потребама, биолошким и физиолошким. Његово окружење га и онда и сада, на други начин, уверава да зависи од других. И од другог. Формирање свести води ка потреби да се нађе неко или нешто, неко биће или нека институција, која ће бдети над човековом сигурношћу. И ту стижемо до божанства. Он ствара и промовише божанства чија је улога да га заштите. Она су стално са њим, и кад се одмара и кад лови и кад бежи пред непогодама; док ратује, док једе, док ради било шта. Персонификација води до поистовећивања с тим мистичним силама и до везивања за предмете, обреде, животиње, за неке природне појаве. Психолошки механизам је логичан и природан. Човеку је било несхватљиво и неразумљиво да сви ти феномени који га окружују нису под контролом нечије силе, моћи и воље. Све је то специфична психолошка игра у којој је човек покушавајући да побегне од сопственог осећања ништавила и немоћи пројектовао своју идеализовану жељу у предмете или у бића којима је давао натприродну моћ.

Да би умилостивили природне силе, да би богови који владају тим силама могли да остваре контролу над њима, да би се остварио човеков посредни утицај, он ствара култне обреде, култове, митове, легенде, и временом уобличава врхунско божанство као особитог супервизора које именује именом БОГ. Оно/Он је његов стални заштитник у кога се може увек поуздати, кога увек може да позове, који ће увек бити ту, кад затреба, иако је врло врло далеко. Човек добија најпривлачнији одговор за своје поступке, или изговор, или модел за објашњење тока догађаја. “Даће бог“, каже, или “Није дао Бог“, “Уз Божију помоћ“... Неуспех се обашњава тиме да је божија помоћ из неких разлога изостала. У суштини, човек ослобађа себе одговорности, говорећи “Тако морало да буде“, “Тако је Бог хтео“, “Ја сам хтео али Бог није дао“, “Нисам могао против Божје воље“. Одлуку је донео неко далеко од њега, у њему али изван њега. И не само одлуку, он му прописује и како

да живи, и шта ће бити, и какав га крај чека, и какав развој догађаја, и да треба да буде на све спреман, да су и награда и кривица само за њега предвиђене. Тај бог ће му рећи и прорећи све. А његово је само да верује и да се држи тога. “По вјери вашој нека вам буде”, вели јевађелист Матеј (Матеј, 9, 29) Али, то је Бог који опомиње, прориче, прети, који, дакле, одвајкада држи човека у стању страха и анксиозносит. Он сугерише и опасност овог времена: “Чувајте се од људи, јер ће вас они предавати судовима.” (Матеј, 17) Знајући сопствену природу, човек ставља ову опомену у уста божјем помоћнику: “А ја вам кажем да ће за сваку празну реч коју реку људи дати одговор у дан страшнога суда.” (Матеј 36) Нимало оптимистична визија произашла је из човековог генетског памћења и његовог искуства. Визија је окренута прошлости, јер људска природа мора да се врти у круг који је заошијан у првим временима борбе за опстанак. “Чућете ратове и гласове о ратовима. Гледајте да се не уплашите; јер треба да све то буде. Али није још тада пошљедак.” (Матеј 24, 6) “Јер ће устати народ на народ и царство на царство; и биће глади и помори, и земља ће се тријести по свијету.” (Матеј 24, 7) “А то је све почетак страдања.” (Матеј, 24, 8)

На крају, стоји опомена да је та *Ријеч* моћнија и трајнија од свега, и да је то пророчанство дубоко укорењено у човеку, да је он ту своју коб кроз векове добро упознао: “Небо и земља ће проћи али ријечи моје неће проћи.” (Матеј 24, 35) *Ријеч* је важна, мада се рачуна са човековом слабошћу: “Али нема коријена у себи, него је непостојан, па кад буде до невоље, или га потјерају ријечи ради, одмах удари натраг.” Матеј, 13/21

Наравно, постоје варијанте и варијације, али смисао религијске опомене је исти. У сржи тог концепта је награда за верност. Он је окренут маси угњетених и сиромашних. Учењем да кроз веру, кроз окретање духовном животу, човек може да олакша себи трпљење, да прихвати осећај немоћи, јер га чека награда, постављена је прихватљива варијанта. Нашим речником речено, једна духовна, психолошка, социјална визија за коју је требало подоста земаљског одрицања. Два врло различита концепта, ма-

теријализам као основ цивилизације Римског царства, принцип непосредног задовољства, принцип свеобухватног, тренутног прихватања и доживљавања био је супротан концепту трпљења, стрпљења, концепту вере у боље сутра, у некакву *будућности* која ће бити другачија, где има више правде, и места за све народе. Грех је у том концепту чворна тачка. У човеку се од малена развија осећање кривице, да уколико не уради оно што захтева Бог, ако прекрши Божје заповести, биће неизоставно кажњен. Другим речима, он је под сталном психолошком пресијом, да мора да буде савршен, да мора да има јасан и изграђен карактер, да не сме да уради оно што Бог не дозвољава. Осећање кривице код православних верника је универзално. Оно је стално подстицано од стране цркве, касније и од родитеља, учитеља, васпитача, па чак и политичких структура. Понекад злоупотребљавано да би се људи држали у систему покорности, да би се навели на прихватање тих основних религијских, али и моралних и других принципа који важе за одређена друштва. Појединца чека казна, али она је предвиђена и за колективну кривицу. Крст и томаховк, скиптар и навођена ракета, данас имају исти циљ: казнити за непослушност и досуђену кривицу. “Милосрдни анђео“ је извршилац. Наше је да схватимо и утврдимо осећање немоћи. На крају, и они најупорнији *примају њоруку* да су им средства борбе лимитирана и да немају никаквих шанси на успех, ни појединачно ни колективно, да су жртвовани на “олтару” моћи и свемоћи, као некад животиње немилосредним боговима и силама. Нико не сме олако да схвати Матејеву опомену: “Тада ће бити два на њиви; један ће се узети, а други ће се оставити. Двије ће мљети на жрвњевима; једна ће се узети, а друга ће се оставити.“ (Матеј, 24/40-41) Стално треба имати на уму ону могућност која и прориче и пресуђује, коју је Нови светски поредак прихватио, судећи по свему, као своје *вјерују*: “И ево, све ново творим.“

ПСИХИЈАТАР У РТС

Са психијатријском праксом у Радио телевизији Србије почео сам 1982. године. Радио сам у здравственој станици РТС-а у Абердаревој улици. Два пута недељно. И раније је ту била психијатријска амбуланта. Њу је држао доктор Ђорђе Станојевић, који је врло брзо отишао у пензију. Са њим сам радио заједно на Институту за ментално здравље и на његову препоруку сам се запослио у амбуланти РТС-а. Била је ту и једна врло виспрана и паметна докторка Марија, која је била шеф амбуланта. Др Марија је била иницијатор да се психијатар запосли као консултант, односно као стручњак који ће евентуално решавати неке проблеме које је запазила не само код новинара него код радника РТС-а.

То је била врло добро опремљена, комплетна амбуланта у којој је пре подне радио лекар опште праксе. Постојала је инфраструктура. Амбуланта је имала медицинску сестру, будући да је била отворена и пре и после подне. У амбуланти у којој сам ја радио, пре подне је радио лекар опште праксе или специјалиста медицине рада, а после подне је то била искључиво психијатријска амбуланта. Пацијенти су се најављивали преко сестре. Значи, она је била та која је дистрибуирала пацијенте, односно лекари су одлучивали да ли ће неко да иде код психијатра.

Лаици замишљају психо-кревет као у америчким филмовима, на који се легне и прича. Али, овде је то другачије изгледало. Пацијент седи испред психијатра, и најчешће се разговара о проблему који сам изложи. Ако постоји отпор или проблем код самог пацијента, ако је преплашен, са осећањем непријатности што је ту, код психијатра, онда психијатар преузима иницијативу, покушава да види у чему се састоји његов психијатријски поремећај, ако га има, и како може да му помогне.

Тих година, 1982. и 1983. имао сам двадесетак “пацијената”, може се рећи “саговорника”, који нису себе доживљавали као

оболеле особе, са психијатријским поремећајем, него су једноставно осећали да им разговори са многим користе, смирују их и држе у равнотежи. Долазили су новинари, неки од руководиоца, техничко и помоћно особље.

У питању су преломне године, када политички живот у битнијој мери помера устајалу свест људи, утиче на њихову психологију и положаје, на њихове судбине. Распад земље као незаустављив малигни процес почео је под кором и кожом много раније, али као некакав званични церемонијални датум узима се Титова смрт 1980. године. Метастаза захвата ткиво државног организма већ 1968/69. године, док је 1974. са усвајањем новог Устава, подмукла болест озваничена, а 1980. је година почетка расплета. Огласиле су се посмртне фанфаре, поворке људи и масовне сузе су плач над државом и собом, иако мало ко то тако прихвата. Са каквом ли су само иронијом и цинизмом планери наше смрти, СИА и други, посматрали ту масовну хистерију и илузију о својој будућности и прошлости. Слепа нација, нема сумње. Слепоћом се највише одликују баш новинари који би требало да: ЗНАЈУ. Али, управо они шире патетичну тугованку, дубоко искрени у сопственим сузама. Дубоко искрени у својој перцепцији стварности. Зато су они најугроженији, јер у свом менталном склопу имају јак доживљај стварности, визију развоја догађаја, политичку антиципацију и велику одговорност, несумњив значај у следу догађаја. Стално изложени манипулацијама власти, изазовима каријере, опстанка, сензибилитету који реагује на све спољње и унутрашње импулсе. Мења се укупна психологија друштва. Невољно, али неизбежно. Учаурени у једном ретроградном систему, многи су радије прихватили тај лажни живот него да се упусте у неизвесност која је претила. Други су, пак, тврдо и убеђено бранили оставштину великог покојника, а трећи, најмалобројнији, видели историјску шансу да се дође до промена. Сви ти аспекти нису били непознати новинарима. И међу њима је било различитих гледања на стварност, иако су де факто били покупљени једном мрежом коју је распростирала актуелна власт. Међутим, и сама власт је била без одређеније концепције, и у самој власти је на републичком нивоу,

а посебно на државном и међурепубличком, било значајних разлика, шта радити и како даље.

Тих година нестаје Југославија, Титова, припрема се национализам, рат. Ја сам сведок како ти догађаји утичу на новинаре и које проблеме индукују. Све то пратим у континуитету, 7-8 година. Рат у Крајини, рат у Босни, изгон из Крајине 1995. и долазак у Србију, све изневерене наде и најстрашније трауме и оних који су дошли и оних који у Београду гледају прогнанике, и нарочито оних који су и сами преварени. Новинари су ти који веома добро знају да се бројни снимци истине, страдања и изгона крију од јавности, понекад и сами први пут сазнају оно што је скривено од њих. Њихова верност вођи доведена је у пуној мери у питање и то их доводи код мене, јер једино са мном могу о томе да разговарају. Притисак на свест изнутра равна је притиску набујале воде на слабашну брану, и многи од њих “пуцају”. Нарочито пуцају они којима је тим догађајима и националним поразима све доведено у питање, који су били верни бранитељи идеја актуелних власти, некритички прихватајући инфомације које има је ова серверала. Они остају без озбиљне одбране, јер и даље некритички перципирају стварност. Одбацују истину о себи, режиму и времену, о оном што се збива, иако је очигледна. Делује механизам одбране. У супротном би упали у провалију из које нема повратка на светло дана.

И преда мном се отвара Пандорина кутија. И сам сам запрепашћен бескрупулозношћу, наивношћу, бестијалношћу, равнодушношћу, варијантама људског слепила и људске пропасти. Врхунац крвавог цинизма је изјава председника државе у том тренутку, Стјепана Месића, у Хрватском сабору, да је “он свој задатак испунио, јер Југославија више не постоји.” Аплауз који је добио од Саборника, карактеристичан осмех којим је прелио своје лице, били су права објава уништавања младих живота. И он је то знао, знао је да ликвидирање Југославије на тај начин значи почетак дугог умирања, ликвидацију Југославије у највећим страдањима, злочинима, уништавањима домова, градова, сакаћењима младих, црпинама и расељавањима, етничким чишћењима... Ако

је Немац, Геншер, признањем Хрватске само радио “свој посао”, бар се није јефтино хвалисао. Напротив, нестао је са сцене и нико га више не спомиње. Али, изјава председника државе да је ту исту државу он лично ликвидирао, да је он лично извршио над њом егзекуцију, не само да је врхунац цинизма и да не припада корпусу политичких изјава, него је директна линија која води до злочина у највећим размерама. Као грађанин земље суочавам се са реалним страхотама, као психијатар покушавам да схватим ирационално; професионално, пратим и даље страшне друштвене и личне ломове новинара који учествују у страшном поразу своје политике коју су подржавали, јер су људи остали и без кућа, и без земље, и без најрођенијих, понижени, изложени најцрњем етничком чишћењу, неприхваћени од власти која их је стављала у прве редове оживотворења “националне идеје”, која је чак крила и скривала њихово присуство у Београду и Србији, руководећи се својим потребама, манипулишући људима као бројевима, потпуно слепа за реалност, то јест за живот избеглица и жртава рата. Суноврат се наставља и наредних година. Број људи који траже моју помоћ се увећава, да би кључне 1999. дошло до усијања. Стицајем околности, комуникација је прекинута формално, али не и суштински. Нисам више радио у телевизији, али су људи и даље долазили, позивали ме телефоном, исповедали се, питали, покушавали да објасне, разговарали сами са собом и са мном, на ивици потпуног очајања или већ с друге стране очајања.

Југославија осамдесетих постаје читав један психијатријски, политички, економски, социолошки, филозофски полигон пропасти. Једна права општа болница и лудница. Десет година касније, Југославија је озбиљно оболели организам који више не може да доноси разумне одлуке. Ратови су последица озбиљног друштвеног поремећаја, који, опет, доноси друштвене и личне поремећаје који ће трајати деценијама и утицати на животе нових генерација стотину година.

Поткрај века, пре свега се то односи на 1999. годину, отворене су безбројне дилеме и питања не само на просторима ове земље него и целе Европе и света. Дефинитивно је указано на нову епоху

у међудржавним односима, на нов поредак који у пуној мери искључује лично учешће и утицај на ток догађаја. За Југословене, православце нарочито – Србе и Црногорце – почиње коначни суноврат, агонија која нема краја. Београд под бомбама доживљава стравична отрежњења. Српски народ с правом може да говори, као Томас Ман и Херман Хесе у својој преписци, о “бестидној епохи”. За Србе је она бестидна више него за друге народе.

Број мојих контаката расте брзином којом се руше сви идеали. Не само у ординацији него и код куће, у телефонским контактима и личним сусретима. Људи траже одговоре и разговоре. Сами постављају питања и трагају за одговорима, за истином о себи и времену у коме живе. озбиљно су посрнули у својим уверењима. озбиљно начети сумњама свих врста. Преварени и обманути, они више не могу да регулишу ни прошлост ни садашњост. Не могу да се изборе ни са једном од њих. Кад се томе дода и оно што следи, може се закључити да су у свим временским перспективама они попут љуске на мору, без икакве одбране и заклона. Друштвени корелативи више не постоје, друштвени аналитичари су и сами на ветрометини сопствених изневерених илузија. Заблуде и обмане, свесне и несвесне, настављају се истим интензитетом. Бомбардовање доноси шок који се ничим не може регулисати, а излаз из њега води у замрачен простор. Ново сложено искуство доноси нову другачију свест, за коју више не постоје уобичајени критеријуми, то јест за коју су нека обична људска мерила постала анахронизам. Целокупно друштво је озбиљно оболело. Завладало је опште осећање немоћи, сударају се различита осећања, различите тенденције и идеје, и очигледно је да негде мора да прсне и пробије. Година после, 2000-та, постаје критична у највећем степу. Долази до усијања. То по многим може бити грађански рат, као круна и врх трагедије, којим би се отворио нов процеп у друштвеној свести. Или удар на болесни систем који је у пуној мери изгубио осећај реалности, разумну слику о себи самом и о ономе што се догађа или ће се догодити.

Октобарски преврат 2000. значи колико-толико усправљање, а онда и даље посрнуће и нова отрежњења која долазе са учешћем

страног фактора који тражи свој део плена, и откривањем метастазе мафијског у болесном ткиву друштвеног организма.

Годину или две, или три, после тога долазе они који су поново разочарани, или они који у новим поразима других налазе оправданост својих пораза. Све је огољено до распрснућа. Тим пре што су победници линчовали победнике.

“Милосрдни анђео“ 1999. године је оштра линија поделе, а бомбардовање РТС постаје црна тачка западне демократије. Како то објаснити? Доведен је у питање њихов ослонац. Бомбардовање које, што дуже траје, мондијалисти и западњаци, квазидемократе и притајени профитери не могу да објасне и оправдају јер људи гину, јер деца гину, бомбардују престоницу, убијају на велики црквени празник Свету Тројицу, и то у подне, затиру и сакате касетним бомбама и осиромашеним уранијумом, о чијим последицама сазнајемо експлицитне и проверљиве податке: о десетоструком повећању карцинома на Косову и Метохији, и то по анализама страних стручњака. Скривени у мишју рупу, у пуној опреми за преузимање власти, они моле бога да преживе бомбаровање и Западу после тога, ако свргавање Милошевића успе, понуде своје услуге. На другој страни су Милошевићеви камаради који током и нарочито после бомбардовања РТС-а почињу да сумњају да режим манипулише свима, да манипулише и њиховим животима, да је исти као и режим Новог светског поретка који их убија. Крај свих илузија! Али, како даље, куда даље са том главом и тим искуством? Недемократски режим их се одрекао а пут даље води право пред демократки режим. Новинари који су радили за Милошевићеву власт постају *рајини заробљеници*, са којима нико не зна шта ће на јавној сцени. Победник се радује и слави, и нема времена за интроспекцију, али поражени, го, везаних руку, покушава да схвати шта му се десило, пролази личну Голготу. Страдају они лично и њихове породице. То иде до најцрњих перспектива које се затамњују у потпуности. Један новинар веша се у редакцији свог листа, други се веша у редакцији свог радија. Новинаре убијају кратежима и маљем, разни и различити интереси се укрштају над њиховим судбинама. Претње које имају своје најцрње потврде у

стварности су свакодневне. Убице се знају, али нико не сме да их приведе (у неким случајевима решење постаје ликвидација) да би истина о наручиоцима остала вечита мистерија.

Али, вратимо се почецима мог рада у психијатријској амбуланти у РТС. Развој догађаја доводи неколицину у болницу; лечени су у Заводу за ментално здравље или у болници “Лаза Лазаревић”. У њима су наслаге и наслаге које је требало изнети на светло дана и довести у свест. Све се то таложило годинама пре тога, у разним периодима политичке и новинарске праксе.

Занимљиво је видети који су типови болести тих осамдесетих мирнодопских година, ако за новинаре уопште постоје мирнодопске године. Да ли и они показују класично осећање непријатности када се одлучују да дођу код психијатра? Јесу ли то “само” случајеви алкохоличара, или и драстичнији поремећаји, оних који су начети ментално, психички?

Првих година, као што је већ напоменуто, новинари долазе са отпором. То су врло оскудни разговори са врло скученим темама које су се углавном односиле на неке актуелне конфликте, проблеме, ситуације у којима се човек налазио, или у породици или унутар свог посла. Касније долази до прихватања чињенице да одлазак психијатру није срамота и да, посебно, треба са њим што више: **разговарати**. Ми смо, са своје стране, организационо, чинили све да их охрабримо. Сећам се врло добро, пошто је била заједничка чекаоница за све пацијенте, и за пацијенте опште праксе и за оне који су долазили к мени, да су људи нерадо седели у чекаоници, да су покушавали да се на неки начин прикрију, усаме, склоне са “сцене”. Догађало се да колеге из исте редакције седе у чекаоници и један од другог крију да долазе код мене, односно, да иду код психијатра. Зато смо организовали такав систем, да сестра седи у амбуланти која се налази између две ординације и прозива појединачно пацијента, тако да се није могло претпоставити код ког лекара ко иде. То им је много значило и многе је охрабривало да чешће долазе.

Објашњавао сам им да је психијатријски разговор исто што и разговор са лекаром опште праксе, да болест или стање у коме се

налазе није ни срамота ни грех. Касније се та тензија страха од психијатра, нарочито са првим позитивним ефектима, полако смањивала. Једноставно, болест је бацала све у други план.

Уосталом, те предрасуде у то време нису само наша специјалност. Међу људима влада убеђење да је душевна болест срамота и да ће то имати трајније консеквенце по породични углед. Да ствари не би изашле на видело, да људи не би били “обележени”, они се склањају из живота, повлаче се, боје, беже, крију, пате, трпе, што, наравно, доноси и проузрокује ново зло.

Шта одлучује новинаре да коначно преломе и дођу? Унутрашња тескоба која се више не може издржати, или нешто друго? Неко други? Шта их охрабри и натера да дођу? Углавном се то збива на наговор и захтев најближих, јер је проблем достигао такав ниво да социјална средина у којој функционишу то више не може да толерише. На пример, ако је у питању алкохолизам, долази до сукоба унутар породице, до пада ефикасности на радном месту, до искакања појединих функција, до поремећаја понашања које се уочава врло јасно и има последице на свим нивоима односа (социјални, породични, професионални, интелектуални...) У таквој ситуацији, под притиском породице, радне средине, лекара опште праксе код кога прво долазе, они се одлучују да дођу и код мене. Временом схватају да нису усамљени, да њихове муке муче и друге и да је лечење једино што им може помоћи да спасу и себе и породицу.

Ако бисмо правили било какву периодизацију новинарских траума и дилема, а и обољења, могли бисмо рећи да је једнопартијско, комунистичко време најчешће водило у алкохолизам, а и у разне облике параноје, да је време националне хегемоније водило право у амбис неурозе, да су ратови водили од победничке и националне еуфорије до највећих сумњи и психичких промена радикалног типа, и код оних који су уистину страдали и код оних који су само извештавали, да је време бомбардовања Југославије и убијање новинара и медијских радника РТС отворило најдубље поноре психичких деформација, да је петооктобарско време промена истерало на чистац трауме највишег степена, да је период

хапшења и суђења донео потпун пораз и отрежњење свих новинарских струја, опште клонуће и пад без преседана у историји нашег савременог друштва.

Разлози психичким поремећајима су једнако дубоки у свим периодима, без обзира на варијетете, они у свим случајевима имају нешто заједничко: веру и пораз. Наравно, непотребно је истичати да у исто време делује низ психичких вируса који разарају личност и воде ка њеном поништавању. И са свима се веома тешко борити.

Сећам се врло добро многих случајева алкохоличара и алкохолизма код новинара, који почињу баналним седељкама и дружењима а завршавају се најцрњим драмама. Нико није могао да их убеди да је у питању болест, јер су сматрали да је то њихов стил живота, да је то, уосталом, природно у тој професији, поготову што се у то време пијучкало на свим нивоима друштва, негде виски с ледом, негде о’лађена шљивовица, или вињак на партијским, друштвеним привредним коктелима. Владање на њима, комуникација, контакт, имиџ, стил, близина некоме или нечему, лични шарм, *аутиномна њослушност*, ако тако нешто уопште постоји, доносе новинару низ заблуда и илузија. Опијају га, обмањују, охрабрују, без обзира на све његове објективне квалитете, знање, писменост, истинољубивост, став, мишљење, школу, која је у другом времену потпуно небитна за каријеру.

Рецимо, случај новинара који је био уредник једне радијске редакције. Млад, паметан човек, при крају студија, али никад није смогао довољно снаге да заврши факултет. Био је дубоко свестан да је (о)стао на пола пута између интелектуалца и средњошколца. И такав, он је врло успешно обављао постављене “задатке”. У унутрашњој пресији, а помало и спољашњој, јер су га прилично притискали уредници који су били изнад њега, као и колеге који су били испод, он је постепено почео да се увлачи у алкохол.

Треба рећи да је имао врло строгог оца, са професијом која је држала, по природи посла, до строгости. Отац је био факултетски образован, није, дакле, био само партизански официр без школе, већ и интелектуалац. Мајка је била прилично посесивна и рела-

тивно повучена, изван односа оца и сина. Помало између сина и оца. Они су били у дефективном сукобу, нарочито око школе и посла.

За тридесетак година, у такозваним “средствима информисања”, где је прво био новинар-сарадник, па новинар, па идући даље узлазном линијом, догурао до уредника, алкохол је стално био уз њега. Имао је девојку са којом је требало да се ожени, али је због алкохолизма дошло до сукоба и раскида. У 32. години загазио је дубоко у алкохолизам, са тзв. знацима пропадања. Недовољно ефикасан у послу, у породици, и шире у друштву, дошао је у жесток сукоб са оцем. Отац је сам дошао код мене и тражио савет; шта да ради са сином, питао је, јер данима не излази из куће, није одлазио на посао у редакцији су тражили да донесе оправдање да не би добио отказ. Уз притисак оца и на наговор лекара, дошао је на психијатријско лечење. Покушали смо да амбулантно решимо његов проблем, али је то био превише дубок проблем. Упућен је у психијатријску болницу.

Једноставно, предуго се чекало. Породица често не препозна болест. Осим тога, ту се јавља и проблем отварања нечега што је као лава у угашеном вулкану који једнога дана проври и води незаустављивој стихији. Отварање проблема је тешко и суптилно, јер су болесникове варијанте минимизирања проблема суптилне и уверљиве, пре свега за њега самог, и он стално води себе из заблуде у заблуду. Брани се, бежи од реалитета, тврди да није алкохоличар, да је само у питању друштво са којим седи после посла, да се то своди на банално седење у кафани, редакцији, по приватним становима, где уз разговор иде и “понека чашица”.

Прича коју сам сто пута чуо. Покушавам на све начине да му у свест продре чињеница да је алкохоличар, да прихвати баш такву реалност. Све дотле док човек не схвати да је алкохоличар, нема лечења, нема сврхе да се било шта предузима. Када год неког на силу натерате на апстиненцију, тешко да ће бити позитивног ефекта.

Алкохолизам је честа појава, али још увек недовољно психијатријски објашњена. Најчешће је последица неког дубоког конфликтног стања личности из периода његовог развоја од нај-

ранијег детињства, некад лоше прилагођености. То је на неки начин покушај бекства од унутрашње напетости; кад човек не може или није у стању да разреши незадовољство, депресију или агресију, прибегне алкохолу као средству које ће му (тренутно) одложити унутрашњи проблем, док се поново не *оћирезни*. И кад је секундаран, као у поменутом случају, алкохолизам изазива последице на здравственом, социјалном, менталном и другим пољима психолошког функционисања. Примарни алкохолизам има другачије карактеристике и консеквенце. То је тзв. уобичајено пијење које почиње обично врло рано, па се онда постепено уграђује у начин живљења. (Статистика каже да скоро 90% људи “пијуцка”, односно користи алкохол у различитим ситуацијама.)

Новинар који је дошао код мене спада у такозване секундарне алкохоличаре, где је примаран поремећај личности. Константа у његовом случају је тескоба, осећање инфериорности, осећање мање вредности. Он је свестан тога, али да не би био свестан тога јер су та осећања непријатна и изазивају сталну напетост, нервозу, анксиозност или агресију, у зависности од типа личности посеже за алкохолом.

Стрпљење, разговор, чекање – то су релације на којима се распростире психијатријска мрежа. Не постоји метода која ће да отвори човека. Постоји личност терапеута и личност пацијента. То су два света која су или у додиру или се апсолутно не додирују. Ако постоји нека додирна тачка онда се цео систем даље гради на том плану, па се, потом, одатле, контакт грана у свим правцима који доприносе сагледавању проблема и суочавању са њим. Ако лекар пацијента прихвати као себи равног, као особу која има решив проблем у чијем разрешавању он – лекар – може пресудно да утиче, ако, с друге стране, пацијент осети да лекар емпатију према њему, да саосећа са њим, долази до успостављања емоционалног односа који је веома битан у даљем току лечења. Интелектуални, вербални однос увек може да се оствари, али ако се остане само на том вербалном плану, неће се много учинити. Формални успех није довољан. Пада ми на памет једна опаска Фјодора Достојевског о учитељима, коју желим да наведем, јер теоријско и

професионално познавање неког проблема није увек гаранција за успех.

“Све се никако не може за новац купити; тако може да резонује само неки необразовани трговац у комедији Островског. За новац ћете, на пример, изградити школе, али учитеље нећете преко ноћи створити. Учитељ вам је и сувише танана ствар; народни, национални учитељи се вековима стварају, а традицијом и вековним искуством одржавају. Али, узмимо да ћете помоћу новца створити не само учитеље него, најзад, чак и научнике; али – ипак нећете створити људе. Шта имате од тога што је неко учен човек ако није прави човек на правом месту? Он ће, на пример, и научити педагогију и одлично са катедре предавати педагогију, а да сам ипак не постане педагог.”

Дакле, професионални, али и људски аспект у контакту са пацијентом. Знање али и поверење. И то обострано. И веровање. Мноштво питања покреће контакт који се успоставља, дограђује, разграђује, доводи у питање и поново успоставља, са низом варијација и дилема. Када пацијент постаје искрен? Када он препознаје свој проблем и почиње искрено да говори о њему? Кад престаје да се крије? То је веома тешко рећи. То је игра на слепо, без икаквих шаблона, са врло неизвесним крајем.

Свако пијанство је другачије, сваки мотив је другачији. Не постоје два човека на свету који имају исти проблем. То је таква врста психолошке игре у чијој је суштини да он препозна своје емоције и да се ухвати за њих. Све анализе постепено стварају одређени мозаик који се, онда, полако слаже у слику коју новинар пацијент треба да препозна као део сопствене личности.

Примарно је да новинар о коме је реч има осећање кривице али је убеђен да су други криви за његов неуспех, укључујући и то осећање кривице. Уз то, постоји још једна ствар која је врло значајна у целој причи, а то је његов покушај да минимизира проблем. Сматра да је алкохол безазлено успутно средство које му је помогло да се мало лакше снађе, да мало мање трпи. Не сматра да је до те мере огрезао у алкохолизам да не може без алкохола. С тешком муком долазимо до сазнања да је алкохоли-

зам код њега у експанзији која га блокира, толико да он не може да прекине да пије. Покушај да остави пиће је пропао јер је доживео снажан апстиненацијални синдром. То је довело до тога да је једно једно време узимао лекове. У томе је био врло дисциплинован, јер је желео да по сваку цену избегне болницу. Имао је наглашен страх од болнице, а ја сам му говорио да без болничког лечења неће бити успеха. У болници постоје програми, тзв. породичне терапије где се пацијент упућује заједно са породицом као делом његовог социјалног миљеа. Затим, у обради учествује често и неко из његове радне организације, итд. У питању је перфектуирани систем кроз који мора да се прође. Новинар о коме је реч једноставно није дозвољавао могућност одласка у болницу и био је спреман на све само да се то не би догодило. Одлазак у болницу доживљавао је као потпун пораз.

Дугим разговорима ми замењујемо теме, долазимо до узрока, до редакције, прилога, оцена и директива, савести и несавесног обављања задатака. И то постаје наша стратегија. Он је за нас новинар пре свега, и на том плану копамо за узроцима, интересује нас као новинар-алкохоличар или алкохоличар-новинар. У нашем фокусу је редакција, не само он појединачно него он у корелацији са редакцијом. Ту је синдром нереализованости кроз незавршени факултет, притајено осећање инфериорности, ароганција као одбрана, самозаваравање о другима и себи, свесно подгрејавање лажи као утврђеног система односа, итд. Освешћивање је веома болно и руши све што је изграђено, толико да он више не жели да учествује у томе. Али, наставља, као омађијан откривањем лажи којима је био омађијан, на које је доброволно пристајао, којима је другима кројио “судбине”. Схвата да је део те машинерије. Он је и учесник и сведок, и жртва и притајени егзекутор, учествује у свему, бива шиканиран, али и он сам шиканира друге... Права вучја борба у редакцији да би се опстало на површини.

Треба рећи да је у почетку био врло успешан као новинар, ишао је по некој хијерархији која се знала у новинарству, од репортера до шефа редакције. Живећи под великим притиском, с напредовањем алкохолизма, падао је на свим плановима. Спирале

алкоголизма воде га све дубље и ниже на лествици професионализма и достојанства. Не можемо да не кажемо да би он вероватно био алкохоличар и да није радио као новинар. Међутим, та професија буди у њему алколичарске пориве. Он сам закључује да та професија може с лакоћом и неосетно да одведе у алкоголизам. Дугим разговорима долазимо до тога. И не само то, него откривамо и осећање кривице, изневерена очекивања, објективну инфериорност, новинарску прошлост, које није могао да се ослободи, и навинарску садашњост, чији је темељ била порозна прошлост и врло опскурна перспектива. Његово суочавање било је потпуно, и све жешће како се ослобађао алкохола. Један понор заменио је другим, сагледавањем себе до дна са кога је могао почети да се пење поново.

Пут дуг и компликован водио је кроз његов трансфер у разумну и објективну личност. Пошто је успешно све одбацио, пошто се успешно суочио са свим, и дао објективну оцену ономе што је био и што је радио, доводећи лични случај у друштвену корелацију, пронашао је друге преокупације и додатне мотиве да издржи у личном усправљању.

Таквих случајева било је још. Мисли се на блаже и драстичније облике алкоголизма, али преиспитивања у овом случају водила су са свих страна ка новинарству, ка новинарским греховима и суочавањима која су била у вези са редакцијом и колегама.

Нешколованих, или неспособних људи који су се крили и прикривали, који су похрањивали дубоко у себи осећање инфериорности и маскирали га лажном професионалношћу, или ауторитетом, било је пуно. Исто тако, и случајева да су и новинарски “доајени” често сопствено незнање и неспособност заклањали послушношћу и правоверношћу. Код интелигентнијих људи, ломови су били јачи и кобнији. Нарочито су страдали они који нису могли критички да мисле и да сагледавају оно што је било или оно што јесте.

У случајевима свеобухватне анализе у контексту општих друштвених и политичких догађаја, многи су налазили оправдање за себе, да су били само део духовне климе, да је “такво било време”. Они савесни, честити, отворени, који су мислили критички и ана-

литички, страдали су најдрастичније, јер су знали добро узроке свог пада.

Све је то карактеристично у једном дугом периоду титовске владавине, када владају уходани системи надређености и подређености, партијских директива, духа времена, када нико конкретно није био крив. Многи од њих су касније покушали да оперу тај део своје прошлости. Многи *кадрови* који су се афирмисали у Брозово време постају борци за демократију. Неки се укључују у национални покрет, опет дају перо у најамништво и живот иде даље. Из греха у грех туђом главом и туђом вољом, да би лечење пало само на ту једну главу која је себи у одређеном тренутку, поставила низ питања на која су одговори били врло мучни и разорни по психу, па се од њих или бежало, или се од сазнања склањало у дуго и мучно преиспитивање себе. Или се тражио било какав алиби, покушавало са релативизацијом кривице. Људи су спремни да нађу алиби за себе и друге, да пређуте другима да би се пређутала њихова кривица. Каткад се препуштају мимикрији, или пресвлаче да би поново били у жижи. Тако једно време, али на крају ђаво психе увек дође по своје. Та синтагма није сасвим у духу циљева и исхода професије, али не смемо занемарити чињеницу да сопствено продавање душе трговци савешћу на крају плате борбом која је пуна нових искушења. У психичким поремећајима виде “узимање памети” и казну која је често тежа од било ког пада на хијерархијским листама и лествама. Кад дође час да се полаже рачун пред самим собом, многи га не дочекају спремни. А он не долази само и нужно у старости, него друштвени токови, нарочито радикалне промене, покрену процесе који су били далеки и невидљиви.

Један други пример, који указује на то да су радикалне промене у друштву промениле много тога на личном и психолошком плану. У питању је млад новинар који је завршио факултетет, и то успешно, а радио је у Радио Београду. Никад није пио, али је имао више психолошких проблема који нису били више на нивоу ни психозе ни неурозе. Стално незадовољан, напет, нервозан, са проблемима социјалне природе. Живео је као самац у Београду. Имао

је само мајку, будући да је рано остао без оца. Та везаност за мајку, а истовремено немогућност да буде са њом, немогућност да се о њој брине, доводила га је до сталног незадовољства. С малом платом овде, у изнајмљеном стану, и с мајком која је далеко и тешко живела, он је запао у осећање кривице и самооптуживање. Несанице, напетости, безвољности, нервозе, стадијуми повремених страхова, депресивних расположења, губитка интересовања и воље довели су га код мене. Повремено је ишао на боловања да би био са мајком, али је, без обзира на то имао перманентно осећање кривице да је мајку запоставио, напустио, да не чини за њу оно што би као син морао. Чак је покушавао да се врати у родни крај, да тамо почне да ради као новинар. Међутим, није био добродошао, јер је имао радикалне идеје за оно време. С друге стране, био је врло самосвестан, јасно дефинисан, морално потпуно у реду, бескомпромисан и под прилично великим притиском. Имао је сукобе и на послу и ван посла и на политичком нивоу. А онда почиње рат, и он одлази као ратни репортер добровољац у Книн.

Код мене први пут долази око 1987. године. Значи пре рата, у време буђења националног покрета и национализма. Његова сазнања и политички ставови су били доста неодређени, али се може рећи да је преовладавао негативан однос према национализму и према свему ономе што се у то време дешавало.

У рат одлази пре свега из патротских разлога. И на ратишту је новинар, и у ситуацији да види погроме и убијања, као што је злочин у Медачком цепу.

Пре него што је пошао, као што сам рекао, дошао је код мене. После пола године враћа се са својим виђењем целог тог рата и драме која је настала. Аутор је врло занимљиве књиге са тезом да су рат изазвали мртви, да су рат водили мртви?

Теза у основи оправдана – да је рат настао због страха од нових смрти, јер су старе смрти остале затрпане, неразјашњене. И тај перманентни страх од поновног клања, од поновног улаза у паклену прошлост, води ка оружју, да се не би све поновило. Отприлике, то је суштина његове књиге за коју могу рећи да је веома интересантна.

Дакле, када се вратио, дошао је да наставимо разговаре. Није то више био однос лекар-пацијент, него разговор два добра познаника. Запазио сам велику промену на њему. Он је видео страхоте умирања, грозоте рата, пустошења и спаљивања, изгоне и прогоне, и све је то одједном бацило потпуно друго светло и на њега и на његов случај. Хиљаде и хиљаде судбина других људи видео је и суочио се са крвавом страном живота. После “Олује” пратио је избеглице, и схватио да је људска несрећа огромна, да је његов објективни проблем мален, јер мајка је ипак, на неки начин, збринута, на сигурном, а хиљаде мајки не само да су угрожене него и убијене, протеране, поклане.

Да ли је политичка ветрометина утицала на њега? Да ли је све то врење, страдање, заправо њега излечило, релативизовало његов психолошки проблем? Он је био у принципу здрав човек. Имао је само тренутне психолошке проблеме које смо ми полако решавали, а онда је живот урадио остатак, онај психотерапијски део који ја нисам могао или што психијатрија није могла.

Још један пример, који је карактеристичан по везивању за мртваца као вечитог судију, коме се може веровати, коме се чак мора веровати. Новинар доживљава тешко исклизнуће када је нестао велики вођа Јосип Броз и упада у тешку депресију. Толика је била идентификација са вођом.

Тито је умро 1980. Национализам је још увек притајен, комитети још увек функционишу. Али, под копреном “братства и јединства” и партијске униформности чудовиште национализира расте и чека свој тренутак. И не само оно. Табу тема има на хиљаде, у свим сферама живота. Многе се стидљиво отварају и *бацају* једне у неку врсту дефанзиве – а оне друге, тврде, у офанзиву. Нико више ником не верује. Из мрака се помаљају неке истине и већину новинара доводе у сумњу. То, разуме се, нису безосећајни професионалци, који лаж и формирање неистине у јавном мњењу схватају као посао од којег живе. Наши новинари су мекше структуре, осећајни, често одани до некритичности, склони да верују а priori. Далеко од поимања новинарства, рецимо, новинара агенције Руде и Фин, Харфа. Он не само да при-

знаје да је плаћеник, него и афирмише тај свој профил. Он је савремена, најцрња трансформација Нушићевог Алексе Жуњића који дели визит карту на којој пише да је шпијун, јер му то доноси нове и боље послове. Високософистицирана технологија обмане и лажи коју примењује Харф подразумева и тоталну афирмацију те “етике“ јер **има** и купаца и клијената. Његово је да за новац, за одређени и усмерени наонац формира јавно мњење лажима и обмананама. Наши људи, ипак, имају илузија о себи, одржава их честољубивост и сујета малих људи. Сматрају да и сами нешто значе и да обављају неку важну друштвену улогу. Држе и до својих приватних живота. Они, дакле, полако почињу да се дезоријентишу и тај процес траје око двадесетак година. Време врло погодно за “разбуктавање страсти“, за стварање јавног мњења које је “доведено у недоумицу због изношења са разних страна толико противречних мишљења“ у којима се обичан човек губи као “у лавиринту, док не схвати да је најбоље немати никаквог мишљења у питањима политике, јер друштву није дано да их зна, него само ономе који руководи и управља друштвом.“ “Какву улогу игра сада дневна штампа? Она служи бујном распаљивању потребних нам страсти или себичном патриотизму. Она бива празна, неправедна, лажљива, и већина људи не схвата чему она служи.“ Навели смо ове (из Протокола сионских мудраца) давне цитате о једном времену чији смо савременици да покажемо да се ништа не догађа изненада, да је много тога планирано и прецизно пројектовано у будућности, да нам се и на подручју штампе догађа давно планирана будућност. Према томе, понашања новинара су очекивана и изазвана према одређеном очекиваном моделу.

Они су до детињастог и инфантилног прихватања стварности прихватили и величали Брозов култ и одржавали га до последњег тренутка. Чак и онда кад је већ био при крају, објављивали су сервирану неистину. Преносили су оно што је било дозирано, до драматичног саопштења Брозове смрти. То ритуално умирање, и то ритуално манипулисање болешћу, током болести, умирањем и смрћу човека, показивало је да иза свега стоје тимови психолога који јако добро знају да манипулишу и новинарима и медијима и

народом. Питао сам се само шта ће бити поента те психоошке симултанке. Сећамо се свега тога добро. Смрт, пренос остатака из Љубљане, “долазак“ у Београд, па сахрана, долазак целе светске елите на сахрану и читав тај церемонијал који је Тита дизао на ниво божанства, дајући му екстремно позитивна значења, уверило је народ да не греши ако чека у реду да се поклони оном кога свет толико поштује. Ко не памти све оне колоне људи који су данима стајали у реду да би ушли да се поклоне сенима “друга Тита”.

Многи се из тих колона никада нису извукли. Нарочито у почетку, одмах после Титове смрти.

Новинари су тада имали задатак да и после Тита буде Тито. То је парола која је стално репродукована на свим медијима. Њен смисао је у крајњој консеквенци био: **и после вође вођа**.

Драматургија умирања замењена је драматургијом владања мртваца нашим животима.

Интересантно је да су ту колективну обману, засновану на том условном рефлексу и чак идеолошким обманама, покушали поново, са смрћу премијера Ђинђића. Прорадила је иста свест, овога пута су то учинили они који су наглашавали своју демократску провинијенцију. Комунистичка крв није вода – прорадила је потреба за манипулацијом. Још један психолошки оглед, нека врста ванредног стања, које је наследило класично ванредно стање.

Упркос суровом отрежењу које је наступило, ништа новинара о коме је реч није могло уверити да је то нова стварност и да није последица рада непријатеља свих боја него друштвена истина о нама и времену у ком смо живели. Тај Титов новинар није могао нити желео да се одрекне својих убеђења. Иако тешко оболео, он је виспрено и тврдо бранио своје ставове, своју прошлост, не видећи у својој верности и ревности систем који се природно распао у ратну страву. Остао је као под стакленом куполом у том свом свету, без контакта са реалношћу која је наступила. Изолован и сам. Изолован од времена, од породице, од стварности. На крају, и ја сам схватио да би за њега било непродуктивно и лоше, пошто смо нашли прихватљив модел да настави без великих суноврата, да даље истражујемо и копамо по његовом “вјерују”.

Али, вратимо се у време осамдесетих година, односно 1982. године, кад сам почео да радим у Радио телевизији као психијатар. Моји први контакти са новинарима су били у нечему слични. У почетку су то били људи који су имали неке тривијалне проблеме. Потребно им је било боловање, и то оно дуже, па их је лекар опште праксе упућивао код мене и они су томе давали привид сопствене игре и манипулације, не схватајући да су озбиљно оболели. Ја им дам нешто дуже боловање да “заврше неке своје послове” или једноставно да побегну од неких послова који су се противили њиховој савести.

Увек ми је било занимљиво зашто новинар прихвата да ради оно што му се каже, зашто не извештава онако како јесте, него онако како му се нареди. Њихов одговор је водио ка оправдавању својих поступака; кривица је бацана на другог, на уреднике, на пример, са наглашавањем чињенице да су они барем покушали али да је уредник одлучио другачије. Познато је да је свака редакција имала своје људе који су одређивали шта може да иде у штампу, а шта не може. Зна се исто тако да се упорност плаћала, да је доводила у питање егзистенцију. Били су опседнути тиме да могу да остану без посла, и чак да заврше у затвору или, у блажем случају, да буду кажњени партијски, што је, такође, била врста затвора и изопштавања из друштва. Већина су били, по сопственом убеђењу, “прави комунисти”. Моји врло блиски пријатељи никад се нису одрекли нити Тита, нити те идеологије. И дан данас би вероватно дали живот за такве идеје, сматрајући да су они добили од тог друштва и партије све, и захваљујући њима постали то што јесу. Цена је била губитак сопственог идентитета. Идентификовање са партијом, односно са покретом, односно са вођом коме су били слепи поданици, доносило им је дигнитет и штитило њихово тако формирано ја, које је готово беспрекорно функционисало, чак неспособно да постави одређена питања.

Психијатријски, то је болест. Психолошки је то стање духа.

Њихово психолошко утврђење је веома порозно и склоно паду. Илузије су огромне и разгранате али без дубине и чврстине, дакле, лако се руше. Једноставно, реч је о људима који нису изградили

сопствену личност у довољној мери и који су се идентификовали с нечим што је постављено у њима и изнад њих уместо родитеља, уместо неког идола. Они би били исто тако пожртвовани верници. Уосталом, није непознато да је то одређени систем религиозности.

Следи период пре Милошевића, дубоки вакуум где Тито још увек постоји и не постоји. Култ је јак још увек, али и стварност има своју дневну светлост и дневну страну живота. Видимо свакодневно да је он мртав, да није ту. Наравно, ни то не може без новинара. Али, почињу прве сумње, почињу прве пукотине унутар те владајуће класе, па, наравно, почињу и први сукоби унутар група и “структура” пирамиде власти и владања. И онда, како је та пукотина бивала све шира, и видици постају шири. Диференцирају се одређене политичке фракције, али још увек не постоји вишепартијски систем. Постоји само борба унутар те партије и полако одмицање од Тита и презентирање новијих идеја.

Занимљиво питање је како већи део новинара-комуниста постају националисти и Милошевићевци људи? Док је био Тито, постојало је привидно јединство. Све те супротности нису биле толико изражене, али су постојале. И доследно су прећуткиване. Не сећамо се да је неко објавио да је 68, 69. или 70. било индикативних албанских демонстрација на Косову. То се једноставно прећуткивало. Психолошки нисмо могли да поверујемо у то. Нисмо веровали Србима са Косова. Уосталом, њихови гласови се нису чули. Наше новинарство се бавило лакираном стварношћу. Баш они најцењенији, на извору информације и директиве, који су писали званичне коментаре, били су најцрње слуге режима. Они су пристајали добровољно на манипулацију и при томе манипулисали другима. То је оно што ме је импресионирао. Врхунац изненађења био је када сам препознао неке моје пацијенте брозовског оболења као националисте, па затим као демократе. И, наравно, не долазе више код мене. Они су оздравили, излечени су и супериорно настављају самообмањивање.

Нико још није довољно проучио ту својеврсну транзицију новинара. Како ти ортодоксни комунисти, који су служили комитет

одједанпут иду у службу национализма? Слоган “братство и јединство” замењује се сада слоганом: “Сви Срби у једној држави”.

Врх и понор, успон и пад, карактеришу живот одређених политичара и политичких заједница, динамичне промене које често ни сами главни актери не схватају и не могу да прате, иако претендују да креирају друштвено политичку стварност. Стамболић, Милошевић, Булатовић, Ђукановић, Коштуница, Ђинђић...

У контексту те теме начинићу једну опширнију дигресију која може бити важна за збивања у Србији и Југославији после Титове смрти. Наиме, ја сам био близак пријатељ са Иваном Стамболићем још од времена када је био председник председништва Србије. У једном невезаном разговору питао сам Ивана како је могуће да предложи Слободана Милошевића за председника партије. Још увек су били у добрим односима. Иван ми дословно каже да је Милошевић изванредних интелектуалних и радних способности “...увек је био тачан, прецизан, експедитиван, стручан и надасве коректан.”

Ја се нисам сложио са том оценом мада Милошевића нисам лично познавао. Али кроз његове политичке говоре могло се видети да он има сасвим другачије виђење ситуације. Ивана сам упозорио да се “на врху пирамиде власти врло тешко одржава један а за двојицу нема места“, знајући да је Иван био у суштини комуниста али демократске провинијенције.

Негде средином осамдесетих година, опет смо имали прилике да разговарамо о актуелној политичкој ситуацији. Притисци Шиптара су били све већи а захтеви све радикалнији. Тражили су “Косово републику“ и наравно сецесију од Србије. Тада ми је Иван рекао да се воде тајни преговори са њима око поделе Косова и Метохије на српски и шиптарски део. Рекао ми је да је договор скоро доведен до краја. Србима је требало да припадне Метохија, колико се сећам без Ђаковице, као и северни део Косова са Митровицом, Обилићем, Косово пољем, Трепчом као и Косовско Поморавље. Једино су биле спорне Приштина и Грачаница. Шиптари ни по коју цену нису хтели да уступе Приштину, као ни то да Срби препусте Грачаницу. Нешто касније је Стамболић одстра-

њен са власти а шта је даље било са тим “преговорима или договорима”, нисам сазнао.

Сећам се, једне ноћи, око 01,00 сати, неко звони на вратима. Отварам, човек пита да ли сам ја др Томић. Када сам потврдно одговорио, рекао ми је: “Молим Вас да се одмах спремите, чека вас председник Стамболић.”

Одмах сам се спремио и кренуо (то је био Иванов возач). Довео ме у зграду ЦК на Ушћу и одмах повео код Ивана у кабинет. Иван је седео за столом, држао је главу међу рукама, скоро да ме није ни погледао већ ми је показао гестом да седнем. Возач је изашао и тек тада Иван подиже главу, гледа у мене и понавља “...Све је готово... све је пропало...”

Био сам и уплашен и збуњен пошто нисам знао шта се догађа. Иван се окреће и каже ми: “Успели су да поново природе Хрвата за председника Савезног извршног већа... ово је крај Југославије... биће крви до колена... настаће грађански рат.” С обзиром да ме политика није занимала, тражио сам од њега да ми појасни шта се стварно десило. Рекао ми је да је требало да се за председника СИБ-а изабере неко из Србије. Он је био кандидат. Међутим, изабран је трећи пут заредом Хрват. Ја се не сећам да ли је то био Бранко Микулић, осведочени усташа, или Милка Планинц, познати србомрзац. Убрзо после тога Иван губи позицију на осмој седници и вођство суверено преузима Милошевић.

Ја сам касније био у контакту са Стамболићем али нисмо више причали о политици јер ни он није желео да се подсећа својих кадровских промашаја.

Разговора са Стамболићем сетио сам се 1991. године, када сам се уверио да су његова предвиђања распада Југославије и Србије постала реалност.

Последњи пут сам се видео са Стамболићем у његовој кући у пролеће 2002. године (мислим у мају месецу). Највише смо разговарали о мојој књизи “Дубине понора – психолошки аспекти историје“, која је објављена 1998. године. У многим оценама се нисмо слагали. Иван није могао да поверује у све страхоте које су урадили комунисти у Црној Гори током рата. Наравно, било је

речи и о његовим предвиђањима, која су се нажалост испунила. Показивао је незадовољство тзв. демократском опцијом (ДОС-ом); рекао је да су то углавном људи који гледају искључиво сопствене интересе и да их Србија мало занима. Нажалост, и ова његова оцена се показала тачном.

Одмах по нестанку Стамболића позвала ме је његова породица и замолила да проверим да ли су Ивана “сместили и сакрили“ у некој психијатријској установи, јер су такву информацију добили из Париза. Ја у ту верзију нисам веровао; био сам убеђен да је Иван убијен. Преко својих колега сам проверио наведену информацију и добио потврду да није тачна; и без тога сам знао да ниједан психијатар ни под којим условима не би прихватио на такву “са-радњу“. Када је коначно утврђено да је Иван убијен, постало је јасно ко су инспиратори злочина, али не би требало одбацити могућност да ће налогодавци остати у сенци. Једно је извесно, Милошевићево време и време Мире Марковић успоставили су атмосферу страха и несигурности када је свако могао да нестане. Убиство племенитог човека, какав је Иван Стамболић, монструозни начин на који је све учињено, киднаповање и мученичка смрт, оптужују и оптуживаће вечно. Иванова чесма биће трајни спомен једног тешког периода наше историје и успомена на некога ко је знао да буде *човек у мрачним временима*. У временима уистину мрачним, у најширим, светским оквирима, у којима је и за новинаре предвиђена значајна улога.

У свим периодима “истине и лажи” сервирају се свакодневно у инвазији “ослобођене штампе” која робује више него икад. Једно велико партијско, па националистичко перо, сада је распарчано на стотине малих, али врло убитачних. Општој друштвеној конфузији и какофонији испод чије се површине перу и свест, и новац и биографије, новинари опет дају огроман допринос. Наши животи су дефинитивно промењени али ми нисмо промењени. Новинари још не схватају шта се збива, иако креирају друштвено стање као да једини знају шта се збива. Међутим, свест не може да издржи такав интензитет промена и новинари ми се полако “враћају”. Они који су ми се само јављали, ослобођени мојих и сопствених анализа, сада опет од пријатеља постају пацијенти.

Реакције су често експлозивне, воде у повлачење, затварање, добровољно изгнанство, или ускомешају психу толико да новинари потезу руку на себе. То могу да буду преосетљиве личности, или особе без изграђеног моралног интегритета, или они који предимензионарају догађаје, дају им судбоносан, сувише велики значај, или немају у себи развијену критичку дистанцу. Имали смо неколико случајева да су људи са великим обавезама према породицама, добри људи, чак без великих грехова, извршили суицид на опште изненађење. За њих можемо рећи да их је убило време.

Новинарство је иначе ексклузивно занимање које даје доста простора за обмане и самообмане. Новинар истовремено обмањује и јавност и себе. Формира јавност и себе према таковој слици јавности и свом “задатку”. Ту је човек у перманентној жижи, значи сваки дан је изложен, он је сваки дан у новинама, он је сваки дан на радију или на телевизији, значи, има нарцисоидну потребу за идентификацијом са послом који ради. Људи који сувише рано крену у новинарство, без довољно знања и без довољно изграђених моралних и других принципа, раде са убеђењем. Међутим, убеђење је једна ствар, а професија нешто друго. И живот доноси изненађења, кад тад се јави и постави питање новинару у свом специфичном интервјуу истине. Изговорена и писана реч се памте. Неко их увек чује, или их запамти сам новинар. Оне могу бити камен о врату. Могу довести до тога да сам новинар увиди да је служио на потпуно некритички, слеп начин, одређене личности или одређену партију или одређен систем и да је живот ипак ишао другим путевима и доносио несрећу људима за коју и он има део кривице. И то га освести толико да увиди колика је разлика између онога што је заступао и реалитета који га окружује. Тада, не ретко, долази неминовно у један психолошки конфликт који му поставља питање: шта си ти то радио, за кога си то радио. Разуме се, има о оних који немају таквих моралних дилема. Они врло брзо да нађу другог газду, врло брзо се прилагођавају.

Највећи је број таквих. И зато власт никад нема проблема са новинарима, и зато је Милошевић тако брзо нашао нове најамнике.

Успони и падови, и то трагични да трагичнији не могу бити, прате новинарске животе и каријере. Неки су за своју верност, или за своју слепу верност, буквално линчовани. Скинути са власти, линчовани, прогањани, и они и њихова породица. Један од њих, који је каријеру новинара отпочео у комитетско-партијско време, код мене долази као потпуно сломљен човек чије дете у школи шиканирају зато што је његов син, зато што му је тата био то што је био. Он је ускочио у Милошевићев ратни ешалон и никада га није напустио. Веровао је у њега као што је веровао у Титов партијски ешалон. Код Милошевића је био, као стари прекаљени новинар, као верујући новинар, добродошао. Знало се да ће са истом слепом вером поново служити. Постао је један од главних шрафова, а онда доживео слом после петог октобра 2000-те, који је ишао до друштвеног линча и њега и његове породице. Нове демократе примениле су оно што су примењивали комунисти после рата, када су синови четника седели у посебним клупама и били на сваки начин изопштени. Угледни клтурни грађани и демократе сматрали су да *добија шћо је заслужио* и досудили му оно што је и он њима директно или посредно пресуђивао. Да ли су новинари устали у заштиту таквог човека? Да ли су смели да устану у заштиту детета? Не, наравно, не, јер би били и сами линчовани или у блажем случају отпуштени.

Издајам још један занимљив случај новинара-ратног репортера који је остварио специфичан увид у ратне догађаје, који је прошао тешко сазнање да истина доноси велике штете а лаж постаје пробитачна и део опште, генералне, стратегије. Ако би се неко одважио да каже истину, постаје издајник свог народа. Наша истина увек има историјске конотације. Наш рат – *џраје*.

Тај ратни репортер је техничар Радио Београда. Био је добровољац, у Книнској крајини, све време рата, а после тога једно време је провео на ратиштима у Босни. У питању је стручњак за одржавање система везе. Пошто су ти системи били под контролом непријатељских снага, он је мењао позиције, пребацивао се са својом екипом техничара, понекад и хеликоптерима, са једног места на друго, да би омогућио комуникацију између поје-

диних делова Републике Српске, али и *унуџар* Републике Српске Крајине и Републике Српске. Имао је, практично, приступ свим најважнијим информацијама, пошто се све то, на неки начин, преносило преко система које је он одржавао. Истовремено, он је разговарао са људима и то снимао. Долазио је до изванредних података и о људима и о рату и о злочинима и са једне и са друге стране. Сећам се да ми је рекао да је један од најтежих његових момената у том репортерском ангажовању био кад је ухваћен неки војник српски у околини Сарајева. Муслимани су га живог драли а он је био врло близу, линија фронта била је отприлике педесетак до сто метара између једне и друге војске, тако да се чуло то страшно мучење. Најбољи пријатељ тог заробљеника био је снајпериста и покушавао је на све могуће начине да убије свог друга, да му прекине муке.

Ратни репортер ми све то прича са адекватном, да тако кажем, емоционалном пратњом; видно је напет, узнемирен, нерасположен, депресиван. Нарочито је истицао посебну психозу која обезбеди да све нељудско постаје природно. Изражавао је запрепашћење због “посла” снајперисте који свесно и хладнокрвно убија људе. Питао се како се тај човек осећа после тога. Он је обраћао пажњу на оне који су имали такве задатке. Неки су осећали ужасну кривицу, била им је мука, повраћали су, буквално су имали физичке еквиваленте изразито непријатног доживљаја. Касније су се привикавали. Међутим, када прође извесно време и када, на неки начин, већ оуглају, како би се то рекло, њихова реакција била је скоро нормална. Убијали су рутински. Човек отупи, постаје аутомат, као да се не ради о људским животима. Мој саговорник навео ми је пример младог човека од двадесетак година, који је био ожењен и имао једно дете, и који је убијао по неколико људи у току дана и после тога мирно одлазио кући и играо се са својим дететом. Стручњаку је јасно да се ради о потискивању, рационализацији, оправдању: “морао сам то да урадим”, “вршио сам своју дужност”, али мој саговорник није имао начина да то рационализује и тешко је прихватао такву стварност.

Покренули смо у разговору низ питања. Види ли он убице и на једној и на другој страни? Да ли је субјективан? Где почиње ње-

гово исклизнуће? Да ли обмањује себе и мисли да су злочине чинили само они други, наши ратни непријатељи? Суочава ли се и са злочинима које чини наша страна? И тако даље. Та питања полако расплићемо током разговора. Уз сасвим конкретан проблем, јер он има перманентан осећај нелагодности, непријатности, нерасположења, честе несанице са кошмарним сновима, класични фидбек, повратну информацију која се стално понавља. Свака помисао на драматичне догађаје враћа се у виду визија, у виду слике, у виду асоцијације на збивања, на људе, на несреће које је видео, на целокупну страшну стварност која се “оживотворује“ у једном другом, другачијем времену.

Он се бори с тим покушавајући, најчешће, да највећи део слободног времена проводи у послу. Бежи од реалитета, размишљања, садржаја који га муче. Бави се поправком електронике или поправком неких система, добровољно се јавља да иде на терен, да веже сву ту огромну непријатну енергију за одређене реалне баналне оквире и тако побегне од себе и искуства из ратног окружења. Наравно, то му не полази увек за руком. Некад узима алкохол, кад не може више да издржи напетост. Постаје непријатан сам себи, а и другима у околини. Чак се “опија до бесвести“, како сам каже. Јасно, његово пијење је сасвим секундарно, значи, нема значење правога алкохолизма већ је повремено и симптоматско. Када је у екстремно лошем психичком стању алкохол постаје *решење*. Разговори са мном усмерили су “терапију” на лекове за смирење. Једно ново и другачије виђење целокупног искуства, својеврсно ослобађање и унутрашње пражњење, могућност да са неким прича о томе, довели су до тога да се делимично иступила оштрица његових трауматских визија. Смањена му је напетост, могао је да спава, што је био велики корак напред. Страх је постао подношљив, иако је живот са таквим осећањем врло тегобан.

Ту постоје генерално речено, две врсте односа, две врсте терапије, од којих је једна психотерапија. То је директни контакт између психијатра и пацијента, при чему се највећи део његових доживљавања покушава привести, да тако кажем, свести, да би се

он лакше сналазио и препознавао те садржаје. Са друге стране, и поред свих тих психолошких механизма, то углавном није довољно. Анксиозност и депресија и даље код њега постоје, али да би се то смањило, да би се довео у стање нормалног функционисања, неопходна је и биолошка, односно хемијска интервенција, тј. давање одређених лекова који смањују напетост, депресију, страхове... Комбинацијом та два метода полако се доводи у релативно прихватљиво стање. Многи проблеми произилазе из његовог моралног профила, из његове својеврсне расцепљености на фронту.

Он је, дакле, војник као и сваки други војник, али он је и новинар. Шаље извештаје, бележи, снима, пише, има једну посебну визуру као ратни извештач. Управо ту настаје велики проблем. С једне стране је његово осећање да је припадник одређеног народа, да је припадник одређене формације. С друге стране, истовремено, он има могућност увида у неке одлуке, у некакве командне везе које се одвијају мимо очију и ушију јавности. Он је и без своје воље сведок две реалности. Једно види ту на терену, друго види у позадини ствари. Његова комуникација са ратом збива се као нека врста тајне. Он чује оно што други не чују. Поверљиво и скривено му постаје доступно, по природи посла. Хтео не хтео постаје саучесник. И сведок проблематичних команди, извештаја, планова, скривања, неспособности команданата, почињеног и непочињеног. У њему се ствара и расте црв сумње у праве мотиве, у праве циљеве борбе и са једне и са друге стране. Разапет је између осећања припадности и осећања одговорности. Немоћан је да то што види, што чује, што доживљава, и каже. Он то прилежно бележи на траке, разговара са људима, он је стално у покрету, он покушава да објасни зашто се то све дешава и да ли људи-ратници, који су у директном сукобу знају праву истину, да ли уопште знају због чега се боре, да ли знају да су убачени у злочин који им је постао свакодневна информација као што им је некада свакодневно било куповање хлеба. Укратко, да им је потурена једна нељудска реалност и да се од њих тражи

да то прихвате као нормално. Да ће, с друге стране, као што се њему десило, кад се рат заврши такве чињенице и таква искуства бити за њих трајна мора. Да никада више смирење неће наћи.

Како рат одмиче, он се разочарава до краја. У позадини рата су лаж, нагодбе, трговина зараћених страна, препуштање великих територија и одређених места без борбе, непотребно страдање на најстрашније начине, рушење, паљење, укратко, уништавање свега људског, споља и изнутра. Он је покушавао да укаже на неке нелогичности, на неке противприродности или незаконитости, да пренесе своја запажања вишим командама, међутим, увек би му одговорили да то није његов посао, да има ко о томе мисли, да је његов посао одржавање релејних веза, односно одржавање веза, и да не иде даље од тога.

Моје даље суочавање са тим ратним репортером залази у област која открива читав један искривљени свет, једну ирационалну свест која је у дугом периоду одређивала наше животе. Он поседује огромну несхватљиво апсурдну документацију са којом не зна шта да ради. Баш она је та која му не да мира, ни у свести, ни тако на тракама. С једне стране је свестан да је то врло значајан материјал који може да помогне у разјашњавању многих токова ратне свакодневице и ратних догађаја, али, с друге стране, он је врло свестан и тога да тај материјал, уколико би пао у руке *нејо-добних људи*, може да буде јако непријатан, можда оптужујући, можда компромитујући, да може да буде и злоупотребљен, да, на крају, он даје у данашњем времену, тако издвојен, нереалну слику готово виртуелне стварности тог доба, која је имала дуго крваво расплитање.

У таквом некаквом слојевитом осећању реалности ја налазим мотивацију новинара да сведочи у Хагу против Милошевића? Истина, цела истина коју је он видео, сазнао и касније повезао. Верујем да је то примарни мотив због чега се новинар одлучио да се појави као сведок. Наравно, новинари су подложни различитим манипулацијама од стране моћника, од стране обавештајних служби, па је могуће да постоји и друга димензија, могућност да је то сведочење против Милошевића дириговано. Кристијан Аман-

пур, Џејми Шеј и стотине других су “сведочили” против спрског народа, свесно или несвесно, баш дириговано. Производња “савести”, производња “моралних дилема”, са искреним убеђењем носиоца таквих осећања и ставова, техника је минуциозно развијена. Толико суптилно, да ни најсуптилнији духови и мозгови не могу да постану свесни манипулације. Има ту и врхунских професионалаца који не постављају питања. Они имају способност да са истим “уверењем” кажу и лаж и истину, односно оно што налогодавац тражи.

Илузорно је постављати питања како то да они немају никакво осећање гриже савести. Немојмо бити наивни. Одавно је веома прецизно схваћена и процењена морална и интелектуална вредност новинара и њихових сведочења, њиховог мишљења, утицаја, зависност од политике и јавности, и ништа није препуштено случају. Проблем новинарске професије, ризичне и врло специфичне, јесте у томе што је стално под ударом различитих служби, различитих “зрачења”. Да би се припремили, новинари морају да прођу одређене курсеве, одређене школе, одређене начине размишљања. Тај тренинг није ни мало лак. У едукацији новинара, нарочито у едукацији новинара који су по задатку упућени учествују врхунски стручњаци у дугом низу година. Развијени су читави системи.

Сви новинари који су били на ратишту нису ишли сами по својој вољи или зато што су они имали некакве своје унутрашње пориве, осим изузетно малог броја ретких појединаца који су давали релативно објективне слике и са једне и са друге стране.

Припрема сваког рата креће преко медија, пре свега, што се јавности тиче, а у унутрашњим круговима обављају се најмрачније припреме које обичан човек не може да замисли. Пројектанти рата добро знају какве ће ужасе изазвати, али је то за њих небитно, јер су мишљења да су страдања појединаца, па и читавих народа, са становишта њихових интереса и са становишта историје, небитни. Медији су увек у служби одређених кругова моћи и први им је задатак да не питају за позадину свега. Они то радо прихватају, јер их интересују вести, трагичне вести пре свега, прве

странице, оно што продаје новине. Или су истренирани да не питају. Или су дресирани да ћуте и да не мисле ни о чему. Или су у дну своје душе свесни ропског положаја у коме су али не верују у правду, правичност, истину, хуманост, равноправност. Верују у силу и моћ тих одређених кругова моћи који имају апсолутну контролу, значи и политичку и финансијску и психолошку. Они су дубоко проучили новинарску логику и хијерархију преко које остварују најкраћим путем утицај. У сваком систему постоји хијерархија где се тачно зна ко је ко, ко одређује врсту и начин извештавања, екипе и појединце, шта се од кога може очекивати. Ни један уредник неће послати новинара који је, како се то каже, својеглав, који мисли својом главом и који је, пре свега, као личност у реду, да пише за новине нешто што је противно тренутним интересима одређене групе или одређене политике или одређене куће у којој раде.

Дакле, новинари крећу у рат. Не интересује их шта се догађа на *дружој сѝрани*. Друга страна је непријатељска, а *наша сѝрана* је праведна... И он на телевизији извештава стално о злочинима *суйројне сѝране*, али не каже ни једну једину реч, бежи од тога или чак не зна, што је највероватније, о злочинима које чини *његова сѝрана*. Њега плаћају да пише, али да пише онако како наручилац тражи. Сведоци смо да је током овог нашег рата било новинара, чувених и познатих, који су чак добили Пулицерове награде за ортодоксне лажи. Тако је систем вредности у темељу пољуљан. Да ли је тај човек имао савест, питамо се? Да ли тај човек уопште размишљао о томе шта је он тим својим дописима, написима, урадио, припремио, шта је оправдао, чему је дао легитимитет? Показало се толико пута да је савест роба која се може купити, поткупити, унајмити. Ако се добро плати, савест ће се утопити у лажну слику савести. У Савест убица и пројектаната зла. Ако се довољно не плати, савест ће прорадити и радити у корист неког другог. У оба случаја она функционише на питањима интереса а не хуманистичке, хришћанске логике, или на принципима демократије и истине. Најкраће можемо рећи да су то психопатске особе које обављају прљаве послове.

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

Човек који је долазио код мене није религиозан, али и да јесте, можемо поставити питање шта би било с њим. То је тако велико гомилање непријатних доживљаја и садржаја да ту црква нема одговора, не може да помогне. Друго, он није ни на какав начин био инволвиран, како се то обично каже, у злочин, он је био само посматрач, активни посматрач трагичних прилика. Његова немоћ је у томе што је приморан да живи са истином, са црном истином, која је далеко од сваког дневног светла, која више никоме не треба а која доводи у питање све људске постулате, или друштвене вредности.

БОМБРАДОВАЊЕ РТС

23. април 1999.

Ноћ ужаса – дани ноћне море

Исповести преживелих

Случај 1 У МОЈОЈ СОБИ НИЈЕ БИЛО ЗИДОВА

У тренутку бомбардовања зграде РТС у Абердаревој налазио се у просторији кабинета за магнетоскоп. На посао је дошао у редовну смену у 18,30 сати 22. априла. Та ноћна смена се завршава у 6,30.

Сећа се већине детаља током експлозије бомби пошто је све време, и поред повреда, био свестан.

”...Био сам сам приправан уколико би требала нека интервенција. Седео сам у кабинету за магнетоскоп и гледао телевизију... Чуо сам бат корака пред вратима од ходника... Ја сам се окренуо према вратима очекујући да ће неко ући. У том тренутку сви зидови су нестали... Видео сам стравичан сјај и турбуленцију... Настао је страشان притисак који је мене и намештај повукао... Осетио сам притисак на очи и уши... Ударао сам о намештај и мониторе који су летели око мене... Главом сам ударио у ливени радијатор који ми је просто скинуо скалп... Леђима сам ударио у неки орман и осетио јак бол у трбуху и грудном кошу... Тада су ми повређени бубрези и бешика, а ребра поломљена.

После смиривања притиска почело је урушавање зграде... У мојој соби није било зидова а ја сам био затрпан намештајем и шутом... Покушавао сам да се из тога извучем...

Чуо сам звук пројектила који је летео према мени... Неколико минута после тога нисам могао да се оријентишем... Покушавао сам да се ослободим али сам осетио да изнад мене букти пожар, што је изазвало панични страх да ћу изгорети... Мислио сам да ми је то крај...

Спасиоцима је требало скоро два сата да ме извуку... Око четири сата изјутра сам пребачен у Ургентни центар. После операције пребачен сам на Уролошку клинику која се налази близу зграде Генералштаба. 30 априла је бомбардован Генералштаб а ја сам то доживео у постељи Интензивне неге у паници... Све ми се враћало пред очима...”

Болови и интензиван страх су стално присутни. Дуго је имао проблеме са мокрењем пошто му је прсла и бешика (носио катетер 12 дана). И сада има честе бубрежне колике. Болови у пределу ожиљака се погоршавају при промени времена. Све ово га чини нервозним, стално је узнемирен, напет, нетолерантан, брзо губи контролу и због тога избегава друштво, осамљује се и повлачи. Често му се враћају слике трауматског догађаја а пошто је познавао многе погинуле, сећања му се стално враћају на њих.

Сматра да више неће моћи да ради досадашњи посао, нити на том радном месту. Стално је окупиран повредама и очекиваним последицама. Убеђен је да ће му се здравствено стање погоршавати, посебно оштећење бубрега. Ни после две године психичко стање се није битније променило. Увиђа да је потпуно неефикасан, деконцентрисан и безвољан.

Доминира повишен степен анксиозности са вегетативним симптомима. Анксиозност повремено достиже ниво паничног поремећаја. Хипертимија депресивне поларизације, уз снижење основних виталних динамизама и инсомније. Изражен флеш-бек који се појављује при евоцирању успомена на настрадале или на тренутке бомбардовања и сопственог страдања. Све то прати антиципативни страх и затварање у себе. Мисаони ток је убрзан, преопширан, залази у најситније детаље, тешко му је скренути мисли да другу тему. Овакав поремећај може, у корелацији са ЦТ налазом, да укаже на органско оштећење мозга. И поред тога што тврди да није губио свест, постоје лакунарне амнезије које се не могу другачије протумачити него као последица немогућности фиксације.

Може се говорити о садржајима депресивне антиципације – сматра да су последице трајне и да неће моћи да се врати у “нормалан колосек”: “Ја више не могу да се концентришем... немам воље ни за што... брзо изгубим стрпљење... Некада сам важио за толерантног и смиреног човека... сада сам постао нетолерантан, не могу да обуздам агресију... Све више се повлачим и избегавам људе... Због оваквог мог понашања напустила ме је и девојка са којом сам био дуго у озбиљној вези...”

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

Током самог бомбардовања, као и током два следећа сата док је био затрпан у рушевинама, као и по доласку у УКЦ, трпео је интензивне болове због мултиплих повреда, како спољашњих тако и унутрашњих. Интензитет бола се донекле могао купирати лековима које је примао током боравка у болници. Посебно је трпео интензивне болове због повреде бубрега и мокраћне бешике. Болове средњег интензитета има и сада и они прелазе у реналне *колике* када су врло јаки. Такође, има болове у грудима, и главобољу, који се интензивирају при промени атмосферских прилика.

Страх је такође присутан од тренутка бомбардовања и вероватно ће бити присутан трајно. Најинтензивнији страх је доживео у тренутку експлозије, потом током затрпавања у рушевинама, посебно када је схватио да изнад њега бесни пожар. Скоро два сата је био затрпан и све то време је имао интензиван страх који је имао квалитет панике. По извлачењу из рушевина настаје страх од исхода лечења који га држи све време боравка у болници. Стање паничног страха доживљава током гранатирања зграде Генералштаба која је у непосредној близини Уролошке клинике, где је тада био на лечењу. По завршетку хируршког лечења није нестао и страх. Напротив, стално је присутан на нивоу средњег интензитета а све више иде ка анксиозности. Страх се интензивирају при погоршању соматских сметњи. Страх је и сада присутан у склопу посттрауматског стресног синдрома који доминира клиничком сликом.

Због врло тешке политрауме био му је угрожен живот непосредно. Његове животне активности угрожене су и чињеницом да је био потпуно беспомоћан, а осећање немоћи из те ноћи бомбардовања продужило се у каснијем периоду, чак добило минуциозну разраду, и метастазирало на све друге животне активности, доводећи с једне стране до парализе продуктивног духовног живота а са друге, до агресије зато што не може да реализује квалитетне садржаје. Непрекидно је под притиском, сада немоћан да се томе одупре.

Случај 2
КАО ДА МЕ ЈЕ СТАЛНО НЕШТО ВУКЛО

Случај који је у временском континуитету од неколико година мењао нијансе али основни садржај остаје исти. То су страх и разочарање, рушење свих илузија, сазнање да је био у дубокој заблуди, и он као и многи други, да се илузија распрснула и открила да су били пиони бездушне и циничне пропагандне борбе две непријатељске силе које су у њима виделе само бројке и поене у светском јавном мњењу. У питању је сумња која је нагло експлодирала, која прати све животне активности и све доводи у питање. Нема никаквог безбедног простора ни заклона. Сазнање до кога је дошао оголило је стварност и живот толико да постаје неиздржљив за психу.

Налазио се у магнетоскопу. Чуо је потмулу тутњаву, није губио свест. Зид иза њега је нестао. Повредио је руке и имао огреботине на челу. Био је свестан и прибран и успео да уђе у нову зграду. Целокупно спасавање је трајало око пола сата. Најтеже му је пало сазнање да је неколико његових пријатеља те ноћи погинуло. Непрекидно је сањао да се налази у неком простору са људима који су изгинули, “као да ме је стално нешто вукло, а ја покушавам да се одатле извучем; не успевам, и имам утисак да пливам кроз ваздух.” У почетку су ти снови били чешћи, расположење му је било променљиво, па је због тога морао да иде код психијатра који му је дао Миансан. Успевао је да мало одспава тек око три сата ноћу.

После 5. октобра (када је запаљена зграда РТС-а) све чешће је западао у страх и немир, несаницу и кошмарне снове. Мисли да није више исти као раније. Претежно је деконцентрисан, безвољан, скоро индиферентан. Раније је радио анимације, режирао, писао, радио на компјутеру, правио стрипове. Сада је од свега тога одустао и ништа га више не занима, стално је деконцентрисан и пун стрепње.

Свестан је у пуној мери, исправне оријентације у свим правцима, комуникативан. Контакт се лако успоставља и одржава.

Променљивог расположења, повремено јако напет и уплашен, скоро да нема ништа што може да га релаксира. Жали се на слабост концентрације, безвољност и губитак интересовања. Време проводи углавном “у празно”. Повремено, када се сети бомбардовања и колега са којима је то доживео, осећа неподношљив страх, постаје безвољан. Јако лоше спава, никада не може да заспи пре три сата ујутру, а онда се буди са кошмарним сновима који су најчешће везани за трауматски доживљај и људе који су страдали током бомбардовања. Мисаони ток је уредан, без суманутих садржаја. Сви витални динамизми и вољне функције снижене.

У тренутку удара чуо је само потмулу тутњаву, није губио свест, био је миран и прибран. Иако је соба у којој се налазио била срушена, успео је да изађе са мањим огреботинама и повредама руке. По изласку из рушевина осетио је краткотрајан страх који се касније претворио у перманентан јак страх и анксиозност која траје и сада. У почетку је често доживљавао флешбек феномене. Касније се то проредило, али је сада забринут за психичко стање, зато што је узгубио интересовања за све раније активности које су му доносиле задовољство (стрипови, компјутерске анимације, режија, писање).

Случај 3 СНИМАТЕЉ

Критичне ноћи био је у тонској режији. У тренутку удара бомбе седео је за тонским пултом и “радио“ Вести. Чуо је туп звук, око њега је владао “страшан мрак”, а потом се појавио несносан страх. Изгубио је оријентацију, имао је утисак као да су се зидови испомерали. Није имао ваздуха, чуо је вриску и ништа није видео. Мислио је да ће се удавити и да неће изаћи одатле.

“...Сударали смо се међусобно, некако смо успели да нађемо отвор на рушевини преко које смо изашли ја и две жене... Гушио сам се све време... Видео сам ватрогасце и тада сам повредио колена, али нисам ништа осетио. Угледао сам Ш. који је био сав крвав. Одмах су нас неки момци цивилним возилима пребацили у УКЦ... Тамо сам био око три дана, имао сам повреду десног коле-

на и грудног коша, али се тога скоро не сећам. Био сам у шок соби”.

Првих дана и поред терапије имао је јаке болове у десном колелу и грудима. Међутим, најизразитије су биле психичке тегобе – страх, немир, несаница, кошмарни снови, страхови од бомбардовања, сирена. Посебно је имао панични страх у тренутку удара, када је удисао прашину, дим и гасове, због чега се гушио и кашљао. Тај страх је трајао до изласка из зграде. По изласку, страх се смањило, све до Ургентног центра где је примљен на лечење.

На вестима је видео да су његови пријатељи погинули или да су повређени; и током лечења није могао да се ослободи тог страшног сазнања. ”...Трудио сам се да не мислим о том догађају, ипак сваки јачи звук ми је изазивао страх, сваки разговор ми је покретао страхове и размишљања о људима који су погинули.”

Дуго није могао да спава или се будио у кошмарним сновима који су често имали раније доживљени трауматски догађај. Психичко стање се постепено побољшавало током прва три месеца, касније се осећао релативно добро, почео је да ради, али су остала врло непријатна сећања на цело садржај трауме која се понавља у мислима или у кошмарним сновима.

Случај 4 ЕСЕНЦИЈА ЗЛА

Пре бомбардовања био је у рату у Хрватској, прошао кроз тешка искушења, али је све поднео без озбиљнијих сметњи. За време бомбардовања 23. априла 1999. године налазио се у тејпу (магнетоскоп); емитован је информативни програм. Дошао је на посао у ноћној смени.

Тада нико није веровао да ће бити бомбардовани. У два сата су кренуле Вести. Чуо је само потмулу експлозију, притисак га је потиснуо напред, схватио је шта се догађа, обухватио га је бес и почео је да псује. Мисли да није био у паници. Са њим је био Т. и једна девојка (Ц). Ништа се није видело од концентрације дима и гарежи: “Болела су ме плућа, кашљао сам и гушио се. Не знам колико је то трајало”.

Покушавајући да изађе, схватио је да је део зграде уништен, а онда је постао свестан да су сви погинули. Чуо је глас С. А. који му је викао да не иде ка њему, пошто је он негде пропао. Чуо је запомагање А. С.

Успели су да изађу кроз нови део зграде. Видео је приказ рушења зграде и људе који су изгинули.

Стајао је неко време испред зграде чекајући да види да ли ће некога успети да спасу. Отишао је кући око пет сати ујутру.

Схвативши да су многи његови пријатељи погинули, непрекидно је мислио о њима, обузимала га је туга и није могао да задржи сузе.

Није радио око два месеца. Није могао да спава, а кад заспи будио се усред кошмарних снова. Труди се да “побегне” у неке активности да би се “одлепио” од тих размишљања. Ноћна мора се понављала у истом или сличном облику: “Сањам да идем по неком надвожњаку усред ноћи... по њему убијени људи, а надвожњак бомбардован и избушен... према мени иде облак са муњама као да је то есенција зла... По буђењу из сна имао сам утисак да се то зло налази у мојој соби и када сам будан... Имао сам и класичне, скоро реалистичне кошмаре са приказима мртвих колега, рушевина телевизије и слично”.

И сада слабије спава, повремено је уплашен и нерасположен. Стално му се јавља доживљај флешбека (повнављање трауматског доживљаја) уз осећање туге и гриже савести, као и осећање кривице због тога што није био прибранији и није могао да помогне већем броју људи.

Сваки одлазак у зграду РТС доноси му несавладив немир и зато ретко одлази. До средине 2002. године често је ишао на боловања јер се брзо исцрпљивао на послу. Напет је и уплашен, скоро да нема ништа што може да га релаксира, због чега је био често на боловањима покушавајући да се “прибере”. Лоше спава, буди се са кошмарним сновима који су најчешће везани за трауматски доживљај и људе који су страдали током бомбардовања. Избегава и друштво, а посебно избегава сваки разговор о трауматском доживљају, јер га то враћа у размишљање о погинулим колегама.

Случај 5 БОЛ У ДУБИНИ ОКА

У тренутку НАТО бомбардовања зграде РТС у Абердаревој улици у Београду, био је на свом редовном радном месту вође смене. На око минут пре експлозије прошао је кроз мастер, који је највише настрадао. Покушао је да уђе у нову зграду али у том тренутку је дошло до експлозије. Ударила су га метална врата, мада то није оставило спољашње повреде. Био је све време свестан, чак и прибран, па је износио људе из зграде. Вратио се поново и тражио затрпане. Тада је нашао А. С. који је био повређен.

Отишао је код лекара због бола у дубини ока који је провоцирао јаке главобоље које су трајале и по цео дан. Почео је да осећа непријатност у устима и грлу, осећао је увек слан укус и није могао да једе. Често је имао крварења из уста и носа.

Бол у дубини ока трајао је месецима, јављао се у виду напада и по неколико пута током дана. После првих неколико дана имао јаке и честе главобоље, постао је екстремно узнемирен, напет, уплашен, нерасположен, безвољан. Ноћима није могао да заспи или би се брзо будио у кошмарима: "...Стално ми се вртело оно што сам видео и доживео током бомбардовања... Изјутра нисам могао да ходам... Почео сам да се гушим и кашљем, болео ме је стомак... Нисам могао да једем... Лечен сам код психијатра, хематолога, пулмолога, испитиван на Институту за медицину рада... Осећање премора и несаница са низом телесних тегоба пратило ме је месецима. Када се опоравила крвна слика, посебно гвожђе, мени је било боље... Верујем да су токсични гасови при експлозији изазвали све ове моје тегобе..."

Сада осећа малаксалост и брзо замарање, не може да се, без одмора, попне више од другог спрата. Стално је напет, нервозан и нерасположен. Незадовољан послом и радним местом, брзо се изнервира а потом не може да се концентрише на рад.

Основно расположење је депресивно, са честим изменама афективних испољавања. Све виталне функције и вољно-нагонски

динамизми су снижени. Преплављен страхом и депресивним руманиацијама, са низом соматских тегоба, посебно астматичним нападима, које везује за трауматски доживљај. Јако је напет, узнемирен, “место га не држи”. Сматра да је озбиљно болестан, плаши се дугорочних последица тровања гасовима од бомби. Тешко се концентрише.

Страх је био интензиван и трајао је све време бомбардовања и појачавао се при сваком звуку (експлозије, сирене, грмљавина или чак шкрипа кочница), те је тада доводио до паничне реакције. Страх је потпуно паралисао све активности током шест месеци. Касније, страх поприма карактер анксиозности која обухвата све важније животне активности; опседнут је стрепњом да ће се нешто десити породици или да је неизлечиво отрован гасовима из бомбе.

Случај 6 НЕКО ЈЕ ТРАЖИО УПАЉАЧ

Био је у Студију 1, у видео режији. Ишле су вести уживо. Гледао је у мониторе. Чуо је експлозију и ударац, а одмах потом је настао потпун мрак. Махиално се сагнуо испод стола, чуо је глас уреднице М. М. која му је рекла да остане у лежећем положају због опасности од поновног удара. “Била је страховита прашина и оштар и непријатан мирис од бомби.”

Није губио свест. Покушавајући да се извуче ударио је главом у нешто, пошто ништа није видео. Чуо је гласове колега који су викали да се држе заједно. “Неко је тражио упаљач или неко светло. У једном тренутку Д. Ш. је успео да нас упаљачем осветли и ја сам видео њега и излаз из видео-режије. Када сам изашао у ходник видео сам да тај део зграде не постоји.

Искачемо кроз рушевине, ја, Ш. и В. Дошли смо до терминала ЈАТ-а код цркве Светог Марка где су била кола хитне помоћи која су нас пребацила у УКЦ.”

Тамо је обрађен, пошто је имао рану у пределу десне надколенице. Рана га је болела неколико дана, потом је зарасла и од тада се осећа добро. Од бомбардовања слабо спава, често се рано

буди, а потом се тешко успава. Од тада има разне инфекције и честе вртоглавице, што све повезује са тровањем гасовима од експлозије.

Избегава разговоре на тему бомбардовања и покушава да не мисли о томе. Стално стрепи од последица тровања гасовима од бомби.

Има утисак да му је цео имуни систем ослабљен, пошто му се чешће него раније дешавају разне инфекције, а појављује му се и витилиго по кожи, што све везује за тровање гасовима. Слабије спава и рано се буди. Свако подсећање на трауматски доживљај изазива флешбек те избегава и разговоре и ситуације које га могу асоцирати на тај догађај.

Случај 7 НИЈЕ БИЛО СТРАНИХ НОВИНАРА

Радио је у монтажи на емитовању “Вести”. У то време са њим су били Б. М., С. А., Д. Т., М. Д. На посао је дошао око 20 часова и требало је да ради до 8 часова ујутру. Колико се сећа, по доласку на посао све је било уобичајено, као и раније, једино није било страних новинара који су, иначе, стално седели у згради РТС. Чим су кренуле “Вести“, он је изашао из студија и пошао у други део зграде да донесе кафу за особље. При повратку је дошло до експлозије и све је почело да се руши. Њега је експлозија одбацила али није био повређен. Све је било обавијено тамом и прашином, једва је успео да устане и покуша да нађе излаз. Видео је да није повређен, у том моменту је неко од колега потрчао низ ходник и њега повукао, тако да су успели, преко подрума, да изађу из зграде према Палилулској пијаци, одакле се јавио родитељима. Није осећао ни страх нити бол све док није успео да изађе из зграде. Тек када се окупила гомила људи био је свестан да је дошло до бомбардовања и почео је да тражи своје колеге. Тада су букнули страх и немир.

Није радио око недељу дана. Стално је био узнемирен, није могао да спава, враћале су му се сцене рушења. Сваки пролазак

покрај зграде донесе тешка узнемирења. Стално мора да нешто “врти“ у рукама, осећа се непријатно у већој групи људи. Често га буди “тресак”... “То чујем па ме пробуди, иако нисам чуо такав прасак када је било бомбардовања зграда.” Има главобоље, стално је напет а на испитима се “блокира”. Напустио је посао почетком јануара 2000. године и наставио студије али без већег успеха.

Није имао никакве повреде сем благе контузије тела од експлозије, те није практично ни имао болове. Страх је осетио тек по изласку из рушевина, углавном у виду стрепње за судбину колега. Недељу дана после бомбардовања није радио, потом се вратио на посао и радио у просторијама “Пивнице код Театра Т”. Повремено има главобоље, напет је, слабије се концентрише и осећа се непријатно у групи и на испитима. Постоји и благо снижење вољних и нагонских динамизама. Повремено има флешбек доживљаје везане за бомбардовање. Слабије спава, често се буди јер “чује” интензиван звук који га буди. Али тај звук не подсећа на звук бомбардовања, већ је знатно јачи и интензивнији. Нараста до неслућених граница и све гута.

Случај 8 ЗИД ЈЕ НЕСТАО

Био је за радним столом за контролу камере и расвете. Са њим су били Ј. и В. Сећа се да је у био одбачен силином експлозије. Иза њега је нестао зид. Био је у потпуном мраку, једва је успео да се пробије до балкона одакле је успео да низ степенице изађе у Таковску улицу. На њега је падао шут од срушене зграде, био је сав прекривен прашином “као из млина... гушио сам се и кашљао... Док сам покушавао да се извучем видео сам да је једну колегиницу затрпао зид на месту где сам ја седео... Зид иза наших леђа је нестао... В. је искочио преко рушевина и изашао ка цркви Св. Марка... Био сам сав крвав али нисам био повређен... Не знам чија је крв била на мом оделу. Када сам изашао, почело је да ме боли у левој страну груди и левој нози... Био сам угруван... Отишао сам кући... Тек код куће сам осетио страх... сав сам дрхтао... од тада

сам био стално у стрепњи и страху од сваког јачег звука, нарочито од авиона... Једне вечери сам чуо авионе и побегао у двориште да се сакријем испод крушке, пошто је била месечина... Мислио сам да они све виде а да мене неће моћи видети због сенке...”

Сутрадан је био на прегледима у КБЦ Звездара пошто су се болови појачавали, помислио је да су му ребра поломљена. Добио је аналгетике и средства за смирење. Око три месеца после тога није радио... “Прећутно смо добили слободно време”.

Све време није могао да спава, био је јако напет, сваки звук га је плашио и подсећао на бомбардовање, осећао је умор и безвољност. После три месеца се вратио на радно место, осећао се добро.

Повремено је имао флешбек доживљај. Симптоми су трајали до три месеца, што говори да се радило о акутном стресном синдрому, за сада без трајних последица, али сваки нови стрес може довести до погоршања психичког стања.

Случај 9 ИЗБЕГЛИЦА

Раније је живела у Сплиту, одакле је избегла у Србију и живела у статусу избеглице. Има троје деце, син живи у Загребу, а две ћерке су са њом и мужем у Београду.

У ноћи бомбардовања РТС 23. 4. 1999. године налазила се у магнетоскопу. Дошла је на посао у ноћној смени. Непосредно пред почетак Дневника била је са колегама.

У тренутку удара нестало је светло, а експлозија ју је одбацила тако снажно да је ударила у зид. Није чула никакву детонацију. При покушају да изађе из просторије, видела је да нема зида од себе, а у својој околини није никога ни чула ни видела. Спустила се низ степенице, чула је запомагање неког дечка, тражила је ватрогасце да га спасу. Поново се вратила до себе и узела своју торбу и јакну. По изласку се нашла у улици Мајке Јевросиме, одакле су је пребацили у КЦ пошто је почело да је гуши, а срце јој је јако лупало. Тада је била јако уплашена и имала страх од непос-

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

редне смрти. У болници је остала тог дана до 11 сати ујутро, када је на сопствено инсистирање болницу напустила. Око три недеље је била код куће, да би после тога почела да ради у Македонској улици на документацији.

Сада је јако напета, нервозна, брзо плане, слабо спава, плаши се јаким звукова (чак и грмљавине). Променљивог је расположења, претежно депресивног. Дуго је сањала бомбардовање зграде, а сваки разговор и подсећање на трауму изазива депресивно расположење и страх.

Мисли да је њен статус избеглице сам по себи довољно трауматичан, тако да је трагични доживљај у ноћи бомбардовања погоршао њено психичко стање. Доживела је посттрауматски синдром са знацима повремениг страха и анксиозности и депресивног расположења, који су и сада присутни у блажем степену, међутим, страх који је био интензиван на почетку трајао је до пријема у болницу, а од тада има анксиозна и депресивна стања која се погоршавају при сваком помињању трауматских доживљаја.

Случај 10 ЗАМЕНА

Био је на свом радном месту реализатора информативне емисије Вести. У разговорима истиче да је имао пријатеље у високим политичким круговима који су му дали информацију да је бомбардовање РТС-а врло могуће и реално и да би требало да “очисте” зграду. Те ноћи се мењао са колегиницом, тако да он ради у парним а она у непарним сатима. У згради је у том тренутку био већи број његових пријатеља који су или рањени или су погинули. Мисли да га је спасило то што се налазио у делу зграде који није потпуно уништен.

Колегиница са којом се договорио о замени је у то време била у новој згради и није ни повређена. Мисли да би она страдала да се није мењао са њом.

У тренутку удара осетио је страховит притисак, нестанак струје и завладао је потпуни мрак. Знао је да је зграда погођена.

Схватио је да је жив и неповређен, али је чуо вриску повређених. Свуда је била огромна прашина, имао је доживљај да нема ваздуха и да не може да дише. Био је на ивици да изгуби свест. Одједном га је ухватио панични страх да ће се зграда срушити и запалити и да ће жив изгорети. ”...Покушао сам да упалим упалач и онда сам угледао В. са којим сам изашао... Дошао сам до ЈАТ-а, где су била кола хитне помоћи, одвезли су нас у УКЦ иако нисам био озбиљно повређен.” Избегава да прича о трагичном догађају јер га то веома иритира. На јак и оштар звук осећа паничан страх и напетост. Каже да је од тада променио однос и према животу и према смрти. Сматра да треба да напусти Телевизију да га не подсећа на ужас који је преживео. Мисли да га једино у животу држи ћерка. Разочаран је ставом људи из Телевизије. И он, као и већина повређених, доживљава неправду од стране руководства које се, наводно, нагодило са једним њиховим колегом који није ни повређен а о њима наводно не воде рачуна. Није био на боловању, али није радио око месец дана после бомбардовања.

Стално је нерасположен, повремено јако напет и уплашен, скоро да нема ништа што може да га релаксира, осим када је са ћерком. Јако лоше спава, буди се са кошмарним сновима и страхом да ће умрети у сну. Најчешће се буди непосредно после успављивања са паничним страхом и убрзаним радом срца, уз осећање гушења и непосредне опасности од смрти. Избегава друштво, а посебно избегава сваки разговор о трауматском доживљају, јер га то враћа у размишљање о погинулим колегама. Хвата га гнев кад помисли на руководство Телевизије.

У тренутку удара осетио је паничан страх да ће се угушити од прашине или изгорети у пожару, што га је мобилисало да заједно са још једним повређеним изађе из зграде. Доживео је посттрауматски синдром са знацима страха и анксиозности који су трајали наредних два до три месеца. Страхове слабијег интензитета је повремено имао у свим ситуацијама које су га подсећале на трауматски догађај. После бомбардовања постао је раздражљив, нервозан, лоше расположен, слабо спава, буди се у кошмарним сновима. Престао је да се радује основним животним садржајима те се врло

брзо развео од супруге. Постоји лакши степен оштећења опште животне активности. Бол је имао само кратко време после повређивања и то у грудима и повремене главобоље, које су пре скопчане са психичким, него са физичким траумама.

Случај 11 ПРОБА ЕВАКУАЦИЈЕ

Пре бомбардовања указивао да ће доћи до напада на зграду РТС због чега је усмено суспендован. Каже да је “проба евакуације зграде око 10. априла била хаотична и неорганизована... оставили су део екипе која је правила ‘Вести’”.

“Изашао сам из зграде око 3 сата ноћу својеволјно, наговарајући и друге да се побуне... Око зграде су биле укључене камере као да су се спремали да снимају нападе... Ја сам то видео и схватио опасност од бомбардовања... Радили смо и по дванаест сати дневно. Многи су имали привилегије, па је само мали број људи био присутан на радном месту. Много сам причао и коментарисао. После директног сукоба са шефом био сам суспендован, па сам од 9. до 22. априла био под неком врстом суспензије.

Колегиница ме је замолила да је мењам у ноћној смени. Стално смо били под психичком пресијом око бомбардовања.

Увече 22. 4. 1999. сам дошао у зграду око 22 часа и заменио колегиницу. Затекао сам тамо М. К. и још двоје колега. Требало је да останем сам те вечери по договору, али К. није хтео да ме остави самог – касније је и он повређен...

Било је необично мирно. Радио сам у графици, требало је да пре два сата сиђем у студио. Ја сам сишао у информативни програм (студио 1). Кренуле су Вести у 02 часа, и у 02,06 осетио сам страховит ударац, нестала је струја; ја сам мислио да сам ослепио и да сам затрпан испод зграде...

Нисам чуо експлозију, само удар. Мислио сам да су остали изгинули, звао сам их... Био сам у видео-режији испред зида где се налазио А. С. Иза мене је постојао неки пулт где је седео реализатор и уредник Дневника. Седео сам поред стакленог зида. Ударио

ме је монитор у главу, а глава ми је пролетела кроз стаклени зид. Био сам закопан у шуту до појаса. Имао сам велику посекотину на десној страни главе, крварио сам. Покушао сам да дозовем колеге. Сви су били у шоку. Сви смо се гушили од неких гасова од експлозије. Не знам да ли сам био без свести, али и ако сам био то је трајало врло кратко. Свуда је владао мркли мрак.

Знао сам где се налазимо и знао сам да су ударили у мастер и зато сам кренуо уназад кроз студио.

Не знам како сам се ишчупао из шута, али знам да сам ногама разбио стакло и ушао на балкон који гледа у студио. Ухватио сам се за ограду балкона и скочио преко ње. Звао сам колеге и неке успео да наговорим да крену са мном. Једна група је кренула према Цркви Светог Марка, а ја сам са тројицом колега искочио из студија; ту се појавило мало светло иза акумулатора. Нисам могао да се снађем, имао сам утисак да смо пропали испод земље. При изласку из студија смо развалили врата и изашли из зграде. Ту је била шминкерница у којој је нешто горело, видео сам шминкерку преко које је пао зид, видела се само њена глава. Покушавали смо да је извучемо, али нисмо успели (била је то Јелица Мунитлак која је погинула). Изашли смо преко нове зграде. Људи су били унезверени и у шоку. Мене је стрес натерао да мислим и делама. Некако сам се јавио супрузи мобилним телефоном... Пребацили су ме у Ургентни центар где су ме зашили и превили, тамо сам стигао око тридесетак минута после бомбардовања, док је ослобађање из зграде трајало око 10 до 15 минута”.

По изласку из зграде мисли да није био сасвим прибрале свести, јер није био свестан колико је повређен нити шта се стварно дешавало. “Осећао сам мучнину, смрдели смо на фосфор, били смо преплављени прашином. Био сам уплашен за живот мојих пријатеља.

Сећам се да је најснажније осећање које сам тада доживео била срџба и бес, пошто сам и раније знао да ће до бомбардовања доћи и на то указивао.

Превезли су ме у УКЦ где су ме зашили, очистили и превили, инсистирали су да останем на болничном лечењу, али сам ја одбио

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

и напустио лечење на своју руку, те се вратио испред зграде РТС да бих видео шта се дешава. Негде око 3 и 30, тога се сада сећам, стајао сам испред зграде и тек тада схватио шта се стварно дешава... Кренуо сам према рушевинама и ту се задржао око петнаестак минута, пошто ми нису дозволили да уђем унутра...

Од тренутка бомбардовања био сам јако бесан... Можда је то била последица немоћи јер сам и раније био свестан да ће доћи до бомбардовања...

Сматрам да је то био намерни акт и свесно жртвовање из политичких разлога. Мени је тек сада јасно да су свесно жртвовани људски животи да пред светом покажу НАТО злочине када је висила опасност од атомске бомбе над Београдом ако Милошевић не потпише...

Сматрам да сви ћуте о том злочину. Ми смо били буквално стављени пред стрељачки строј, ја и сада тврдим да је то свесно и намерно испланиран злочин.”

Доследан у критичком односу према трагичном догађају. Уверење да су свесно жртвовани ради пропагандних циљева дели са већим бројем колега. Занимљиво је да сви они показују висок степен солидарности у најопсанијим тренуцима када им је најдиректније угрожен живот. Хуманост надвладава осећање страха и панике и одређује њихово понашање. Готово несвесно, нагонски, људи мисле и на друге страдалнике, покушавајући да им помогну.

Током боравка у рушевинама био је уплашен како за себе тако и за своје другове који су били у згради, али га страх није паралисао, већ га је натерао на покушај спасавања себе и других (радио је промишљене и целисходне радње извлачење себе и других из рушевина, скакање са терасе и тражење излаза из зграде).

После свега, дошло је до озбиљних промена у понашању. Постао је јако нервозан, брз, вербално агресиван, нетолерантан, због чега му је и брак угрожен. Супруга је такође доживела шок и због тога изгубила дете које је било зачето инсеминацијом. “Наиме, првог дана рата су је позвали као војног обвезника у Приштину. Једва сам успео да то одложим. Средином маја је дошло до спонтаног абортуса у трећем месецу.”

Од тада он има проблеме на послу и није могао да ради од 23. 4. 1999. до 5. октобра 2000. године.

“Нико ме није питао да ли долазим или не, једноставно своју плату сам давао колегама који су настрадали, а ја сам зарађивао на други начин... Имао сам проблеме око годину дана док нисам премештен на друго радно место. Био сам у сукобу са шефом који ме је малтретирао.”

Премештен је у техничко вођство и од октобра 2000. ради без већих тешкоћа. Не воли да се креће по згради Телевизије у Абердаревој, избегава све разговоре који га подсећају на бомбардовање ”... Чим се тај проблем помене мени се емоције повисе и ја се онда празним преко претеране активности, приче, дружења. Стално сам бесан и не могу опростити ову несрећу која нам се десила”.

После бомбардовања дошло је до погоршања дијабета, као и погоршања налаза на очном дну када је констатован дијабетични ретинитис. Перманентно је окупиран стресним доживљајем, флешбек је изражен при сваком помињању трауматског искуства и потенцира љутњу и бес, тврди да су намерно он и његови другови били мета инсценираног злочина. Нема знакова оштећења мнестичких интелектуалних функција.

Случај 12 ПОД ЗИДОМ

Дизајнер слике и контролор камере. На посао је дошао око 19 часова и требало је да ради до 7 часова ујутру. Сећа се да је ушао у студио у 01.55 часова. Поред њега је седео Слободан Јонтић, који је погинуо.

Седео је у режији Студија 1 поред мастера где је пала бомба. Зграда се срушила по вертикали све до његове столице. Ту је погинуо Јонтић, а остали су били повређени. Такође је неколико њих, који су били поред њега, погинуло. Ништа није чуо, само је добио ударац у главу, повредио лево уво и леву страну главе. Глава је била пуна стакла. Нашао се под зидом и чуо вриску жена. Некако је успео да се ослободи и извуче из рушевина али није

ништа видео. Не зна где је био после експлозије, каже да је пролетео кроз стакло у суседну просторију. Почео је да се гуши од прашине и дима. Мисли да би умро да је остао дуже од два минута. Са последњом снагом је успео да искочи преко рушевина.

Када је изашао из зграде, изгубио је свест, одвели су га на максило-фацијалну хирургију, али се ничега не сећа. Пошто се освестио на хирургији, није могао да се сети ниједног броја телефона, чак ни сопственог.

Оперисан је у Ургентном центру. Тамо је остао негде до 7 сати ујутру, а потом се вратио до Телевизије. После тога се осећао јако лоше, имао је гушење и болове у грудима, интензивну главобољу и мучнину, није могао да спава нити је могао да прича, био је јако узнемирен и уплашен и због тога је отишао код психијатра. Лечио се неколико месеци, међутим за све време рата био је напет и уплашен, на сваки звук авиона или сирена добијао је нападе паничног страха, а ноћу се будио у кошмарима. Није могао да иде на Телевизију, јер га је све то подсећало на трауматски догађај и на људе који су изгинули или били рањени у бомбардовању. Био је на боловањима и на одморима све до 5. октобра 2000. године, од када је почео да ради, и то у студију у Кошутњаку. Од тада није ушао у зграду РТС-а у Абердаревој.

У питању је тежа повреда главе, због чега је изгубио свест што говори да се ради комозији мозга. При повређивању је имао интензивне болове, као и по доласку у Ургентни центар. После санације повреде болови су били средњег интензитета и трајали су десетину дана. Касније је имао повремено главобоље средњег и слабијег интензитета. При физичким напрезањима или промени времена има главобоље.

Страх је био интензиван током бомбардовања и за време извлачења, потом када је дошао свести у Ургентном центру. Касније су се страхови јављали у виду атака при свакој ситуацији која га је подсећала на трауматски догађај (буке авиона, сирене, нагли и интензивни звуци, што га је све подсећало на доживљену трауму). Месецима после тога био је јако депресиван, безвољан и анксиозан, са кошмарним сновима и флешбек доживљајима који се

повремено и сада јављају. Из тих разлога био је дуго на боловању, а сада намерава да напусти РТС да би избегао подсећања на трауматске доживљаје.

Случај 13 УВЕРЕНОСТ

Уредник, са радним стажом у РТС око 30 година, добио отказ после 5. октобра 2000 године због “неподобности” и од тада је незапослен.

Те ноћи је био главни дежурни уредник и налазио се у соби 308 на трећем спрату, непосредно поред места удара ракете. На посао је дошао око 20 часова и требало је да ради до 7 часова ујутру. Напомиње да су се неколико дана раније проносиле вести да ће зграда бити бомбардована ”...Али, имали смо уверавања од званичних органа, НАТО и ЕУ да до тога неће доћи... Ја сам те вечери био скоро уверен да неће доћи до напада... Мислим (колико сам обавештен) да су одлуку донели Клинтон и Блер, без консултације других и да је бомбардовање извршио авион типа Харијер у саставу енглеског ваздухопловства, пошто он има карактеристике да стабилно стоји у месту... Мислим да је неко из саме Телевизије учествовао у навођењу авиона... Били су постављени сигнални уређаји на три околна солитера...

У тренутку удара, у канцеларији, поред мене су били М. А., Ј. В. и Д. С. Нешто пре тога Б. Ч. је рекла да смо свесно жртвовани и да ће нас те ноћи побити али је и она остала до краја у згради... У 02.06 сати изненадан удар... сви смо попадали са столица... Осетио се потмуо удар и тресак... зграда се тресла... Био сам прибран... Покушали смо да се организујемо и изађемо из рушевине... У првом тренутку је нестало светло док се нису укључили акумулатори... Нико од нас није био озбиљније физички повређен... Проблем је био када смо покушали да изађемо из зграде пошто нисмо имали обележен пут евакуације... Сишли смо до подрума где је владао мрак а околу су били разбацани грађевински материјали о које смо се ударали... Наишли смо на нека врата, покушавали

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

смо да их отворимо али нисмо успели... Поново смо се вртели по згради док нисмо, на крају, нашли излаз према Палилулској пијаци... Владала је паника... чинило се као да то траје целу вечност... били смо у мраку без контакта са спољним светом... Неки се били повређени а један је халуцинирао... Некако смо успели да изађемо и тек смо се онда суочили са са страшним призором рушевина и раскомаданих тела наших колега која су висила са рушевина... Био сам огорчен и очајан али у том тренутку нисам осећао страх... Гледали смо како извлаче повређене и покушавали да помогнемо... Нико, осим повређених, није ишао у хитну помоћ... Ја сам некако трамвајем пошао кући... Када сам изашао из трамваја почео сам да плачем и нисам могао да зауставим плач и бес који су се мешали... Био сам узнемирен, напет, депресиван... Данима нисам могао да се смирим нити да спавам... почео сам да више пијем... Нисам уопште спавао... Враћале су ми се призори рушења и изгнулих... Постао сам патетичан, плачљив, депресиван... Данима ме је прогањала несрећа која се догодила... Све више сам био напет и нерасположен... После три дана су ме послали у Сурдулицу... Тамо сам видео побијену и унакажену децу, уништене целе кватрове... Све је то погоршало и онако лоше стање, те сам био код психијатра који ми је давао Флунирин и Мелерил, као и нешто за спавање, али и даље нисам могао да спавам. Или сам се гушио у кошмару, страху и зноју. У јуну месецу су ме послали у Црну Гору. Нисам могао да радим... нисам имао ни воље ни мотивације...

Мислим да смо и ја и други новинари који су за време бомбардовања били у згради намерно жртвовани од стране режима...

У септембру 2000. године су ме послали у Софију али су ме повукли пред изборе, а петог октобра ми је забрањен улаз у зграду РТС... Касније сам добио отказ иако је све то противзаконито...

После добијања отказа суочио сам се са најосновнијим егистенцијалним питањима... Био сам очајан... Почео сам себе да преиспитујем и размишљајам шта сам то погрешно урадио и замерио се и оној и овој власти... Мислим да сам радио свој посао најбоље и најпоштеније што сам могао и знао... Све више сам убеђен да

ништа није случајно и да је то као усуд који прати човека... Све више сам постајао незадовољан, нерасположен, безвољан, деконцентрисан... Нисам могао да се извучем из свега тога што ме је снашло... Иако више не пијем, концентрација је све слабија, воље немам ни за какав озбиљнији посао... Било ми је све лошије и лошије. Због тога сам лечен у Дому Здравља а касније и на ВМА... Потпуно сам прекинуо пијење али се психичко стање није битније мењало – стално сам нерасположен, забринут за будућност породице и сопствену егзистенцију, не могу да се концентришем ни на какву креативну активност, недостају ми мотиви и воља. Често ми све изгледа бесмислено а живот потпуни промашај. Враћају ми се сећања на страшне прогоне и погроме Срба... Био сам сведок голготе Срба у Босни и Херцеговини, у Хрватској и на Косову а из сећања ми никада нису ишчезле зле судбине нашег народа из Херцеговине за време НДХ... Све ми се то враћало а можда сам под тим утиском и писао, али се то некоме није свидело... Све више сам убеђен да смо сви ми који смо тада ноћима дежурали у Телевизији били намерна мета НАТО бомбама у циљу политичке борбе... Најгоре је уследило после петог октобра када су исти људи који су осуђени од претходног режима избачени или онемогућени да раде у ТВБ...”

Субјективно се осећа лоше због низа стомачних и кардиваскуларних тегоба. Има лупање срца и гушење, брзо се замара, има честе главобоље уз променљив крвни притисак.

Контакт се лако успоставља али се тешко одржава због расуте пажње, лоше концентрације и изразито депресивног расположења са честим грчевитим плачем на свако помињање стресних доживљаја. Јако напет, високо анксиозан. Преплављен је осећањем огорчења и неправде, доживљавања сопствене неспособности и мање вредности и немоћи да се одупре или промени свој начин реаговања. Мисли да је у свим режимима био сумњичан за национализам и сензационализам мада није никада припадао ни једној политичкој опцији, трудио се да у својим извештајима буде што објективнији. Увек је био на местима ванредних околности или стања (Хрватска, Босна, Косово), одакле је извештавао, нас-

тојећи да да објективан приказ догађаја. Постоји код њега и делимичан увид да је у својим извештајима био можда “више патетичан и афективан”, објашњавајући да никада није могао да заборави страдање сопственог народа под НДХ. Врло тешко се концентрише, често мења теме и садржаје али не губи детерминирајућу тенденцу. Сматра да је убијање људи у нападу НАТО-а на зграду РТС али и на многа места у Србији био намеран чин. За бомбардовање зграде РТС оптужује власт да су то биле “нове Маркале” и да је то било у функцији политике. Расположење депресивно, праћено депресивним садржајима. Мнестичке функције благо компромитоване како због лоше коцентрације и поремећене пажње тако и због дугогодишњег етилизма и перманентног доживљавања флешбек феномена преко окупације на трауматске доживљаје. Интелектуалне функције нису компромитоване. Мисаони ток преопширан, са богатством асоцијација, али и низом депресивних садржаја, углавном везаних за стресне доживљаје, пре свега бомбардовање РТС али и низ других стресних ситуација којима је био изложен током професионалне активности, уз осећање огорчености и ускраћености. Основни витални динамизми су снижени, лоше спава, има честе кошмарне снове, вољне функције оштећене, присутан флешбек синдром.

Страх се појавио током евакуације због немогућности налажења излаза из зграде и трајао је десетину минута док нису успели да се извуку. Групна констелација је повећавала страх али он није оставио значајније последице. Међутим, секундарни страх у виду анксиозности са повременим феноменима флешбека, низом неуровегетативних сметњи, напетости и депресивним садржајима присутни су све време од трауматског догађаја до сада. Касније су се страхови јављали у виду напада при свакој ситуацији која га је подсећала на трауматски догађај (буке авиона, сирене, нагли и интензивни звуци). Месецима после тога био је јако депресиван, напет, раздражљив, безвољан и анксиозан са кошмарним сновима и флешбек доживљајима који се повремено и сада јављају. Истовремено поновљени стресни доживљаји су га стално враћали на догађаје током бомбардовања, уз симптоматски алкохолизам и

депресивно расположење, те је дошло до хронификације трауматског синдрома.

Основне животне активности су такође компромитоване у средњем степену. Посебно се његово стање погоршало после добијања отказа, што је код њега довело до парализе воље и мотивације. Некада је био пасионирани шахиста а од тада не игра шах уопште. Нема концентрације нити воље за писање које је било његова основна активност. Преплављен је осећањем горчине и неправде, депресивним расположењем и изолацијом, чак и од породице, што га је довело, како сам каже до нивоа “вегетирања”.

Случај 14 НЕКИ СУ СЕ ПОБУНИЛИ

Новинар у РТС, око 10 година радног стажа, налазила се у редовној смени на свом радном месту у дописничкој служби, мада јој је редовно радно место било у привредној редакцији.

Дошла је на посао у ноћну смену око 20 сати. Претходне ноћи је бомбардована зграда ЦК, сви су мислили да је на реду РТС и сви су били напети и узнемирени те ноћи, мада су их одговорни уверавали да неће бити бомбардовања. Неки су се побунили, међу којима и она, али су јој рекли да “ко неће да ради може да узме радну књижицу”.

До два сата после поноћи све је било мирно, она се са колегиницом А. В. договарала око посла, а М. М. је у том тренутку кренула ка режији.

Седела је и пратила програм на монитору. У тренутку удара осетила је тресак али се није уплашила, пала је и повредила леву руку, ногу и рамена али без озбиљнијих последица.

Прибрано је устала и изашла у ходник где се прикључила већој групи која је покушала да нађе излаз из зграде. Покушали су да изађу кроз подрум, али пошто нису нашли излаз вратили су се на први спрат, одакле су успели да нађу излаз преко Абердареве улице ка Палилулској пијаци. Мада није осећала страх, и она и сви други били су веома напети у ишчекивању новог удара. Током евакуације колегиници је позлило па је она помогла око лекова.

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

Одмах после бомбардовања пошла је у Књажевац и после десет дана се вратила и почела да ради. У почетку није осећала никакве озбиљније сметње, чак ни када се присећала догађаја, али је била веома љута јер је сматрала да су сви који су ноћу радили у згради РТС намерно остављени да погину. ”...Мислим да је чиста случајност што смо остали живи...”

Крајем 2000. године постала раздражљива, врло напета, нерасположена. Није могла да спава, а безвољност је било њено перманентно стање. Покушавала је да се “сама извуче”, али пошто није успела прихватила је амбулатни третман. Била је због тога дуго на боловању, крајем 2002. и почетком 2003. године. И сада има честе промене расположења, несаницу, напетост, слабу коцентрацију и безвољност.

Изразито променљивог расположења, претежно депресивног, повремено јако напета и уплашена. Пажња фиксирана на трауматски доживљај. Тврди да су сви радници који су дежурали ноћу били жртвовани, “намерно смо остављени да нас побију... случајно смо остали живи... Ја у почетку нисам била тако узнемирена и деконцентрисана али како је време пролазило све више сам била нерасположена и безвољна... Више немам воље да радим... Сада су ми предложили да идем у Хаг на месец дана, прихватила сам... узела визу и одједном ми се више не иде... имам страх да нећу моћи да радим како треба... Све више избегавам и друштво... ништа ме више не интересује.

Мисаони ток је уредан, у садржају хипохондрично депресивне преокупације са елементима параноидне интерпретације догађаја везаних за радно место и трауматски догађај. Нема оштећења мнестичких и интелектуалних функција. Сви витални динамизми и вољне функције изразито снижене. Критична и увиђавна у своје стање.

Доживела посттрауматски синдром са знацима повременог страха и анксиозности и депресивног расположења који су и сада присутни у блажем степену, повремено са декомпензацијом на психотичном нивоу. Постоји изразит пад вољних и нагонских динамизама, постала је јако вулнерабилна, несигурна, уплашена,

деконцентрисана и безвољна, с тешкоћом обавља свакодневне послове. Ово стање је последица како трауматских тако и хереди-тарних фактора који су вероватно условили декланширање психозе. Међутим, и сада и поред уредне терапије има анксиозна и депресивна стања која се погоршавају при сваком помињању трауматских доживљаја. Све ово указује на симптоме посттрауматског стресног синдрома. Свака провокација може да погорша њено психичко стање. Евидентно је умањење животне активности у средњем степену.

Случај 15 ЦРНИ ОБЛАК

Дуго је радила као новинар у дневним листовима а од 1992. године у РТС-у. Сада је проглашена технолошким вишком. Сматра да је на радном месту прогањају пошто “не прихвата диктат политике”. За време бомбардовања 23. 4. 1999. године налазила се на редовном задатку у згради РТС-а у Абердаревој улици у својству уредника редакције актуелности.

Дошла је на посао у ноћну смену око 22,30 сати. Непосредно пред почетак Дневника била је са колегама. Између 23 и 24 часа из редакције је разговарала са Г. из Лондона, направила је тонски снимак али није веровала да ће тај прилог пустити пошто су јој и раније забрањивали емисије. Била је убеђена да ће те ноћи бити бомбардовани, што јој је индиректно потврдио и Г. Наиме он је рекао да ће бити бомбардовани али није знао да одреди када. Око 02 сата после поноћи била је са А. В., М. М., продуцентом Б. и С. из спортске редакције. Били су сви скоро сасвим сигурни да ће их бомбардовати.

”...Размишљали смо да изађемо из зграде али је у том тренутку дошло до удара... Ја сам пала са столице... повредила сам леви кук и грудни кош... Побегла сам заједно са другим колегама и изашла код Палилулске пијаце... Мало ме је болело али сам била само угрувана и могла сам да ходам. Нисам хтела да идем у Ургентни центар, већ сам пошла код пријатеља код којих сам се одморала...

Убрзо сам почела да осећам јак бол у левој ноzi и паничан страх... Ваљда сам се тек тада прибрала и схватила шта се догодило... Срце је бесомучно лупало, осећала сам зујање у ушима и вртоглавицу... Тада сам занемела... Нисам могла ни једну реч да проговорим десетак дана... Била сам изнемогла и тупа... Ништа ме није могло покренути... Једноставно сам изгубила осећања и вољу... Повремено сам осећала бес и страх... Била сам депресивна...

Када сам касније видела рушевине моста и кућа у Мурину била сам скоро параноидна... Имала сам утисак да ме НАТО свуда прати...”

Није могла да заспи пре 2,30 минута а и ако јој успе да заспи будила би се у страху и кошмарним сликама, чији садржај је углавном био приказ рушевина и пламена. Имала је болове у левој ноzi и грудном кошу, тешко је дисала, гушила се. Касније, пошто су тегобе постаје учесталије, јављала се лекарима који су констатовали да се ради о контузији тела и квинкеовом едему јер су”...по мени излазили црвени печати које је пратило гушење, па сам морала да примам инјекције у хитној помоћи...”

Пред бомбардовање је често сањала следећи сан: ”...Сањам плави свод на којем се, одједном, са запада, појављује црни облак који код мене изазива ужас и ја се будим са лупањем срца, страхом и гушењем... Касније не смем да заспим...”

Дуго је била уплашена, напета, слабо је спавала, често сањала рушење зграда. Од тада има сталне алергије по целом телу, посебно по лицу, и честа гушења због којих је интервенисала хитна помоћ. Због психичких сметњи је била на психотерапијском третману. Касније је имала све интензивније главобоље и вртоглавицу. После петог октобра практично није радила јер јој наводно нису дали да објављује. Проглашена је технолошким вишком. Оптужује и ранију и садашњу власт да је “малтретира... Ја мислим да су сви исти... прихватају само оне који пишу по наруџбини а ја то никада нисам хтела па сам стално била у немилости свих власти... Мене је уништила претходна власт стављајући ме као таоца НАТО пакта а касније су ме докрајчили садашњи...”

Сада је јако напета, нервозна, брзо плане, слабо спава, плаши се јаких звукова, повлачи се. Променљивог је расположења, пре-

тежно депресивног а сваки разговор и подсећање на трауму изазива депресивно расположење и страх. Мисли да су јој кожне промене, исхијадични болови, главобоље и повишен крвни притисак последица бомбардовања и ”...шिकанирања у служби, како од стране бивших тако и садашњих руководилица... Ја сада остајем и без посла и тиме ми је угрожена егзистенција, због чега ћу тужити РТС.“

Променљивог расположења, повремено јако напета, тешко контролише агресивне импулсе, брзо упада у конфликте. Пажња хипервигилна, углавном усмерена према актуелној здравственој и социјалној патологији. Мисаони ток убрзан, са богатством асоцијација, уз параноидне обраде везане за радно место. Сматра се прогањеном од стране управе РТС, сматра да су је прогањале и раније и садашње ”... гарнитуре... не дају ми да радим јер моје прилоге не емитују а онда ме проглашавају технолошким вишком и дају отказ да би на места новинара и уредника поставили полуписмене средњошколце који ће их слушати... Ко год покаже лични интегритет одмах испада... Ја ћу да тужим радну организацију за перманентно малтретирање у служби, које ме је довело на ивицу менталне болести.”

Случај 16 ГЛАСИНЕ

Завршио Факултет драмских уметности, има једну годину радног стажа. Годину дана пре бомбардовања премештен у јутарњи програм, те је радио углавном ноћу од 20 до 8 сати. За време рата и по пет ноћи заредом је радио у ноћним сменама. У ноћи бомбардовања 23. 4. 1999. године налазио се у непосредној близини удара.

”...Те ноћи је било пуно гласина да ће нас бомбардовати... ја сам мислио да ипак неће бомбардовати, било је логично да се поштеде медијске куће... Све је изгледало као пропаганда... Ноћ пре бомбардовања изведена је вежба узбуне... Били смо у Ташмајданском парку између 23 и 01. сат...

У ноћи бомбардовања сам био у друштву Н. С. и М. Ј. По Н. је дошао њен отац... Она ми је рекла дословно: “Он (отац) има војне

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

информације... Немојте ништа да ме питате – сви сте одрасли – а ја нећу за време узбуне бити у згради...”

Ово се догађало између 21 и 22 сата... Узбуна је била око 23 сата...

Ја сам видео како она и неки шефови одлазе али сам тада имао пуно посла... Свирала је “шок” сирена која је била на суседној згради... Ја сам прекинуо рад и хтео да изађем у парк... Колегиница која је била са мном замолила ме је да ја останем да би она пошла да нешто попије, јер је цео дан радила...

Када је она отишла, ја сам хтео ипак да изађем, али ми је уредник рекао да останем и завршим започети посао. За то време је и он седео поред мене... Око 01 сат дошао је други уредник, У. Д., са којим сам наставио да разговарам и припремам материјал за програм... У тренутку удара изгледало је као да се то десило негде далеко јер се чула потмула бука... Жене су почеле да вриште... са монитора је нестала слика... Изашао сам у ходник који је био пун прашине и узнемираних и уплашених људи... Прикључио сам се групи и после низа покушаја успели смо да изађемо према Петој гимназији... Нисам осећао ни болове нити страх... Гледао сам људе али ништа нисам осећао... као да се то догађа негде другде и другим људима... Вратио сам се у зграду да покупим материјале... Тамо су већ били сниматељи и ватрогасци... Нисам осећао страх све до 8 сати изјутра, када сам дошао кући и на екрану видео снимке рушевине зграде... Иако сам то видео уживо, сада је то код мене покренуло страх и тугу... Ваљда сам тек тада био свестан величине трагедија која нас је задесила...

Увече сам био у Сава центру на састанку, на коме је одлучено да наставимо да радимо на неким другим локацијама... Наставио сам да радим а у мају су нам дали око 10 слободних дана.”

Није осећао никакве значајније тегобе, те није ишао код лекара. Тек када се вратио у зграду (јануара 2000. год), на исти спрат где је доживео бомбардовање, почео је да осећа интензиван страх, није могао да спава, будио се у кошмарним сновима, сваки разговор или подсећање на догађај и људе погоршавало је његово психичко стање. Постаје узнемирен, напет, безвољан.

Постоји перманентно огорчење на руководство РТС које се по њему понело ”...неморално... исто је осећање и према НАТО-у... Осећам као да сам стављен између два идиотска избора... Стално размишљам да дам отказ јер више у РТС-у не осећам задовољство у раду... Био сам, као и остали те ноћи, ситнина за поткусуривање... Снимио сам филм “Земља истине, слободе и љубави” који је сублимација моје психичке тензије и мојих дилема...”

Случај 17 НИШТА НИЈЕ ЧУО НИ ОСЕТИО

Координатор у документацији. Те ноћи је био курир у информативном програму на четвртом спрату у Абердаревој улици у тонском студију. На посао је дошао око 20 часова и требало је да ради до 7 часова ујутру. Каже да у тренутку удара практично није ништа ни чуо нити осетио. Није био повређен, са осталим запосленима је изашао из зграде ка Палилулској пијаци а потом се одмах вратио са ватрогасцима да им покаже пут и да помогне око спасавања повређених.

“Најстрашније ми је било када смо видели повређене и раскомадане људе у рушевинама мастера...”

Већ у 11 сати је пошао у Сава центар, где је наставио да ради. Није повређен, нити је имао озбиљније психичке сметње све до бомбардовања Звездаре а од тада је у страху, није могао да спава до 4 – 5 сати изјутра а на најмањи звук, посебно на буку, зујање авиона или грмљавину будио се са страхом и вегетативним сметњама (сувоћа уста, презнојавање, убрзан рад срца и сл). И сада повремено лошије спава и осећа нелагодност када чује авионе или грмљавину. Нема никаквих озбиљнијих психичких сметњи.

Пажња, памћење и упамћивање неоштећено. Нема оштећења интелектуалних функција нити поремећаја мишљења, како по форми тако и по садржају. Критичан и увиђаван. Међутим, интелектуалне функције зависне у великом степену од меморијских кодова везаних за звукове и слике које враћају или асоцирају на бомбардовање. Усмерење на прошлост битно утиче на његове функције у тренутку када се јављају. Критичност остаје али се

јавља блокада која смањује акативности, и практично држи у једном кругу, јављајући се у концентричним круговима као лаки струјни удари. Практично није у могућности да се дистанцира од тих надражаја свести. РТС синдром постаје битан фактор који на њега утиче, на његов живот, доживљаје и његов контакт са околином.

Случај 18 ВАТРА И ДИМ

Налазио се на редовном задатку у згради РТС-а у Абердаревој улици, у старом делу зграде, непосредно поред дела који је срушен. Био је са двојицом млађих колега (П. М. и Л. С.). Дошао је на посао око 18 сати. Радио је на рачунару у својој канцеларији. У тренутку удара експлозија га је избацила из столице, ударио је у зид и имао утисак да се све руши.

”...Зидови су се померали... стакло ми је посеколо десну подлактицу па сам сав био крвав... Покушао сам да устанем у том тренутку су врата излетела и ударила ме у главу и леђа... нисам губио свест али сам био ошамућен... На поду сам видео М. како лежи а кроз разваљена врата куљала је прашина и шут... Били смо бели као да смо посути цементом... нисмо могли дисати... Осетио сам јак и оштар смрад... чуо сам ломљаву која је долазила из ходника... Покушао сам да извучем М. У ходнику смо се прикључили мањој групи која је покушавала да нађе излаз из зграде... Спустили смо се 3 – 4 спрата и наишли на блиндирана врата која нисмо могли да отворима па смо се поново вратили на четврти спрат. Касније смо успели да нађемо излаз... Све је то трајало релативно кратко, неколико минута, али смо сви били у паничном страху грозничаво тражећи излаз из зграде... Ходником су се ширили ватра и дим, прашина и шут од рушевина... Испред зграде је била полиција, ватрогасци, маса света... сви смо били у паници...”

Када је видео да је посекотина безопасна, пошао је кући. После два дана је отишао је у Грчку код родбине. Био је узнемирен, уплашен, није могао да говори. Касније је страх попустио али се појављивао када види слике трауматског догађаја. ”...Тада ми се стегне грло и не могу да говорим.”

После два месеца се вратио у Београд и наставио да ради али на другој локацији. Имао је честа лупања срца праћена боловима у грудима, гушењем и страхом. Због тога је тражио помоћ кардиолога. Тргобе су постале интензивније након 8 – 9 месеци од трауме и манифестовале су се повременим провалама страха, несаницом, слабошћу концентрације, лошим расположењем, уз напетост и губитак контроле, због чега је у честим конфликтима на послу али и код куће. Тегобе су и сада присутне повремено али су слабијег интензитета.

Променљивог расположења, каткад јако напет и уплашен, скоро да нема ништа што може да га релаксира. Жали се на слабу концентрацију, безвољност и губитак интересовања, напетост и узнемиреност. Време проводи углавном “у празно”. Повремено, када се сети бомбардовања и колега са којима је то доживео, осећа страх, постаје нерасположен и безвољан. Јако лоше спава, никада не може да заспи пре поноћи, а онда се буди са кошмарним сновима који су најчешће везани за трауматски доживљај и људе који су страдали током бомбардовања.

Основне животне активности су оштећене у лакшем степену, што се манифестује кроз губитак концентрације и воље, избегавање дружења, немогућност контроле агресије и честе конфликте како на послу тако и у породици.

Случај 19 КРОЗ МЕНЕ РАСТЕ ТРАВА ЗУБАЧА

Радио је као вођа сервиса камера, налазио се у соби 312 у Абердаревој улици. Те вечери је Б. Ј. био техничар мастера. “Он ме је звао када је почео Дневник... требало је да нешто проверим... ја сам кренуо, али, када сам сишао спрат ниже видео сам да сам заборавио наочаре па сам се вратио по њих... поново сам кренуо ка мастеру и у том тренутку сам чуо детонацију, нестало је светло... све је почело да се руши... Имао сам утисак да зграда пропада а мени је кроз главу прошао цео мој живот... Око мене су летеле цигле, шут, стакло, камере, делови намештаја... Почео сам се гушити, био сам у паници јер сам мислио да ћу умрети... Једва сам

се вратио у нови део зграде... Вратио сам се до собе и закључао је а потом изашао... Видео сам Ш. који је био сав крвав... питао сам за К. Заједно смо изашли према Петој гимназији... По изласку нисам осћао страх већ празнину и индиферентност... гушио сам се, а у носу, устима и ушима имао сам осећај жарења као од љуте паприке... Када сам видео рушевине и погинуле ја сам се одузео... више се не сећам шта се дешавало нити како сам стигао кући... Кажу ми да сам цео дан кукао, причао без везе, био у паници.

Сутрадан сам пошао код лекара, жена ме је повела али се тога не сећам... Рекла ми је да сам стално мењао расположења... плакао, урлао, свађао се или само ћутао... То је трајало неколико дана... Од тада сам јако нервозан, напет, повлачим се, а када разговарам о људима који су изгинули обузме ме туга, страх и немир, најслабији звук ме преплаши.”

Стално лоше спава а у почетку је сањао покојнике или рушења, саобраћајне несреће, крв и слично. ”...Стално сањам како кроз мене расте трава зубача и тада се будим у паници... не могу да се приберем нити да поново заспим...” Од бомбардовања му се “отварају ране у устима и носу, понекад пљујем крв...” Одлазио је код лекара али се једном изнервирао због дугог чекања, па је демонстративно поцепао сву медицинску документацију.

Контакт се лако успоставља али се врло тешко одржава због изразите хипервигилне пажње и напетости праћене хостилношћу и наглим променама расположења са мешавином беса и очаја.

Мнестичке и интелектуалне функције очуване, нема ни формалних ни садржајних поремећаја мишљења сем интерпретативних идеја везаних за радну организацију и руководеће људе које оптужује за “намерно стављање пред стрељачки stroj”, тврдећи да су били намерно жртвовани, што провејава кроз исказе већине трауматизованих.

Случај 20 УДАР И ТРЕСАК

Новинар са дугим стажом. Био је у културној рубрици као дежурни уредник, радио је са М., С. и секретарицом М. Одмах по почетку Вести осетили су удар и тресак, детонација их је избацила

из столице, успели су да дођу до врата, да се прикључе осталима и изађу из зграде. Није имао спољних повреда. Одмах по изласку отишао је у Сава центар где је требало да успоставе ТВ, али у томе нису успели. Касније тог дана су дошли синови по њега и одвели га кући.

“Десет дана био сам у шоку... био сам преплашен, узнемирен... нисам могао да спавам... на најмањи звук сам био у паници... нисам могао да се крећем... време сам проводио углавном у соби без икакве активности... Све више сам био убеђен да је све то било изрежирано.”

Сматра да се потпуно променио, ни са ким не може да разговара, избегава сусрете и са пријатељима, постао је агресиван, нетолерантан, често долази у конфликте и на радном месту, при чему покушава да ”...истерва правду... можда је то само моја правда...”

Од тада има кошмарне снове, све више пије и чешће се опија, не може да се контролише, често плаче када се сети људи и догађаја везаних за трауму. Лечио се код психијатра у Ваљеву и Београду, као и код интернисте и инфектолога, због оштећења јетре. И поред лечења често је на боловању, све теже обавља послове и све више избегава контакте са људима на послу. Не успева да прекине са пијењем мада је свестан компликација због алкохолизма.

Мисаони ток успорен, асоцијације сиромашне, углавном везане за актуелно стање његове болести, док су истовремено присутне депресивне и параноидне интерпретације. Основни витални динамизми изразито снижени, присутан флешбек синдром. Мада покушава да минимизира учешће алкохола, постоје све елементи (соматски, социјални и други) који говоре о токсикоманској фази алкохолизма без могућности самоконтроле. Нема ни воље да се лечи, јер је до сада у неколико наврата покушавао али без успеха.

Основне животне активности су такође компромитоване у тежем степену. Постао је забораван, расејан, потиштен, безвољан, ништа га не интересује, често је узнемирен, преплашен, све дубље тоне у алкохолизам. Тешко је децидирано рећи колико су сметње изазване трауматском стресном ситуацијом, колико је у

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

томе учествовао херeditарни фактор, као и јасна атрофија мозга, а колико хронични алкохолизам који је удружен са посттравматским стресним синдромом.

Случај 21 ОБАВИЈЕНО ТАМОМ

Сарадник у документацији РТС-а, 25 година радног стажа. Радио је у монтажи на емитовању Вести. У то време са њим су били Б. М., С. А., Д. Т., М. Д.

На посао је дошао око 20 часова и требало је да ради до 8 часова ујутру. Колико се сећа, по доласку на посао све је било уобичајено као и раније, једино није било страних новинара који су иначе стално седели у згради РТС.

Чим су кренуле Вести он је изашао из студија и пошао у други део зграде да донесе кафе за особље. При повратку је дошло до експлозије и све је почело да се руши. Њега је експлозија одбацила али није био повређен. Све је било обавијено тамом и прашином, једва је успео да устане и покуша да нађе излаз. Видео је да није повређен, у том моменту је неко од колега потрчо низ ходник и њега повукао, тако да су успели, преко подрума, да изађу из зграде према Палилулској пијаци, одакле се јавио родитељима. Није осећао ни страх ни бол све док није изашао из зграде. Тек када се окупила гомила људи био је свестан да је дошло до бомбардовања и почео је да тражи своје колеге. Тада је осетио страх и немир. Неке од колега је видео, па је отишао кући. Није радио око недељу дана. Стално је био узнемирен, није могао да спава, стално су му се враћале сцене рушења. Посебно се непријатно осећа када прође поред срушене зграде РТС. Стално мора да нешто ‘врти’ у рукама, осећа се непријатно у већој групи људи, често га буди ‘тресак... “То чујем, па ме пробуди, иако нисам чуо такав прасак када је било бомбардована зграда.” Често има главобоље, стално је напет а на испитима се “блокира”. Напустио је посао почетком јануара 2000. године и наставио студије али без већег успеха.

Случај 22
ЕХО ЈАУКА

Шеф смене монтажера. Радио је у монтажи, са њим је било више сарадника В. С., М. Л., П. Ј. и још неколико њих који су радили у тејпу. У тренутку удара је био у између монтажа. Сам удар није ни осетио, само је одједном нестало светло и почело је рушење зидова. Нашао се затрпан шутом. Ипак, ни он нити ико поред њега није био повређен, па су одмах почели да спасавају оне који су били повређени. Неколико њих су успели да извуку из рушевина, враћали су се да провере да ли је још неко остао затрпан или заробљен.

Чуо је вриске и јауке повређених, што је на њега посебно утицало. То му се касније понављало у сновима и мислима као ехо.

Када је већина изашла ка Таковској улици, отишао је кући. Неколико дана по бомбардовању отишао је код лекара јер се плашио да је озрачен. Није могао да спава, био је узбуђен и узнемирен, у мислима се стално враћао трауматском догађају. Имао је болове у грудима и кашаљ што је код њега побудило сумњу у озрачење или тровање гасовима. Пошто су симптоми трајали, обратио се Институту за медицину рада где је испитиван. Тамо је нађено да се ради о посттрауматском стресном синдрому са симптомима депресије, без знакова физичких повреда и бласт синдрома. Препоручен је психијатријски третман. Био је на боловању око две недеље а потом наставио да ради на истом радном месту. Од тада је повремено имао повишену АТ, повремено је био нерасположен, безвољан и узнемирен. Сада се осећа углавном добро.

Интензиван страх је био присутан само у првим тренуцима када је схватио да је дошло до бомбардовања и био је више везан за колеге којима је помогао да се извуку из рушевина. Касније је страх замењен стрепњом због сумње да је можда озрачен или отрован током бомбардовања, због чега је и тражио испитивање. Неко време је био напет, узнемирен и депресивног расположења, слабије је спавао, повремено је имао флешбек доживљаје који су се сада изгубили.

Случај 23 НАОЧАРИ

Тон мајстор у РТС, дошла је на посао у ноћној смени око 18,30 сати. Радила је вести и дневнике у режији. Ту су са њом били П. Ђ. и М. С.

У тренутку удара нестало је светло, ништа није чула, свуда је била прашина и малтер, али није повређена. Схватила је да један зид студија не постоји. Једва је успела да сиђе до срушеног дела зграде и преко рушевина изађе ка цркви Св. Марка. Тек по изласку из зграде осетила је бол у колену и потколеницама, видела је да је изгребана и угрувана.

Није губила свест. Највише је страховала да ће изгубити наочаре и да неће ништа видети. Сматра да је била у шоку. Није схватила у потпуности шта се дешава. ”...Нисам помислила да је неко погинуо када сам ја успела да се спасем...”

Неко ју је превезао у УКЦ где је прегледана од ортопеда. Констатовано је да је повреда лакше природе. Ране су обрађене. Њена сестра је дошла по њу и одвела је кући. Од тада није радила око два месеца. Првих дана је имала болове у ногама слабијег интензитета. Била је уплашена, посебно су је плашиле сирене, али је била и врло огорчена. Овакво стање је трајало све време рата. После тога се почела осећати добро и вратила се на своје радно место.

Случај 24 ПРЕКО ЗГРАДЕ

Дошла је на посао у ноћној смени око 18,30 сати. Непосредно пред почетак Дневника била је са колегама. У тренутку удара одједном је нестало светло, чула је туп ударац а потом ју је ударила метална ламперија по глави и леђима. Није губила свест. Иако је била уплашена, покушала је да се извуче из рушевина. Видела је да са њене десне стране нема зида. Успела је да изађе преко новог дела зграде. Видела је око себе успаничене људе. Тек по изласку из зграде осетила је бол у глави и леђима. Тада се јавио интензиван

страх од непосредне смрти. Нека жена је увела у стан, где се умила и позвала брата да је одвезе у Ургентни центар. Тамо је прегледана од стране неуролога и неурохирурга, урађен је и Ртг преглед главе. Пошто није била озбиљније повређена, пошла је кући.

Око два месеца је била код куће да би после тога почела да ради. Неколико дана су је болела леђа, узимала је аналгетике па су болови престали. Дуго је била уплашена, напета, слабо је спавала, често сањала рушење зграда. Од тада има сталне алергије по лицу, кожа јој се перута. У почетку није смела да уђе у купатило. На најмањи звук би се уплашила а када прође камион поред ње има утисак да је земљотрес. Брзо плане, слабо спава, плаши се јаких звукова (чак и грмљавине), повлачи се. Променљивог је расположења, претежно депресивног а сваки разговор и подсећање на трауму изазива депресивно расположење и страх. Мисли да су јој кожане промене као и бројни каријеси последица бомбардовања.

Случај 25 ОПРАШТАЛА САМ СЕ

Дошла је на посао око 20 сати, у ноћној смени. Запазила је да су око целе зграде били распоређени ватрогасци, ”...као да се очекивало бомбардовање...Тих дана смо сви некако осећали да ће нас бомбардовали и стално смо били у ишчекивању, али нико није одбијао да ради јер је већина нас била хонорарно запослена па смо се бојали отказа...

Чак су нам руководиоци и рекли да ко неће да ради по њиховом распореду треба да узме радну књижицу и да напусти радно место...

Били смо размештени по разним локацијама... Баш непосредно пред удар звала ме је једна колегиница која се налазила на Космају... Ја сам тада имала предосећај да ћу погинути и тада сам се са њом опраштала...

Непосредно пре Дневника пошла сам у бифе код режије... Тамо сам разговарала са једним дечком из обезбеђења, дала сам му цигарету... Он је погинуо... Када је почео Дневник, ја сам се вратила у редакцију, требало је да идем у мастер али је у том

тренутку дошло до удара... Помислила сам да је све готово... нестала је струја...прашина и дим су нас гушили... детонација нас је бацала од зида до зида... Осећала сам да се цела зграда тресе и руши... Пред мојим очима се почео одвијати цео мој дотадашњи живот... Чула сам плач и вриску повређених... Покушавајући да се извучемо, тумарали смо по мраку од спрата до спрата, нисмо могли наћи излаз, некако смо успели да се преко дворишта извучемо ка Абердаревој улици где се налазила велика група људи у паници а околo полиција и војска, ватрогасци, дим и ватра и крици повређених људи... Јавила сам се брату и мислим да тада ништа нисам осећала, потпуно сам отупила и била као камен... Брат је дошао по мене... тражио ме је у гомили људи... ја сам га видела али нисам могла да реагујем нити да се одазовем на његове позиве мада сам их чула... Као да сам била одузета... Када ми је брат пришао почела сам да плачем... нисам могла да се смирим... видела сам рушевине и човека како виси на рушевинама... Ноћима нисам смела да заспим јер ми се све то враћало кроз језиве слике... Пореметио ми се и циклус... стално сам била у грчу... Најмања бука или зујање авиона ме је излуђивало... Пре две године сам имала нешто као “нервни напад”, била сам узнемирена, имала сам страх од смрти, посебно сам била уплашена за породицу бојећи се да ће се њима нешто десити иако је рат био одавно готов... И данас ми се враћају слике које сам видела у тренутку бомбардовања. И сада ми се кроз снове враћају слике рушења и погибије људи, што ме избезумљује...

Нису нам дали ни дана одмора него су се према нама понашали као према животињама... Пребацили су нас у Сава центар који је био потпуно исељен а нас су уселили... Била сам убеђена да ће нас овог пута докрајчити... Чим би чули сирене ми смо бежали из зграде али су нас позивали да се вратимо иначе ће нам дати отказ... Нисам могла да издржим то уцењивање нити сам могла да уђем у зграду РТС па сам пре две године напустила РТС...”

И после одласка из РТС психичко стање није битније поправљено, стално је узнемирена, депресивног расположења, преплављена страхом од смрти. Када чује сирене или зујање авиона добије панични страх мада је свесна да стварне опасности нема.

Изразито депресивног расположења, за час заплаче током разговора а када прича о својим доживљавањима постаје узнемирена и уплашена, место је не држи. Стално је окупирана страхом од смрти како за себе још више за своју породицу. Нигде не сме сама да иде, не сме сама да остане у кући, стално је у ишчекивању као да ће се нешто догодити.

Сада је у трудноћи па је све то још више потенцирано. Свесна је опасности по дете.

Лоше спава, буди се са кошмарним сновима који су најчешће везани за бомбардовање зграде. Избегава сваки разговор о трауматском доживљају, јер јој повећава страх и погоршава расположење.

Мисаони ток је уредан, преплављен депресивним садржајима углавном везаним за породицу али и сопствено стање.

Ради се о хроничном посттрауматском синдрому који је оставио дефинитивне поремећаје менталног функционисања и могућност да и на најмању провокацију може да реагује декомпензацијом.

Случај 26 СТРАВИЧАН ПРИЗОР

За време бомбардовања 23. 4. 1999. године налазила се у Деску. У то време са њом су били Ј., Д. С., Ж. и Б. Радила је по две ноћи узастопно а једну се одмарала. Те ноћи је дошла око 20 сати, ништа се неуобичајено није дешавало. Одједном се зграда затресла, она је пала, одмах се усправила и почела да бежи из собе, заједно са осталим радницима. Покушавали су да нађу излаз али нису успели, придружили су се другој групи и покушали да сиђу до подрума. Пошто ни тамо нису успели да се снађу, јер није било светла нити су нашли излаз, вратили су се поново и покушали да изађу ка мастеру. Један младић им је рекао да се тамо не може јер је све срушено. Поново су се вратили ка подруму, успели су да нађу врата, да их развале и изађу ка Петој гимназији. То дуго трагање за излазом било је испуњено неописивим осећањем неизвесности које се не може избрисати, поништити ни заборавити. Последице

тог дугог и спорог *идења* кроз неки временски и животни вакум, кроз таму и стрепњу, остају као трајно оштећење психе. Сви су били у паници поготову када су видели велики групу својих колега од којих су многи били прекривени прашином а неки обливени крвљу. Тек су ту сазнали шта се десило па су пошли да виде део који је био порушен. Мисли да је тек тада осетила онај банални страх, јер је видела да је зграда срушена све до њихове канцеларије и да су неки погинули. ”...Када сам дошла испред зграде видела сам стравичан приказ... рушевине зграде где се налазио мастер... све се димило... ватра је захватила део зграде... ватрогасци и војници су се пели по рушевини покушавајући да извуку повређене... Један је висио... био је мртав... Тада сам доживела шок... Била сам престрављена... тек тада сам схватила шта се могло догодити са нама, како смо и ми могли да погинемо... Ваљда сам доживела нервни слом... Кажу ми да сам била узнемирена, преплашена, да сам плакала и псовала... Другарица ме је колима хитне помоћи довела у свој стан пошто нисамо биле повређене... Не сећам се ничега до 7 сати изјутра следећег дана, када сам се освестила... спавала сам дуже од 24 сата...”

Сутрадан је пошла на посао, прво у Сава центар а потом у неке просторије у граду. Нису јој дали слободне дане, све време је радила. Од тада је стално напета, уплашена, променљивог расположења, плаши се јачих звукова, потреса и грмљавине, лоше спава. Увек се расплаче када се сети тог догађаја или када прича о људима који су погинули.

Има страх и сада од интензивнијих звукова и грмљавине јер је то асоцира на бомбардовање. Спавање испрекидано са повременим кошмарним сновима. Мнестичке и интелектуалне функције су очуване. Мисаони ток континуиран, без формалних и садржајних поремећаја. Основни витални динамизми благо снижени.

Доживела је интензивни страх непосредно после удара а потом је страх попримио размере панике по изласку из рушевина. Тај примарни страх високог интензитета трајао је неколико сати до доласка у стан своје пријатељице. Касније је настала фаза конверзивног реаговања која се карактерисала дуготрајним спавањем

(преко 24 сата) а после тога је имала секундарни страх у виду стрепње и напетости који је трајао месецима. Расположење је променљиво са честим изливима туге. Иако сада нема значајнијих психичких сметњи, код ње се ради о акутуном посттравматском синдрому. Нема умањења опште животне способности.

Случај 27 ТУП УДАР

Координатор у документацији, налазила се на редовном задатку у згради РТС-а на четвртом спрату у Абердаревој улици, соба 403. Тада је замењивала секретарицу генералног директора. Директор је изашао из зграде неколико сати пре бомбардовања. ”...Пожелио ми је лаку ноћ... међутим, био је на паркингу пре него што сам ја успела да изађем из зграде... Дошло је до тупог удара... ја сам покушала да побегнем из зграде... нисам успела да нађем излаз... један ватрогасац ме је срео на другом спрату и извео преко Таковске улице... Ваљда сам тада била у паници... Мислим да првих 24 сата нисам ништа осећала... Нисам могла да спавам... ни следећу ноћ нисам спавала... Тада сам покушала да реконструирешем ток догађаја... Ваљда сам тек тада схватила шта се стварно десило... Враћале су ми се слике експлозије, покушаја тражења излаза... Почео је да ме обузима бес... И тада сам мислила, а и сада сам убеђена да су нас свесно жртвовали руководиоци и да смо ми били глинени голубови...

Од тада избегавам сваки сусрет са руководиоцима... И сада када их сретнем или разговарам о њима мене обузима бес... Дали су ми око десет дана одмора а потом ме вратили на старо место у документацији... Када се сетим свега, осећам тугу и стално ми се плаче... Слабије спавам, повремено имам страшне снове...”

Пажња хипертенацитетна, усмерена на трауматски догађај. Афективно лабилна, лако заплаче, извињава се због тога и каже да јој се то често дешава када говори или се присећа трауматског доживљаја. Мисли да је то последица беса и немоћи. ”...Ја сам тада била примљена на одређено време па нисам смела да не долазим

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

на посао иако сам стално била у страху као и остали... Плашила сам се да ћу добити отказ... Можда је мој бес због тога...”

Случај 28 ПАНИКА

У ноћи бомбардовања 23. 4. 1999. године била је уредник вести а налазила се у Београдском јутарњем програму, соба 105. Са њом је било око 15 људи на разним задацима, а у суседној соби су били монтажери. Са њом је био уредник Д. У.

Око 21 сат је кроз наш део прошао Д. В. Негде око 24 сата се поново појавио, ”...наводно је дошао по кћерку, што нас је револтирало. Тада смо скоро сви знали да ће нас бомбардовати. Ја сам шест година радила хонорарно па нисам смела да напустим посао јер сам знала да ме не би примили за стално...

Око 01,30 било ми је потпуно јасно да ће нас побити пошто је тада објављено да је бомбардована вила Слободана Милошевића... То је и била прва вест у вестима у 0,2 сата.

Код следеће вести одједном сам чула експлозију, имала сам осећај да ће ми од силног притиска испасти очи и уши... Као да је притисак био у мени и излазио на очи и уши...

Нестало је светло... Прашина од рушевина нас је гушила... Почели смо да бежимо кроз нову зграду у Абердаревој... Били смо у паници... спуштали смо се до подрума покушавајући да побегнемо... Пошто нисмо нашли излаз поново смо се пели уз степенице... Свуда је владала паника и хистерија... жене су врискале, запомагале... Некако смо успели да изађемо и тада смо видели ватрогасце, војску и полицију... Ватрогасци су иначе данима били стационарани око зграде... Изашли смо према пијаци...

Била сам престрављена... узнемирена... видела сам панику свуда око мене... чула се вика... кукњава... разне приче о повређеним... Била сам са кумом Н. која је била у још већој паници, скоро избезумљена...

Пошле смо кући изјутра... Нисам била повређена... “

Сутрадан је позвана да се врати на посао, није добила слободне дане. Каже да би је отпустили уколико се не би појавила на посао

”... Држали су нас у шаху... после су нас шетали по разним локацијама... Стално сам била у паници...

Када чујем авионе или чак гласнију буку ја сам у хаосу...

Узимала сам пилуле за смирење на своју руку. Ноћима нисам могла да спавам, а уколико заспим, будим се у страху од кошмара који су се понављали... Стално сам била нерасположена и безвољна...

Више од годину дана ме је ово стање пратило... постепено су се страхови и немир повлачили али је лоше расположење често праћено несаницом...”

Плаши се јаких звукова, ветра, грмљавине и слично. Лоше спава, повремено је буде кошмарни снови који су најчешће везани за бомбардовање зграде. Избегава сваки разговор о трауматском доживљају, јер јој повећава страх и погоршава расположење.

Случај 29 НЕОПИСИВА ПАНИКА

Био је непосредно поред дела зграде који је срушен, са Б., Б. Ч. и С. З. Дошао је на посао око 20 сати. У то време је био хонорарни радник, радио је као курир, имао је задатак да носи разне папире по редакцијама. У тренутку удара гледао је вести са осталима, био је до прозора. Прозор се отворио а од силине удара експлозија га је избацила, при чему је оборио једног од радника. Повредио је десно колено и кук. Једва је успео да изађе са осталима према Палилулској пијаци.

”...Владала је неописива паника и хистерија... свуда су била кола хитне помоћи, ватрогасаца, полиција и војска. Видео сам П. Ђ. који је био обливен крвљу и пребачен у болницу...”

Имао је десет дана одмора, касније су га примили у стални радни однос. Дуго је био напет, уплашен, лоше је спавао, имао страшне снове али се садржаја не сећа. Повремено су му се враћала сећања на бомбардовање и избегава сваки разговор на ту тему. Сада се осећа углавном добро и нема значајнијих тегоба осим повремене кошмарне снове и тугу када размишља или разговара о бомбардовању РТС.

Случај 30
ЗАШТО СУ МОЈИ ПРИЈАТЕЉИ ИЗГИНУЛИ

За време бомбардовања 23. 4. 1999. године налазио се у старом делу зграде, непосредно поред дела који је срушен.

Дошао је на посао око 21 сат иако му је смена почињала у 24 сата. До 23,30 је био са колегама у мастеру а потом је отишао у собу 407, где је био са Б. Б. Р. и још двојицом колега. Око 00,30 поново је отишао у мастер и тамо провео до 01,30 када се поново вратио у собу и наставио да ради. Експлозија га је избацила из столице, био је угруван али без споља видљивих повреда. Нестало је струје а он је са осталима истрчао у ходник и покушао да кроз нови део зграде изађе. Изашли су код гимназије. Гушили су их прашина и смрад сумпора. Поново се вратио у зграду да види шта се десило. Тада је тек био потпуно свестан да је зграда бомбардована и да су неке његове колеге повређени или погинули. После тога је био у паници и стању “очаја” због погибије пријатеља “...Како сам изашао из зграде зазвонио ми је телефон... јавила се девојка мог колеге Дарка који је погинуо... Био сам потпуно у шоку... нисам смео да јој саопштим да је Дарко погинуо... искључио сам телефон да ме опет неко не би позвао... Све време сам био у паници и очају... Нисам могао да схватим шта се дешава и зашто су моји пријатељи изгинули... Сутрадан сам добио одмор од две недеље... Био сам код куће и данима нисам могао ни са ким да комуницирам... Расположење је било очајно... Сlike трагедије су ми лебделе пред очима... Када заспим стално се јављају кошмари из којих се будим конфузан и у паници јер не могу да оценим да ли то сањам или се то стварно збива... То ме прати и сада, нарочито поремећај спавања и кошмарни снови...” Стално је уплашен, нерасположен, безвољан, незадовољан и својим статусом и односом државе и РТС према невољама настрадалих.

Јако напет и анксиозан, изразито депресивног афекта. Свестан, исправне оријентације у свим правцима, комуникативан. Контакт се лако успоставља и одржава. Жали се на слабу концентрацију, безвољност и губитак интересовања, напетост и узнеми-

реност. Време проводи углавном “у празно“, најчешће избегава контакте а посебно разговоре о бомбардовању и погибији колега. То га прогања. Повремено, када се сети бомбардовања и колега са којима је то доживео, осећа страх, постаје нерасположен и безвољан. Јако лоше спава, никада не може да заспи пре поноћи, а онда се буди са кошмарним сновима који су најчешће везани за трауматски доживљај и људе који су страдали током бомбардовања. Мисаони ток је уредан, без суманутих садржаја. Саопштава да је због страхова и депресивног расположења сам узимао седативе јер није хтео да иде код лекара. Сви витални динамизми и вољне функције снижене.

У тренутку удара експлозија га је избацила из столице али није био озбиљније повређен те није имао ни интензивније болове. Обзиром да то ни сам није схватио као озбиљне повреде није се јављао лекару. Страх високог интензитета до нивоа панике је трајао неколико минута до изласка из зграде и док је схватио да нема озбиљнијих повреда. Касније је имао секундарни страх у виду атака при присећање на трауматски доживљај, као и напетост, анксиозност и депресивно расположење које и сада трају у блажем облику. Основне животне активности су оштећене у лакшем степену, што се манифестује кроз губитак концентрације и воље, избегавање дружења, немогућност контроле агресије и честим конфликтима, како на послу тако и у породици.

Случај 31 ГУШИО САМ СЕ

У ноћи бомбардовања 23. 4. 1999. године налазио се на другом спрату у монтажи заједно са Д. С. и С. Ј. У тренутку удара осетио је тресак, одмах је нестало светло, подигао се облак прашине и дима који их је гушио, све око њих је почело да се руши. Он је са Б. С. и другима побегао ка новој згради и после неколико покушаја успели су да изађу према Петој гимназији. ”...Био сам прекривен прашином... Коса ми је била улепљена, гушио сам се... нисам могао да испљунем... грло ми је било суво, пекло ме је... У

тренутку удара и док смо тражили излаз био сам у паничном страху уверен да ће нас следећа бомба убити...”

Имао је повреду руке али није било прелома нити озбиљнијег крварења, те није ишао код лекара. После бомбардовања око месец дана није радио. Имао је интензивну главобољу, страх, немир, избегавао је познанике и пријатеље, сусрете са колегама и разговоре на тему бомбардовања јер му се тада ”...враћао цео догађај... Интензивно сам размишљао и покушавао да се сетим шта се тада догађало са свима нама... И пре бомбардовања био сам убеђен да смо мета и да ће нас побити, па сам стално био у страху... Те ноћи сам дошао на посао око 22,30 сати... био сам узнемирен и убеђен да ће нас бомбардовати јер су то и други мислили... Ја сам морао да радим јер нисам имао од чега да живим, пошто сам био избеглица и без стана и средстава за живот...”

Дуго после бомбардовања је био напет, узнемирен, анксиозан, слабије је спавао са кошмарним сновима и враћањем на трауматски доживљај, било на провокацију (бука авиона, интензивни звуци, разговор о тој теми) или и спонтано. Дуго је узимао седативе. Сада се осећа добро и нема значајнијих тегоба.

О бомбардовању избегава да разговара, а када то не може да избегне осећа нелагодност и бес. Сам каже да је све време покушавао да избегне размишљање на тај начин што је свесно негирао своје тегобе ”...Морао сам да преживим... стално сам себи говорио да сам имао срећу што сам избегао из Босне и што нисам погинуо у згради РТС... имао сам у свести обавезу и према мајци и према себи... Једноставно сам негирао тегобе и тешкоће и покушавао да их разрешим на што једноставнији начин...”

Страх је био јаког интензитета непосредно после удара и по изласку из зграде. И пре бомбардовања је имао сталну стрепњу и страх да ће зграда бити бомбардована али је морао да ради. Касније је то био страх секундарног карактера у виду плашљивости, напетости и стрепње. Касније су се страхови јављали у виду напада при свакој ситуацији која га је подсећала на трауматски догађај. Ово стање секундарног страха је трајало месецима а и сада се кавља при провокативним ситуацијама.

Случај 32 КОШМАРНИ СНОВИ

Повремено има кошмарне снове. Током бомбардовања зграде био је са М. П., Б. Ч. и С. З. Дошао је на посао око 23,30 сати. Радио је скоро сваке ноћи од поноћи до 8 сати изјутра. Те ноћи је био у продукцији дневника у новом делу зграде у соби 407, друга канцеларија од мастера који је директно погођен. Није било значајнијег посла па је време између дневника користио да телефонира или разговара са колегама. ”...На самом почетку дневника у 02 сата чули смо звук авиона, потом удар после којег сам почео да бежим али ме је оборио на под... брзо сам се придигао... покушали смо да се извучемо... не сећам се добро тих детаља... Придружили су се и остали и покушавали смо да изађемо на помоћни излаз у Абердаревој улици...”

Није био физички повређен мада је осећао бол у колену, вероватно од пада, теже је ходао уз степенице због тог бола. Овај бол средњег интензитета био је присутан око месец дана по повреди. По изласку из зграде нашао се са осталим радницима РТС. Видео је рушевине, изгинуле и рањене колеге. ”...То нисам могао да гледам па сам отишао кући... До доласка кући био сам у шоку и паници... јак смрад се увукао у одело које је било бело од шута рушевине... Код куће сам био страшно уплашен, нервозан, напет... нисам могао ни на телефон да се јавим... Паника је попустила и тада сам тек био свестан димензије несреће... Стално сам био узнемирен, уплашен, нерасположен... непрекидно сам плакао... Нисам смео да заспим, сваки звук, посебно, сирене, бука авиона или експлозије доводиле су ме у панику...Бежао сам из стана и одлазио у склониште где сам се осећао сигурније... Разговарао сам са комшијама али сам избегавао да причам о несрећи РТС... Нисам могао ни тамо да спавам... чим затворим очи јављају се слике рушевина, панике, повређених и слично...”

Због повреде ноге није ишао код лекара, мада је имао болове у колену и отежано се кретао. Међутим, због страхова, депресивног расположења, несанице и кошмара јавио се код психијатра

3. 5. 1999. године када је утврђено да се ради о анксиозно депресивној реакцији изазваној стресом која може да регредира и на ниже нивое функционисања при свакој стресној ситуацији.

Посебно се лоше осећао у јулу и августу 1999. када је био на боловању и узимао лекове. Био је раздражљив, напет, узнемирен, нетрпељив, све и свако му је сметао. Избегавао је контакте са људима јер га је то иритирало али није смео да остане сам. Није могао да спава а када заспи будио се у кошмарима. Стално је имао страх од затвореног простора, повремено је имао утисак да ће га неко убити или да ће изгубити контролу над својим поступцима, највећи део времена до краја бомбардовања проводио у склоништима. Био је око месец дана на боловању а потом на принудном одмору до јануара 2000. године. Стално је био под терапијом али су страх, напетост, депресивно расположење и несаница трајали скоро две године. Од јануара 2000. је почео да ради.

”...Првих дана сам се осећао страшно, имао сам утисак да чујем врисак, крик или узвик у глави а био сам потпуно свестан да то није реални звук... Касније се тај доживљај смањило и ја сам наставио да радим... континуитет непријатног осећања се губио, то су сада биле краткотрајне епизоде страха и мисли које су ме враћале на удар... Чим се то догоди одмах покушавам да побегнем и прекинем асоцијације на ту тему...”

Повремено има кошмарне снове, страх и депресивно расположење при свакој асоцијацији на трауматски догађај. Сада су осећања везана за тај догађај почела да бледе али се нису сасвим изгубила него ”...сам ја успео вољно да прекинем...”

Када говори о овим догађајима има интензиван бол у једној тачки на темену и увек је тај бол везан за сећање на трауму. Сада се осећа углавном добро, ради без великих тешкоћа али избегава места и догађаје који га асоцирају на трауматски доживљај.

Напет, анксиозан, субдепресивног расположења. Пажња фиксирана на актуелна психопатолошка доживљавања а када говори о трауматском доживљају наведени симптоми постају израженији и одмах покушава да скрене са теме. Нема поремећаја мнестичких и интелектуалних функција. Мисаони ток континуиран, без су-

манутих садржаја. Пад основних виталних динамизама и вољних функција уз инсомнију, флешбек доживљаје и кошмарне снове.

Случај 33 ЛАКШЕ ПОВРЕДЕ

У ноћи НАТО бомбардовања зграде РТС у Абердаревој улици била је на радном месту у дактилобироу информативног програма.

При удару бомбе отворила су се врата и прозор а њу су сила на удара и притисак експлозије бацили на под, при чему је задобила лакше повреде по телу и рукама. Успела је да се извуче из зграде и одмах је отишла кући. После десет дана се јавила лекару због зујања у ушима које има и сада. Била је око два месеца на боловању, а после тога, све до одласка у старосну пензију, била је на принудном одмору. Током 2002. године јављала се код неуропсихијатра који је констатовао да се ради о посттрауматском стресном синдрому, као и код ОРЛ који је констатовао да се радо о хронично запаљењу слузокоже носа и ждрела. Осећа страх, нарочито када размишља или разговара о трауматском догађају, раздражљива је, тешко подноси сваку врсту фрустрација, избегава непријатне ситуације. Жали се на зујање у ушима али ОРЛ налаз није утврдио органско оштећење чула слуха.

Случај 34 САН ИЛИ РЕАЛНОСТ

До бомбардовања је радио у Сателитском програму. Пребачен је у информативни програм; углавном је читао вести у ноћним сатима. У почетку се врло лоше осећао јер није био навикао на ноћни рад, био је стално напет и поспан па су га пребацили неколико дана у дневну смену а онда поново вратили у ноћну. Његови родитељи су били јако уплашени, наговарали га да не иде на посао. Цела атмосфера око РТС је била напета неколико дана пред бомбардовање, око зграде су данима била паркирана ватрогасна

кола али и поред тога он је мислио да неће бомбардовати зграду. Те вечери је дошао на посао око 24 сата, био је са колегом П, договорили су се да сваки од њих чита вести сваки други сат. Тако је он узео да чита у 02 сата. Око 01,55 ушао је у студио да чита вести, био је у студију који је био испод мастера.

”...Ушао сам у студио са Д. С., док је Александар Делетић био испред улаза у студио и ту је погинуо. У судију је било више радника – М. М., Д. С. и још неколико техничара. У тренутку удара читао сам вести... Одједном, у сред читања, зачула се детонација а зграда се затресла, нестала су светла, ја сам се бацио под сто да бих се спасао од рушења. После пар секунди дозивао ме је колега... Био је мрак, почео је да пада малтер... све се рушило, гушила нас је прашина... Покушали смо да изађемо из студија... Према нама је ишао облак црног, густог дима као од запаљене гуме... гушили смо се... Дошли смо до шминкернице... завладала је гробна тишина... наишли смо на рушевине а онда се окренули и преко рушевина некако успели да изађемо на Таковску улицу... У тренутку удара и до изласка из зграде био сам у паници... плашио сам се да ће бацити још коју бомбу и на тај начин нас докрајчити... По изласку, око нас се скупило пуно људи из околних зграда... Дошли су родитељи и брат и одвели ме кући... Први дан просто нисам ништа осећао... као да се ништа није десило... Брат ми је помагао да се умијем али сам се одједном укочио и нисам могао да се исправим... ухватио ме ишијас... Одмах сам се јавио лекару у Дому здравља. Лекар је предлагао да идем у болницу али сам ја одбио... Преко три месеца нисам радио, био сам на боловању. Све време сам био у кући... избегавао сам сусрете са пријатељима и познаницима... Нисам могао да заспим а када заспим будим се у страху после сна који стално сањам... Као да сам у свом стану, чујем детонације и звук авиона а потом видим авион на супрот мене како иде право ка мени, видим и пилота који гледа у мене... Ја узимам пушку и нишаним на пилота... Схватам да ће он пуцати на мене и ја падам на под и тада се будим у зноју и страху... Не могу одмах да разлучим да ли је то сан или реалност... Када почну сирене, мене захвати панични страх, мука и грч у стомаку... Ноћу од страха

нисам смео да спавам а током дана су снови били испрекидани, са честим кошмарима... И после повратка на посао нисам смео да уђем у зграду РТС... Стално сам био у страху да ће нас побити посебно када је бомбардована зграда полиције на Звездари у чијем суседству и ја живим... Видео сам експлозију и ватру... Осећао сам тугу за погинулима међу којима је било и мојих блиских пријатеља... Стално имам непријатан осећај да сам ја преживео а они изгинули... Ова стања кошмара трајала су преко две године, у међувремени сам се оженио и добио двоје деце што ми знатно помаже да превазиђем ове непријатне доживљаје.”

Од бомбардовања има повишен крвни притисак и честе главобоље, страх се повукао али и даље са nelaгодним осећањем улази у студио. Сваки пут када размишља или разговара о бомбардовању узнемири се, постаје нерасположен и уплашен, брзо се изнервира, осећа замор и поспаност. До пре годину дана није могао да чита вести уживо, а када би ушао у студио осећао је тескобу и nelaгодност. У студио у којем је био за време бомбардовања никада није ушао. Није могао да поднесе брзи темпо који диктира информативни програм па је поново враћен у Сателитски програм, где се осећа релативно добро.

Афективна испољавања депресивне поларизације, преплављен анксиозношћу и напетостју. Присутан флешбек синдром. Преплављен хипохондр. и соматским тегобама (главобоља, болови у левој страни груди, гушење, болови у крстима и дуж леве ноге, повишена АТ). Мнестичке и интелектуалне функције нису оштећене. Основни витални динамизми снижени, пад социјалних мотивација

Страх је био високог интензитета, до панике, непосредно после удара и по изласку из зграде. Касније је то био страх секундарног карактера у виду плашљивости, напетости и стрепње. Месецима после тога био је јако депресиван, безвољан и анксиозан, с кошмарним сновима и флешбек доживљајима који се повремено и сада јављају. Из тих разлога био је дуго на боловању. Скоро три године је имао интензивне психичке и соматске тегобе, посебно када би морао да се појави у студију. Од тада болује од повишене

АТ и лумбоисхијалгије. И поред тога што се сада релативно добро осећа, свако подсећање или размишљање о трауматском доживљају код њега покреће флешбек и кошмаре. Свака стресна ситуација би код њега могла да реактивира психичке тегобе, чак и да их продуби.

Случај 35 ВРАТИЛИ СМО СЕ ДА ПОМОГНЕМО

Дошао је око 19 сати, све време је био у одељењу за графику. Време је углавном провео на интернету, преко којег је из Чешке јављено да су кренули бомбардери Б 2 и да је погођена пошта у Ужицу. ”...Ја сам се тада опустио јер сам мислио да су за ту ноћ завршили бомбардовање... Сећам се да сам пошао да узмем сендвиче пре два сата... видео сам да су неки играли карте испред мастера... Тројица су погинула из те групе... Када сам се вратио на други спрат, чуо сам зујање бомбардера... Кратак и оштар звук... Нисам чуо експлозију, само сам видео рушење зидова, прашину од малтера и мрак... Покушали смо да изађемо преко степеништа али пошто нисмо били повређени ја сам се заједно са П., П. и М. вратио да помогнемо повређенима... У студију смо нашли А, К., Ш. и још једног... Успели смо да се преко степеништа пребацимо у део зграде у Таковској где смо изашли...”

Каже да није повређен и да је једино осећао бес и кривицу ”...Просто ми је било криво што сам ја остао жив а други погинули или затрпани...”

Више је осећао бес, страх и тугу због погибије другова. До краја бомбардовања је био у Лештанима... Ноћима није могао да спава... био је у страху од бомбардовања, нерасположен, узнемирен, уплашен, стално је осећао кривицу мада је био свестан да ништа није могао више да уради него што је урадио. Потпуно се повукао, престао је да се бави креативном пословима, ни са породицом није могао да контактира због чега му се син одао наркоманији. Око два месеца је био на боловању. ”...Повремено сам имао ноћне море, нисам смео да заспим, често, када размишљам

о том периоду, има утисак као да су нас повели на стрељање и да је нестало муниције...”

Случај 36 ПСИ ЛУТАЛИЦЕ

Налазила се на четвртном спрату у Абердаревој улици, у канцеларији непосредно поред Деска. У то време са њом су биле М. Ђ., Ђ. и И. којој је било лоше па је раније отишла кући. Радила је вести за емисију. Дежурни уредници су биле А. В. и М. М.

Те ноћи је дошла око 20 сати:

”...Канцеларија је гледала на Ташмајдански парк и ја нисам дозволила да се спусте венецијанери на једном прозору јер сам хтела да видим шта се дешава околу... Интересантно је било да су се сваке ноћи у парку скупљали пси луталице који би гласно лајали а пред бомбардовање би престали... То је за мене био неки знак опасности и опомене када се они умире, и због тога сам хтела да оставим прозор да бих на тај начин проверила опасност... Дан раније сам осетила страх и била уверена да ћу погинути у бомбардовању... да ћу нестати... Тог дана сам дошла на посао са убеђењем да ће нас бомбардовати...”

На посао је дошла око 20 сати и све време је радила вести и била у канцеларији пратећи вести на монитору. Непосредно пред удар “...пси су почели језиво да завијају а потом је уследио застрашујући тајац. Чуло се шиштање ракете а потом се видела и ватрена кугла која је ишла према нама, имала сам утисак да ће улетети у нашу канцеларију. Одједном се зграда затресла, ноге су ми просто летеле од страха... прескочила сам сто, излетела у ходних према Деску... Настала је страшна ломљава... ваздушни удар ме је одбацио а прашина, гасови и дим су ме давили... Истрчали су и други, настали су паника и вриска... Тражили смо излаз... тумарали ходницима док нисмо сишли у подрум где је неко успео да извали метална врата па смо изашли према Палилулској пијаци... Напољу смо видели избезумљене људе, више њих је било повређено а већина је била бела од шута и прашине... Видели смо

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

стравичне призоре срушене зграде и прикљештених људи... Неки су се враћали и покушавали да извуку рањене... Свуда је била војска, полиција, ватрогасци... Била сам у паници... сва сам треперила... нисам била физички повређена... Одједном су сви руководиоци укључујући и директора, били са нама... Рекли су нам да узмемо слободне дане и да идемо кући... Отишла сам код рођака а изјутра пошла код лекара да ми дају лекове за страх и нервозу... Лечила сам се код неуропсихијатра и била око 3 месеца на боловању са Дг: Ф. 43...”

Стално је била уплашена, узнемирена, није могла да спава. Пошто је становала на Лекином брду свакодневно је гледала бомбардовање Стражевице, што је непрекидно повећавало страх и стрепњу. Стално има убрзан рад срца, болове у грудима, главобоље, немир на најмањи повод. Често се буди ноћу у страху. Вратила се на посао у септембру али је стално била узнемирена, напета, осећала је страх. Посебно је било страх од шефова. Стрепела је за децу и посао јер су јој стално претили отказом. Интензивне тегобе су трајале преко годину дана, да би потом постепено слабиле и биле ређе, али се никада нису сасвим повукле. На најмањи стрес реагује истим симптомима. Расположење је променљиво, са честим изливима туге и низом соматовегетативних сметњи. Мада је у суштини њено стање сада релативно задовољавајуће, код ње се ради о посттрауматском синдрому хроничног тока.

Случај 37 НИСМО ВЕРОВАЛИ

Радио је у обезбеђењу са В. и К., док је његов пријатељ Драгорад био у Абердаревој. Те ноћи је на посао дошао око 20 сати. Био је у холу у Таковској. Пре тога је код њега долазио Драгорад. Непосредно пред удар кренуо је ка портирници где је био Котур. У том тренутку снажни удар га је бацио на под а потом је настало ломљење стакала, тресак и љуљање зграде. Чим је устао, побегао је напоље, чуло се запомагање људи, гушио се у прашини и диму. Вратио се у зграду и покушао са осталима да се пробије кроз

зграду ка Абердаревој улици. Дошли су и ватрогасци који су заједно са њим и другим радницима обезбеђања покушали да извуку затрпане раднике. Једног његовог колегу су успели да извуку живог али повређеног. Био је стално са ватрогасцима и спасиоцима до 11 сати изјутра и помагао у рашчишћавању рушевина и извлачењу рањених. Не сећа се како је дошао кући... “Био сам очајан и уплашен... тек тада сам почео да размишљам о томе како смо данима очекивали бомбардовање али у суштини нисмо веровали да ће се то догодити... Све то сам повезао... Неколико дана сам био ван себе од страха и очаја, како због себе тако, можда и више, због мојих пријатеља који су погинули... Стално сам био под утиском да ће нас бомба опет негде стићи, те је страх бивао неподношљив за све време рата... Нисам могао да спавам, стално су ме будили снови везани за призоре које сам видео те ноћи... Све време сам радио... Неколико месеци касније почела је да ми опада коса у праменовима па сам се лечио код дерматолога... Сада ми опада брада у круговима...”

Напетост, страх, лоше расположење и кошмарни снови су трајали неколико месеци. Сада нема значајнијих тегоба сем дерматолошких и благе забринутости због тога.

Примарни страх до високог интензитета осетио је непосредно после удара и до изласка из зграде, као и краће време по изласку, посебно када је видео повређене колеге. По одласку из РТС је имао секундарне страхове у виду плашње, стрепње, немира и напетости уз повремене интензивније страхове када асоцира или види зграду која је бомбардована, или чује сирене и бомбе. Ово стање је трајало неколико месеци. Посебно је имао сметње са спавањем, често је имао кошмарне снове са садржајима везаним за трауматски доживљај. Неколико месеци после бомбардовања је имао алопецију (опадање косе и браде у виду кругова), лечио се код дерматолога али те промене има и сада. Ово говори да се ради о психосоматској реакцији која се може погоршати у стањима стреса. Нема других соматских и психијатријских тегоба које би биле значајне али се не може искључити њихова појава уколико дође до поновног стресног стања.

Случај 38
КОШМАР

Те ноћи је на посао дошао око 19 сати. Са њим су радили још и Д. Н. и В. Б., док су на потирници у Абердаревој у смени били Јоксимовић Милан, Дејан Марковић и Драгојевић Драгорад, и сви су погинули те ноћи. Иначе су се дружили и мењали на радним местима. На паркингу у Абердаревој је био још један портир. Њега је експлозија одбацила неколико метара, имао је озбиљне повреде кичме, па је пребачен у УКЦ (“Не знам му ни име али знам да је касније примљен за стално у Радио Београд”).

Вече је било уобичајено за то време, у РТС-у се није ништа необично дешавало изузев што је била узбуна као и свако вече... “Ми смо међусобно разговарали о могућностима бомбардовања зграде али нисмо ни за време узбуне смели да одемо са радног места јер смо били под радном обавезом, били смо обавештени да ће свако ко напусти радно место добити отказ...”

Те вечери се чуло неколико експлозија које су се догодиле негде близу. Око 30 минута пре 02 сата је пошао до портирнице у Абердаревој да узме јакну, пошто је падала киша и било прохладно; тамо је имао свој орман. Видео се са колегама Ј. и Д. који су гледали неку фудбалску утакмицу. “Пошто мене није интересовао фудбал, ја сам убрзо пошао у хол главне зграде... Тада је мој колега Б. пошао до колега у Абердаревој и вратио се на 2-3 минута пред удар... Ја сам му преводио вести са CNN... Одједном смо осетили страشان тресак, ломљење стакала и зидова... Све се рушило... Ја се не сећам следећих тренутака... Касније су ми рекли да су нашли моју идентификациону картицу испред зграде... Када сам дошао себи, видео сам да су ми покидана дугмад на кошиљи... Не знам колико је то трајало... био сам на земљи али не знам да ли сам ја сам легао или ме је експлозија оборила... Одмах сам побегао из зграде али су и напољу гушили густа прашина и смрад фосфора... Некако смо успели да побегнемо према улици Мајке Јевросиме... Тамо се скупљао народ... убрзо су стигла кола хитне помоћи. Нико од нас није био повређен, само смо били прекривени

прашином а околи се ширио несношљив смрад и дим из Абердареве улице.

Вратили смо се до главног улаза и провели ватрогасце преко спратова у Таковској, прошли смо кроз шминкерницу али је све било у рушевинама, нисмо никога ни чули ни видели... Показивао сам где су хидранти... Повео сам их преко четвртог спрата према тејпу и одједном сам се на пар сантиметара од амбиса зауставио... Видео сам цркву св. Марка... зид је био срушен... Никога нисмо нашли... дизао се густ, смрдљив дим... Био сам све време са ватрогасцима и одједном сам видео једног радника како виси на рушевинама... Било је пуно војске и ватрогасаца... нашао сам се испред рушевине у Абердаревој... Наједном сам видео нешто необично на бетону... као парче нечега... махинално сам подигао и на свој ужас, то је било меко и бледо... било је парче меса... Тада сам се потпуно изгубио... нисам могао да дођем себи... то сам дао медицинској екипи а онда ми се повраћало... био сам сав у зноју али нисам смео рукама да се бришем... сваки час сам прао руке али сам имао утисак да то никада не могу спрати... То је осећај који ме и данас избезумљује кад год се тога сетим... То ме прати у сновима али и сваки пут када помислим о том догађају... Носио сам повређене до првог спрата где је била нека прихватна станица... Дошао је и П. који је помагао око повређених... Био сам стално у паници... не знам да ли од оног што сам гледао или од новог напада који може да нас докрајчи... Стално сам морао да перем руке... Сећам се да сам се у једном тренутку нашао на степеништу једног кафића и никако нисам могао да схватим како сам тамо доспео... То је било око 4,20 сати ... јавио сам се родитељима... Тек тада сам схватио да сам остао жив... Поново сам се вратио према рушевинама... тражили су да помогнем да извучемо једног радника којег је прекљештио бетон... Пошто га нисмо могли извући дошли су лекари и секли му ногу на лицу места... Ја нисам могао да га држим... био сам у паници... Он је ипак умро... То су неизбрисиве сцене које и сада код мене изазивају осећање ужаса..."

Око 6,30 сати је пошао кући у Панчево:

"Народ ме је запањено гледао јер сам био улепљен прашином, крвљу и знојем а смрдео сам на фосфор и ко зна на шта још... Када

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

сам дошао кући цео дан сам плакао... Нисам могао да се зауставим... Сваки час сам прао руке... стварала ми се слика оног парчета људског меса и никако нисам могао да се тога ослободим... Нисам могао да спавам јер би одмах настао кошмар који ме је будио у паници...”

Два дана касније се јавио на посао и почео да ради само у дневној смени док су ноћу дежурали ватрогасци. Пошто је морао да обилази зграду око које су се окупљали радници РТС, породице несталих и погинулих и знатижељници, био је у сталном страху, посебно када је морао да разговара са родбином настрадалих. Није могао да спава. Чим би утонуо у сан почињао је да сања кошмарне снове из којих се будио окупан знојем и у паници. Устајао би и у очајању прао руке одагнавајући из сећања ужасне слике. Неколико дана је помагао у рашчишћавању рушевина и вађењу настрадалих. Стално је био узнемирен и напет, почела је да га боли глава па се обратио лекару у Панчеву који је измерио ТА 300/150. Тада је почео да узима лекове али се повишен притисак и поред терапије одржао све до данас и често је око 180/120. У међувремену је због страха, напетости, депресивног расположења и несанице почео да се лечи и код психијатра. Од тада има стално повишену тензију и главобољу, енормно се угојио. Био је на боловању неколико недеља. У мају 2000 год му је умрла мајка што је врло тешко поднео, пошто је за њу био јако везан.”

“Сећам се када је мајка умрла и када смо је стављали у сандук била је укочена, а онда ми је одједном пало на памет да су радници телевизије које смо вадиле из рушевина били као да су од гуме... Као да нису имали костију... били су у врећама а ја сам их преносио... било ми је чудно зашто они нису били укочени као моја мајка... Било је разних сцена које ме и сада доводе до избезумљења... На пример, родбина погинулих покушава да изврши самоубиство на месту где су они страдали.”

Од тада, и поред редовног лечења има низ соматских и психичких тегоба. Изразито је напет и анксиозан. Расположење је депресивно, тешко подноси разговор о трауми коју је преживео, покушава да избегне сваку асоцијацију на то стање. Све време,

посебно када говори о детаљима, плаче. Каже да и данас не може да схвати зашто се то десило недужним људима. Пошто је и даље портир и свакодневно гледа у споменик погинулима, стално је узнемирен, напет, нерасположен. Има перменентне главобоље и вртоглавице, те сваки час иде код лекара да му мери притисак из страха да се не шлогира. Повукао се, изгубио пријатеље, избегава изласке, поготово уколико мора са неким да разговара о бомбардовању. И даље лоше спава, често га буде кошмарни снови праћени страхом и осећајем да не може да опере руке па се то стање продужава и у будном стању. Има честе флешбек доживљаје. Изгубио је вољу и мотиве као и поверење у систем и друштво.

Случај 39 ЈЕДАН ДЕО ПЛАФОНА ЈЕ ПАО

Уредник вести по распореду у 01, 02, 03, 04 и 05 сати. На посао је дошла око 22,30 сати. Била је у Деску информативног програма, са њом у соби су биле Б. П., лектор Ј. и реализатор програма. Радила је на четвртном спрату нове зграде. Око 01 сат изјаву је давао Черномидин, на којој су радили директор Милановић и М. М., била је код њих у то време а потом отишла у деск где је ту изјаву обрадила. М. М. је на тренутак изашла из канцеларије – “ја сам дошла до Б., сагнула се према столу пошто ми је нешто показивала... одједном ме је ваздушни удар бацио на супротни зид док је један део плафона пао... Цела зграда се љуљала... Покушавала сам да се усправим и одржим на ногама... Било ми је јасно да смо бомбардовани... Истрчали смо на ходник и покушали да изађемо кроз улаз у Абердареву, гушили су нас дим и прашина, видели смо два младића који су били повређени и крвави по глави и рукама... Сви смо били у паници... бетон је био врео па сам трчала... ужасно су ме пекли табани... гушила сам се... светло је нестало... једва смо пронашли неко степениште без гелендера... Успут сам видела локву крви на степеништу што ме је ужаснуло... Била сам у паничном страху јер сам мислила да ће бацити другу, запаљиву бомбу, да нећу успети да изађем из зграде и да ћу изгорети. Једина мисао ми је била да умрем и да не дочекам спаљивање...

Када смо се спустили, покушавали смо да обијемо нека врата... Одједном ми се вратила воља да живим па сам и ја активно учествовала у обијању врата и спасавању и себе и других. Некако смо изашли ка Палилулској пијаци, где се налазила маса успаничених радника РТС-а, међу којима је било и повређених... Тада сам себи рекла да хоћу да живим уинат бомбама... Све време сам се гушила... мислила сам да ћу се угушити... давали су ми и нитроглицерин... Тражила сам М. М. јер нисам знала шта се са њом десило од како је изашла из Деска... Осећала сам кривицу и стрепела да јој се нешто десило. Нешто касније она је изашла на кров. Била је жива и мени је лакнуло... чим су дошли до ње, упитала је за мене. Видела сам да је све срушено, знала сам да су многи погинули... Бежали смо од зграде ка Ташмајдану бојећи се да ће поново бацити бомбе... Све време сам била у паничном страху како за себе тако и за колеге...”

Дуго је имала страхове и стрепњу, као и кошмарне снове. “Одмах после неколико дана почели су да ми се јављају чиреви свуда по телу... Антибиотици нису помагали па сам морала да се подрвргавам хируршким интервенцијама... После тога су почели да ме боле табани и да ми се појављују пликови... нисам могла да ходам... лечила сам се амбулантно, давали су ми антибиотике и разне масти али није било ефекта... По неколико дана се то смири а потом опет букне... Лечила сам се на клиници, па ми је једно време било боље, али је крајем јесени дошло до погоршања... Од тада имам честа погоршања и поред редовног лечења и контроле... Те промене имам и на рукама... Стално сам нерасположена и уплашена, не видим како да се спасим од ове болести... Једино ми породица помаже, иначе, због овог стања сам морала да идем у пензију... И сада избегавам контакте са пријатељима, ретко излазим...”

Има знакове кожних лезија на рукама и табанима у виду хиперемије, са пустулама и рагадама које крваре. Налаз дерматолога: етиологија њене болести није разјашњена, рецидиви су чести а терапија недовољно ефикасна, симптоматска. Ради се о болести хроничног тока које се погоршава под утицајем стреса. Клиничка

слика је била јако изражена током 1999. и 2000 године. И сада има повремена погоршања.

Пацијенткиња је свесна, исправне оријентације у свим правцима, контакт се лако успоставља и одржава. Основно расположење је депресивно, повремено је јако напета и уплашена, често плаче и, како каже, без неког повода. Добро се осећа само у кругу породице. Избегава комуникацију, чак и са пријатељима. Повремено има флеш бек стања те због тога избегава сваки разговор о трауматском догађају, али и контакте са људима који је подсећају на трауму. Пошто су та стања била честа, одлучила је да иде у пензију. Посебно је забринута за здравствено стање које се стално погоршава, не види могућност побољшања и поред упорне терапије и редовних контрола. Мнестичке и интелектуалне функције очуване. Нема ни формалних ни садржајних поремећаја мишљења. Сви витални динамизми снижени, социјални контакти редуктовани, вољне функције у паду.

Случај 40 РАД У НОЋНОЈ СМЕНИ

За време бомбардовања је радио углавном у ноћној смени. Те ноћи је дошао на посао око 20 сати. Био је у монтажи на првом спрату у делу зграде у Абердаревој улици. Са њим је био П. Ј. и новинари О. Л., М. Т., З. П., Н. С., Б. С. и дежурни уредник Д. Р. Сви су они били у Деску, док су он и Ј. били у монтажи која се налазила у новој згради, непосредно поред мастера који је директно погођен. Он је радио са Н. С. Око 21 сат је дошао њен отац, В., извео је у ходник где су се задржали краће време. Када се вратила она им је рекла:

”...Све сте видели, ко је паметан зна шта треба да ради, чим чујем сирену ја идем...”

“Око 21 сат је засвирала сирена, Н. је отишла, а пошто смо посумњали да нас је упозорила (сада видим да је јасно дала до знања да предстоји опасност) дежурни уредник је пошао код В. али му је он рекао да ће се Н. вратити и да је пошла да попије

кафу... Било је и других индиција да ће зграда бити бомбардована... преместили су кухињу из Таковске у Абердареву... Стара кухиња је била уз сам мастер... ту се срушио зид и ту је погинула Јелица Мунитлак... Мада смо сумњали и плашили се да ће нас погодити бомба, то нико није озбиљније схватио и нико није отишао из зграде. Сви смо мислили ваљда неће баш нас... Индикативно је било да се В. појавио око 3 сата у униформи и под оружјем и да нам је наредио да идемо у Сава центар; при томе се није интересовао за погинуле и рањене... Разговарао сам са једним високим владиним функционером који ми је рекао да је те ноћи министар полиције Влајко Стојиљковић наредио да се евакуише Телевизија јер ће бити бомбардована али је то наводно Милановић одбио... Наводно да је кружио списак од 36 погинулих а објављено је да има само 16, и то радника РТС... осталих двадесет погинулих су наводно били војници који су се налазили негде у згради, мада их ја нисам видео... све је то речено на суђењу Милановићу...

Непосредно пред удар био сам са Јоксимовићем, мојим пријатељем... Када сам се вратио у монтажу, одједном се чуо кратак звук који је личио на зујање а потом се осетило љуљање и чуо се тресак... Имао сам утисак као да је зграда била од гуме... бар сам ја то тако доживео... имао сам утисак да су се прозори деформисали... Можда је то било од страха па ми се учинило... истрчао сам у ходник и натрчао на З. П. која је била у паници па сам је ја изгурао испред себе... Свуда се дизала густа прашина... све смо просторије обишли да видимо да ли има некога унутра... Изашли смо напоље преко градилишта ка Палилулској пијаци... Ја сам се поново вратио и из канцеларије изнео ствари колега... Тада нисам ништа осећао... Покушали смо да помогнемо око рашчишћавања рушевина али су убрзо стигле екипе војске, полиције, ватрогасаца и нас су одстранили... Тек смо тада схватили шта се стварно десило, сазнали смо за погибију наших колега и пријатеља... Увече смо се јавили у Сава центар али смо после прве сирене сви били у паници и сви смо побегли... више нисмо чекали да нас опет бомбардују... Од тада све до краја рата нисам смео да ноћ проведем у затво-

реном простору... По целу ноћ, када сам био слободан, био сам на тераси стана и снимао... Тек после завршетка рата могао сам да спавам код куће али опет само између 05 и 07,30 сати... И поред несанице нисам осећао умор, напротив, био сам узнемирен и уплашен... често сам имао страшне снове... Касније су почеле да се слажу коцкице... почео сам да се присећам неких детаља непосредно пред бомбардовање који су најављивали такву могућност... Сећам се да је ноћ пред удар дежурни уредник Г. током узбуне извео све раднике из зграде у Ташмајдански парк... Гледали смо авионе који су ниско летели, имали смо утисак као да су се сукобљавали изнад наших глава... чуле су се експлозије и виделе се ватре запаљених објеката по граду... Тада је било око 30 радника на радном месту... У ноћи удара било је укупно 120 људи на радним местима... Није јасно зашто је било толико људи у згради у тренутку удара иако је цео посао могло да заврши 30 људи, као и претходних дана, колико их је обично радило у ноћној смени... То нам нико није објаснио ни до данас... Неколико дана касније сам доживео удар бомбе у непосредном комшилуку на Врачару... То је био најјезивији доживљај...”

Често је био узнемирен, слабо је спавао и тешко подносио разговор о погинулим колегама и пријатељима, и уопште о бомбардовању. Каже да је и раније имао повишени притисак али после тога је притисак фиксиран и поред терапије. Симптоми које је имао трајали су око годину дана у нешто смањеном интензитету, сада се осећа релативно добро сем повремених флешбек доживљавања.

Није био повређен те није трпио никакве болове. Страх је био врло интензиван одмах по удару, при покушају тражења и налажења излаза а касније, и по изласку, када је почео да страхује за судбину својих колега и пријатеља. Ово стање је трајало првих неколико десетина минута док није схватио у потпуности да није животно угрожен. Непосредно са примарним јавио се и секундарни страх који је трајао све време бомбардовања а праћен је био депресивним расположењем, раздражљивошћу, несаницама са кошмарним сновима и флешбек синдромом. Ови симптоми су

били нарочито изражени током бомбардовања и неколико месеци после рата. Касније су страхови били на нивоу анксиозности и стрепње, напетости, лошег расположења и избегавања сваке асоцијације на трауматски догађај који је погоршавао његово стање. Плашио се затвореног простора посебно ноћу, дуго није смео да заспе а када заспи, буде га кошмарни снови. У међувремену, оболео је од хипертензије, односно тензија се фиксирала и поред терапије.

Случај 41 ОСЕЋАЊЕ НЕМОЋИ

Налазио се на редовном задатку у згради РТС-а у Абердаревој улици, у редакцији културе информативног програма. За време бомбардовања је радио сваку ноћ као и већина мушкараца у редакцији. Те ноћи је на посао дошао око 20 сати. Био је у соби са М. М. и М. А. Око 01,30 сати је изашао са М. А. до продавнице и брзо се вратио. Сећа се да су се јавили раднику обезбеђења Јоксимовићу, који је те ноћи погинуо. Непосредно по уласку у собу редакције дошло је до удара, осетио је љуљање зграде, тресак, ломљаву, ”...тада сам клекнуо а потом инстинктивно истрчао у ходник са осталим колегама... нисам био физички повређен али сам био у паници... у ходницима сам се прикључио групи која је успела да се пробије кроз градилиште у Абердареву улицу где сам био до 04 сата, а тада пошао кући... Видео сам хистерију и панику, неки људи су покушавали да скачу кроз прозоре... видео сам повређене, пуно ватрогасаца, војску и полицију, као и масу света која се окупљала око зграде... Све је то повећавало панику и страх... Током покушаја да изађемо из зграде имао сам панични страх а чим сам изашао из зграде све је престало... нисам осећао ништа као да сам био биљка... био сам потпуно отупио”.

Тек по доласку кући видео је телевизијске слике рушевина и извлачење повређених и погинулих.

”...Тек тада је настао пакао у виду страха, немира, туге и беса као и осећање немоћи... Нисам могао да спавам нити да се сми-

рим... Стално ми се наметала мисао да смо били жртвовани... Тражио сам одговор зашто се нама то десило а да нико од руководства није био тамо... наметала се мисао као да су намерно оставили тај обичан свет па ако се и деси нешто то неће бити много значајно...”

Два дана касније су га позвали на посао у Сава центар одакле су га пребацили у Македонску а потом у Кошутњак. Поново су га ставили у ноћну смену. Није могао да спава, био је уплашен, и када је имао слободно вече није смео да заспи јер је стално имао утисак да ће му се нешто догодити.

”...Стално сам имао осећај притиска у грудима и грлу због чега сам звао хитну помоћ... нисам могао да будем у гужви... нисам смео да уђем у лифт... плашио сам се буке, брујања авиона, наглог кочења... Све више сам се осамљивао а посао ми је представљао терет... Касније није било ни посла... све теже сам подносио атмосферу у РТС... чим бих ушао у зграду почињале су руке да ми се тресу, дланови да се зноје, осећао сам гушење и страх ... То су разлози што сам у јулу 2001. године дао отказ и прешао у приватну фирму... Мислим да ми је после тога било боље, прекинуо сам сваки контакт са телевизијом и колегама како се не би подсећао на бомбардовање... Али и даље имам страхове и тешке снове...”

Случај 42 ЧЕКАЛИ СМО ВЕСТИ О КОЛЕГАМА

Био је дежурни и пратио информације за “Вести” и јутарњи програм. За време бомбардовања је радио сваку другу ноћ као и већина мушкараца у редакцији. Те ноћи је на посао дошао око 20 сати. Био је у соби 106 редакције на првом спрату у новој згради у Абердаревој улици. Са њим је било више радника, између осталих П. Ј., М. Л., Д. Б. и други. У тренутку бомбардовања били су на својим радним местима пратећи доспеле информације.

“...Било је напетост као и сваке ноћи јер смо стално очекивали бомбардовање... хтели смо да се опустимо... одједном се чула експлозија... затресла су се стакла... били смо у шоку... неко је дотрчао и

рекао да смо бомбардовани... Ми смо истрчали и прикључили се другим радницима... изашли смо преко нове зграде ка Палилулској пијаци... Свуда је владао метеж... било је много цивила, војске, полиције и ватрогасаца... Тада смо видели рушевине зграде... Дуго смо стајали испред зграде очекујући вести о другим колегама. Неколико нас се вратило у зграду да изнесемо ствари... Одатле су нас позвали да идемо у Сава центар, где су нас одмах распоредили на разне локације... Иако су били скоро сви руководиоци, нико није ни поменуо бомбардовање што нас је све посебно иритирало...”

Неколико дана после бомбардовања РТС напустио је посао и вратио се у РТС тек октобра 2000. године. Од тада ради као новинар. У тренутку удара доживео је интензиван страх који се граничио са паником до изласка из зграде, касније је то био секундарни страх средњег интензитета а касније је имао феномене флешбека који су трајали више месеци, лоше је спавао, имао кошмарне снове због чега је и напустио РТС. И поред низа психичких сметњи није се јављао код лекара. Ово стање је трајало више од пола године, с тим што и сада има депресивну реакцију када говори или размишља о трауматском доживљају.

Случај 43 ПОСЛЕДЊИ ТРЕНУЦИ

За време бомбардовања зграде РТС радио је у ноћној смени по редовном распореду. Било је неколико екипа, он је радио у студију 1. Дошао је на посао око 19 сати. Његова екипа је тог дана радила у студију 1 и 5, у режији 2, као и контроли спољне камере. У екипи су били: М. Ј., С. А., Д. Р. и покојни Александар Делетић. Он је радио у студију 1 одакле су се емитовале вести сваког сата.

Трећи дневник је почињао у 23 сата. После Дневника један број људи је отишао кући а он је остао са својом екипом. Седали су у делу зграде који је касније срушен. Непосредно пред Дневник у 02 сата седео је са двојицом колега који нису били из његове смене. Уочи самог удара из зграде је изашао генерални директор. Тада

су Б. К., он и покојни Александар Делетић ушли у студио 1 и припремили се за Вести. “А. је питао шта да ради... ја сам узео камеру и почео да снимам... Њему сам рекао да ћу је да снимим ове вести а он да каже Ш. и М. да се припреме за следеће у 03 сата... Изашао је из студија и ја га више нисам видео (све време плаче)... он је могао да остане у Студију али је имао времена и да сиђе у продукцију и вероватно би преживео... Изгледа да је поново отишао у тај ходник где смо раније седели заједно и вероватно је ту и погинуо... Кад год се сетим њега и тих наших последњих заједничких тренутака ухвати ме туга и само плачем...

Не осећам никакву кривицу нити грижу савести али ми је неописиво страшно што је погинуо... У тренутку удара ишле су Вести, ја сам снимао Б. К. који их је читао, осетио сам са десне стране удар и тог тренутка су нестала светла... Завладао је мркли мрак... чуо се туп ударац и ја сам претпоставио да је то била бомба... Позвао сам Б. и питао га да ли је повређен... он се јавио и некако је дошао до мене... ухватили смо се за руке и кренули према излазу из студија. Тражили смо излаз на основу мог положаја, изашли смо у ходник који је био у мраку и пун дима, почели смо да кашљемо и да се гушимо... Покушавали смо да побегнемо али сам у том тренутку схватио да нам је живот директно угрожен и да је питање хоћемо ли се спасити или умрети... Свуда је и даље владао мрак па смо, више на основу сећања, покушавали да нађемо излаз, али њега нигде није било... Прво смо ишли ка мастеру али нас је зауставио дим, вратили смо се на другу страну и покушали преко зграде у Абердаревој... Угледали смо светла и пожурили у том правцу, у паници, јер смо очекивали још који удар... Свуда је владала потпуна тишина... никога нисмо ни чули ни видели... Изашли смо на други спрат зграде у Таковској и одатле изашли напоље... Тамо је било пуно људи и из Телевизије и пролазника... Ја сам отишао у продукцију да видим моје колеге... Нашао сам М. Ј. и питао га да ли је Д. долазио, он је рекао да није долазио и да га није видео. Ту се десило нешто као прекид филма у памћењу, чега се ја апсолутно не сећам али ми је касније то испричао М. Наиме, ми смо имали обичај да после снимања одемо за време паузе у неку

кафану на пиће... М. каже да сам ја тада питао где је моје пиво и да сам се понашао као у кафани. Он је рекао да је пиво ту и дао ми је флашу коју сам попио у душку... Ја се тога уопште не сећам... Пошао сам око зграде да тражим Делетића мислећи да је он изашао... Био сам на платоу испред позоришта “Душко Радовић” када су ми рекли да је погинула једна девојка у шминкерници... ту је био њен отац који је дошао да је тражи... Све је то било страшно... Ја сам пошао кући... моји су ме чекали, знали су шта се догодило...

Изјутра још нисам знао за погибије колега. Сутрадан поподне сам пошао у Хиландарску где су измештене неке службе а потом у бифе код терминала ЈАТ-а. Тамо сам нашао једног пријатеља – редитеља, и једног колегу; они су ми испричали ко је све погинуо... Доживео сам страшан емотивни шок... нисам могао да се померим... Када сам изашао, пошао сам кући и све време сам плакао због изгубљених колега, због страха, због немоћи, због укупне несреће која нас је све снашла... Код куће сам све време плакао са кћерком... Био сам у шоку, отупео, нисам осећао страх до ноћи... Поново бомбардовање... те ноћи су биле паклене... звукови авиона... сирене... детонације, пожари... Страх је досезао ниво панике... Сан није долазио на очи а када заспим настају кошмари... Сањам како гледам авион који се спрема да испали ракету која ће да уђе у собу у којој ја спавам... То је врхунац страха... будим се успаничен, узнемирен... не могу да се саберем... Преко дана постоје страхови али нису тако интензивни као ноћу... не могу да заспим а када заспим настаје кошмар који ме буди у страху... У међувремену сам сазнао за смрт колега... Најчешће су ме звали и питали за Делетића пошто сам га ја последњи видео... То је увек за мене била мора... После неколико дана су га пронашли... Ја сам пошао на ВМА где су обављени прегледи... био сам код интернисте, пулмолога и неуропсихијатра... Добио сам лекове за смирење... наставио сам лечење у ДЗ “Борис Кидрич” где се и сада лечим. Идем на прегледе и разговоре... Лошег сам расположења, стално сам напет, брзо планем, немам воље... све радим зато што морам и колико морам, не могу да спавам, повремено и сада имам

кошмарне снове... сањам авионе и рушења... сад је то знатно ређе... Када причам о овоме ухвати ме туга и плач и сада.”

Осећа се лоше – често и без повода је нерасположен, забринут – стрепи због онога што би се могло догодити. На послу само обави одређене задатке и за то време, сем службено, ни са ким не комуницира. Раније је волео друштво, често је био у кафанама али сада и то избегава. Најбоље се осећа код куће, нема већих проблема, мада супруга сматра да се променио, а и он увиђе да је експлозиван, да тешко држи контролу над вербалном агресијом. Понекад улази конфликти са колегама зато што му смета њихов ноншалантан однос према послу и обавезама. Увиђа да су његове реакције често неодмерене. На зна да ли је то последица психичког стања или је у склопу са свеопштом лошом ситуацијом међу људима. Ипак, мисли да је често у праву, мада реагује бурније него што би требало. Каже да раде тимски по 5 – 6 људи заједно и да често неко од колега или закасни или одбије да ради. Група се формира према квалификацијама а он је често најстарији у тој групи и на неки начин сматра себе одговорним за извршење задатка. Једном је закаснио један колега на шта је он жучно реаговао тако да је скоро дошло до физичког обрачуна. Слична ситуација се десила и пре неколико месеци, те од тада избегава сваки кофликт. Све више се повлачи и избегава комуникацију и на послу али и ван посла.

Случај 44 ТАДА ЈЕ НАСТУПИО ПАКАО

За време бомбардовања 23. 4. 1999. године налазио се на редовном месту у обезбеђењу у студију 1. На посао је дошао око 19 сати, током емисије Вести или неког снимања био је у студију, а у паузама са колегама у холу на око 10 метара од улаза у Абердаревој где је ударила бомба. Непосредно пред удар бомбе био је са колегама Јоксимовићем, Дејаном, Тасом и Драградом, који су сви погинули, а једино из те групе су преживели он и Б. В. који је такође био са њима. Када су почеле Вести он је ушао у студио заједно са Драградом који је изашао и упутио се ка портирници

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

да гледа неки филм. ”...У том тренутку је дошло до удара... њега је бомба вероватно директно погодила те није од њега ништа нађено... Ја сам био у студију са камерманом С. и спикером Б. К... Одједном је дошло до треска... срушио се део зида поред којег сам седео... У првом тренутку скоро да ништа нисам осећао, чак ни страх, покушавао сам да видим да ли има још некога у згради... Био сам сав бео, покривен прашином и шутом... све ме је болело, вероватно ме је експлозија бацала по студију... Касније сам видео да имам чворугу на глави... Нестало је светла, све се око мене рушило... нисам чуо детонацију јер сам био у центру експлозије... чуло се трчање радника и вика, све је било пуно дима и прашине која је гушила, ништа се није видело... Истрчали смо из студија, лево је био хол а десно пролаз ка Таковској... према излазу је била гомила цигала од рушевине... тамо нисмо могли па смо потрчали према студију 3 у Абердаревој... Изашли смо преко градилишта... избио сам једна врата и нашли смо се према Палилулској пијаци... Ваљда нисам тада имао времена ни да се уплашим...”

До 8 сати изјутра је помагао ватрогасцима, више пута се враћао у зграду да провери да ли је неко остао унутра...

“Око 7 сати су долазиле породице погинулих и поврђених и питали ме да ли нешто о њима знам... тада је наступио пакао за мене, јер нисам знао шта да им кажем... Неколико недеља нисам могао да спавам, а када сам год помислио на те догађаје, враћале су ми се слике које сам видео... Пошто и сада радим у Абердаревој, све ме подсећа на моје погинуле колеге и пријатеље... страшно ми смета бука и повишени тонови... Мислим да сам јуче доживео најјачи страх када је поред мене експлодирала гума од аутобуса... И даље слабо спавам... Коса ми је опала... зуби су ми пропали... немам апетита, губим у тежини... слабо чујем на лево уво од експлозије...”

Случај 45 НИСАМ МОГАО ДА СЕ САБЕРЕМ

За време бомбардовања 23. 4. 1999. године налазио се на редовном задатку у згради РТС-а у Таковској улици. На посао је

дошао око 20 сати. Био је до 22 сата у канцеларији генералног директора одакле је одржавао везу са истуреним пунктовима. После 02 сата је наставио да ради у приземљу зграде, на главном улазу, где су са њим били Д. и К. Повремено је имао задатак да обилази и контролише и околину зграде. ”...Нешто пре два сата ноћу био сам у Абердаревој испред портирнице и разговарао са Јоксимовићем и једним електричарем... одједном ми је било хладно пошто је напољу почела киша, па сам ушао у зграду, а потом преко другог спрата сишао у хол у Таковску, где ме је затекла експлозија... Било је још неколико радника у холу... неки су попали од силине удара... Ја сам побегао напоље где је владао потпуни мрак, прашина и густи дим тако да сам једва успео да се извучем и са колегом Д. пошао ка Абердаревој... Видео сам како један дечко виси са рушевине... чули су се крици и дозивање у помоћ (све време овог разговора плаче)... дошла је ватрогасна бригада, хитна помоћ, војска... Ми смо им помагали и показивали хидрантну мрежу... гасили смо шминкерницу где је избио пожар а ту је погинула шминкерка... Са мном су били П., Ђ., З., потом колеге Б. и Б. С. који је у тренутку удара био у студију 1, у Таковској су били Д. и К... Наилазили смо на језиве призоре. Оно што смо видели било је толико страшно да не постоје речи којима се може описати.

Био сам на рушевинама цео дан до увече око 20 сати... радио сам на рашчишћавању рушевина и идентификацији погинулих... Тада сам изгубио слух због експлозије... Био сам уплашен, бесан и тужан... Нисам могао да се саберем поготову када смо налазили погинуле... Дуго сам имао паничне страхове од авиона, експлозија, сирена па чак и јаче уличне буке или шкрипе кочница... Нисам могао да спавам, често сам сањао изгинуле другове... Стално ме боли глава, постао сам расејан и непажљив... После овога сам имао две саобраћајне незгоде које сам ја скривио... од тада више не возим јер се плашим да седнем у кола... Све ове тегобе сам имао за време бомбардовања и неколико месеци после али и сада када год помислим на своје пријатеље... Одмах ми се плаче, не могу да избегнем сећање на њих јер свакодневно пролазим поред њиховог споменика а све ме у згради и около подсећа на оно што се десило.”

Случај 46
ДОШЛИ СУ СИНОВИ ПО МЕНЕ

У ноћи бомбардовања био је у културној рубрици као дежурни уредник, радио је са М., С. и секретарицом М. Одмах по почетку Вести осетили су удар и тресак, детонација их је избацила из столице, успели су да дођу до врата и да се прикључе осталим и изађу из зграде. Није имао спољних повреда. Био је уплашен док је тражио излаз. Одмах по изласку отишао је у Сава центар где је требало да успоставе ТВ али у томе нису успели. Касније тог дана су дошли синови по њега и одвели га кући. “Десет дана био сам у шоку... био сам преплашен, узнемирен... нисам могао да спавам... на најмањи звук сам био у паници... нисам могао да се крећем... време сам проводио углавном у соби без икакве активности... Све више сам био убеђен да је све то било изрежирано.” Сматра да се потпуно променио, ни са ким не може да разговара, избегава сусрете и са пријатељима, постао је агресиван, нетолерантан, често долази у конфликте и на радном месту, при чему покушава да “...истеру правду... можда је то само моја правда...”

Од тада има кошмарне снове, све више пије и чешће се опија, не може да се контролише, често плаче када се сети људи и догађаја везаних за трауму. Лечио се код психијатра у Ваљеву и Београду, као и код интернисте и инфектолога због оштећења јетре. И поред лечења често је на боловању, све теже обавља послове и све више избегава контакте са људима на послу. Не успева да прекине са пијењем мада је свестан компликација алкохолизма.

Страх је био средњег интензитета непосредно после удара и по изласку из зграде. Касније је то био страх секундарног карактера у виду плашљивости, напетости и стрепње, а онда и у виду напада при свакој ситуацији која га је подсећала на трауматски догађај (буке авиона, сирене, нагли и интензивни звуци других врста). Месецима после тога био је јако депресиван, безвољан и анксиозан, са кошмарним сновима и флешбек доживљајима који се повремено и сада јављају. Из тих разлога био је дуго на боловању. Мада је и пре бомбардовања пио, од тада је стално под дејством

алкохола, у неколико наврата покушавао је да се лечи али без успеха, тако да је сада у токсикоманској фази хроничног алкохолизма.

Основне животне активности су такође компромитоване у тежем степену. Постао је забораван, расејан, потиштен, безвољан, ништа га не интересује, често је узнемирен, преплашен, све дубље тоне у алкохолизам. Тешко је децидирано рећи колико су сметње изазване трауматском стресном ситуацијом, колико је у томе учествовао херeditарни фактор, као и јасна атрофија мозга, а колико хронични алкохолизам који је удружен са посттрауматским стресним синдромом.

Случај 47 ИСПОВЕСТ ОДГОВОРНОГ УРЕДНИКА

За време бомбардовања 23. 4. 1999. године налазио се на редовном месту одговорног уредника јутарњег програма. Радио је сваке ноћи током целог рата у Југославији јер му је то била радна обавеза. На посао је долазио између 23 и 24 сати. У ноћи бомбардовања у његовој редакцији је било 13 радника (овај број је радио сваке ноћи), ту су били новинари, монтажери, возачи, водитељи и други – били су на радном месту А. П., О. Л., Н. Ј., Д. Р., Н. С., П. Ј. и други... “Главни уредник редакције је био З. Ж. и он је био мени директно надређени, до мог доласка ме је замењивао Д. Р. који је требало да иде кући кад сам ја дошао, али је остао са мном да одгледа вести у 02 сата... Сећам се да смо углавном сви били у згради и када је била узбуна... Једино је Д. Г. претходне ноћи извео људе када се огласила сирена... Сећам се да сам тада дошао око 23 сата и нисам никога затекао у згради... Портири су ми рекли да су сви изашли из зграде и да су у Ташмајданском парку... Ја сам пошао код њих и одмах се вратио у зграду а тада су се и остали вратили... Некако сам био сигуран да нас неће бомбардовати, мада су гласине о томе кружиле од раније... Ја сам на посао долазио обично између 23 и 24 сата, велики проблем је био стићи до Таковске јер саобраћај није радио редовно, мостови су били мета

бомбардовања па се возачи нису усуђивали да са Н. Београда ноћу долазе у град... и наши возачи су одбијали да дођу по мене... Тврдим да је од почетка рата до ноћи бомбардовања у згради РТС био углавном исти број радника, те ни те ноћи није било више радника него иначе... бар је тако било у мојој редакцији... Био сам лично сигуран да зграда неће бити гађана, уз то су ми и руководиоци рекли да ће ме на време обавестити уколико буде било опасности... те ноћи ме нико није обавестио, па сам био скоро сигуран да нас неће гађати... претпостављам да руководиоци такође нису знали... Ја то могу закључити из тога што ме нису обавестили, али и из реакције директора Милановића који је одмах дошао и био јван себе... викао је, псовао, није могао да схвати зашто су нас гађали... Сличну реакцију је испољио и З. Ж. – главни уредник који је требало да мене обавести... Када је дошао плакао је као дете... није ни он могао да схвати шта се десило... рекао ми је да није знао да ће нас бомбардовати... Ја верујем да руководиоци нису знали јер би мене обавестили... Видите, ја сам те ноћи био одговорни уредник и директно везан за највише руководство и наравно нисам имао појма да ће нас бомбардовати... И поред моје функције нико никада није са мном разговарао нити ме саслушао а било би логично да истражни органи то ураде... Први пут ово причам вама јер ме нико није било шта питао... Верујем да је и Милановић био недужан и да није знао или је, вероватно, жртва политичке комбинације... Ја имам пуно разлога да се љутим и да не волим Милановића јер је хтео да ме отпусти, није ми дао да радим прилоге које сам ја хтео, био сам на “леду” месецима, али и поред тога ми је истина примарнија и верујем и данас да он нити било ко из руководства није знао да ће нас бомбардовати... Све ово знају моји људи који су све време били са мном... Знам за многе приче у РТС, од којих је највећи број дезинформација или полуистина... вероватно пропагандног порекла, а код људи који су иначе уплашени и незадовољни лако је могло доћи до некритичног прихватања ових гласина. Знам да су многи кривили В. који је извео своју кћерку али ја мислим да је он био уплашен за њен живот јер му је раније син настрадао... Верујем да су то пот-

пуно погрешно, можда и намерно, усмерене информације које су код оштећених изазвале ирационалну агресију према руководству...

Те ноћи сам дошао око 01 сат, ушао сам на улаз у Абердареву и поздравио сам се са портирима који су касније погинули. У ходнику ме је срео П. и рекао да је био В., али ми није ништа даље рекао. Сачекао ме је Д. и предао ми смену, рекао је за Н. да је пошла из зграде... Попили смо кафу, он је требао да иде кући али је остао да погледа вести у 02 сата... Седели смо у мојој канцеларији која је била на око 50 метара од места експлозије, ту је био деск и било је више новинара и техничког особља... Гледали смо информативне емисије и одабирали материјал за јутарњи програм...

У 02,06 осетио сам тресак, нестаје слика на екранима, настаје паника, жене почињу хистерично да вичу и беже из канцеларије... Ја у почетку нисам схватио да смо погођени... Сви су оставили своје ствари и побегли... Ја сам остао и прва помисао ми је била да смо сви преживели... пошто сам био сам, закључао сам своју ладицу у којој се налазио материјал... покупио ствари колега и кренуо да видим шта је са мојим људима... Ушао је А., па смо заједно обишли све просторије, дозивали смо људе да проверимо да ли је неко остао унутра. Пошто никога нисмо ни чули ни видели, кренули смо ка месту експлозије... Зауоставили су нас дим, прашина и смрад сумпора, те смо се вратили и сишли спрат ниже... Тамо је владао мркли мрак... спуштали смо се ка градилишту... гушио нас је дим, прашина и смрад сумпора... Видели смо мали отвор у бетону кроз који смо изашли ка Петој гимназији... то је био помоћни излаз... Када смо изашли, звонио ми је телефоном, звала ме је жена и ја сам јој потпуно мирно рекао да смо сви изашли и да смо неповређени што је она касније пријатељима који су је звали протумачила као да смо изашли пре бомбардовања... Испред гимназије смо нашли наше људе, као и пуно других радника из друге редакције и технике, међу којима је било неколико повређених, међу њима и С. која је била непосредно уз место удара. На њу је пао део плафона и повредио јој је главу... била је прекривена

прашином и као смрт бледа... Исто је било и са неким монтажерима који су изгледали чудовишно, прекривени прашином, уплашени... Једна девојка коју смо звали “црни лабуд”, у том је тренутку разговарала телефоном и рекла да је зграда погођена, а ја сам јој одвратио да није, што је она поновила у телефон... у том тренутку ја нисам могао да верујем да су нас стварно погодили... Пошао сам ка улазу у Абердареву и тек тада схватио сав ужас који нам се десило... Маса ватрогасаца и полиције покушава да извуче рањене и погинуле... У том тренутку је дошао Милановић... био је ван себе од беса... викао је и псовао из чега сам закључио да ни он није знао за бомбардовање... Убрзо долази у главни уредник З., и кад ме је видео почео је да плаче тврдећи да није имао појма о бомбардовању... А. и ја смо се вратили у зграду и изнели материјале и опрему... неколико пута смо улазили иако смо били уплашени јер смо очекивали да ће нас поново бомбардовати... Обично су, до тада, по два пута бомбардовали исти циљ... Дошао је колега Ч. Ј., иако је напустио телевизију две године раније, и он је са нама улазио у зграду и износио материјал и опрему а касније својим колима развозио људе по граду и у Сава центар. Тамо смо покушали да инсталирамо студио али нисмо успели, те је Г. Ј. однео материјал у Студио Б и одатле емитовао последице бомбардовања. У Сава центру се појавио В. у официрској униформи, наоружан, што је касније изазвало реакцију агресије од стране многих радника Телевизије... Дошао сам кући тек увече око 18 сати... укључио сам телевизор и тада први пут видео сцене срушене зграде РТС... Одједном сам био ван себе... почео сам да дрхтим... осећао сам муку, очај, страх... провалило је из мене... тек тада сам на неки начин био потпуно свестан величине трагедије која је задесила људе и РТС... нисам могао да се смирим... пошао сам на посао око поноћи и наставио да радим сваке ноћи све до краја рата... Мислим да је моја породица ово теже поднела од мене... Спавао сам 2-3 сата дневно а радио сам сваке ноћи... Нисам имао времена за размишљање, нисам имао значајнијих тегоба осим повремене нервозе, напетости и кошмарних снова, због чега сам и несвесно избегавао спавање... Посебно сам се осећао лоше када

сам разговарао о овом догађају или кад се сетим људи који су страдали... Нагло сам оседео и оћелавио мада то не могу да повежем са бомбардовањем... Највећи страх сам доживео када сам улазио у зграду и очекивао други удар... Увек сам био заокупљен послом који ми је представљао задовољство... После 15 дана сам ушао у зграду и тада осетио напетост и страх те сам морао одмах да изађем... Од тада често имам тај осећај непријатности, и унутрашњи немир када причам или се присећам те трагедије... Но, и поред свега ја се нисам јављао лекару и сматрам да ми лечење није ни било потребно, ни сада немам значајније тегобе... ”

Случај 48 НОВИНАР У ДЕСКУ

Током целог бомбардовања радио је као новинар у деску. Каже да су особље поделили у три групе. Најлакше је било радити током дана. Увече је постојала тензија због опасности од бомбардовања о којем се дуго и често причало, мада то нису озбиљније схватили, бар не већина. Посебно је био проблем доћи на посао јер су мостови били означени као мета, па саобраћај није био редован. Највише проблема с тим имали су они који су становали на Новом Београду.

Неколико дана пред бомбардовање Телевизије имао је низ необичних доживљаја и снова. ”...Неколико дана пред бомбардовање зграде ја сам сањао како седим у бифеу позоришта “Радовић” (преко пута зграде РТС, где сам иначе често седео са друштвом)... тада сам сањао како гледам рушење зграде Телевизије, и то дела који се налази око улаза у Абердареву (на том месту је и био удар)... Мени се тада није ништа десило...

Ја сам овај сан одмах испричао мом колеги Г. Ј... Пред одлазак на посао 22. априла моји из породице су тражили да им се јавим из зграде а ја сам рекао – ‘Хоћу ако не бомбардују зграду’. Тада сам веровао да ће нас бомбардовати... Претходне ноћи нисам излазио из канцеларије иако је била узбуна... некако сам био сигуран да се ништа неће десити... 22. 4. 1999. године сам дошао на посао око 20

сати... Био сам са екипом на Новом Београду, снимао сам радио аматере... Вратио сам се око 22,30 сати, на снимању сам срео колегу Г. Ј. који је рекао да му се јавим из телевизије а ја сам и њему рекао – ‘Ако нас не бомбардују’... У редакцији су били Д. У., О. Л., Н. Ј., М. Т., П. З., Д. Р., Б. С., Д. К., Ј. П., М. Л., Б. која је повређена и још неки и други... Седели смо у Деску... тада сам био нервозан што је свим колегама било необично јер сам увек био хладнокрван... Тада се нешто увукло у мене чега нисам био свестан, чак сам инсистирао да сви изађемо из зграде, што је зачудило колеге јер је то за моје понашање било необично... Свако од нас је радио свој део посла... Ја сам све време био јако узнемирен, вукло ме је нешто да изађам... Негде око 02,03 сата сам устао из стола и изашао из Деска... Кренуо сам ходником ка улазу у Абердареву али ме нешто натерало те сам се одмах вратио у Деск... сео сам за компјутер и осетио да се зграда љуља а ништа нисмо чули... Била су два потреса... Помислио сам да је погођена зграда Политике или нека друга зграда... Јаче се чуло када је бомбардован СУП... У тренутку је улетео Д. Р. и рекао да су нас гађали. Настала је паника, жене су почеле да вриште и почели смо да бежимо као излазу... Иако је био мрки мрак некако смо успели да изађемо кроз градилиште ка Палилулској пијаци... У. и ја смо остали да проверимо да није неко остао у згради и да сачекамо колеге са горњих спратова... Наишао је Д., организатор, био је прекривен малтером и кречом, изгледао је нестварно... Када смо изашли, кренули смо ка улазу у Абердареву и тек тада видели шта се стварно десило... Видели смо рушевине, дим и ватру, тела погинулих како висе на рушевини, масу ватрогасаца, војника и полицајаца који су покушали да угасе пожар и извуку мртве и рањене... чуло се запомагање повређених... из рушевина је висила једна рука... Неколико пута смо улазили у зграду и спасавали део материјала и инвентара, као и личне ствари колега... Не знам да ли смо ишта тада осећали... понашали смо се а вероватно и осећали као зомбији... радили смо све аутоматски... били смо у шоку... Ово је трајало до јутра... пошто смо били окупирани активностима, нисмо вероватно били ни довољно свесни целе трагедије... Јавили

смо се породицама и потом пошли у Сава центар, где смо покушали да успоставимо ТВ студио и наставимо програм... Тог јутра програм из Сава центра водио је Г. Ј... Тамо је био и В. у униформи и под оружјем... Дошао сам кући око 13 сати... био сам потпуно ван себе... Као да се све то није догодило... било је то стање шока... Као да ништа нисам осећао ни мислио... Саветовали су ме да се јавим лекару али ја нисам хтео... Морао сам да идем на посао и све време сам радио, јер би ме било срамота да не радим, као што ме је срамота што сам сада дошао овде... Данима сам имао присилне мисли које ничим нисам могао да одагнам... почео сам да избегавам друштво... брзо бих плануо и неадекватно реаговао, посебно према породици, а касније сам осећао кривицу и грижу савести... Пио сам бенседин... често сам имао страхове и ноћне море из којих се будим у зноју... често сањам рушевине... као да сам опет у Телевизији... да се око мене води неки рат у којем не учествујем... Постао сам нервозан... Када год уђем у зграду у Абердареву осетим мучнину и грч у стомаку... постајем напет... избегавам да причам о овоме... Све ме је ово пратило таком целог рата... Стално сам био под тензијом јер су нас стално премештали са једног на друго место... све ме је то исцрпљивало... Негде крајем рата ми се појавила псоријаза која се стално погоршава и поред уредног лечења... Истовремено су ми се појавиле брадавице по целом телу, и то сада лечим али ми се обе болести погоршавају... И сада имам повремено страшне снове... Сада почињем да страхујем да ми се снови не обистине као онај који сам сањао пред бомбардовање..."

Случај 49

ПОКАЗИВАО САМ ПУТ КРОЗ ЗГРАДУ

Био је на радном месту портира на споредном улазу код Пете београдске гимназије. Са њим је био још један колега који је време поводио углавном на портирници на улазу у главну зграду из правца Ташмајданског парка, али га је повремено обилазио. На посао је дошао у 19 часова и требало је да ради до 7 часова ујутру. Углавном је седео у портирници а са колегама из Абердареве се

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

чуо телефоном неколико минута пре удара. И када су се огласиле сирене он је остао у портирници, јер није смео да напусти радно место. Убрзо после сирена чуо је брујање авиона а одмах потом чуо је јак тресак. ”...У том тренутку смо у портирници били ја и колега... успели смо да чучнемо... чим смо чули тресак отворили смо врата и угледали густ дим и тада смо схватили да је гађана зграда, али смо имали утисак да је у питању она у Таковској... Откључао сам врата и одмах су почели да излазе радници из зграде... били су прекривени прашином и кречом... сећам се да је један имао крваву главу... Дошли су ватрогасци а ја сам им показивао пут кроз зграду... Ушли смо до приземља зграде у Абердаревој гледајући од Ташмајданског парка... Дошли смо до шминкернице која је била у рушевинама... даље нисмо могли... звао сам да ли има некога али се нико није одазивао... Срео сам Б. В., пошли смо према Палилулској пијаци где смо се кратко задржали а потом смо се вратили у зграду у Абердареву... И тада смо видели сав ужас... видели смо рањене и погинуле... Најтеже ми је било када је неко преко мегафона позивао да се не приближавамо згради пошто је постојала могућност да је поново бомбардују јер су увек два пута гађали исту мету... да је овере... тако је погинуло више људи... Овог пута није било другог удара... Ја сам до ујутро одржавао ред док су полиција и ватрогасци рашчишћавали рушевине и вадили мртве и рањене... Око 7 сати сам пошао кући али сам се увече поново вратио и наставио целу ноћ да радим... Били смо у згради, али сада би одмах побегли у парк када се огласе сирене... Морали смо повремено да обилазимо зграду... Стално смо били у паници пошто су авиони целе ноћи кружили изнад наших глава и више нисмо знали где ће ударити...”

С обзиром да су се током вештачења помињала још једна метална врата у кругу зграде где је он био дежуран, Б. каже да су та врата постојала али да је то био помоћни улаз и да он није имао кључ од њих, нити се сећа да је неко те ноћи обио та врата и изашао кроз њих. Допушта ту могућност, јер он за то није био задужен. Каже да је врло тешко поднео смрт својих колега, посебно Тасића, са којим се чуо телефоном неколико минута пре његове смрти.

Мада је све време рата а и касније радио на истом радном месту, увек је осећао страх и нелагодност када год би пошао на посао. Па ни сада нема воље да ради јер стално стрепи да ће се нешто десити. Дуго би осећао страх и немир када почне разговор о том догађају и људима који су изгинули. И сада га све подсећа на ужас који је те ноћи доживео. Најчешће избегава да о томе прича и мисли. Али, и даље повремено сања сцене рушења и унакажених тела, или у сну чује врисак жене, или галаму, и то га пробуди; после више не сме да заспи. Није се јављао лекару јер је мисли да ће све то проћи али и сада се не осећа добро када о томе прича или мисли.

Свестан је, исправне оријентације у свим правцима, контакт се лако успоставља и одржава. Расположење снижено. Мнестичке и интелектуалне функције очуване, нема ни формалних ни садржајних поремећаја мишљења. Основни витални динамизми благо снижени, присутан флешбек синдром.

Страх је био интензиван током бомбардовања и непосредно после, посебно када је схватио да је зграда срушена и да су неки његови пријатељи погинули. Касније је имао секундарни страх средњег и слабијег интензитета који би се погоршавали током целог рата, нарочито када су се оглашавале сирене, брујали авиони или се чуле експлозије. Анксиозност и немир су се јављали и месецима касније. Често је имао флешбек доживљаје, као и честе кошмере који се и сада повремено појављују. Сада се анксиозност и снижено расположење погоршавају и због тешке социјалне ситуације.

Случај 50 ПИТАЊА СОЛАНИ

Радио је у спољнополитичкој рубрици информативног програма пошто добро зна енглески језик. Радио је углавном ноћу – у априлу 1999. године је радио 20 ноћи заредом.

На посао је дошао око 22 сата, био је на четвртом спрату зграде у Абердаревој улици и пратио ноћне вести светских ТВ станица. Ни те ноћи, као ни претходних, ни једна ТВ станица није помињала

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

који ће циљеви у Југославији бити бомбардовани, посебно нико није ни поменуо РТС. Каже да су били страни новинари и користили технику РТС све до неколико дана пред удар. Нико од њих није поменуо могућност бомбардовања зграде.

Те вечери је био у редакцији са још једним колегом који је радио као преводац. У тренутку удара осетио се туп ударац, “из зидова је почела да излази жута прашина, све се тресло, схватио сам да је зграда погођена и одмах смо нас двојица истрчали. Прво смо покушали да се пробијемо ка Таковској, чим смо отворили врата покуљали су дим, прашина и плави пламен. Одмах смо се вратили и побегли ка Абердаревој у правцу Пете гимназије. Дошли смо до редакције Београдског програма, па смо сви почели да тражимо излаз... Владала су паника и страх. Некако смо успели да изађемо из зграде ка Палилулској пијаци и сви смо се разбежали ка Ташмајдану, пошто смо се бојали да ће нас поново бомбардовати... Са мном је био В. Пошто нису поново гађали зграду, ми смо се вратили и ушли унутра, покупили материјал и ствари и поново изашли. Нисам видео жртве али сам знао да их је било...”

Кући је пошао око 05 сати, каже да је цео тај дан преспавао и да је био у кошмару. Два дана није радио а потом је наставио са радом у Центру Сава. Од тада је постао узнемирен, напет, преосетљив на звуке: ”...Постао сам преосетљив и на сваки јачи звук сам реаговао страхом и стрепњом да ће поново бацити бомбе... као да ми се изоштрило чуло слуха... сваки јачи звук изазове иритацију и нервозу коју не могу да смирим...”

Дуго је био узнемирен, напет и у сталној стрепњи, посебно док је трајало бомбардовање. При сваком помињању бомбардовања имао је флеш бек доживљаје. Често је имао кошмарне снове и будио се врло рано. И сада повремено има кошмаре који су најчешће везани за сећања на рат и бомбардовање. Каже да је јако тешко поднео када је слушао интервју Весли Кларка: ”...Те ноћи сам имао страшне кошмаре... као да горе зграде око Трга републике а ја покушавам да бежим... пробудим се око 04 сата и после не могу да више спавам... Још горе сам се осећао када сам пре око месец дана, када је Солана био на Космету, морао да му постављам

питања а знам да је он крив за несрећу код нас... Вратило ми се све оно што сам доживљавао за време бомбардовања зграде РТС али и целог рата...”

Од рата се јако угојио и има повишен крвни притисак који се креће око 150/90-100. Лечи се амбулантно али нема медицинску документацију.

Случај 51 МИСЛИЛИ СМО ДА ЋЕ НАС ПОНОВО ГАЂАТИ

Радила је по сменама, а тог дана је била у ноћној смени. Дошла је на посао око 18 сати и одмах је отишла на снимање Бранковог моста којег су штитили грађани. После снимања се вратила у зграду РТС, урадила монтажу а потом је, сећа се тога, била на интернету. Колеге, који нису тренутно били заузети послом, седели су или прекраћивали време картама. “Тог дана је био Черномидин, па смо правили репортажу... У моменту удара била сам у ходнику ка делу зграде у Таковској улици... чуо се туп удар као да је негде даље ударила бомба, убрзо се зграда затресла, почео је да пада малтер и решетке од плафона... Тек тада сам схватила да смо ми бомбардовани... то је изгледало као земљотрес... Чим сам схватила да је зграда бомбардована одмах сам са осталим колегама побегла кроз незавршени део зграде према Палилулској пијаци... ми смо први изашли и веровали да су сви остали погинули... Већина је радила на трећем и четвртом спрату и већина није могла да нађе излаз, вероватно их је захватила паника... Сви смо били у паници... многи су једноставно бежали што даље од зграде јер смо веровали да ће нас поново гађати... Сећам се детаља који делују нестварно... од лупкања штикала једне колегинице која се саплиће кроз мрак и делује скоро гротескно, до вриске преплашених жена, а касније сирена, ватрогасних кола и рушевина које су нас шокирале... Наредна два дана и ноћи нисам могла да спавам... била сам узнемирема и у сталној паници... Два дана касније сам почела да радим у Сава центру...

Првих два дана сам имала неподношљив страх и за себе, али још више за породицу... Када сам отпочела са послом, на тренутак бих заборавила на страх, међутим, све време рата брујање авиона, сирене, грубљи звукови, одједи бомби, појачавали су страх до панике... Све време сам била узнемирена, напета, стрепела сам... никако нисам могла да одагнам слутње и стрепње... Ноћима сам се будила у кошмарима који нису имали садржаје бомбардовања... то су углавном биле поплаве, бунари... неке нејасне али застрашујуће ситуације које су ме будиле, и најчешће се садржаја нисам могла сетити...”

Због страхова и напетости била је на амбулантном третману. Почетком 2000. године имала је изражене стомачне тегобе, тада је гастроскопијом утврђен чир дванаестопалачног црева. Од тада при свакој стресној ситуацији реагује улкусним болом, због чега је била на лечењу и боловању. Стално је узнемирена, напета, реагује депресијом, избегава разговоре о стресном догађају јер јој се увек погоршају улкусна болест и депресивно стање. И сада је напета, узнемирена, са повременим сећањима на људе и догађаје за време рата и бомбардовања, те је због свега тога напустила Телевизију и запослила се у пошти.

Примарни страх је био врло интензиван одмах када је схватила да је зграда бомбардована као и за време евакуације и касније по изласку из зграде. Посебно интензиван страх је био када су из њеног програма изашли само они – мислили су да су остали радници РТС сви погинули, јер је и атмосфера око зграде била застрашујућа (маса ватрогасних и полицијских кола, војска и полиција, срушена зграда, дим и пламен у згради); све је упућивало на такву мисао. Касније, када су и други успели да изађу, страх је био мањег интензитета, али је трајао и по доласку кући и током целе наредне ноћи када није могла да спава.

Секундарни страх у виду тескобе, анксиозности, стрепње и беса, праћеног депресивним расположењем је почео одмах и са различитим интензитетом повремено се јавља и сада. Тегобе су биле интензивне нарочито све време рата; сада је повремено напета, брзо заплаче. Ради се о посттрауматском стресном синдрому

који је компликован анксиозно-депресивним стањем и психосоматским реаговањем у виду улкусне болести која се погоршава при свакој стресној ситуацији. Општа животна способност је оштећена у средњем степену.

Случај 52 БОМБАРДОВАЊЕ НА ЦРНОМ ВРХУ

Био је на терену на предајницима, прво на Копаонику а потом и на Црном врху који је бомбардован током ноћи 5. 4. 1999. године око 04,30 сати. Раније је био на Копаонику, али тамо у време његовог боравка није бомбардован предајник.

На Црни врх је дошао дан пред бомбардовање. Пошто су у то време многи предајници бомбардовани, он је са колегама током узбуне био у војном склоништу. Око 04,30 предајник је погођен и та је бомба пала директно на место где су им биле спаваће просторије. Од силине удара испао је из кревета. Одмах је схватио да је дошло до бомбардовања па је истрчао из склоништа и видео да је бомба погодила просторије у којима су спавали. Нико није био повређен, сви су спасавали технику и пребацивали је у суседно село. Пошто је предајник запаљен, они су били у паници да ће се на њих срушити. Тек око 06,10 дошла је екипа ватрогасаца која је угасила пожар, у чему су и они учествовали.

Остао је на предајнику још осам дана, како би преселили технику у суседно село. Од тада је често уплашен, узнемирен, нерасположен, безвољан, слабо спава, има честе кошмарне снове, почео је да пије више и чешће, имао је вртоглавице због чега је често на боловањима и испитивањима. Крајем 1999. године му се појавио дијабетес и од тада је на лечењу у саветовалишту. Истовремено је имао честе болове у грудима и брзо замарање, те је испитиван код интернисте и хематолога, утврђена је артеријска хипертензија и леукоцитоза. Још је под контролом због леукоцитозе, чије порекло нису успели да утврде. Лечи се код неуропсихијатра, због депресивног расположења, страха, напетости и немира. Због ових тегоба је и премештен у администрацију.

Свестан, исправне оријетације, комуникативан. Афективна испољавања депресивне поларизације. Јако је напет и анксиозан, несигуран. Потврђује да од бомбардовања пије, све више и чешће и не успева да дуже апстинира. Уплашен је за своје здравствено стање јер се све време од бомбардовања до сада осећа лоше, брзо се замара, има повремене скокове шећера у крви и честе инфекције. Посебно је забринут за стално висок број белих крвних зрнаца чије порекло није утврђено, те је још под опсервацијом и испитивањем. Каже да је због депресивног расположења и страха одлазио код психијатра и неко време, углавном нередовно, узимао терапију, али без значајнијег ефекта. Све своје тегобе везује за боравак на бомбардованим објектима. Мнестичке и интелектуалне функције нису компромитоване. Сви витални динамизми и вољне функције у паду.

Примарни страх до високог интензитета осетио непосредно после удара и до изласка из зграде као и краће време по изласку, док није дошла ватрогасна екипа која је угасила пожар на предајнику. После тога је страх био секундарни и слабијег интензитета и био је углавном везан за узбуне и експлозије али је ноћу био у склоништу те није био животну угрожен. Преко дана је био заузет склањањем технике и демонтажом исте. Тек по повратку у Београд није могао да спава, имао је кошмарне снове који се повремено, али ретко, и сада појављују. Постао је нервозан, напет, уплашен, брзо се замарао, и због тога је био често код лекара и на разним испитивањима која су открила присуство симптома дијабетеса, уз повишену артеријску тензију, као и повишен број белих крвних зрнаца чије порекло ни до сада није утврђено. Често је био на боловању, па је премештен у администрацију. Од тада све више и чешће пије и не може дуже да апстинира, мада је свестан штетности алкохола као и опасности од хронификације. Лечен код психијатра због депресивног стања. Све ово говори да се ради о посттрауматском стресном поремећају са психосоматским компликацијама – алкохолизам, хипертензија, дијабет. Повишена леукоцитоза би се могла довести у везу са последицама бомбардовања пошто није нађен други узрочник. Умањење опште животне

активности је лаког степена. Свака стресна ситуација би могла погоршати и продубити ово стање.

Случај 53 ГУБИМО ПОЈЕДИНЕ ПРОГРАМЕ

За време бомбардовања зграде РТС 23. 4. 1999. године био је на свом радном месту вође смене у центру везе на терминалу у Абердаревој улици испред студија 3, у сутерену дела уграде који је срушен. Овај студио је морао бити стално откључан јер је био предвиђен за евакуацију. На посао је дошао у 8 сати изјутра и требало је да ради до 8 сати следећег јутра. Колико се сећа, цео дан је био “стандардан”. Око 9,30 је дошла екипа техничара из Радио Југославије која је демонтирала своје уређаје са зграде РТС. То му је било сумњиво, “директор Радио Југославије је био из ЈУЛ-а па сам то повезао са скидањем уређаја... то сам рекао и мом шефу... Око 15,30 била је прва узбуна... нико нас није ништа обавештавао... Ми смо изашли код цркве Светог Марка... Једна екипа је отишла на терен на Овчар где смо успостављали мрежу, јер је релеј већ био уништен... Ухватили смо тај сигнал, тада је мој колега пошао кући а ја сам остао сам... Око 00 сати кроз прозор сам видео ватрогасце како разматавају црева... то ме је уплашило... Пошао сам да нешто поједем и срео се са људима из мастера од којих су неки касније погинули (Бане и Дарко). Био сам јако напет, мислио сам да ће нас бомбардовати, што сам рекао и њима, али ме нису озбиљно схватили, јер су сличне информације имали и раније... Око 01 сат примећујем да на екрану губимо поједине програме што је био знак да су бомбардовали те предајнике. Тада смо утврдили да је бомбардован Овчар, Златибор. То ми је био сигнал да редом бомбардују све емисионе центре... поново сам разговарао са Банетом и Дарком, рекао сам да треба да се спасавамо јер ће и нас побити, на што је Бане одговорио – нас неће, ми смо дубоко у згради. После тога сам пошао испред студија 3 до бифеа где сам попио кафу... овде су често седели и шофери који су чекали да превезу руководиоце, али их те ноћи

није било... И то ми се учинило сумњивим, помислио сам да су они нешто знали... Ми смо били уцењени, јер су нам претили отказом уколико напустимо радно место, уз то сам био под радном обавезом... Девојке су завршиле у бифеу и изашле а мени се наметала мисао о низу нелогичних догађаја тог дана... У том периоду је преко сателита приказивана нека италијанска утакмица, те су неки остали после радног времена да је гледају и тако су настрадали... Био сам сам у холу испред студија 3. Још сам седео када је ударила бомба... Нисам чуо никакав звук, осетио сам ваздушни удар и љуљање зграде... Страховито ме је заболела глава... боли ме и сада... Овај ходник је био повезан низом других ходника и степеништа са другим деловима зграде... Настао је мрак и ја покушавам да се оријентишем... Ухватио ме је ужасан страх јер нисам знао да ли су тек почели или су завршили бомбардовање... Покушавао сам да нађем излаз али се ништа није видело... Један зид од бифеа је улетео у простор испред студија а степениште је било претворено у гомилу шута... Мрак је био као у фото комори... понестајало ми је ваздуха... пошао сам ходником који је био везан за нову зграду али сам испред себе видео нестварну светлост која је изгледала сабласно... мислим да је то био фитиљ фосфорне бомбе који је извлачио кисеоник али није експлодирала... Ја сам се повукао назад... Чуо сам женске гласове и према њима се оријентисао, те сам дошао до новог дела зграде где сам нашао девојке из бифеа. Биле су у паници... Наишли смо на неке раднике који су били повређени... крварили су... Покушавали су да провале нека врата на првом спрату... ја сам успео да их наговорим да изађемо кроз подрум и градилиште према пијаци... Били смо посути неком масном прашином... Ту су били ватрогасци, полиција, војска... Покушао сам полицији да покажем пут којим сам изашао из зграде али су почели да ме туку... Са једним колегом сам пошао кући...“

Све време разговора грчевито плаче, извињава се, каже да га све то страховито узнемирава и да је због тога бежао од овакве врсте разговора, није хтео да се јавља лекарима иако је имао све време озбиљне тегобе. Каже да је током целог рата био јако

ангажован на сателитској станици у Крњачи, да је још тада доживљавао низ страшних ситуација пошто су преко те њихове станице ратни извештач са запада слали немонтиран материјал својим редакцијама. “Ја сам сав тај материјал морао да шаљем преко сателита али сам га гледао... Материјал је био немонтиран, те сам видео разне страхоте, зверства која су се дешавала у Босни и Хрватској... Тада је свима било познато да је Ал каида била јако присутна на овим просторима... Тада сам видео како кољу Србе... Када сам видео клање оног Кореанца у Ираку ја сам се подсетио на исте методе које сам видео у материјалу које су западни новинари слали својим редакцијама... На исти начин су масакрирали Србе... Од тада сам јако уплашен и узнемирен... Нисам могао да снимим тај материјал – био је под строгом контролом јер се радило о огромним парама... Све је и тада било јасно ко је хтео да види...”

Током целог рата био је стално ангажован на извлачењу и монтирању опреме, није се јављао лекару нити је узимао лекове. По престанку рата није могао да спава, имао је кошмарне снове. Има сталне главобоље, узнемирен је и не може да контролише афекте. “И када је нешто тужно и кад је пријатно ја заплачем и не могу да се уздржим... Свака асоцијација на бомбардовање код мене изазива провале страха и туге те сам због тога хтео и да напустим Телевизију... Ни после пет година од рата ништа није доведено у функцију, те смо ми техничари у тешком стању јер увек можемо да погрешимо и изгубимо посао... Руководство се вадило на политичаре...” 2001. године је био на систематском прегледу када је констатовано присуство ПТСП, тада је утврђено да му је оштећен колорни вид.

Што се страха тиче он је у почетку, нарочито непосредно после бомбардовања, током спасавања био врло интензиван, до нивоа панике. Трајао је сатима док није дошао кући. После тога је имао секундарне страхове који су се јављали у склопу флешбек синдрома, као перманентно доживљавање стрепње и анксиозности. Током рата тегобе су биле подношљивије јер је стално био заузет послом. Тек по престанку рата настао је прави посттрауматски

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

стресни синдром који и сада траје. Стално је нерасположен и анксиозан, безвољан, не може да контролише афективне изливе без обзира да ли су афекти позитивни или негативни. Перманентно присуство флешбека, кошмара код сваког сећања или помињања трауматског догађаја и колега који су страдали. Све ово говори да се ради о хроничном посттрауматском стресном синдрому који је оставио промене на плану личности који има тенденцију погоршања.

СУДСКО-МЕДИЦИНСКО ВЕШТАЧЕЊЕ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ КОД ПОСТТРАУМАТСКОГ СТРЕСНОГ СИНДРОМА

Вештачење са преживелима приликом бомбардовања РТС
спровели су др Томислав Томић и др Јован Бајовић

Концепт стреса се стално мења, зависно од истраживача и стресора, као и времена у којем се дешавају стресни догађаји.

Стрес представља комплексну појаву која укључује догађаје и стимулансе из спољашње средине али и психолошке реалности човека, њихову интеракцију као и бихејвиоралне и физиолошке реакције особе на стресни догађај. Стрес доводи до низа биосоциопсихолошких последица, уз промене субјективних доживљаја, когнитивне и афективне компоненте, промене манифестног понашања, неуровегетативних, ендогених и имунолошких одговора.¹ Лазарус тврди да је стрес строго индивидуални процес који зависи од врсте стресора и личности.

Појам кризе је тесно везан са појмом стреса. Криза представља нагли, изненадни животни догађај који мења ред ствари у животу појединца или одређене групе. Постоје различита тумачења клиничке слике кризе. Каплан тврди да криза доводи до промена на афективном и когнитивном плану (тензија, конфузност, осећање

1 М. Буковики сар.: Истраж. Реакције на стрес код запослених у ВМА у време НАТО бомбардовања Југославије 1999. год 70 год. Војне психијатр. Службе. Бгд. 2002 стр. 23-27/

безнадежности) док је можда адекватнији став који износи Медилин, да су доминантни симптоми: аксиозност, љутња, страх, осећање кривице и безвредности, што смо и ми чешће виђали у нашим комуникацијама са особама у кризи.

Сматра се да реакција на стрес пролази кроз три фазе.

Прва фаза удара – или **шока** у којој се јавља интензиван страх због животне угрожености, уз одговарајуће вегетативне симптоме (убрзан рад срца, отежано и убрзано дисање, презнојавање и сл); често се јављају збуњеност, запањеност, сужена свест и пажња.

Друга фаза – **прибирање** или сређивања, која се карактерише снижењем страха, реалнијим сагледавањем опасности, организовањем циљних активности ради самозаштите и спасавања себе и других. Ову фазу карактеришу интензивне активности, раздражљивост и исцрпљеност.

Трећа фаза – **некритични оптимизам** до еуфорије, снижење страха, понекад се јавља интензиван бес и немир.

Четврта фаза – **реалног сагледавања** стварности, отрежњења и појаве анксиозности и депресије.

У петој фази долази до **редефинисања и реорганизације** додашњег начина живљења уз реалније грађење нових образаца и понашања.

Ипак, ни један концепт не даје потпуне одговоре на многа питања у вези са стресом и кризом. Сваки човек је индивидуа за себе, па су реакције непредвидиве и најчешће се не могу свести ни на један схематски клише.

Реакција на стрес, како смо напред навели, може бити адекватна и завршити се без значајних последица по личност. Шта више, кризе кроз које личност пролази може бити стимуланс за адекватније решавање и неких других проблема, као што пише др Р. Бојовић:

“Криза, без обзира на негативну конотацију, може бити ‘породилиште’ шанси, некада парадоксално она увећава ‘царство слободе’, проблеми буду боље осветљени и виде се ‘под увећањем’”².

2 Р. Бојовић: Проблеми данашње психијатрије. Енграми, 21 (1999), 3-4, стр. 29-34

Уколико је стресни доживљај екстреман (катастрофалан догађај за личност) и превазилази капацитете одбране личности, исход може бити двојак: долази до слома психолошких одбрана и дезинтеграције личности која се завршава психозом или суицидом, или пак реагује по типу посттрауматском стресног поремећаја.

Клиничка слика ПСП најчешће има три групе симптома.

У првој групи је поновно проживљавање трауматског искуства (кошмарни снови, невољна дневна присећања – флешбек). Ово је праћено страхом, ужасом, беспомоћношћу, као и одговарајућим психолошким реакцијама. Сличне доживљаје трауматизирана особа може доживети и када је изложена догађајима или ситуацијама које су сличне трауми.

У другој групи доминирају симптоми избегавања стимуланса удружених са траумом (мисли, разговори, сећања, активности које подсећају на трауму). Уз то иде и емоционална тупост, неспособност доживљавања љубави, анхедонија, отуђење, одсуство планова за будућност.

У трећој групи је стално присутна анксиозност, повећана раздражљивост, наступи беса и љутње, као и низ вегетативних сметњи, ослабљеност пажње и концентрације. Понекад се описују дисоцијативна стања са илузијама, ређе халуцинацијама. Анксиозност и депресија су често праћене ексцесним узимањем алкохола, злоупотребом дрога, повремено и суцидалним идејама.

Код свих врста повређивања, било да су повреде тела или догађаји који утичу на психичко функционисање, постоје елементи тзв. нематеријалне штете, која је често предмет судских спорова и судскомедицинских експертиза, најчешће вештака неуропсихијатријске струке.

Неимовинска штета подразумева све непријатне субјективне тегобе и поремећаје функција које је оштећена особа осећала због последица повреде или насталог оболења.³

3 Ј. Стојановић и сар.: Зборник радова ЗЗЗЗ радника ЖТП, Бгд, 2002. године

Под појмом нематеријалне штете подразумевају се следеће категорије трауматских доживљавања:

1. Страх
2. Бол
3. Телесно-естетско унакажење и душевне патње
4. Снижење основне животне активности.

Накнада нематеријалне штете је регулисана Законом о облигационим односима, по коме накнаду одштете надокнађује изазивач штете. Суд би требало да на основу судске праксе и здраве логике одређује висину накнаде. Међутим, суд све чешће користи мишљење вештака, чак инсистира да се вештак изрази и о “проценту” оштећења, што вештак свакако не треба да ради. Његов задатак је пре свега да утврди да ли постоје сви или неки елементи нематеријалне штете, као и да ли постоји објективна веза између стресног догађаја и симптома који су предмет спора, узимајући у обзир и личност оштећеног. Другим речима вештачење се обавља на основу анализе штетног догађаја, његовог узрока и последица, као и свих релевантних медицинских чинилаца везаних за штетни догађај и личност оштећеног. Последице штетног догађаја могу бити пролазног или трајног карактера и разних врста симптома. Нематеријална штета, без обзира на начин и врсту вештачења, нема прецизне показатеље, нити се може у потпуности надокнадити. Живимо на просторима и у времену “богатим” стресогеним факторима које до сада није познавала нити судска пракса нити судскомедицинска наука. Самим тим, вештачење је све компликованије и захтева мултидисциплинарни приступ у којем, поред судских вештака често треба да учествују и стучњаци разних других профила (хемичари, физичари, психолози и други). Посебан проблем ће представљати у будућности процена нематеријалне штете која је узрокована ратним дејствима на територији СЦГ, посебно због хемијских, биолошких и радиолошких средстава која је НАТО употребио током бомбардовања СРЈ 1999. године.

Вештачење нематеријалне штете обавља се на основу судских списа, медицинске документације, података добијених од повређеног, прегледом оштећеног, а у случају потребе вештачење се

проширује и на психолошко тестирање и преглед других специјалиста.

Страх и бол су најчешћи и најнепријатнији доживљаји и пратиоци свих врста повреда и стресних ситуација. Страх и бол су најчешће удружени, а њихов међусобни однос може бити различит – од синергизма до антагонизма. Ова осећања представљају алармне системе који упозоравају на опасност од штетних утицаја, било из околине било из сопствене личности.

ВЕШТАЧЕЊЕ СТРАХА

Иако не постоји тачна дефиниција страха, ипак се овај термин у судској пракси и судскомедицинској науци често користи и разуме, пошто је то једно од најчешћих човекових осећања и “највернијих” пратилаца. За вештачење највећу тешкоћу представљају разна својства страха – од дужине трајања до питања да ли страх може изазвати последице и какве последице може изазвати – било пролазне, било трајне. При вештачењу се мора утврдити однос између страха и бола, страха и шока, страха и неуровегетативних поремећаја; однос страха и телесне трауме и низа других елемената који се могу појавити током вештачења.

Страх спада у групу афеката, односно осећања, па се према врсти и интензитету може, условно, поделити на примарни и секундарни страх. Емоције – осећања (синоними) садрже два ужа појма:

1. **афекат у ужем смислу** (страх у ужем смислу) представља према Вујићу “краткотрајно, интензивно осећање праћено телесним и изражајним појавама”;

2. **расположење** (афект у ширем смислу) означава се као дуготрајно стање афекта, што се назива разним терминима – плашња, забринутост, бојазан, стрепња (анксиозност), очајање, туга, напетост, жалост, депресија, и представља углавном равномерно опште стање, осећање које може трајати различито дуго.

Како произилази из наведених дефиниција, страх може трајати различито дуго, може бити различитог интензитета и може оставити привремене или трајне последице.

Ова три квалитета страха: **дужина трајања, интензитет и евентуалне последице** представљају суштину судскомедицинског вештачења.

Дужина трајања страха је индивидуална и зависи од околности, врсте повређивања и личности повређеног.

Страх се јавља увек када је угрожен живот или телесни и психички интегритет, јавља се одмах при уочавању опасности и траје све време повређивања. Најчешће, интензиван страх траје кратко – неколико сати, ређе неколико дана. Овај страх се може назвати **примарним**. Уколико не дође до повреде, онда се трпи углавном примарни страх, међутим, уколико се догоди повреда, онда се трпи страх чије је порекло други извор: повређени се плаши последица повређивања, животне угрожености, инвалидитета, телесне унакажености и сл. Најчешћи извори страха су: саобраћајни удеси, повреде на раду, физички сукоби а у последње време страх од ратних дејстава и разних оружја и оруђа.

Примарни страх обично није предмет спора. Ту је значајно проценити интензитет, при чему је страх интензивнији уколико је опасност уочена раније, ако је угрожена група страх се појачава – беспосмоћност или спреченост да се заштити и помогне себи и другима појачава страх. Улога личности је изузетно значајна, јер психички нестабилне личности трпе знатно интензивнији страх а последице су бројније и дуже трају.

Уколико је особа имала раније “слутњу или плашњу” да ће се нешто десити, онда је код њих страх интензивнији него код особе која није “слутила” несрећу. Старији људи су осетљивији и више се плаше за телесни интегритет, више страхују због опасности од компликација.

Схематски интензитет би се према манифестацијама могао поделити у четири категорије:

а) страх лаког интензитета настаје као нормална реакција на мање опасности, манифестује се без посебних пропратних појава и последица;

б) страх средњег интензитета са пропратним појавама у виду моторних, вегетативних и психичких промена;

в) страх јаког интензитета који се манифестује нагонским покретима у циљу спасавања, нема бирања средстава и логике, често се манифестује паником, овај страх је обично краћег трајања;

г) страх веома јаког интензитета који се јавља у ситуацијама непосредне угрожености живота а карактерише се осећањем ужаса и престашености и низом моторних радњи и психичких поремећаја који могу довести и до сужења свести.

Секундарни страх настаје услед телесне трауматизације, одмах након повређивања, у време док се примарни страх још није стигао. Мада се обично сматра да примарни страх не може да траје дуго, у извесним ситуацијама када повређени не може да се сам избави нити да му се одмах помогне (прикљештеност у слупаном аутомобилу или возу, пад у провалију, затрпавање и сл), страх траје знато дуже и тешко је утврдити да ли је у питању примарни или секундарни страх. Секундарни страх траје обично до довођења код лекара и медицинског збрињавања. Кратко време после медицинског збрињавања и упознавања повређеног са врстом, обимом и прогнозом повреде, престаје прва фаза секундарног страха после којег наступа стање страха у ширем смислу (расположења), у виду забринутости, плашње, слутње и сл. Током лечења могу се појављивати стања интензивног страха, везана за интервенције или погоршања. Мада суд често инсистира на степеновању интензитета страха, то се код примарног страха може прихватити, како је напред наведено, док код секундарног страха, осим у првој фази, није могуће, пошто интензитет афекта у ширем смислу не може проценити по интензитету а трајање може бити различито дуго, некада и трајно.

Понекад се поставља и питање касних последица страха. У пракси се све чешће срећу стања поновљеног примарног страха у виду флешбек стања, која могу бити спонтана или провоцирана, и имају карактеристике доживљаја примарног страха, односно, везана су за сећање на трауматски доживљај, с тим што нису толико интензивна и краће трају. Нарочито дуго се појављују у сновима, али се ова стања јављају све ређе и у мањем интензитету при протоку времена од трауматског доживљаја.

Остаје питање да ли једнократно доживљен страх може имати трајне последице. Неки аутори (посебно руски – Зурабашвили) сматрају да интензиван страх у тзв. катастрофичним ситуацијама (губитак блиске особе и сл) може довести и до трајних психијатријских оболења (парасхизофренија – руских аутора). Касније се последице страха јављају у виду неурозе страха, неуротских поремећаја, неурастеније, ратне или рентне неурозе, трауматске енцефалопатије, комплекса унакажености и мање вредности, психосоматских синдрома, психоза, и посебно у виду акутног или хроничног посттрауматског стресног синдрома.

ВЕШТАЧЕЊЕ БОЛА

У пракси се најчешће од вештака тражи да се изјасни о интензитету бола, карактеру и његовом трајању. Ни овде нема објективних показатеља већ се процена препушта вештини, знању и искуству лекара вештака. О постојању карактеристика бола може се просудити посредно на основу анализе медицинске документације, исказа повређеног, врсте, величине и локализације повреде, предузетог лечења, рехабилитације и последица повреде и других околности (повредно оруђе, брзина настанка повреде, губитак свести, брзина и начин збрињавања, транспорт и др). Интензитет зависи од врсте и величине повреде, локализације, индивидуалне осетљивости на бол.

Болови лаког интензитета се могу трпети кроз дуже време и најчешће не изискују употребу медикамената, немају пропратне појаве.

Болови средњег интензитета изазивају осећање непријатности а уколико трају дуже захтевају медикаментно лечење, а праћени су и променом расположења.

Код болова јаког интензитета повређени је у принудном положају, зенице се шире, повређени запомаже, брани повређени део тела, пулс се убрзава, крвни притисак пада, повређени је узнемирен, уплашен, не може да спава. У овим стањима је непоходна примена медикаментне терапије. Болови врло јаког интензитета

се врло тешко подносе, настаје стање бурних физичких и психичких симптома, до сужења свести и шока.

Вештак треба да се изјасни и о дужини трајања болова одређеног интензитета, као и да ли ће се болови, и у каквом интензитету, јављати и по завршеном лечењу.

ВЕШТАЧЕЊЕ ОПШТЕ ЖИВОТНЕ СПОСОБНОСТИ

Сматра се да нормалан живот, под условима телесног и психичког здравља и социјалног функционисања, представља сам по себи задовољство. Уколико, из било којих разлога, посебно због повреда или болести дође до поремећаја, односно прекида нормалног функционисања, може довести до оштећења основних животних способности у краћем или дужем периоду. Ово представља основ тзв. “психичке патње”, која се може манифестовати као афект у ужем смислу (депресије), као стање расположења која представљају мешавину разних осећања. Овде се подразумевају све оне радње које доприносе спровођењу навикнутог животног ритма у остварењу осећања животне радости. Психичке патње настају и непосредно у току лечења, и због самог лечења. Треба јасно разликовати и проценити објективну унакаженост и њене врсте, и психичке последице које настају због унакажености. У пракси се степенује као лако, средње, јако или веома јако умањење, при чему се конкретно наводе поједине функције које су оштећене у смислу поремећаја у обављању животних активности, као и у којем обиму и интензитету. Уз ово се вештаче и душевне патње настале због умањене животне активности.

Из напред наведених чињеница произилази да је вештачење нематеријалне штете увек врло компликовано, да захтева добро познавање правне и медицинске проблематике, велико стручно искуство, познавање медицинских чињеница везаних за стрес, кризе, професионална оболења и повреде које могу бити предмет нематеријалне штете. У суштини, оваква вештачења су потпуно индивидуална и не могу се шаблонизовати, јер су штете различите,

као и средства повређивања и личности повређених. Све ово захтева да оваква вештачења обављају једино лекари судски вештачи неуропсихијатријске струке.

БОМБАРДОВАЊЕ ЗГРАДЕ РТС (Радио телевизије Србије)

23. април 1999. године у 02,06 сати

Од почетка 2001. године урађено је психијатријско вештачења код 62 радника РТС који су за време бомбардовања зграде РТС у ноћи 23. априла 1999. године били на својим радним местима и претрпели физичке и психичке трауме, предмет наших вештачења и анализа. Код наведених радника извршена је судско психијатријска анализа повреда, физичких и психичких последица доживљене трауме, по напред наведеним критеријумима. Прве случајеве посттрауматског стресног синдрома насталог као последица НАТО бомбардовања вештачили смо две године после трауме а последње случајеве смо вештачили у мају 2004. године, тј. пет година после трауматског догађаја.

Злочинци НАТО–а имали су “импресиван учинак”, само за пар секунди убили су 16 недужних људи, ранили 19, од којих троје са врло тешким повредама опасним по живот и трајним последицама, а 62 радника, од укупно око 130 који су те ноћи радили у згради РТС, доживело је посттрауматски стресни синдром који је оставио трајне последице.

Истраживање посттрауматског стресног синдрома код ратних извештача су вршена у ВВС- јавном светском сервису у Лондону, који је огранак америчког Дарт центра, организатора конференције под називом “Емоције, траума и добро новинарство” у јануару 2002. године. Изнесено је, између осталог, да новинари тешко признају психичке тегобе као што су бес, страх и депресија јер се плаше да ће бити маргинализовани или да ће изгубити каријеру уколико се подвргну психијатријском третману. Овај податак смо и ми нашли код наших испитаника, уз још једно

образложење, да су то били већином млади људи, у статусу хоно-рарног радника који су се плашили да неће бити примљени у стални радни однос. Утврђено је, што се поклапа са нашим налазом, да су посттравматском стресном синдрому изложени не само новинари већ и сниматељи, фоторепортери и друго помоћно особље, као и чланови спасилачких екипа који су се налазили на местима која су могла бити или су била опасна по живот (ратни сукоби, природне катастрофе, убиства, суђење злочинцима и сл.).

Габријел Рифкин, психотерапеут из Института за групну анализу, изнео је тврдњу да новинари потискују осећања док раде. У Торонту у оквиру Фридом форума, извршено је истраживање које је показало да ратни репортери који извештавају из области захваћених ратом, имају исти ризик оболевања од ПТСП као и ратни ветерани. Др Антони Фенштајн и његова екипа са универзитета у Торонту прегледали су 140 ратних извештача америчких и других медија и 69 новинара који су обављали друге задатке. Утврдили су да сваки четврти ратни извештач оболи од ПТСП, што је два пута већа учесталост него код полицајаца а нешто мања него код ратних ветерана. Код неких извештача развија се хронични посттравматски синдром са дуготрајним депресијама које се у око 15% завршавају суицидом.

Сматра се да су новинари који извештавају из сопствене земље знатно угроженији, што је потврдило и наше истраживање. Наиме од око 130 радника који су били у згради РТС у тренутку НАТО удара, њих 62 је оболело од посттравматског стресног синдрома, што чини скоро половину свих радника који су доживели бомбардовање зграде. Делимичну потврду угрожености домаћих новинара саопштили су и учесници постконфликтне конференције на Балкану коју је организовао дневни лист “Вијести” из Црне Горе, која је одржана у Игалу у септембру 2001. године. Један од закључака је био да су домаћи новинари најугроженији јер не могу да напусте своје место, и због чињенице да нису сами изабрали улогу ратних новинара, а присуствују уништењу сопственог народа.

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

У Опатији, у јануару 2002. године, такође је одржано саветовање са темом “После извештавања о сукобу – шта са емоционалним последицама”. Ово саветовање је организова Дарт центар за новинарство и трауму из САД. Овде је такође закључено да су домаћи новинара у ратним сукобима угроженији од страних дописника са ратних подручја. Изнет је и податак да су неки новинари имали снажно осећање кривице; говорили су: “Зашто нисам ја погинуо уместо њега”.⁴ Овакво осећање смо и ми често сретали код релативно великог броја психотрауматизованих, посебно ако им је неко од погинулих био близак пријатељ или колега. Многе је то осећање и кочило да се јаве код лекара, посебно код психијатра. Већина овако резонује: “Ја сам остао читав, а он је погинуо... ја сам се осећао као да сам крив за њихову смрт, мада се ту није могло ништа учинити јер су у тренутку убијени... Често ми је падала на памет идеја зашто нисам ја погинуо а не он... Како ја сада да тражим нематеријалну штету кад су моји пријатељи мртви а њихове породице уништене... ?”

Из наших истраживања се такође јасно види да домаћи новинари и уопште техничко особље које ради за медије пате знато чешће од ПТСП него страни новинара. Пре свега домаћи новинари, посебно ови у РТС, који су били мета злочиначке активности НАТО-а. Они нису могли напустити “сопствену територију”, нити своје радно место, за разлику од страних новинара који су својом вољом или нечијом наредбом дошли у бомбардовану земљу и увек су могли да је напусте ако постане опасно за живот. Иностранци новинари су недељама седели у РТС и користили услуге наших новинара и техничара. Када су обавештени да ће зграда РТС бити мета, три дана пре бомбардовања су је напустили.

На овом месту се врло основано може поставити питање солидарности новинара. Новинари страних агенција наше новинаре

⁴ Извор: Новинарски водич за преживљавање. За Међународну федерацију новинара (IFJ) написао Peter Mc Intyre. Брисел март 2003. године.

третирани су као ратну страну. Нико од њих није упозорио колеге шта им се спрема. Изостала је, касније, у извештајима, озбиљнија осуда злочиначког чина НАТО пакта и Америке. Изостала је било какава озбиљнија анализа, која би одвела и до баналног беса и сујете креатура као што су Мадлен Олбрајт, Клинтон, Блер, који су били извргавани руглу и карикатурама као некада Хитлер у новинама.

Како је могуће да нико од страних новинара (уколико су то опште били само новинари) није имао ни тунку професионалне солидарности нити части да упозори недужне људе да ће бити жртве бестијалног напада НАТО убица?!

Већина наших саговорника само износе чињеницу да су страни новинари одједном “нестали”, али и то је довољно да поткрепи сумњу да је међу тим “извештачима” било обавештајаца. Међутим, има и оних који основано мисле да су жртвовани од стране актуелне власти, али и да је неко помагао у навођењу авиона на циљ.

У априлу 1999. године у Лондону је одржана конференција Удружења новинара (12. април 1999) на којој су званични органи НАТО пакта изјавили да РТС неће бити бомбардована. То им није сметало да десетак дана касније, без упозорења побију недужне људе који су само радили свој посао. Да ли су у томе учествовали и страни новинари-обавештајци? Ко зна да ли ћемо то икада сазнати. Тешко је, међутим, заборавити, да су многи страни новинари са великим жаром учествовали у задатом анатемисању Југославије. Као и то да су тачне и прецизне поготке НАТО-момака, презентирале на конференцијама за штампу, управо новинари поздрављали са великим одушевљењем. Оркестрација медија који припремају и извршавају сатанизацију непријатеља, била је веома моћна. Код јавног мњења испраног мозга, код на пример, јавног мњења које сада у милионским тиражима чита сексуалне исповести Била Клинтона, много тога се да лако спровести. То је јавно мњење које мисли у оквирима онога што му је сервирано, које “троши” понуђено, које не мисли критички ни аналитички. Обмана је утолико уверљивија што у њој учествује и један број

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

наших “разочараних“ новинара, дописника, извештача (прелетача из система у систем, из идеологије у идеологију), који равноправно са новинарима страних агенција припремају и мотивишу погром који се спрема. Чине то углавном несвесно и тек март 1999. године, када почиње бомбардовање, отвара им очи. Међутим, алиби је дат. Страно јавно мњење је уверено. Многи познати новинари, високо рејтингованих светских и европских агенција, постају новинари Новог светског поретка, ратници пером НАТО-пакта. Превише њих великог ауторитета се обрушило на жртву, да би се глас жртве уопште чуо. Одузето јој је право на говор и одбрану речима и информацијама.

Било би веома занимљиво психолошки и психијатријски обрадити такве новинаре, не би ли се утврдило шта им помаже да функционишу после свега, без икаквог осећања кривице, без гриже савести због лажних извештаја који су однеле много недужних живота.

СОЦИОМЕДИЦИНСКИ ПОДАЦИ

Анализирали смо прикупљене податке код наших испитаника и установили следеће чињенице:

У ноћној смени у згради РТС у Абердаревој улици у Београду било је присутно око 130 радника по разним редакцијама. Треба нагласити да је те ноћи у Београду боравио Черномидин и да је већи број новинара био укључен у извештавање о посети.

Према изјавама већине испитаника, ноћ је била релативно мирна, мада под узбуном. Нико није ни наслућивао да ће зграда бити бомбардована па су активности биле уобичајене. Истина, било је покушаја да једна од радница, кћерка функционера, покуша да упозори остале раднике да постоји опасност од удара. Међутим, већина није обратила пажњу на то упозорење.

На почетку Дневника у 02 сати, без икаквог претходног упозорења авион НАТО пакта је гађао у центар зграде где се налазила целокупна емисиона техника. Уништена су четири спрата, сви људи који су се налазили у мастеру, побијени су.

Зграда се из темеља заљуљала те су многи радници који су били ближе мастеру задобили лакше или теже повреде, како од предмета и материјала рушевине, тако и од ваздушног удара и отровних гасова који су се одмах појавили код експлозије бомбе.

Међу погинулима је било 14 мушкараца и две жене. Повреде су биле различите врсте и тежине. Најтеже су повређени техничари који су били непосредно поред мастера. Тројица су задобила тешке повреде по типу бласт синдрома и политрауме; свима је живот био непосредно угрожен. Захваљујући брзој и адекватној интервенцији Хитне помоћи, ватрогасцима и Армији, сви су одмах пребачени у КЦС, где су урађене неопходне интервенције. Сва тројица су спасени, али су остале трајне последице.

Најчешће повреде су биле у пределу главе и екстремитета, било је неколико затворених прелома костију. Неколико недеља после престанка бомбардовања код 16 радника, који иначе нису били непосредно повређени у удару бомбе, појавила су су разна психосоматска обољења која су највероватније директна последица стреса и дејства отровних материја при експлозији бомбе. Најчешће су то разне врсте дерматоза које су рефрактарне на терапију, локализоване најчешће на длановима и табанима или подколеницама.

У неколико случајева је забележена *Alopecia areata* као и *Vitiligo*, и то код младих људи. Било је и неколико случајева акутно настале улкусне болести, потом већи број обољења од хипертензије, хипертиреозе и дијабетеса.

Нико од ових радника није имао ове сметње пре бомбардовања, што говори у прилог тези да су сва ова обољења директна последица бомбардовања.

Забележено је оштећење дисајних органа, код једног повређеног се после две године развио ексудативни плеуритис са сумњом на неоплазму. Овај пацијент је све време од бомбардовања имао промене на слузокожи носа, уста и грла. Код двојице радника, који су такође били изложени дејству гасова од експлозије, дошло је до хематолошких промена, које су највероватније последице тровања.

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

Све вештачене раднике РТС смо анализирали по следећим параметрима: врста трауме, пол, старост, брачно стање, школска спрема, дужина радног стажа, радно место, дијагноза, учесталост појединих симптома, судскомедицински параметри (бол, страх, умањење опште животне активности, наруженост и психичка патња).

Најчешћи симптоми ПТСП у нашем истраживању су:

Страх и анксиозност

Соматовегетативни симптоми

Несаница

Кошмарни снови

Напетост

Флешбек стања

Узнемиреност

Безвољност, повлачење

Преосетљивост на јаке надражаје, посебно звук

Огорчење, бес, љутња, осећање кривице

Снижење вољно-нагонских функција

Доживљај намерног жртвовања

Агресивност

Алкохолизам

Равнодушност

Бежање од размишљања о инцидентима којинајвише узнемиравају

Нетрпељивост према “нормалном” или породичном живот

Осећање емоционалне обамрлости

Губитак сексуалне жеље

Скраћени интервали пажње

ЗАКЉУЧАК

У тренутку НАТО бомбардовања уграде РТС у Абердаревој улици у Београду, ноћу 23. априла у 02,06 сати убијено је 16 радника РТС који су се у том тренутку налазили на својим радним местима, од око 130 радника који су те вечери били на својим радним задацима у згради. Погинуле су две жене и 14 мушкараца.

Физичке повреде је доживело 19 радника, од тога тројица су задобили тешке телесне повреде опасне по живот. Повреде су били по типу политрауме, компликоване са бласт синдромом јер су били затрпани у рушевини зграде. Сви су одмах пребачени у УКЦ где су хируршки збринуте. Двојица су имали више повреда унутарњих органа са преломима костију и обојица су постали трајни инвалиди прве категорије. Осталих 16 повређених, имало је лакше повреде углавном меких ткива, нико није био у непосредној животној опасности. Повреде су задобили од намештаја и технике, ваздушног удара, или приликом покушаја спасавања када су задобили раздеторине или посекотине. Неки су имали контузије меких ткива ударима тупих предмета, раздеторине поглавине и екстремитета али без губитка свести. Сви су на време медицински збринуте или у УКЦ или на самом лицу места, док су неки, са лакшим повредама одбили лекарску интервенцију. Код највећег броја повреде нису оставиле трајне последице сем код двоје лакше повређених код којих су остали ожиљци на лицу или рукама са лакшим степеном естетског дефекта. Код тројице радника констатоване су повреде дисајних органа као последица удисања гасове од експлозије и сагорелих материја зграде. Један од њих је три године после тровања задобио ексудативни плеурит, оперисан због сумње на малигнитет. Било је још неколико случајева са оштећењем хематопоезе која се доводи у директну везу са дејством гасова приликом бомбардовања. Сви погинули су се налазили у просторијама мастера или непосредно поред, или у портирници на главном улазу у Абердаревој улици, где су погинули сва тројица радника обезбеђења. Теже повреде су задобили техничари који су били непосредно поред мастера и радили углавном на монтажи, чије су просторије биле директно наслоњене на мастер. Остали повређени су били у канцеларијама зграде у Абердаревој и нису били директно изложени удару, те нису претрпели тровање нити озбиљније повреде. Највећи део тих лакших повреда је настао при евакуацији која је била више стихијска, јер је нестало светло, људи нису могли да се оријетишу, тешко су налазили излаз а неки су прескакали преко саме рушевине и низ њу се спуштали.

Код 54 радника је утврђено присуство посттрауматског стресног синдрома, што чини 44% свих радника РТС који су се у том тренутку налазили у згради РТС. Нађено је 8 хроничних депресивних стања и 7 депресивних реакција, код 16 прегледаних је утврђено присуство неког психосоматског оболења, као и четири случаја алкохолизма.

Код 62 радника, који су имали психичке или физичке повреде извршено је судско-психијатријско вештачење од стране два неуропсихијатра, по свим критеријумима за процену нематеријалне штете (страх, бол, естетски дефекти и унакаженост, умањење опште животне активности). Од 62 вештачена, било је 16 жена и 46 мушкараца. Анализирани су следећи социо-медицински параметри:

Занимање: симптоме ПТСП су најчешће испољавали техничари (25) као и друго техничко особље (сниматељи, монтажери, организатори, дизајнери) – њих 14, и 4 радника обезбеђења, или ако би се сабрало све техничко особље онда их је било укупно 43, или више од три четвртине свих вештачаних. Ова чињеница потврђује да су управо техничка лица била у неосредној близини места удара и да су ти људи доживели најинтензивнију трауму. На другом месту су били новинари, њих 16, који нису били у непосредној близини места удара. Било је 33 радника са средњом, 4 са вишом школском спремом и 22 са факултетом.

Брачно стање: највећи је број ожењених или удатих – 39, потом неожењених и неудатих 19, и 5 разведених.

Године старости у тренутку трауме: највећи број је био у групи између 29 и 38 год (23) и између 39 и 48 година (15), потом између 19 и 28 година (11) и преко 40 година старости 10. Ово говори да су највише страдали радници у пуној животној и професионалној форми.

Према дужини радног стажа: највећи број су били радници са стажом краћим од 10 година (24) а међу њима је био велики број радника на одређено време, потом је било 20 радника са радним стажом између 11 и 20 година, 8 са стажом између 21 и 30 година, и само шест са стажом преко 30 година. И овај податак потврђује

да су највише страдали млади људи, најчешће запослени на одређено време. Сви су рекли да нису смели да напусте зграду јер би у противном добили отказ, односно, не би били примљени у стални радно однос.

Према дијагнози: највећи број вештачених је имао симптоме хроничног посттравматског синдрома (ПТСП), и то 54 од 62, или 44% од свих 130 радника који су у тренутку бомбардовања били у згради РТС. У поређењу са налазима западних аутора који су испитивали ратне репортере и ветеране, овај проценат је у нашем истраживању скоро два пута већи. Овако велики проценат ПТСП код ових радника је последица изненадног удара, великог броја погинулих њихових колега и пријатеља, опште животне угрожености свих, као и чињенице да су сви били на својим радним местима по унапред утврђеном распореду. У то време је проглашена радна обавеза за све запослене, због ратног стања у земљи, што значи да радници нису смели да напусте радно место. Сви запослени су били цивили и нису се спремали за ратне прилике. Још једна чињеница потврђује раније изречене тврдње у Игалу и Опатији, да су ови радници били у сопственој земљи и да су били стално у контакту са несрећама сопственог народа које су свакодневно гледали а сада и непосредно доживели. Утврђено је да 8 вештачених имало симптоме депресије са хипоохондријско-депресиивним садржајима, док је код 7 радника евидентирана депресивна реакција неуротског нивоа. Код двоје радника утврђени су симптоми реактивне психозе параноидно-депресивног типа. Ни један од њих пре бомбардовања није био психијатријски лечен нити је испољавао знаке психозе. Код четворице мушкараца утврђен је алкохолизам хроничног типа који је после трауме екстремно ескалирао. Код 16 трауматизованих утврђено је присуство психосоматских оболења која су се појавила неколико недеља до неколико месеци после стресног доживљаја и могу се сматрати последицом психотрауме, јер пре тога нису имали овакве симптоме. Најчешће су се појављивале разне врсте дерматоза, посебно дланова и табана, потколеница и подлактица; врло су рефрактарни на терапију. Потом је било неколико радника са

алопецијом ареатом и витилигом. На другом месту су били симптоми оболења дисајних органа – ринофарингити и афтозни стоматити а код неких и оштећење плућне вентилације; код једног је констатован ексудативни плеуритис те је оперисан због сумњи да се ради о малигном процесу. Сви су они били директно изложени штетним гасовима од експлозије бомбе и пожара зграде. На трећем месту су улкусне тегобе које раније нису имали. Код неколико испитаника утврђено је присуство трауме, као и хипертензије. Код неколико жена је забележен поремећај менструалног циклуса а код неколико испитаника утврђен је поремећај хематопозе, највероватније изазван штетним агенсима приликом експлозије бомбе.

Анализирани су и судско-психијатријски елементи нематеријалне штете: страх, бол, телесна и естетска наруженост и оштећење опште животне активности.

Највећи број психотрауматизованих осетио је врло интензиван страх, до панике и ужаса, непосредно по удару бомбе и током спасавања из срушене и запаљене зграде. Исто тако и по изласку из зграде који је био отежан због затрпаних и срушених излаза и нестанка струје, као и немогућности да се одмах нађе споредни излаз, који је водио кроз градилиште и двориште зграде. Страх и панику су увећали јауци повређених. По изласку из зграде настала је паника јер су се плашили да ће доћи до новог удара па су се разбежали даље од објекта. Атмосферу страха и панике повећавало је присуство бројних полицијских, ватрогасних, војних спасилачких и санитетских екипа, као и сазнање да су многи њихови пријатељи и колеге погинули и да су затрпани у рушевинама. Неки су покушали да помогну око спасавања повређених али и материјалних добара. Секундарни страх и остали симптоми који га прате су се јавили касније. Анксиозност, напетост и поремећаји афекта су настајали касније, посебно после престанка рата. У највећем броју случајева трају и до данас.

Болове је имало 40 трауматизованих, али само код неколико њих бол је био јаког или врло јаког интензитета. Углавном се радило о лакшим телесним повредама типа нагњечења и конту-

зије меких ткива или лацерација и посекотина на глави и екстремитетима које су задобили од удара – најчешће ударом о зидове или намештај, као и повредама током спасавања када је неколико њих искочило са виших спратова зграде преко рушевина. Код њих су болови били углавном лаког и средњег интензитета. Код тројице који су имали тешке телесне повреде опасне по живот, болови су били врло високог интензитета све до пријема у УКЦ и хируршког збрињавања. Имали су болове великог и средњег интензитета за све време лечења и рехабилитације.

Умањење опште животне активности је утврђено код 53 радника са ПТСП и то код 22 лаког, код 16 средњег и код 5 тежег интензитета. Најчешћи разлози умањења опште животне способности су: пад свих виталних динамизама и вољних функција, губитак интересовања за рад и хобије, социјално повлачење, нетрпељивост и неспособност уклапања у нормалне породичне токове, као и озбиљније последице физичких повреда. Неколико радника је напустило посао и сада се бави сасвим другим занимањима. Разлог је што нису могли да се свакодневно подсећају на трагедију коју су преживели. Код 5 радника се радило о тешком умањењу са озбиљним физичким и психичким траумама – разне повреде и преломи, оштећење унутрашњих органа, отежан ход, немогућност било каквих физичких или психичких напора.

Анализирано је учешће појединих симптома ПТСП по учесталости и извршено је поређење са налазима других аутора. Најчешће испољени симптоми су страх и анксиозност, потом следе соматовегетативни симптоми, чак код 37 вештачених. На трећем месту по учесталости су кошмарни снови и несаница. Већина се жали на немогућност успављивања и на рано буђење, тако да већина њих не успевају да заспу пре 2 – 3 сата ноћу (време када су доживели бомбардовање). Кошмарни снови се углавном односе на опасне ситуације, понекад се сања и сам стресни доживљај.

Интересантно је да је троје испитаника сањало скоро идентичан сан који је на неки начин предсказао саму трагедију. Ове снове су сањали различити људи и у различито време, а међусобно нису комуницирали. Сви снови су сањани неколико дана пре бомбардовања.

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

Сви су сањали густ црн облак који долази са запада и све гута, или из њега севају муње које уништавају све пред собом.

Чест симптом је и напетост, присутна и сада код већине испитаника.

Невољно сећање на трауматски доживљај (флешбек) је такође присутно код 26 испитаника. Следе узнемиреност, губитак интересовања, повлачења, оштећења социјалних релација, губитак воље за рад и било какав хоби.

Високо место заузима преосетљивост на интензивне дражи, посебно звуке који често поспешују флешбек доживљаје. Забележен је висок проценат осећања беса, огорчености, љутње и кривице. Многи оптужују не само НАТО него и актуелну власт, и то да су их жртвовали “као глинене голубове у политичке сврхе.” Верују да су жртве политичких игара, те због тога имају стално осећања огорчености, љутње или беса. Код неких се јавило осећање кривице због погибије колега и пријатеља, већина је осећала отпор и nelaгоду када је требало да прихвате вештачење, неки су изјављивали да их је срамота да траже обештећење када су им колеге мртве. Многи изјављују да би више волели да су они погинули него њихови пријатељи. Поред наведених симптома били су присутни и следећи: агресивност, алкохолизам, понекад равнодушност и празнина.

Наши налази се по учесталости појединих симптома разликују од налаза англосаксонских аутора, али су у оба истраживања присутни сви наведени симптоми, који иначе одговарају клиничкој слици ПТСП. Остаје питање да ли се овај наш рад може издвојити као посебна нозолошка јединица, обзиром да смо му дали назив РТС синдром. Свакако постоје многе специфичности у генези овог синдрома који га разликују од сличних синдрома (вијетнамски, заливски и други, сви последица злочина Англосаксонаца). Овде се ради о изненадном удару на једну цивилну установу која је по међународним конвенцијама требало да буде заштићена. У питању је ненајављено бомбардовање зграде и свесно, намерно убиство 16 потпуно недужних људи који су само радили свој посао. Релевантни су: велики број повређених, затим

панична ситуација како због бомбардовања тако и због смрти колега и пријатеља, осећај потпуне немоћи да се заштити голи живот и животи породица, доживљај да људски живот не вреди, као и сазнање да за ове злочине нико неће одговорати. Даље: сви ови људи су се налазили у својој земљи, у својој установи и на својим радним местима. Нису били ратни репортери, нити су се налазили на туђој територији. Осећај да је једна медијска кућа тако брутално разорена увећала је осећање страха, немоћи и несигурности, како за сопствени живот тако и за живот породице. Уз све ово, већина ових радника је била свакодневно *бомбардована* информацијама о зверствима белосветске армаде по целој земљи. Истовремено, све више је губило поверење у тада актуелну власт, али, касније, и у “демократску” власт, што је повећавало степен несигурности, љутње, беса и огорчења. Изневерена солидарност колега, мада су били из противничког тabora, губитак људских димензија личности новинара који су недељама били у РТС, користили њене услуге за своје циљеве а онда, вероватно кад су добили сигнал, одједном нестали, а да ни алузијом не дају знак да ће им колеге бити убијене. Посебно је индикативна чињеница да су многи психотрауматизовани имали осећај да су свесне жртве у обрачуну актуелне власти и НАТО злочинаца. Све те чињенице указују на основаност мишљења да ће напад на РТС остати дуго запамћен и урезан у меморију свих генерација попут неких драматичних и трагичних догађаја из ближе и даље прошлости. Посебно ће новинарске историје забележити разорни удар на медијску кућу. Тај злочин има дубље, симболичко значење, готово једнако чину бомбардовања једне суверене земље и престонице једне европске земље. Он је на неки начин имао проширено психолошко дејство застрашивања читавог народа који је управо бомбардовање РТС доживео као убилачко испољавање моћи, ничим ограничене, у циљу успостављања и верификовања односа у савременом свету. Све су ово елементи који оправдавају употребу синтагме **РТС синдром** којом се, не метафорички, указује на посебно психолошко стање.

Новинари су, заједно са истином, прве жртве рата. Како је могуће објаснити та два парадокса. Чини се да је објашњење у вези

са боравком на терену. Опасност у коју упадају двострука је: живот им је угрожен јер су на терену, а и истина због које су дошли доводи се у питање јер из велике даљине, са опасних и ратних подручја, не могу да контролишу презентацију догађаја, изворност њиховог извештаја, “креирање” истине према неким пројектима у који су укључени и медији, не појединци колико корпорације. Међународна федерација новинара (IFJ) даје о томе занимљива запажања у књизи “Вести уживо”. IFJ настоји да сакупи и забележи имена свих убијених новинара и медијских радника и околности у којима су умрли. IFJ је сачинила листу од 1.192 имена особа убијених у последњих 12 година. Упркос том поражавајућем податку, ни изблиза не добијамо тачну слику свих ризика. Шта са онима који су повређени, или чије је ментално здравље уништено, тако да више не могу да раде?

Листа IFJ разликује се од осталих у једном важном аспекту – она укључује све медијске раднике. То је прави приступ. Погрешно је да, у случају експлозије аутомобила у којем су били возач, преводилац, репортер, сниматељ и техничар, само неке од њих сврстамо у медијске жртве. Листа IFJ такође укључује новинаре увек кад год изгледа да су на удар дошли због свог рада. Укључује и новинаре за које се зна да су погинули у несрећама током рада (иако су ове информације ограничене, јер се погибија новинара у саобраћајним несрећама приликом уобичајеног посла ретко када бележи.)

Међународна федерација новинара је објавила посебну листу која садржи 274 од укупно 1192 случаја смрти. Она обухвата новинаре који су погинули у такозваним ратним зонама.

Тако долазимо до податка да је за 12 година, од 1990. до 2002. године убијено 274. новинара и медијских радника. 1990. је 7 новинара и медијских радника убијених у ратним зонама; 1991. је 39 новинара и медијских радника убијених у ратним зонама; 1992. 26, 1993. 44, 1994. 60, 1995. 20; 1996. 5; 1997. 2; 1998. 3; 1999. 40; 2000. 9; 2001. 11; 2002. 8. Податке смо нашли у књизи “Вести уживо – новинарски водич за преживљавање” (Међународна федерација новинара, март 2003.)

Наведени подаци (недостају информације о 2003. и 2004) указују на неке занимљиве аспекте: колико је медијских радника погинуло у својој земљи, колико је убијено слободних новинара, колико је људи рањено, бомбардовано, разнето у експлозији, или убијено из заседе. Посебно би требало размотрити колико је новинара и медијских радника ментално осакаћено, па више нису у стању да раде посао за који су се квалификовали. Мало ко од оних који се извуку ментално огула. Напротив, остају са трајним белегама у психи и њихов живот постаје потпуно другачији, често тешко подношљив, како се закључује из истраживања и вештачења које смо предузели. Очигледно је да се страдање новинара наставља јер се умножавају ратна подручја. Новинари постају врло тражени таоци, а исламски и терористички фактор у њиховом смакнућу види значајан пропагандни ефекат за своје циљеве. Тренд који ће се сигурно наставити, јер се осим класичних подметања ратова кренуло на софистицирано разарање земаља изнутра. У том погледу показао се као веома ефикасан сепаратизам. Једном подстакнут сепаратизам у случају крвавог растурања Југославије, донео је нове таласе на тлу бившег Совјетског савеза и Русије. Америка извози управо тероризам као своје најјаче оружје, по цену жртава на сопственом тлу. Њен “аргумент“ је несумњиво и исламски поход на Европу. **Новинари су у сваком од тих потреса на нишану. Специфичан је случај земаља у транзицији. Опасности по живот новинара су у тим земљама све веће. Ко год дирне у политичку и економску мафију, ко покуша да раскринка корупционашке афере, трговину дрогом, сексом, белим робљем, нафтом, постаје мета и доводи у опасност свој живот и живот породице. Страдају, дакле, најхрабрији, и на то указују смрт Даде Вујасиновић, Славка Ђурувије, Милана Пантића, последњи случај убиства Душка Јовановића, уредника подгоричког “Дана”.** **Никад разјашњени злочини учињени су да се сакрије истина али и да се опомену сви они новинари којима је до истине. Наводимо занимљив податак да је, према Извештану НУНС-а, објављеном у мају ове године, у Србији у току 300 случајева суђења новинарима.**

АРМАГЕДОН

Група грађана СЦГ затражила је суђење бившим холандским челницима, посебно премијеру Вин Кок-у, због учествовања у НАТО бомбардовању РТС, када је погинуло 16 радника Телевизије, и бацања касетних бомби на Ниш, када је већи број грађана рањен и убијен, међу којима и једна жена у поодмаклој трудноћи. Суду су адвокати поставили следећа питања:

Да ли је НАТО упозорио руководство СРЈ или РТС да ће зграда РТС бити бомбардована?

Зашто су холандски авиони бацали на Ниш касетне бомбе када су оне забрањене. (Холандски апелациони суд је одбацио тврдњу холандске владе да су медијске куће биле легитиман циљ, пошто резолуцијом УН бр. 474 није одобрена агресија на Југославију)

Да ли постоји њихова лична одговорност за ратне злочине НАТО-а у СРЈ у којима је учествовала и холандска влада?

Какав би могао бити одговор суда? Ту готово да нема дилеме. Реално је очекивати да све оптужбе буду одбачене. Моћ коју поседује НАТО, и која се шири из године у годину, даје му једну другу врсту моћи која нема никакве везе са правдом, истином, хуманистичким принципима. У питању је већ толико пута примењена логика и пракса САД. Зар о томе не говори довољно то што Американци уцењују све земље у свету да се из међународне одговорности за ратне злочине изузму само војници, и уопште грађани, САД. Испробани методи уцена у избегавања одговорности. Американци никада нису одговарали за најстравичније злочине које вековима изводе по свету. Зар нису направили геноцид над староседеоцима Америке (Индијанцима), потом над низом других земаља, од Јапана где су бацили атомске бомбе, уништили стотине хиљада живота и оставили трајне последице, преко Гренаде, Доминиканске Републике, Панаме, Авганистана, Југославије, до Ирака... Њихови политичари и војни командатни остају

некажњени, чак бивају награђени зато што су “извршавали своје задатке”.

Мислим да је у том погледу веома индикативан, цинични, лицемерни, бескрупулозни интервју који је дао генерал Весли Кларк у пропагандној кампањи америчком новинару Цереми Скејхилу из листа *Democracy Now*. (Интервју је у целини пренео НИН од 29. 1. 2004.) У том интервјуу генерал Кларк каже да је у бомбардовању РТС погинуло шест радника. И поред тога што га је новинар исправио и рекао да је било 16 жртава, Кларк је остао при својој тврдњи.

Да ли је могуће да један такав човек заборави чињеницу која је постала глобална планетарна истина, с обзиром на преседан и злочин који је учињен?

Кларкови биографи подвлаче да он има несвакидашње памћење. Нема сумње да је тај војник од каријере и командант НАТО агресије на Југославију добро знао о ком броју убијених људи се ради. Овакав начин “заборава” пре ће бити минимизирање злочина и накнадно убијање свести о почињеном злочину.

Амнести интернешенел је утврдио да је бомбардовање Југославије био ратни злочин иако су га “савезници” прогласили за “хуманитарну мисију” под називом “Милосрдни анђеос”. Кларк у поменутом интервјуу даље наводи да је употребио “све што треба и што је по закону“, при чему је потврдио да је користио касетне бомбе и муницију са осиромашеним уранијумом, износећи мишљење да су то легална средства рата. Генерал подвлачи да је Слободан Милошевић био упозорен да ће РТС бити гађана: “Ја сам лично позвао новинара CNN и удесио да та информација процури, а и Милошевић је знао...”

Какав силнички цинизам који нам говори од кога и од којих метода зависе људски животи! Исту запрепашћујућу безобзирност налазимо у наставку интервјуа. Кларк тврди да је Милошевић “наредио да западни новинари извештавају одатле”, као да је Милошевић могао да наређује страним новинарима.

Можемо се упитати шта су ти страни “новинари” стварно радили у Београду, посебно у РТС, и да ли су уопште то били новинари или обавештајци?

У средишњем делу ове књиге, у коме су аутентична сведочења људи који су били те ноћи у Абердаревој, читалац ће наићи на опаске о тој теми. Велики број новинара и радника РТС, са којима сам разговарао, а који су тих ноћи радили у згради РТС, сумњају да су то стварно били новинари. Две или три ноћи пред бомбардовање ти страни “новинари” су једноставно нестали и ни једном речју нису упозорили раднике РТС-а да им спремају убиство. Неколико ноћи заредом пред бомбардовање, у спољнополитичкој редакцији ти *обавештајни новинари*, да употребимо синтагму која најбоље дефинише њихов посао, били су међу радницима РТС. Њихов задатак је био да прате извештаје страних медија. Они тврде да ни једна светска ТВ станица није напоменула, чак ни у алузији, бомбардовање зграде РТС. Добијали су информације о полетању авиона из Авијана, а потом су објављивали шта је погођено. Ни претходних, нити те ноћи, није се могло наслутити да ће зграда Телевизије бити бомбардована. Кларк, дакле, бесрамно манипулише и лаже.

Позната је чињеница да су многи шпијуни вршљали по овим просторима преобучени у хуманитарце, новинаре или политичаре. Новинари РТС кажу да су их ретко виђали и да су боравили углавном у мастеру који је уништен у бомбардовању. Постоји сумња да су они, или неки њихови сарадници из РТС, поставили локаторе на зграде око Телевизије која је прецизно бомбардована, као да је урађен хируршки рез. Уништено је срце Телевизије, што је тешко извести без прецизног навођења са земље. То ће, дакле, бити права истина, а не да је вест о бомбардовању зграде РТС “процурила” до јавности Кларковом божанском милошћу. Мучки, злочиначки, припремано је и изведено убиство недужних људи. Ноћ ужаса не само за њих, за њихове најрођеније, него и за сваког човека који је имало људско биће, за целу планету. За Кларка је то била ноћ тријумфа, и тој чињеници треба прићи реалистички. Генерал-убица је остварио свој убилачки нагон за који је школован, његова убилачка свест је функционисала онако како је тренирана да чини. И за то ће од планетарних налогодаваца бити унапређен, награђен, похваљен, да би и будући генерал убица поступио исто.

Када је новинар Цереми Скејхил из листа Democracy Now “уознао” Кларка да је Амнести интернешенел утврдио да је он – Кларк – ратни злочинац, командант убица каже: “Све је то прегледао Хашки трибунал за бившу Југославију, све што сам ја урадио, истражено је и уклапа се у америчке законе”.

Овде се поставља низ озбиљних питања како о Хашком трибуналу тако и о америчким законима, посебно о владајућој елити Запада. Сваком просечно интелигентом грађанину света је јасно да је Хашки трибунал политичко оруђе у рукама моћника из сенке који креирају светску политику. Избор тужилаца и већине судија ни у једној нормалној држави не би могао да задовољи критеријуме ни у најнижим судским инстанцама. Посебно неки од чланова Трибунала, који испољавају евидентне поремећаје карактера, да о моралу и не дискутујемо, не би могли уопште да се баве таквом професијом. Мислим да би моје колеге психијатри, када би им се омогућило да прегледају све чланове Трибунала, многе искључили због менталне аберације, а они одлучују о судбини и животима не само појединаца већ и читавих нација.

Трибунал је добио задатак да настави да демонизује Србе и то перфидно спроводи, чак би се могло рећи, изнад интелектуалних способности добро плаћених чланова “суда” који су направили добар, уносан уговор са ђаволом и сада на обострану корист, испуњавају његове наредбе. Његова сенка пала је на цео свет. Срби су већ дубоко у њој, затамњени до угаснућа. Савест је заборављена категорија. Стварна кривица за почињено није важна. Она је резервисана за Србе и православље уопште. Стварним кривцима остаје могућност, као и увек, да у складу са правилима инквизиције откупе своје грехе. Тако се кроз паклена врата суда, кроз наводно право и правичност, промовише, као потпуно легално, убијање невиних људи, уништење градова и читавих нација. Кривци добијају награде захваљујући таквим судовима. Злочинци славе. Злочинце прослављају. Читава *армија злочина*, у којој су новинари веома тражени специјалци, ради на томе. Кроз рад Хашког трибунала упућена је порука свим појединцима и владама у свету да ће бити на исти начин спречени у случају побуне против

Новог светског поретка. Он поседује изузетно снажну и ефикасну машинерију – од медијске сатанизације, преко “невидљивих Ф – 117” и других средстава силе, укључујући и атомско оружје. На крају, ако неко и преживи “милосрдног анђела”, доћи ће под удар немилосрдне савремене инквизиције оличене у Хашком трибуналу или неком сличном, *ad hoc* “суду”.

Ко је сада на реду? Ко стоји иза тога? Какве су им крајње намере? Какви су циљеви? Ко заиста влада САД и Великом Британијом? Ко влада светом? Шта ће бити с нама?

Стотине питања на које обичан човек не добија одговоре. Немоћ је умножена до менталног исклизнућа. Информације које човек свакодневно добија у разним облицима и са свих страна уверавају га да је мали и небитан, да је само животињка коју светски шинтер може кад год хоће да стрпа у кавез и изврши над њим еутаназију. И ова књига има једним својим слојем ту отровну и нимало охрабрујућу поруку, али њена сврха није у томе, њен циљ је да отвори очи свакоме ко без резерве прима “истине” о данашњем свету које му сервирају исти ти који свет држе у својој шапи. Да би човек могао да се бори, да би могао да отпочне глобални рат против глобалног уништења које се спроводи и спрема, мора се ући у траг уништитељу, његовој логици и методима. Треба га препознати. Треба их препознати. Трагови злочинаца одвешће нас до Великог Мајстора Злочина.

Свет је последњих година двадесетог века био сведок злочина које су направили Клитон, Олбрајтова, Кларк, Солана, Клас, Холбрук, Вокер, Блер, Геншер, Митеран и други. Сви су обилато користили несрећу Југославије за сопствену промоцију, јер су добро знали да за ратне злочине које су починили неће одговорати. Такви људи воде политику најјачих земаља. Такав човек, Весли Кларк, води кампању за номинацију на изборима за председника најмоћније земље. Основа његове номинације је рат у Југославији, убиства и разарања у нашој земљи. Видимо мајушног генерала како до краја живота експлоатише своје злочине да би давао интервјуе и био “славан”. Надајмо се да ће неки нови Визентал ускоро или у даљој будућности, добити право да саопшти

истину и злочинце пошаље где им је место: у затворе и на ђубриште историје. Изван историје. Изван живота.

Како би владао такав кларковски председник и какве би одлуке доносио? Јасно, као и претходник, као и преостала ђавоља братија, садашњи челници европских држава. Актуелни смо сведоци лажних оптужби против Ирака и његових вођа. Тврдили су да Ирак поседује оружје “за масовно уништење”. Годинама су слали своје шпијуне и “инспекторе” који су тражили то оружје. Али, иако га ни до данас нису нашли, није им сметало да обмањују сопствени народ и да униште једну независну државу, а милионима људи донесу невиђену патњу. Нису презали ни од фабриковања “обавештајних података”, ни од убиства сопственх људи а потом “прања кривице независном истрагом”.

Али, пођимо корак даље у овој анамнези злочина и испитивању кривице злочинаца. У пирамиди злочина постоји врх, или још боље речено, постоји основа од које крећу налози ка видљивим извршиоцима. Ма колико се чинило да су моћни и велики ти извршиоци, они су само заробљеници “владара из сенке” који ратним походима увећавају своје богатство. Да ли се неко пита шта је са непроцењивим културно-историјским благом Ирака? Да ли је и оно било један од циљева овог прљавог рата? Њихови властодржци безочно лажу не само светску него и сопствену јавност. Сада, када су ухваћени у преварама, покушавају да се “оправдају” тврдећи да су добили “непрецизне обавештајне податке” или, што је још монструозније, тврдњама да је оружје за масовно уништење пребачено у друге земље. Ето припрема за нове походе. Све може очас да постане легитимно. Генерал Весли Кларк тврди да је РТС била “легитимни циљ... то је био део ланца команде и контроле”. Тврди да је одобрење за бомбардовање зграде РТС прошло кроз америчку владу, што је врло вероватно, имајући у виду америчке интересе који руше све што им се нађе на путу. Кларк као католик – тако се изјашњава (да ли је уопште хришћанин?) – нема ни трунке самилости нити саосећања са жртвама и потпуно хладно убија недужне људе и нерођену децу у земљи за коју вероватно није знао ни да постоји док није добио

задатак да је уништи. Та свест је ограниченог домета, ограничена на смрт и извршење задатака уништавања и убијања. Правда се да је урадио све у сагласности са “америчким законима и правилима војне службе”. При томе има обилату помоћ новинара. Многи тек сада, накнадно, постављају питања. А многи су за време рата били ратници уместо новинари. Шпијуни уместо извештачи. Портпароли пакла. Џејми Шеј, на пример, који се сатански обраћао светском аудиторијуму правдајући злочине над децом и недужним људима, називајући их “коллатералном штетом”.

За бомбардовање Ниша – нишких приградских насеља и пијаче касетним бомбама, Кларк каже да су се “касетне бомбе прерано отвориле и да је то грешка и несрећни случај”.

Да ли је била “грешка” убиство трогодишњег детета, Милице Ракић, у Батајници, да ли су само “грешка” убиства на мосту у Варварину и Мурину, убиство путника у возу у Грделичкој клисури, убиства недужних људи у Алексинцу, Јагодини, Новом Саду, конвоја Шиптара који су се враћали кућама, стараца у Старачком дому у Сурдулици, новинара у згради РТС? Кларк жали своје пилоте: “Не можете замислити како су се осећали пилоти који су погодили те конвоје”. Покушава да амнестира злочинце-извршиоце али и команду која је наредила злочине не признајући “командну одговорност” која је главни адут Хашког трибунала када је у питању суђење Србима. Илузорно је поставити питање савести тих пилота, али учинимо и то више из респекта према онима који су одбијали да бомбардују цивилне циљеве и по повратку у базе бомбе бацали у Јадранско море, не пристајући да учествују у злочину, иако им је била загарантована анонимност.

Највише официре али и пилоте 19 западних земаља, који су дивљачки напали и разорили Југославију убијајући децу и недужне људе, нико не може да амнестира. Ми, поготову, не смемо *нијети да им ојросџимо нијети да их заборавимо*. Света је дужност сваког човека, интелектуалаца посебно, да оставе сведочанства о злочинима НАТО и Америке, да стално на њих подсећају. Злочинцима ће судити неки будући, праведнији, суд (ратни злочини не застаревају). Али, немојмо се заваравати. Поуздање у људску

савест мала је и непоуздана утеха; веровање о Божији суд има више оправдања. Тешко да се више можемо уздати у садашњи овоземаљски суд, у суд светских интелектуалаца, на пример. Потпуно је јасно да је хипокризија уништила западне интелектуалце који су за “шаку сребрењака” пристали или да ћуте о злочинима или да чак учествују у медијској оркестрацији сатанизације Срба. Они ретки који су се жестоко успротивили овом дивљачком злочину били су заглушени медијском буком плаћеника Новог светског поретка.

Али, вратимо се објашњењима генерала Кларка, иако је илузорно покушавати да на овај начин дефинишете и објашњавате стварност. Кларк, једноставно, није мерило за људско. Илузорно је питати било шта генерала Кларка. То је као кад би сте питали крвожедну звер, праву звер, пуму, на пример, зашто је растргла кошту. Но, погледајмо даље његове одговоре због тога да покажемо логику звери која прети да влада човечанством.

На питање зашто је филм о бомбардовању воза у Грделичкој клисури убрзан три пута у односу на оригинал, Кларк одговара да није знао за тај податак, да би одмах затим рекао да му се чини да је убрзан само један или један и по пут. Лаж без икакве вештине, без прикривања. Лаж као средство разговора, са идејом да се таквим начином замени прави разговор о истини и истинитом. Као да је то важно, као да је важно колико пута је убрзано, колика је лаж, када је намера била очита да се фалсификује доказ о намерном гађању воза и путника у њему, када је убијено 12 људи. Али, Кларк у свом цинизму иде до краја. Весели генерал каже да је све проверио Хашки трибунал који се очито сагласио са њим, јер би се иначе и он нашао као оптужени, ако ни због чега а оно као одговоран по “командној одговорности”.

Весели Кларк, весели Трибунал! Тај исти Трибунал доводи разне “сведоке” који из друге или треће руке препричавају како је неко у неком забаченом селу или у шуми некога убио, оптужују највише војне, полицијске и државне органе Југославије. Суде им и осуђују их по основи командне одговорности. Весели Кларк, међутим, није крив по “командној одговорности”, он одговара

само својој влади. Као што војници и грађани САД не могу одговарати ником другом до само својој влади, ма какав злочин починили.

Виша раса! Изузета од закона и правде. Грађанима САД обезбеђено је посебно место у светској заједници.

Срби нису смели да бране сопствени народ и земљу. Зато што су то покушали одговарају у по свим врстама одговорности. Кларк напада, убија и уништава и ослобођен је свих одговорности. Баволска психологија му набавља и етичко покриће. Војска палих анђела узлеће и облеће планету. Наивни је доживљавају као војску спаса, иако убија и уништава, и то чак и не крије. Све их је више и више. Отворено се пропагира њихова идеологија. Ко се нагоди са Трибуналом, прогледа му се кроз прсте. Бива ослобођен дела кривице а за узврат мора да сведочи оно што Трибуналу треба.

Илустрације ради навешћемо један шокантан пример: нагодбу Хашког трибунала и осуђеног Дражена Ердемовића. О томе је веома сликовито писао Мирослав Зарић у фељтону “Хашке нагодбе”, у Вечерњим новостима од 13. 2. 2004. године. Зарић наводи да је Ердемовић као припадник војске Републике Српске првобитно био осуђен на 10 година затвора. Међутим, када је пристао да призна да је лично убио 70 логораша и да је учествовао у убиству још 1200 људи, Хашки трибунал му је одмах смањио казну, на свега пет година.

Уследио је и низ похвала Ердемовићу за сарадњу и признање, засновано само на његовој изјави, без иједног ваљаног доказа. Иако је утврђено да је баш тада када је дао признање, у лето 1996. године био у тешком психичком стању, Трибуналу није сметало да његово “признање и сарадњу” награди смењеним казне за половину, уз похвале као да је Ердемовић учинио неко хумано дело. И ту долазимо до струке – не с малом језом – због сазнања која су се отворила. И овог пута су колеге психијатри одиграли прљаву улогу тврдећи да је “његова свест (била) јасна и да не показује никакве знаке оштећења сећања”.

Хашки трибунал је у пресуди истакао “да морају бити испуњени претходни услови... Признање најпре мора бити добровољно и дато од оптуженог који је ментално способан да схвати последице признања, уз напомену да на њега не може да се утиче

било каквим претњама, уценама или обећањима. Оптужени мора да схвати и суштину оптужби и да буде свестан последица свог признања. Уз то, признање не сме да буде двосмислено.” Епилог: психијатри су дали апсолутно покриће за све оно што је тражио Трибунал. (Занимљиво је питање националности тог *искреног сарадника* Трибунала – Дражен Ердемовић је био у војсци Републике Српске? По имену и презимену не би се рекло да је Србин.)

Како то да Хашки трибунал за 70 убијених и учешће у убиству још 1200 људи одреди тако благу казну а да истовремено Србе који нису никога убили осуђује на дугогодишње казне зато што нису потписали признања о злочину који им је одредио и наменио Хашки трибунал? Неки трагични догађаји попримају нову светлост после свега. Да ли је несарадња са Трибуналом разлог што је неколико Срба умрло у његовом казамату?

На питање да ли сматра да дугује извињење Србима, Кларк категорично одговара: “Не!”, кријући се иза фразе: “извршавао сам наређење, обављао сам своју дужност као командант НАТО-а и за САД”. Не осећа се, значи, кривим за убијање деце и недужних, у Батајници, Грделичкој клисури, у конвоју Шиптара на Космету, невиних људи у Алексинцу, Јагодини, Нишу, РТС-у, Раљи... За касетне бомбе и радиоактивну муницију од које ће патити наредне генерације, посебно њихових штићеника Шиптара. Не осећа се кривим ни за протеривање стотине хиљада Срба из својих кућа на Косову и Метохији. Апсурд је потпун и крајње циничан. Хашки трибунал инсистира да се осуде сви српски политички, војни и полицијски функционери зато што су бранили свој народ од подмуклог и невидљивог агресора, а прави злочинац, генерал Кларк, почиње политичку каријеру, експлоатише своје “искуство команданта НАТО-а који је победио Милошевића”, стремећи ка месту председника САД.

Питање је да ли ће икада грађани САД схватити преваре и злочине њиховог високо рангираног генерала смрти.

И ето нас пред великим искушењем. Нуди нам се потпуни пораз. Односно, потпуни тријумф убица. Сведоци смо моралног посрнућа и краха западне цивилизације чије су вредности сасвим негиране номинацијом два највећа савремена ратне злочинца –

Буша и Блера, за Нобелову награду, и то за мир, што је крајњи цинизам и обезвређивање свих људских и моралних вредности западне цивилизације.

Ове редове пишемо када су Шиптари, 17 марта, извршили нову геноцидну акцију попут “Бљеска” или “Олује” у Хрватској. Корени тога нису од јуче. Генерал Кларк је обавио лавовски део посла; поставио је платформу за нова чишћења. Онога дана када се изуо, прекрстио ноге и клањао Алаху, Ричард Холбрук је дао сигнал Шиптарима и исламском свету да им је све допуштено. Ту поруку прихватио је генерал Весли Кларк дајући покриће новим злочинима Шипатара који се амнестирају док се протеривање Срба из сопствене домовине третира као легитимни чин.

Генерал Кларк тврди да је Агим Чеку – хрватски и арнаутски “генерал” – био за Америку: “решење”. И он и Хашки трибунал свесно превиђају његове злочине над Србима у Хрватској. Зна се поуздано да је Агим Чеку уз асистенцију и помоћ Американца у операцији “Бљесак” и “Олуја” потпуно “очистио” Хрватску од Срба, убивши хиљаде недужних људи, жена и деце, истерујући стотине хиљада Срба са вековних огњишта. Бивши председник САД, Клинтон, у својој књизи “Мој живот” употребљава спортски термин иза кога стоји злочиначко учешће САД у етничком чишћењу и геноциду: он каже да је Америка “навијала за Хрватску”, а то значи и да је одобрила акцију, да је обучавала хрватску војску, да јој је пружила логистичку подршку, укратко, да је равноправно учествовала у злочину, да је њено учешће и веће јер је одлучније и моћније.

Да ли је стварна брига Америке и њених савезника за Шиптаре био прави разлог за напад на СРЈ? Не, наравно, то је данас сваком јасно. У питању су сасвим други циљеви и интереси Америке, и сасвим други разлози. Њихове војнике финансира шиптарска нарко мафија чији пипци досежу до врха влада западне “Алијансе”. Шиптари својим нарко доларима купују своје “заштитнике”, али и српске куће и имања; а по свој прилици купили су и своју “независност”.

Али, погледајмо истини у очи до краја. Нису за нашу судбину криви само Шиптари и НАТО. Велики део кривице је на нама, јер нисмо на време прозрели прљаве трикове обавештајних служби

запада, посебно Мадлен Олбрајт и Виљема Вокера и њихових помоћника који су осмислили сценарио “покоља у Рачку”. У овој монструозној монтажи, нажалост, учествовали су и лекари – форензичари, на чијем је челу била Хелена Ранта, стоматолог из Финске. Иако је форензичар (заклети судски вештак) обавезан заклетвом, струком и савешћу да непристрасно тумачи свој налаз, она је све то погазила, потврдивши оно што су од ње тражили Вокер и Хашки трибунал.

Ових дана смо чули и видели њено ново “тумачење” сопствених “експертиза”. Наиме, сада тврди да је “случај Рачак” режиран, да су тамо вођене борбе, да су у питању борци убијени у борби а не цивили, и да се међу њима налазио и један број Срба.

Зашто овако касно признање, Хелена? Опет нека трговина? Или грижа савести? Искупљивање пошто је посао обављен? Можда искрен покушај да се открије истина? Касно, Хелена, касно. Очице мртве деце одозго, уперене су и у тебе, једнако као и у оне који су их побили.

У свим правним системима судски вештак мора да буде независан и одговара искључиво својој струци и сопственој савести. Да ли је то Хелена знала када је дала своју “експертизу”? Наравно да је знала. Нису случајно одабрали баш Хелену да буде “шеф тима форензичара” за Рачак иако је по струци стоматолог. Да је имала добре намере, да је имала довољно увида у сопствено знање, и бар трунку савести, никада не би прихватила такав задатак. С друге стране, знала је, итекако је знала Хелена Ранта да ће се с тим налазима манипулисати, али награда која јој је обећана била је довољна да је убеди и потре њену савест.

Улог је био заиста велики. НАТО пакт је добио повод за рат против СРЈ, Хашки трибунал је добио “крунски доказ” против Срба.

А госпођа Ранта?

Једнога дана можда ће се и то сазнати, иако смо све ближи уверењу да се неке велике истине никада неће сазнати.

Тако су Срби добили Хелену Тројанску, а Рачак је постао Тројански коњ за разарање Србије.

Хелена Ранта је допринела великој трагедији ове земље. Као што је и Стипе Месић допринео великој трагедији земље, јер је онда када се у Хрватском сабору похвалио “да је свој задатак испунио и да Југославија више не постоји” морао знати да рат почиње, јер је знао да ће хиљаде живота нестати, да ће уследити велика патња, да ће аплауз саборника значити: смрт и разарања.

Као што је и Геншер знао шта следи после његово признавања Хрватске и Босне и Херцеговине. Као што је и Алија Изетбеговић морао знати шта ће се догодити када је на наговор америчког амбасадора повукао потпис на Кутиљеров план. До Слободана Милошевића који је аутистично командовао нашим животима и судбинама, не проговоривши ни реч, скривен у бункеру, док су по београдским саобраћајницама данима протицале реке издатих очајника из Крајине. Али, нико не може тврдити да је трагедији крај. Разбијање Југославије се наставља. Као телевизијска серија. Много је оних који је радо гледају и учествују њој. Ватикан, Америка, Енглеска, Русија, Немачка, Турска...

За разбијање Југославије није незанемарљив турски фактор. Можда више индиректно него директно. Турска је вековима била домаћин на овим просторима и код ње постоји природна тежња повратка “кући”, да заштите своју “децу”, као што у освајачком немачком духу постоји природна тежња за продором на Исток, или код Американаца за дубљим продором ка Русији и руском богатству. Нови извори енергије, новац, оружје, моћ, власт, командовање потенцијалним ратовима, крвно сродство, генетска модификација турских потомака, одлучују о распореду снага на овим просторима. Алија Изетбеговић, који је себе назвао Бошњаком, главни разбијач Југославије, духовно је чедо Турака.

Мађари, који су такође пореклом Турци, пружили су несекундарну помоћ у оружју и логистици Хрватима.

Шиптари са Космета, духовна деца ислама, подигли су побуну на Космету и позвали Америку да их “ослободи”.

Ахтисари и госпођа Хелена Ранта, Финци који су такође Турског порекла, дали су политичку и “стручну” логистику за напад на Југославију.

Бугари, који су такође пореклом Турци, дају своје аеродроме са којих бомбардују Југославију.

Холкери, велики везир и паша, везао је свилен гајтан Србима око врата.

“Турци, Турци...”, опомиње Радосав са турског коца у Андрићевој “На Дрини ћуприја”.

Да ли је све то пука случајност? Није, сигурно, али нека на то питање одговоре неки каснији, будући, квалификованији истраживачи, јер данашњим не можемо веровати. Где су, на пример, биле колеге Хелене Ранте из Финске, али и из других западних земаља? Зашто нико од светских форензичара или лекара других специјалности није запитао шта је стварно истина? Или су можда делили мишљење нашег дојучерашњег колеге, проф. др Едуарда Клајна са Загребачког свеучилишта, психијатра, који се обратио светској јавности тврдњом да су сви Срби злочинци, укључујући и српске психијатре.

Одмах је покренута лавина оптужби на рачун српских лекара, а Светска здравствена организација (СЗО) је из својих редова избацила Српско лекарско друштво које је један од оснивача СЗО. Све време деведесетих година двадесетог века били смо анатемисани и изопштени из свих стручних организација. На конгресима и симпозијумима по свету колеге су на нас гледале са згражањем и избегавали нас као да смо окужени.

Рушењем режима Слободана Милошевића поново су нас “пригрлили” у светској заједници, али без извињења.

Но, вратимо се на тренутак на “случај Рачак”, али овога пута са аспекта пропаганде. Стари амерички обавештајац, Вокер, вешто је изрежирао цео случај, а потом сервирао медијима који су се бесомучно дали у медијску хајку и сатанизацију Срба и српског народа проглашавајући их злочинцима. Сироти гледаоци ВВС и CNN. Гутали су Вокерове “истине”, Вокерове истине одређивале су њихову менталну слику стварности и њихов однос према стварним жртвама. Благосиљали су злочинце а пресуђивали жртвама. Посредно су држали нож и били срећни због тог чина, уверени да су велики праведници. Какав срам и какво понижење за западну јавност, која је тако срцепарајуће сарађивала у злочину.

Опробан и сигуран метод који су користили у Босни (пијаца Маркале, улица Васе Мискина и сл). Сам Гебелс би имао шта да научи из овог медијског рата. Фашистички сценарио понавља се и у другим аспектима. Попут Хитлера, који напада Чехословачку игноришући Друштво народа, НАТО, без дозволе ОУН и без објаве рата напада једну чланицу ОУН – Југославију.

Истина, било је неколико новинара од интегритета и то из ВВС, Монда, Фигароа, Републике, Ди Велта, Асошијетед преса који су јавно посумњали у веродостојност Вокерове приче. Међутим, далеко су били гласнији и снажнији медији које је ангажовала “савезничка администрација” на челу са Вилијемом Вокером и Мадлен Олбрајт. Олбрајтова, која је очигледно имала извесна *искусџва* са Србима, изјавила је да су биле потребне темељне припреме за инцидент у Рачку како би се одржао притисак на европске савезнике ради војне интервенције против Југославије.

Перфидна англоамеричка политика је још једном “тријумфовала” и добила подршку европских савезника за учешће у злочину. Југославија је морала на колена пред новим светским поретком чија је ударна песница англоамеричка политика и НАТО. Када је НАТО пакт запао у кризу и кад је почело “пуцање по шавовома” јер је претила опасност да неће имати посла, нађена је прилика да докаже своју “виталност”. Добар посао су му нашли крупни капитал и “светска влада” оличена у групи земаља: Г 7. Нашли су жртву за своје сатанско иживљавање и блистали од среће. Црна симболика добила је верификацију у најширим светским оквирима.

Скраћеница Г произилази из речи “грегори”, која означава палог анђела који се побунио против Бога. Број 7 такође има симболично значење о чему налазимо потврду у Библији у Откровењу Јовановом, као и код Нострадамуса који је говорио о седам ћелавих глава које ће владати светом. Све је упрегнуто у реализацију Новог светског поретка чије је врховно управно тело, хијерархијски одмах испод центра моћи, савет самозваних богова или Олимпијаца. Или Савет тринајесторице и Комитет триста, који представљају Антихришћанску коалицију.

Не би требало заборавити и Билдеберг групу, која је основана 1957. године, а коју “сачињавају већина бивших нацистичких офи-

цира, данашњих државника и пословних људи – власника светских концерна. Групу је основао холандски принц Бернадут, иначе, бивши нацистички официр Бундесфера”, како пише др Душко Томић у књизи “Косовска криза и Нови светски поредак”. Неки истраживачи тврде да на челу Олимпијаца стоји Дејвид Рокфелер – као цар из Мојсијевој лозе – и дванаест финансијских моћника света.

Овај комитет је надређен свим владама света и одлучује о рату и миру, животу и смрти. Он тежи успостављању новог светског царства или “религије без Бога” и американизације света као последњег царства које ће тријумфовати у Ери Новог Доба.

Један од симбола Новог Доба је и Пирамида у Лувру која је састављена из 666 делова (коинциденција или значење антихриста?) и представља симболичну гробницу хришћанства. Сличан симбол је и такозвана “Кула ветрова” министарства одбране Француске која симболизује место контроле светских збивања. Изгледа да ипак у свету није ништа случајно, све је то под контролом “Великог брата”, како су то наслутили Кафка, Достоевски, Орвел и многи други. Свет се трагично завањава фразама као што су “људска права и слобода, цивилно друштво, светски мир и демократија”... На делу је владавина демо(но)кратије. На делу су судови инквизиције. Да би оправдали дивљачко разарање Југославије основали су Хашки трибунал по узору на Нирнберншки процес којим је практично осуђен цео немачки народ. Осудили су Немачку због геноцида над Јеврејима а да при томе нигде нису објавили да је преко педесет највиших Хитлерових официра (и сам Хитлер и хиљаде нижих официра) било “нечисте крви”, тј. јеврејског порекла. Потискивање истине најчешће се претвара у комплексе негирања реалитета или “заваравања трагова” или чак и параноју о којој морају да воде рачуна сви народи света.

5 Павле Митић, уредник часописа “Нострадамус”, у чланку Гордане Кнежевић, у Политици од 4. јуна 1999. године, стр. 15.

Познато је да су Срби, жртвујући сопствене животе, за све време Другог светског рата крили и чували Јевреје. Јевреји никада нису осудили бомбардовање Југославије. Напротив, неки од њихових интелектуалаца, као што је Ели Визел, били су перјанице у демонизацији Срба, тражећи од Клинтона да бомбардује Југославију.

“Виши циљеви” одређују судбину народа, градова, земаља. Чија је заслуга што су наши “свезници” из Другог светског рата током 1944. и 1945. године бомбардовали наше градове и направили више штете него Немци? Да ли је виши циљ разлог што су бомбардовали Дрезден, намерно уништавајући центар немачке историје, културе и уметности али и центар за прихват избеглица из целе Немачке, где су побили десетине хиљада жена, деце и немоћних људи. Није ли Черчил направио исто такав злочин над сопственим народом не дозвољавајући евакуацију Конвентрија који је уништен немачким бомбама?

Објашњења и оправдања су увек иста “виши циљеви”. Американци су направили највећа зверства у историји бацајући атомске бомбе на Хирошиму и Нагасаки. “Виши циљ” или ратни злочин без преседана у историји света? Шта је с бројним “интервенцијама” америчке војске по свету, од Кореје, Вијетнама, Панаме, Гренаде, Ирака, Југославије, Авганистана до, поново, Ирака? Виши циљ? Ко је сада на реду у име виших циљева? За господаре света никакви међународни закони и правила ратовања не важе. Они су господари живота и смрти, рата и мира, права и “правде”.

Читави државни тимови раде на прибављању “доказа” о сопственој угрожености измишљајући нове непријатеље. Само слеп и глуп за реалност не види да се припремају за нове ратне походе у које укључују Сирију, Иран, Северну Кореју и ко зна коју другу земљу? Увек исти, препознатљив сценарио. Прво медијски “обrade” и сатанизују потенцијалног непријатеља, потом исфабрикују “доказе” а онда изврше агресију. На крају оснују неки “трибунал” или “независну истрагу”, који ће утврдити да су њихови витални интереси били угрожени и да су се они “легитимно” бранили од непријатеља који је, успут, направио “геноцид... етничко чиш-

ћење... ратне злочине” и слично. Само наивни се још уздају у међународну правду. И само они који кобно касне за историјом не разумеју и не разазнају да је већ далеко одмакао поход на Русију помоћу НАТО, међународног тероризма, исламске стреле и међународне “дипломатије”.

Профит је основни покретач свих збивања на политичкој и војној карти света. Моћ је новац – новац је моћ. Удружени, они дају **свемоћ**. А свемоћни сведоци немају милости ни за кога. О томе има много доказа и књига које се баве доказима. Узмимо за пример занимљиву књигу Нила Фергусона: “Кућа Ротшилдових: Банкари света, 1849 – 1999”, у којој се описује развој и моћ једне од најбогатијих светских породица од француске револуције до данашњих дана, њихова улога у свим светским збивањима. Посебно њихова финансијска моћ од које зависе и најмоћније владарске лозе, попут краљевске лозе Уједињеног краљевства. (Ото фон Бизмарк је признао да по основу поверилачких односа имају право де се назову власницима Немачке.)

Фергусон тврди да је то “једина јеврејска породица која поседује папу и Ватикан”. Ротшилдови су директно подстицали нацистичку политику у Немачкој како би присилили моћне финансијере да улажу у Америку и на тај начин практично водили Европу у рат. Добили су све а нису уложили ништа. После рата су финансирали бројне пројекте по разрушеној Европи, подигли камате и тако “поново зарадили не улажући ништа... Они су... владари светског новца и стечајни управници планете на којој живе”.

О моћи Јевреја у Енглеској, Француској и Русији опширно је писао др Лазар Прокић у књизи “Јевреји као творци плутократске Енглеске”, у којој је детаљно описао долазак Јевреја у Енглеску за време Кромвела а потом њихову постепену инфилтрацију у енглеско друштво, посебно у аристократију коју су уништили помоћу новца. Посебно описује моћ појединих Јевреја као што су били Самсон Гедеон, Алваро Лопез Суасо, Франсис и Јосес Салвадор и Антоније да Коста, Натан Мајер Ротшилд, Вилсон, Голдшмит, Бартлеј и Херинг, Рикардос, Паулес и други. Он истиче: “Државници, енглески плутократи у ствари су мандатар и пове-

риоци Јевреја и јеврејизоване аристократије... Енглеска влада у ствари је само британска фирма иза које стоје Јевреји. Британско царство је највећи синдикат капиталиста који постоји. То је једно огромно акционарско друштво чији су акционари Јевреји... Енглеска национална банка је већ крајем 19 века јеврејизована... Методе којима су се јевреји служили за своје циљеве биле су: корумпирање утицајних енглеских политичара и орођавање са старим енглеским породицама, освајање земљишних поседа и улазак у племство...

Слична ситуација је била и у Француској у којој већина племића потиче из јеврејских породица. Јунски кабинет Леона Блума (1936) имао је следеће чланове – Јевреје: Блок, Блумел, Драјфус, Ворзмер, Жан Зеј, Вајл, Коен-Салвадор, Гринбаум Бален, Велхер...”

Али, тешко је ући у траг свим одлукама владара из сенке, немогуће је продрети у сенку. Ново фарисејство лукавије је, моћније. Шта се десило 11. септембра 2001. године? До сада је објављено безброј чланака, коментара, политичких оцена, истражних радњи, књига. Тражи се истина, која је на први поглед толико ирационална да је тешко поверовати у њу. Али, не можемо тајна посланства умова из сенеке мерити обичним људским аршинима. Постоје озбиљна истраживања западних аналитичара, која показују и доказују да званична верзија није тачна. Филм оскаровца Мајкла Мура “Фаренхајт 9/11” доводи озбиљно у питање све постулате званичне верзије и поставља много незгодних питања којима се може придодати и оно о броју Јевреја запослених у Светском трговинском центру који су тог јутра дошли на посао.

Према анализи једног француског новинара, да би посусталу америчку привреду покренули, планери светског поретка морали су да смисле ефикаснији и бржи метод убрзања привреде. Рат је за то најбољи. Он је увек замајац покретања привредних активности моћних земаља. Најбољи мотив је угроженост нације. На тој карти се увек добија, а добијају они који храбро и на велико улажу.

Да ли је могуће да се у исто време отме више авиона у једној тако добро организованој полицијској земљи? И да без икаквих

сметњи полете ка својим циљевима? Како то да су два авиона, у размаку преко један сат, и у сред белог дана, ударили на исто место а да то моћна армија САД није спречила? А та иста сила је хируршки прецизно исекла срце РТС (мастер) и побила недужне људе или починила толико других злочина, у окриљу ноћи и са највећих висина.

Циљ је постигнут.

Паника се увукла у све људе, не само у Њујорку него и у целом свету. Ово је била стравична опомена за све оне који су подржавали “Ал Каиду и терористе”. А онда, и низ других разумних питања и сумњи. Како то да Америка није могла да претпостави да свака акција има и своју реакцију. Да се сваки злочин као бумеранг враћа злочинцу али са “каматама”? Да ли су моћне СИА и FBI биле толико немоћне да процене опасност од исламског фундаментализма са којим су и раније имали велике проблеме? Или је неко моћан спречио истрагу?

Таквих примера има на хиљаде, али су недоступни. Узмимо само за пример обелодањивање биографије ратног злочинца Курта Валдхајма који је био на највишим местима светске заједнице. Сада тек “признају” да су тајне службе САД, али изгледа и Русије и Енглеске, сакриле документа о његовој нацистичкој прошлости. Исто је урадио и Тито, иако је Југославија Валдхајма ставила на тзв. А листу ратних злочинаца. Поставили су злочинца за председника УН, а касније и за председника Аустрије. Американци су се поиграли толико пута баш са том организацијом чији су углед и ауторитет заувек упрљани. И толико пута упрљан. Нису ни мало оклевали да без дозволе Уједињених нација, Савета безбедности и осталих инстанци, купљених прљавом прошлосту и новцем, нападну, бомбардују и раскомадају Југославију. Велика сенка замрачила је простор Југославије и Балкана. Пали су улози, одавно планирани. Направљена је крвава подела плена, садашњег и оног који ће уследити са развојем “историјских” догађаја. Плена од којег ће мрвице остати и за лешинаре. Нема никаквих међународних права и моралних и људских светиња. “Игром” са Куртом Валдхајмом потврђено је бешчашће “високе” политике и крајњи

цинизам према свим жртвама Другог светског рата. То је пример застрашујућег лицемерја које свакодневно односи своје жртве.

Ко још може и сме да поверује у спонтаност догађаја?

Превише је “доказа”, који се гомилају уз помоћ штампе и разних протува високог ранга. Зар нису амерички шпијуни вршљали по Југославији и свесрдно помагали исламски тероризам у Босни и на Космету? Зар није Ричард Холбрук правио, скрштених ногу, паклене договоре са шиптарским терористима на очиглед целог света? Зар Вокер није искористио злочине Шиптара да оптужи Србе за геноцид! Мало је вероватно да СИА није знала за побуну на Космету и злочине Шиптара над Србима. Сигурно је знала и за присуство Ал Каиде у Босни, Албанији и на Космету и то је толерисала јер је њеним интересима одговарало да униште Југославију а да на Космету, у Албанији, Босни и Македонији нађу “поуздане” савезнике како би се остварила идеја о “зеленој трансферзали”. Зна се да је Ал Каида производ тајних служби САД, а Бин Ладен, сада непријатељ број један за Америку, њихов обавештајац.

Сумњу у званичне америчке верзије о 11. септембру подгрева и сакривање двадесет седам страница извештаја Конгреса из јуна 2003. године, који је детаљно анализирао везе између саудијских субвенција и Ал Каиде.

Али, америчка влада је из тог злочина “профитирала”. Имала је коначан “доказ” да је то урадила Ал Каида а да иза ње стоји Садам Хусеин, као сатана који “прети оружјем за масовно уништење”, што им је дало “право превентивног удара”. Као и увек, ангажована је “седма сила” која је имала унапред припремљен план сатанизације Ирака и њених вођа, јер наводно представљају опасност по цео свет.

Британски научник, Дејвид Кели, који је указао на Блерове лажи и манипулације, страда; наводно је извршио самоубиство. Блер има своје судије који га ослобађају оптужбе да је крив за Келијеву смрт. Драконски кажњавају штампу која је посумњала у званичне изјаве владе. Прашина се слеже и Блер остаје “чист”. Сада и Буш признаје да нису нашли то оружје. Обојица траже

“независне истраге” и формирају комисије. Циљ није истина него правдање злочина, док се у међувремену развија стратегија ширења истраге о оружју које је сакривено у некој суседној земљи.

Којој? Ко је на реду? Ко ће све у томе учествовати? Каква је подела плена?

Многобројна питања остају без одговора. Глас светских интелектуалаца се не чује, било да је упрегнут у медијске потребе моћних, било да је слаб и не може да се чује од заглашујуће буке Новог светског поретка чије смо жртве и ми. Али, ми смо само успутне жртве, занемарујућа колатерална штета. Стратегија Новог светског поретка планира уништење неких темељних вредности који ће довести до највећих текстонских поремећаја и промена.

Вилијам А. Томас, председник компаније Пан Еуропиен из Ирске, у свом писму упућеног председнику Европског парламента Пету Коксу, покушава да сагледа будућност Европске Уније пратећи њен историјат од оснивања ЕЕЗ преко ЕЗ и ЕУ. Примарни циљ оснивача је био да се уједине хришћанске земље Европе. Међутим, развојем политичке ситуације “Европа више није ни унија хришћанских држава, јер се хришћанство не признаје ни у теорији нити у пракси... Европа је изгубила и своје хришћанске корене и веру”.

Да ли аутор мисли на исламизацију Европе?

Дванаест милиона исламиста на старом континенту данас, када се већ говори о Евроисламу, обећава сутра, крајем века, према прогнозама стручњака за демографска кретања, исламску Европу! Потомци, учите Куран! Њих пет милиона који клањају у Француској, четири милиона у Немачкој, три милиона у Енглеској, преко ноћи ће се удвостручити. Нема силе ни полиције која то може контролисати у случају опасности. Европа је већ данас препуштена на милост и немилост исламском тероризму.

Сведоци смо да се у Француској, Немачкој и Италији (као најкатоличкијим земљама) све чешће муслимани буне тражећи “своја људска и религијска права”. То је довело да се у француским школама забрани ношење верских обележја не само муслиманских већ и хришћанских, што је произвело отмице француских

грађана чији живот виси о концу. Европа постепено постаје све сличнија паганском друштву без вере и морала, што је и циљ нове колонизације духа из лабораторија Новог светског поретка. Нови устав Европске Уније негира да је Европа хришћанска, практично искључује Бога, те се на тај начин декларише као паганско друштво.

Да ли ће таква заједница опстати?

Да ли је то пројектовано како би се распала?

Наводећи у десет тачака “улоге у балканској игри” Владимир Волков у седмој истиче ефекте продора ислама у Европу. Осим контроле Балкана, докрајчивања комунизма, опкољавања Русије, успостављања зелене трансферзале, германских апетита, Дунавског пута који повезује исток и запад Европе, америчке игре са Европом и Европском заједницом, наглашава се исламски поход на запад, чему је подлога баснословно богатство које је обезбедило арапском нафтом. У тачци осам Волков пише: “Ватикан, који је дозволио да се изгради џамија усред Рима, а да није тражио као противуслугу изградњу католичких цркава у муслиманским земљама, боље подноси исламско присуство него православно на територијама које би, у ствари, најрадије видео потпуно под својим утицајем.”

Занимљиво гледиште, и о односу према православљу и према исламу. Није ли Европа коначно пред капитулацијом? Исламски продор је обављен. Ислам је дубоко у организму Европе. Године 1549. године, Пије II, на конгресу сазваном у Мантови, указивао на исламску опасност која прети Европи: “Спавамо чврстим сном... Ратујемо између себе, а Турке пуштамо да чине шта их је воља. Са ништавних разлога, хришћани потежу оружје и упуштају се у крваве борбе, а када куцне час да се завојшти против Турака који бацају светогрђе на нашег Бога, руше наше цркве, и желе ништа мање него да униште име хришћанско, нико не пристаје макар да дигне руку.” Привидно уједињена, Европа је у самртном страху од ислама, разједињена, у економским ратовима, са генетским памћењем које води до најкрвавијих сукоба у прошлости. Недорасли и корумпирани лидери, ђаволови најамници, обавиће посао у

тами. “Варварски народи нејасног порекла”, како је упозоравао Еразмо Ротердамски 1530. године, ту су, у срцу Европе, у Бечу, Минхену, Паризу, Риму...

Хоће ли Европска заједница доживети судбину Троје.

Ко је поставио Тројанског коња у њене зидине?

Није ли то Велика Британија која стално ради против ње, иако се декларативно за њу залаже?

Једна од највећих пљачки у савременој историји света јесте замена националних валута заједничком: Еуром. А ту валуту нису прихватили Британци? Зашто? Све је урађено “легално” а националне економије земаља ЕУ су изгубили половину свог националног дохотка у једном трену. Где је отишао тај новац? Ко је осмислио и у ком циљу ову операцију? Ко је креатор разбијања Југославије, идеалног примера мултиетничког друштва које сада, наводно, желе да изграде у Босни и на Косову и Метохији? Ко је осмислио операцију “освајања Косова”?

Од доласка НАТО-о трупа на Косово и Метохију, пред њиховим очима, и уз њихову сагласност дошло је до протеривања преко 250 000 неалбанског становништва, претежно Срба. Такође је убијено преко две хиљаде а скоро толико и киднаповано и вероватно убијено или одведено у логоре у Албанији и широм Косова и Метохије. У међувремену је дошло до систематског затирања трагова српског живљења на Косову и Метохији. Порушена су и прекопана српска гробља, запаљене и уништене српске куће, отета имања, порушено је 120 православних храмова од којих су многи били непроцењиве културно-уметничке и историјске вредности. Све се то одвијало пред очима НАТО војника. “Учинак” НАТО бомбардовања СРЈ 1999. године, према званичним подацима је следећи: преко 2.500 погинулих, 1.000 убијених цивила, 12.500 рањених, преко 5.000 инвалида 250.000 протераних Срба и несрпског становништва са Космета, 800.000 досељених Албанаца из Албаније, преко 30 милијарди долара ратне штете. За 78 дана на СРЈ је бачено преко 50.000 разорних пројектила од којих су многи садржавали радиоактивне и хемијске материје, а можда и биолошка средства. Уништили су индустријска

постројења, културне споменике, мостове, практично осакатили целокупну привреду СРЈ. Порушили десетине хиљада кућа и станова, бројне државне установе. Затровали су пољопривредно земљиште, затровали воде...

Били смо опитни полигон за испробавање новог оружја али и за складиштење радиоактивних и хемијских отрова.

Сви позиви за спречавање овог вандализма остали су без одјека у целом свету. Ређају се “управници” Комета који **спровode циљ**, од познатог србомрзца Кушнера, преко шиптарског зета Штајнера, до Холкерија, који сви од реда координирају свим акцијама Шиптара. Ибрахим Ругова деценијама суверено влада косовском ситуацијом представљајући се као “демократа” (тако су га и наши државни органи, нажалост, прихватили). Међутим, идејни творац и духовни вођа свих збивања на Косову и Метохији, последње три деценије је управо Ругова. И крвави сукоби на Космету које су Шиптари започели 17. марта 2004. је добро осмишљен и већ познат сценарио који пишу светски центри моћи а Ругова координира акцијама чији је циљ да се побију и протерају сви Срби са Косова.

Снаге НАТО-а, на челу са немачким генералом, углавном све то само посматрају или млако реагују. Опет је на сцени CNN који објављује свету да су Срби удавили троје деце у реци Ибру.

Дечак који је успео да се спасе рекао је да су они својевољно ишли да се купају и да их нико није натерао на то. Али, све то више није значајно јер је CNN већ “одрадио” посао за Шиптаре. Свет је поново “шокиран” овим “открићем” CNN. Све касније анализе и експертисе које су извели страни експерти показују и доказују да је пред светску јавност бачена велика лаж, али за Србе је касно. Прљави послови препуштени су Тачију, Харадинају и НАТО-у, док је Ругова, као “демократа”, остао по страни покушавајући да избегне повезивање са злочинима. Тако главни кривац за све страхоте које су се десиле и српском и шиптарском народу, уместо да је у Хагу као ратни злочинац, заједно са својим налогодавцима, парадира Европом и Косовом и Метохијом са својим менторима.

Широм Косова и Метохије, али и Босне, ничу арапске џамије као “поклон” Ирана и Саудијске владе. Долази до потпуне ис-

ламизације и верског фанатизма који има све карактеристике фашизма, и то усред Европе која све то мирно посматра. Дуж бивше Југославије теку “реке бројних хуманитарних организација” које се баве ширењем ислама, дотурањем оружја и убацивањем муџахедина, припремајући Босну за нове терористичке нападе по свету. Стварају се борци “беле Ал Каиде”. Европа је немоћна или корумпирана и свесно у себе прихвата клицу која ће јој растројити организам. Иако је целом свету то јасно, моћне западне обавештајне службе не покушавају да то спрече. Тек када је дирнуто у њихове интересе, реагују.

Око 11. септембра сва светска гласила не престају са “новим доказима” о споју Ал Каиде, Авганистана и Ирака. Нова алармантна вест је да Ал Каида има и стотинак атомских бомби од којих свака може да уништи по један град. При томе се даје једно прилично проблематично тумачење које оставља утисак истинитости: те “цепне” атомске бомбе украдене из руског арсенала.

Мудри и искусни знају да читају такве поруке. То је сигнал за напад. То је аларм чији смисао знају само планетарни креатори наших смрти и живота.

Исте те службе највероватније стоје иза терористичких напада по Русији где исламски “ратници” убијају стотине људи у позоришту, подземној железници, авионима, школама... Књигу “Злочин милосрдног анђела” предајемо у штампу у тренутку када добијамо вести о страшном злочину чеченских терориста и групе међународних терориста у коме су жртве деца! Починен је незапамћени масакр у коме је страдало неколико стотина дечака и девојчица – ђака. Покољ сличан оном који описују јеванђеља. Не треба много памети да се види како лицемерно и неодговарајућим речима реагује Запад. Још од раније западни свет затвара очи пред чињеницама, а истовремено оркестрирани медији објављују “кршење људских права” у Чеченији, леглу исламског фундаментализма, брижљиво гајеном од стране западних сила. Русији се не дозвољава легитимна борба против тероризма на сопственој територији. Србији се на Косову не дозвољава легитимна одбрана сопствене територије. Двоструки стандарди су прихваћена пракса

западних влада. Потхрањени сепаратизам у (бившој) Југославији разорно метастазира на подручјима које је обележила Америка у овом новом светском рату који је одавно у току. Истина, није реч само о односима према Русији, или Србији, или Ираку; и њихове међусобне односе одликују исти “принципи”. Сведоци смо издвајања “велике тројке” – Енглеске, Немачке и Француске – која покушава да презуму вођство ЕУ. Није ли то опет, већ безброј пута виђена тактика, разбијање ЕУ.

Дуго планирани исламски “поход на запад” има исту улогу. Још за време “Сарајевске олимпијаде” и симболичног назива дворане “Зетра” било је јасно да је све упрегнуто у промоцију “цивилизованог ислама” у Босни. Од тада се стално и стрпљиво гради “Зелена трансферзала” која је делимично реализована. Јасно је зашто је на власт у Босни био доведен главни и најопаснији противник хришћанства и један од највећих ратних злочинаца на овим просторима Алија Изетбеговић. Он је, уз помоћ западних и исламских влада, био један од главних разбијача Југославије. Синхронизована злочиначка акција подржавана је са највишег места. Није нимало чудно што је папа Војтила – осведочени пројектант злочина – први признао самосталност Босне и Херцеговине и запалио ватру грађанског рата у Југославији. Планери Новог светског поретка подстичу ислам у срцу Европе како би у њој стално постојала жаришта које је лако распирити у нови рат. Све је то у дугорочној функцији уништавања хришћанства. Јесу ли то западни лидери прешли у ислам? Најновији избори за Европски парламент показују (јун 2004.) да су изгубили поверење гласача. Али, касно! Давно упозорење Еразма Ротердамског постаје збиља.

Европа се одриче своје основне духовне одреднице – хришћанства, а православна црква је, као и у прошлости, комад којим би требало да се задовољи неман. Међутим, управо православна црква је, без обзира на многе њене слабости и противречности, још увек једини респектабилни фактор отпора НСП. Она је њихова “ноћна мора” јер знају да није могуће уништити преко пола милијарде цркава – верника. Зато је нађена спасоносна “фор-

мула“ – уједињење свих хришћанских цркава. Ипак, православље је тешко победити без физичког и духовног уништења верника. То су прво покушали да изведу у Русији која је иначе стратешка мета свих експанзија, како са запада тако и са истока. Психолошки механизам ове методе је јасан и прилично једноставан – прво се убије отац (у овом случају га симболизује цар) а потом се породица распада. Лењин, Троцки и њихови камаради – сви листом Јевреји, без милости су убили руског цара и целу његову породицу. Послали су снажну поруку руској нацији да ће свако ко их не следи завршити на тај начин.

После овог монструозног злочина настаје обрачун са руским народом али и са неистомишљеницима у својим редовима, што се правда флоскулом о “револуција која једе своју децу”. Велики вођа организовао је Конгрес мењшевика, на превару их побио све до једног и дефинитивно покопао сваку помисао на другачије мишљење. Као завршни чин руске драме смислили су концентрационе логоре у Сибиру и на поларном кругу (Гулаге) у којима су према логорашима поступали горе него у казаматима инквизиције, чије су методе преузели.

Све се то поновило и Србима 1941. године. Прво су убили краља Александра 1934. године и систематски припремали уништење Југославије преко истих оних који су то довршили 1991. године – Словенаца, муслимана, Хрвата, Шиптара, са моћним менторима – Енглезима, Немцима и Ватиканом.

Падом Берлинског зида отворен је пут немачком “духу из боце” који најрадије “борави” на нашим просторима. Покушаји српске политичке и војне елите да се очува Југославија или бар да се сачува српски народ од поновљеног геноцида, пропада. Наши политичари нису били дорасли ситуацији а неки од њих су били у служби светских центара моћи. Покушај Милошевића и његове владе да се одупре надирању Новог светског поретка резултира понижавајућим ултиматумом у Рабујеу и увлачењем Србије у ратни вихор. Милошевић нема савезнике, прави систематске политичке грешке. Прво одбија а потом, и поред “референдума” прихвата “посматраче ОЕБС-а”. Појављује се Вокер, баш као представник

ОЕБС-а, несметано плете обавештајну мрежу, припрема злочин у Рачку који ће бити непосредан повод за кажњавање Србије због непристајања на капитулацију. Шиптари у хору траже интервенцију НАТО-а, инсценирају масовна “протеривања становништва”. Све се одвија пред камерама и уз помоћ новинара. Свет је ужаснут призорима “масовне несреће недужних Шиптара”. Све коцке су сложене, изриче се смртна пресуда Србији, а онда невиђена светска сила од 19 најјачих армија света, уз помоћ наших суседа и дојучерашње “браће” сеју из мрака, подмукло смрт по Србији.

Сценарио **измишљене жртве** – то су за Запад Чечени – који се користи у освајачком походу.

Као што се поновио руски синдром над Србима: у истом дану бомбардују председничку резиденцију, седиште СПС и Телевизију Србије. Све одједном. *Покушај* убиства “оца”, уништавање логистике и убијање истине која је почела да се пробија у свет. После уништења земље и окупације дела државне територије настављено је уништавање српског бића. Хашки трибунал тражи “свеже крви”. Проналађени су Срби који испуњавају наређења и продају Милошевића а потом и цео војни, политички и полицијски врх. Истина ће остати изван домашаја оних којима је Милошевић највише крив: српског народа, јер он јесте крив свом народу за сву беду и несрећу коју је његова владавина донеле. Нема више никакве дилеме да Хашки трибунал суди Србији због покушаја одбране земље од нартаја Америке и њених савезника и то је суђење смишљено као поука осталом свету да не пружа отпор Америци и њеном империјализму, другачије речено, да без поговора прихвати Нови светски поредак у коме су САД алфа и омега живота и смрти. Слаба нам је утеха да је Америка у суштини поробљена а њени грађани обесправљени и духовно опустошени, са испраним мозгом и перманентним страхом, како за сопствени живот тако и за баналну егзистенцију. Филмска студија Мајкла Мура, овенчана Оскаром, “*Жеђ за насиљем*”, немилосрдна је у свом разголићавању страха и наоружаног духа који брани свој посед. На челу те државе страха увек је онај Први који у име америчких националних интереса чини дела која подлежу судовима. Истакнути

лингвиста Ном Чомски, у књизи “Шта то хоће Америка“, пише: “Мислим да у правном смислу постоје веома чврсте основе да се суди сваком америчком председнику од Другог светског рата на овамо. Сви они су лично били тешки ратни злочинци или су посредно учествовали у ратним злочинима”. У две реченице дата је новија историја света коју конструишу и креирају САД. Њени пипци су на све стране. Србија је у њима и помоћи нема, без обзира ко је на власти. Да ли се ишта велико променило после “револуције” 5. октобра 2000. године? Систем уцена и условљавања и даље је на снази. У Србији на власт долазе “демократе” којима у освајању власти помаже организовани криминал, као и западне обавештајне службе које финансирају “револуцију”. Опет је Хашки трибунал омча о врату Срба. Уцењивања прелазе све границе. Перманентно попуштање нових власти пред уценама Запада повећавало је напетост у Србији. Организовани криминал отворено излази на друштвену и политичку сцену претећи да преузме власт у земљи. Ређају се акције криминалних кланова, чврсто повезаних са самим центрима моћи у држави. Свакодневна убиства кулминирају убиством председника владе др Зорана Ђинђића. Настаје хаос који се завршава масовним хапшењима под шифром “Сабља”. Ухапшено је преко 13 хиљада људи у Србији. Чак ни Тито за време ИБ није похапсио толико људи у целој Југославији. Спектакуларном масовном акцијом заклања се суштина: прави кривци су на слободи. Власт не хапси шиптарске терористе и нарко дилере који брзо “крпе” мреже и настављају да попуњавају испражњено српско нарко тржиште. Нико не улази у Велики Трновац нити у једну шиптарску кућу, али је Србија “прочешљана” детаљно. Полиција слави своју “ефикасност”. И САД честитају на ефикасности која потпуно замагљује ствари. Дамоклов мач пуне сарадње са Трибуналом је над главом свих Срба које приморавају да изруче своје генерале који су бранили народ. Карацић и Младић су приоритети над приоритетима. Дел Понтеова непрекидно подгрева атмосферу потере. Као најкрволочнији гонич Карла дел Понте жели да се “докопа” свих српских функционера јер су јој налогодавци замерили на неспособности

да против Срба и Милошевића нађе иједан валидан доказ о геноциду. То доводи у питање целокупну њену психолошку структуру у виду надкомпензације коју је требала “доказати” кроз посао који је “савесно” обављала. То би др Караџић могао одлично дефинисати. Претпостављам да би он, као психијатар тражио њено изузеће као ментално некомпетентне личности. Верујем да би веома стручно оценио и “мисију” судије Меја, или, сада, наметнутих бранилаца оптуженом Милошевићу који је донео одлуку да се сам брани. Само болесни умови који рачунају на болесне и извитоперене умове могу да прихвате тако нешто. Такви сарадници потребни су моћницима. Глобализација не трпи појединце. Ретки су они који се одупиру, који *схваћају*, који показују бунт и имају визију онога што се ваља иза сенке, или визију праведнијег света. Нови светски поредак се шири планетом као куга и све што дотакне уништава. Освајачка машина је покренута, треба јој све више “хране”. Милиони избеглица по целом свету не задовољавају њену глад. Ни план о уништењу вишка масе на планети? Није ли ово уистину крај историје и почетак пропасти света? Рат цивилизација? Остварење Протокола сионских мудраца, ма чији они били. Једна величанствена књига! – умна, пророчка, хладна, равнодушна, злокобна. У Протоколима треба потражити одговоре на неке дилеме и питања. Протокол сионских мудраца може да појасни неке садашње догађаје и да одговори на низ савремених противречности које су јасно “виђене“ пре толико година.

Протоколи су настали на конгресу циониста 1897. године, а први пут су објављени на руском језику 1905. године у другом издању књиге Сергеја Нилуса “Велико у малом”. У предговору првом издању на српском језику (издање из 1934. године), стоји, између осталог, да су све информације у рукама Јевреја који спремају стратешки план за освајање света.

Годинама већ траје та историјска игра око Протокола. Још пре Другог светског рата један суд у Швајцарској је донео “пресуду” да су протоколи “фалсификат”, што је цела светска штампа одмах пренела. Интересанто је да је овај “процес” трајао око две године, да је судија био масон и марксиста, поротници Јевреји а

“вештак” је био Маљуков, масон великог степена, један од организатора револуције 1905. године у Русији.

У другом издању од 2001. године, које је такође забрањено, каже се: “Протоколи нису ништа друго до систематски и плански израђена акција, коју предвиђа Талмуд. Ако је Талмуд лажан, онда су и Протоколи лажни. Нека се нађе један Јеврејин који ће потврдити да је Талмуд лажан”.

Све ове наводе потврђује књига “Курилски рукописи” који су, наводно, “оригинални списи Протокола”, украдени из строго чуване архиве КГБ. Али, чак и да су Протоколи лажни, није могуће занемарити чињеницу да су сва светска збивања од 1897. године до данас имала сценарио који је записан у Протоколима. Зар и садашњи Нови светски поредак није у потпуности и до детаља описан у Протоколима! Инсистирањем на тези да су Протоколи фалсификат, поставља се питање где је оригинал, где је извор, шта је извор, како он изгледа. Како изгледа “скривени“ документ који се остварује у потпуности?⁶

Протоколи се односе на мали број вођа који у сенци, иза кулиса и ван домаћаја јавности, кроје судбину света. То се свакако не односи на Јевреје у Израелу који је насељен остатком европских “Јевреја без новца”, који представљају жртвено јагње у судару цивилизација. Можда су они свесна жртва и мамац за исламски свет и стална провокација која може упалити већу ватру сукоба цивилизација који је у току.

Хуго Карамата у предговору за Курилске рукописе пише да су они настали 1890. године на заједничкој седници уједињења масона, Светог концила Ватикана и Института Светог Јеронима у Риму. По њему, “Курилски рукописи” су, у ствари, кратак про-

6 Занимљива је структура власти у Русији 1920. године. Од 267 владара Русије – било је 214 Јевреја (80,2%), 10 (3,7%) Руса и 43 (16,1%) осталих националности. Структура власти у Русији после убиства цара није се битније изменила. Опет су у Русији најмоћнији и најбогатији Јевреји и они имају пресудан утицај на политичка збивања.

грам за увођење Новог светског поретка, а намењени су интерној употреби.

Ова књига састављена је из пет поглавља.

Први део представља “Вадемекум” који је настао од записника са тајних састанака у римском Институту Св. Јероним, ватиканско-масонских мудраца, након спајања плаве, зелене, жуте и црвене ложе.

Други део је студија др Јона Коулмана о раду “Комитета 300”.

Трећи део је масонски бревијар штампан у Алкатразу.

Четврти део је дневник оснивача Велике плаве ложе и њеног Великог мајстора Лоренца Гвадиоле и представља уџбеник за самоусавршавање масона.

Пети део се бави проблемима савремене политике и културе.

Аутор даље каже да је било јасно да ће ови списи процурити у јавност, па су направљени паралелни, које су назвали: “Протоколи сионских мудраца”, док је оригинал остао код тадашњег папе и Великог мајстора.

Према овом тврђењу, Протоколи сионских мудраца произашли су из оригинала “Курилски рукописи”. Аутор анализира порекло ових протокола у староегипатској пирамидалној структури владања који је разарао породицу и индивидуалност. Назначава да су Јевреји наслутили да ће доћи до клонирања и зомбирања нације, што се данас, очигледно, догађа. Карамата сматра да су Протоколи производ масонско-ватиканске завере а да су Јевреји окривљени како би били истребљени, пошто никада нису могли бити асимилирани ни у једном друштву. Поређењем текстова уочавају се, у највећем броју случајева, сличности. Главне тезе су идентичне, али има и извесних промена и прилагођавања која би требало да потврде “оригиналност или фалсификат”.

У “Курилским списима” постоји интересантна анализа симболике староегипатског “крста” (древни Египћани називали су га АНКХ), који су касније масони узели за свој симбол (Протокол бр. 14). Каже се да то није никакав крст него “кључ који симболично отвара девет брава наших тајни”. На њему се увек налази скарабеј (котрљан, јеленак или балегар) ”који има одређено сим-

болично значење да увек носиоца подсећа да је то антипод нашем правом божанству... – корњачи... Он припада реду инсеката и на тај начин подсећа да се људско друштво мора уредити по угледу на инсекте... Треба их специјализовати за поједине радње...“ Друго, скарабеј котрља балегу којом се храни, и то је веома значајна асоцијација која се може искористити приликом производње хране, у условима повећаног прираштаја становништва (junk food: Mc Donald)

Пре неколико година је приказан филм о производњи кокошака у Америци који потврђује горњу тезу.

Примера ради, навешћу само неколико идеја из Протокола 1 Сионских мудраца. Тамо се каже да сваки човек тежи ка власти а досезање власти иде кроз силу која се сада огледа кроз законе који представљају замаскирану силу. Идеја политичке слободе је фикција која се добро користи у обрачунима група. Најбољи начин је да се протовник зарази либералним идејама и да се на тај начин освоји. Расправља се о погубном утицају злата (новца) на либералне идеје. “Идеја” слободе је неостварива јер се нико слободом не може да користи умерено. “Деспотизам капитала, који је сав у нашим рукама, пружа сламчицу за коју се државе хтеле не хтеле морају држати”. Указује се на проблем управљања гомилом склоној поделама, које зависе од случајности или подметнуте већине. Истиче се да “политика нема ничега заједничког с моралом”... “Наше право је у сили... Наша власт ће бити необорива... биће невидљива све дотле док се толико не учврсти да је већ никакво лукавство не може поткопати”.

Издвајамо још неколико илустративних цитата: “Разултат оправдава средство. Обратимо пажњу нашим плановима не толико шта је добро и морално, колико на оно што је потребно и корисно... Треба схватити да је гомила слепа, неразумна, не расуђује, само послушкује... Без апсолутног деспотизма не може постојати ни цивилизација... Народи гојски занети су алкохолом (сада дрогом, интернетом, телевизијом и уопште мас медијима – опаска аутора) а омладина је пошашавила од разврата на које их подбада наша агентура... Наша парола је сила и лицемерје... Насиље мора бити принцип а лицемерство правило...”

“Немојте мислити да су наша тврђења празна: обратите пажњу на успехе дарвинизма, марксизма, ничеизма (и психоанализе – прим. аутора) који су тако срећно са наше стране намештени. Разорни и погубни значај ових праваца за гојске умове, бар за нас мора бити очигледан”.

Посебно је интересантан опис улоге штампе:

“У рукама држава налази се велика сила која ствара кретање мисли у народу – штампа... Али се државе нису умеле користити овом силом, и она се нашла у нашим рукама. Кроз њу смо се дочепали утицаја, остајући ипак у сенци и закону; захваљујући њој ми смо прикупили у наше руке злато, без обзира што смо га морали узимати из читавих потока крви и суза. Али, ми смо се окупили жртвујући многе из нашег народа. Свака жртва са наше стране вреди хиљаду Гоја пред Богом...”

Даље се описују начини и средства владања која се заснивају претежно на масонским ложама и полицијама држава које су у спрези:

“У време пре настанка нашег царства ми ћемо створити и умножити франкмасонске ложе у свим земљама света, увући ћемо у њих све који могу или већ јесу истакнути посленици, јер ће у тим ложама бити главно обавештајно место и утицајно средство. Све ове ложе ћемо сконцентрисати под једну управу, која ће бити само нама позната а свим осталим непозната, и која ће бити састављена од наших мудраца... Чланови тих ложа биће готово сви агенти међународне и националне полиције, јер је њихова служба за нас незаменљива, може да се обрачуна са непокорнима а да прикрије наше радње да би створили поводе за незадовољство... Гоје не знају ништа... Гоје иду у ложе из радозналости или у нади да ће се уз припомоћ прогурати што ближе ка богатој друштвеној трпези. Они желе за еманципацијом успеха... не може се ни замислити како и најпапетнији међу Гојама може довести до несвесне наивности под условима самообмане и како их је лако обесхрабрити најмањим неуспехом... Ми кажњавамо масоне тако да нико сем браће о томе не може помињати, шта више ни саме жртве казне: сви они умиру када је то потребно, рекло би се од

нормалног обољења (Никад разјашњена смрт сликара Тапија прим. аутора)... Наша управа ће имати изглед патријархалног старања нашег управљача... Ако желе да живе у миру и спокојству, са страхопоштовањем, блиским обожавању признати самодржавље нашег управљача... Ми ћемо уништити сваку слободну наставу... Систем обуздавања мисли је већ у дејству у систему такозване огледне наставе, које има да претворе Гоје у немислеће, послушне животиње... Свештенство Гоја ми смо се већ потрудили да дискредитујемо. Нас само, не многе године, деле од момента потпуног слома хришћанства, са другим религијама је лакше изаћи на крај. Ми нећемо отворено дирати у постојање цркве, него ћемо се са њима борити критиком која изазива расцеп... Ми ћемо све видети без помоћи службене полиције... Трећина припадника ће мотрити на остале из осећања дужности, из принципа добровољне државне службе... Више неће бити срамота бити шпијун... напротив..."

Ко год да је духовни творац "Протокола", стварност потпуно потврђује све што се у Протоколима тврди и предвиђа. Постоје неке ситније разлике између ова два списка, али оне су занемарљиве. Ту свакако треба нагласити да се садржина превасходно односи на вође а не на целе народе. И поред свих забрана и негирања, факат је да они постоје у непромењеном облику најкасније од 1905. године, када су први пут и објављени у Русији. Ми смо живи сведоци догађаја који су описани у Протоколима, са озбиљним питањем нису ли баш у Протоколима трасирани. Оно што је сигурно и готово опипљиво, јесте путоказ који води ка Новом светском поретку. Његов незадрживи налет многи су предвиђали и слутили, међу осталима и Фјодор Достојевски који је писао о "капиталистичкој звери" као сили која управља политичким животом Европе. Горбачов је признао да је Ватикан осмислио "перестројку". Има тумача геостратешких померања који тврде да је Нови светски поредак у конкурентским односима са римокатоличком црквом и да је све више истискује. И религија тог Новог доба све више инкорпорира источњачке религије – хиндуизам и будизам, док цркву као институцију, и Бога у хришћанском смислу, негира.

Све чешће неки православни високодостојници пропагирају ставове блиске католичкој цркви. Екуменизам није ништа друго до прозелитизам Ватикана и покушај припајања православне цркве. Сличног мишљења је и Александар Каламирос који у свом раду “Против лажног јединства” пише о опасностима од уједињења, при чему указује на погубно приближавање Цариградске патријаршије протестантском светском савезу, те “услужно” понашање Патријаршије према папи. У све ово је умешана Америка. Разбијањем српске православне цркве и примањем “нових” религија – ислама, римокатолицизма, протестантизма као и низа секти, разбија се српско национално биће и стварају се “нове нације”. У току само неколико деценија на простору бивше Југославије створено је више нација, иако све потичу из српског националног корпуса. Највећи део Хрвата, скоро сви муслимани, велики број Македонаца па и Шиптара воде порекло од Срба. У најновије време се посебно инсистира на разликама између Срба и Црногораца, да би се разбило последње језгро и упориште православља и српских корена. Да би та разлика била што уочљивија, смишљена је Црногорска православна црква коју је основала УДБ-а, а њеног “митрополита” поставља практично Ватикан, пошто све што та “црква” ради јесте у функцији разбијања православља. У том циљу је у Црну Гору доведен и “Принц Никола Петровић”, који је католик, и који подржава разбијање православља. Не заборавимо једну од најопаснијих секти по Црну Гору – тзв. “Дукљанску Академију наука и уметности”, која је такође под директном контролом Ватикана.

Индикативан је “перформанс” албанског уметника из Приштине који је на зграду некадашњег Посланства Краљевине Србије, а данашњег Етнографског музеја Црне Горе ставио таблу на којој је писало: “Амбасада републике Косово - Цетиње”, а уз то грб и црвену заставу са двоглавим орлом, значи пуни збир албанских националних симбола. То је више од баналне провокације неталентованог уметника, то је ругање провинцијском духу а за оне који знају да *чишћају* и нешто друго. “Перформанс” на Цетињу после Преображења 2004. године пројектује **перформанс** над Црном Гором и *преображење* у врло блиској будућности.

Наравно, све наведене институције су слуге актуелног режима који се одржава искључиво помоћу антисрпства и антиправославља. Манипулација људима и јавним мњењем одвија се врло промишљено и са невиђеном упорношћу, док је с друге стране, отпор веома мали и све мањи. Српски интелектуалци су до неморалности површни и колебљиви, корумпирани, и сами лако склони покатоличавању, одрицању од ћирилице, на пример, српских манастира-корена на Косову и Метохији, некритичком прихватању и пропагирању западних вредности које уништавају све хуманистичке принципе, некритички глорификују моћ технологије и забаве, о чему изванредно пише професор др Михајло Ђурић у књизи “О потреби филозофије данас”. Није мали број оних који робују поделама и сврставањима, или не знају сопствену историју. Мондијалисти у име лажних вредности квази-Европе пропагирају духовно смеће, у име лажне бриге за демократију затварају очи јавности пред очигледним злочинима те исте Европе и Америке над српским народима. Свима који се позову на сопствене дубоке корене, духовне и цивилизацијске, подмећу национализам, “патриотизам”, ксенофобију. Одричу се сопствене историје, прихватају капитулантску логику поражене стране у рату. Ми смо Немачка после Другог светског рата, понижена, поражена, подељена, без икаквих права, у подели Југославије коју су растурили Словенци и Хрвати уз помоћ Немаца, Ватикана и САД, остали смо и дужни и ружни. Рат нисмо водили а оптужени смо за ратни злочин. Српски је народ хтео да сачува Југославију, али је оптужен да ју је он растурио. Невешта политика овдашњих вођа свему је допринела. “Касапин са Балкана”, како је западна штампа називала Милошевића, искориштен је на најперфиднији начин да се злочин над Југославијом оправда. Разлабављени су наши корени, историја доведена у питање, историја која је иначе велика непознаница и за историчаре а камо ли неупућени свет. Она је вековима систематски фалсификована, пре свега од Немачке. Треба се вратити озбиљним истраживачима какви су били: Херодот, Плиније Старији, Птоломеј, Страбон, Тацит, Мојсије из Херона, Теофан, Нестор Часни Кијевски, Лаоник, Халкокондил...

Овај последњи дословно каже: ”Срби... Трибали – народ најстарији и највећи од народа, поуздано знам”, и затим наводи да Трибали, Мези, Илири, Пољаци и Сармати говоре истим језиком. Да ли се могу потпуно занемарити неки са становишта историје и културе веома значајни фрагменти, попут оног царице Катарине Друге, која каже: ”Словенски је био првобитни језик људског рода”. Шафарик тврди да је “српски језик веома стар, чист и готово непромењен... Словенски језик је самосталне природе и не потиче ни од једног европског језика толико, колико – после дугих векова и после многих промена у њему – може да се проникне у његове конструкције и његове корене, он изгледа као непосредни изданак истог прајезика из којег је изашао и стариндијски санскрит”. Суровјецки, Сипријан Робер, Себастиано Долчи, Емил Бирнуф, Добровски, Грегор Данковски, Ватрослав Јагић, Жорж Димезил, Абел Обелак и многи други, а од наших истраживача Ђура Даничић, Милош Милојевић, Јован Рајић, Сима Лукин – Лазић, Лаза Костић, Илија Живанчевић, Реља Новаковић, Јован Цвијић, Милан Будимир, Веселин Чајкановић, Ненад Ђорђевић, Јован Деретић, Драган Срејовић, Андреј Митровић, Олга Луковић – Пјановић... налазе и остављају сведочанства која се не смеју занемаривати. Не смеју се без резерве прихватити историјске “чињенице” које су нам сервирали други. *О нама и њима*. Зар најновији “проналазак” плоче са словима од пре 9 000 година не доводи озбиљно у питање све теорије о писму? Поготову оне које су *ујврђене заувек*. Довољно је да једна плоча са винчанским писмом спаси саму себе и изађе из воде, као да је божија примисао у питању, и да све истине падну у воду. Мада би неким нашим научницима било милије да не долази до нових историјских потреса. Дуго се наша власт ослањала на Шиптаре, муслимане и Хрвате који чекају да “наплате своју лојалност” о чему сведоче актуелни захтеви Шиптара за самоуправом и покрајином коју би у даљем току одцепила од Црне Горе. Јеврем Брковић (Дукљанин), Мираш Дедеић (самозвани митрополит ЦПЦ) и Мило Господар, са својим трабантима, негирају све што су написали цитирани научници и тврде да Црногорци нису Срби, иако

многи научници тврде да су Срби најстарији словенски народ и да су из њега настали сви остали словенски народи.

Милов министар просвете Бацковић укида српски језик у Црној Гори и замењује га “матерњим”.

Невероватна је продукција серије злочина и безчашћа црногорске власти над сопственим народом.

А Европа? Тути и жмури на оба ока! Само се на тренутак прене када јој нанесу озбиљне ране као што је доживела у Шпанији 11. марта 2004. године, али је у суштини немоћна и начета изнутра. Америчка пошаст иде очигледно за тим да у замену за нафту са исламским светом, и сопствено опстајање, у пакленој трговини, исламу препусти Европу, Балкан, Русију. Макар на једно време. То је подела света у будућности, која рачуна још само са кинеским фактором. То су будућа три владара света, три владарске религије, које ће наставити да се боре међусобно.

Тенденција Новог поретка јесте да путем мас медија загосподаре свим видовима културе и цивилизације, уништавајући духовно биће народа, уместо којег нуде виртуелне светове и нову религију, улазећи у школе и културне установе. У питању је добро испланирана духовна колонизација и уништење сваке националне и религијске свести. САД као најмоћнија сила света, уз помоћ западних савезника, покушава да планети “утисне свој печат” стварајући “нову религију” засновану на сексуалној револуцији – посебно форсирајући хомо и бисексуализам. На дроги, мировним покретима, року, феминизму, екологији, демо(н)ократији, људским правима, хипи покрету и сл. док на религијском плану производе бројне секте које истискују хришћанство а уместо њега пропагирају нову планетарну религију која не верује ни у Бога ни у човека, него у новац, крв и моћ.... Ипак, многи народи не прихватају духовну колонизацију која им је намењена. Рађа се озбиљан отпор, који, на жалост, поприма облике тероризма као одговор на мешање Америке у све поре планете. Страдају невини људи а господари живота и смрти седе у дубокој сенци, уживају у својим богатствима и планирају нове несреће човечанству. У Мадриду је 11. марта 2004. године убијено преко 200 а рањено преко 1500

недужних људи у возовима. Освета богатима тако што је поубијана и осакаћена сиротиња, односно они које су владари из сенке иначе сахранили и отписали. Какав парадокс и цинизам! Импулс добијен споља користе Шиптари: неколико дана касније, 17. марта, они по целом Космету нападају Србе и покушавају да их потпуно протерају са Космета. Трупe НАТО-а млако реагује и дозвољавају да се Срби убијају, протерују а да им се куће пале а богомоље уништавају. Такав је план. Долази до демонстрација у Београду као одговор на шиптарске провокације. У Београду и Нишу демонстранти пале џамије. Све светске ТВ станице то објављују као вандалски чин, али занемарују узроке и величину злочина на Косову. Српски владика у срцу Београда устаје у одбрану џамије и супротставља се хулиганима, моли их и зауставља, али медији спроводе етничко чишћење Срба у новинама, на радију, телевизији. Такав је план. Опет су упрегнути у прљаву игру сатанизације Срба и оправдавање дивљачких покоља од стране шиптарских хорди које уништавају све пред собом. Опет је CNN нашао повод за дивљање Шиптара по истом сценарију као у Рачку или Меркалама. Шиптари су добили сигнал да могу да наставе етничко чишћење Срба. Светски моћници су тобоже запањени оваквим понашањем Шиптара али у Савету безбедности изгласавају председничко саопштење које прави симетрију између Срба и Шиптара. Тако мора да буде – такав је план! На месту злочина се појављује патрон Шиптара, ратни злочинац Хавијер Солана, наводно љут и “увређен због оног што је видео”, издаје наређење шиптарској власти да “све доведе у првобитно стање”. Али, Шиптари су посао обавили. Број Срба је смањен, српски трагови нестају, затиру се, гасе, систематски потиру и све ће то бити кључни аргумент када се Шиптарима у име **фактичког стања** буде давала независност. Тада ће бити награђени и Мило, и Дукљани, и исламисти, и бошњаци, и усташе, сви непријатељи српског народа, свесни да је у новој етапи растакања Србије спремљена за њих нова улога. Своје парче у тој подели плена добиће и Мађари и исламисти у Санџаку. Заиграло се на карту Велике Албаније, сирове снаге Шиптара који се множе и размножавају и показују

ТОМИСЛАВ ТОМИЋ

неукротиву крвожедност, уз огроман нарко капитал и његову инфилтрацију у све поре, а против непозданих, уморних и занесених Срба који су сами себи одредили нестанак и гашење. Оствариће се “чудо” за кратко време, нестаће народ који ће и сам пуно учинити на свом нестанку. Метафизичка суицидност, осећање немоћи због којег се иде на самопоништавање. За то време утихнуће и оно мало гласова у свету који су говорили у име правде и гледали *ошворених очију*. Преседани су начињени, репризе су мање занимљиве и некако природније, јер је пракса уништења дефинисана.

ГОЛГОТА ИНТЕЛЕКТУАЛАЦА

Ноам Чомски над три своје омиљене теме, језик, идеологију и “мисију” мислећих људи, ставља ову дефиницију интелектуалца: “Улога интелектуалца је да говори истину што најбоље зна, о стварима које су битне, правој публици.”

Није ли време за истину била 1999. година, огледни случај Југославије, растурања једне земље, касапаљење свих идеала света. Доказ број један да је новија историја света историја освајања мултинационалних корпорација. Оне користе технолошке револуције да би побољшали своје позиције. Формирање идеологије неолиберализма има за циљ да потури философију и логику да је слободна само она држава где постоји слободна трговина али не говори се ни речи о спрези државе са лобијем крупног бизниса. Његова консеквенца јесте: *формирајти систем изван пољитике, изван било какве контроле, систем који све друго контролише*, о чему изванредно пише Андреј Грубачић у књизи “Глобализација одозго”.

Очигледан је утицај медијског спектакла и интелектуалног ауторитета: убедити све да је то природно а не патолошко стање. Спроводи се амерички модел, америчко културно насиље, ментална колонизација, серијска прозиводња: НЕКРИТИЧКЕ ЛИЧНОСТИ. Дете у школи, пред телевизором, у биоскопу, не сме да мисли – оно треба да купује и тражи да му се: **купи**. Циљ је потпуна инфантилизација личности, односно, пристајање на потпуни инфантилизацију и затварање очију оних који би све требало да гледају са хиљаду очију.

Глас оних који мисле другачије готово да се није чуо од буке “оркестра” НСП. Читамо ли пажљиво оно што је успело да се чује, многе фрагменте можемо регистровати као **препознавање** карактера Новог светског поретка, нове тираније. Као ширење и метастазирање Ејлијена, или, преведено, Тираносауруса који све

уништава. Највећи део тих протеста објављен је у књизи “СЕР-БИЈА – српска зеља, српски народ, српска духовност у делима страних аутора” (енглеско издање: “Serbia in the works in foreign authors”), из које преносим карактеристичне реакције и сведочења релевантна за поменути тезу и тему ове књиге. Избор илустрације како самосвесни интелектуалци виде бестијални поход англоамеричке солдатеске. Наравно, не смемо имати било какве илузије: ефекат њихове побуне је занемарљив по догађаје на историјској сцени. Али, имамо право да се надамо да ће једном ефекат њихове побуне вратити овом народу оно што му је одузето у једном тренутку историје, када су је писали злочинци, психопате, најамници и криминалци.

Почнимо са писмом једне обичне жене која је најдаље видела, Стеле Цетрас. Она те 1999. године указује на Ал Каиду, она препознаје осведочени кичерски цинизам, она тачно дефинише политику везану за простор Косова и Метохије, почињено дивљаштво, игнорисање историје и части једног народа који је у два светска рата био на савезничкој страни и доживео да га савезници бомбардују, да му одузимају историју, да се на прослави искрцавања у Нормандији њему ускрати место а место у почасној ложи обезбеди фашистима и нацистима.

Та Американка, супруга америчког официра, упућује јетко писмо генералу Мајклу Шорту, поводом генералове дирљиве исповести о драми његовог сина чији је авион погођен изнад Србије. Враћајући се у базу, син је замолио оца да то никако не каже *мами*, да не би бринула.

“Као супруга пензионисаног пилота америчког ратног ваздухопловства и мајка два сина, делим вашу забринутост за сигурност оних које волимо. Ипак, генерале, да ли је ваш син био онај што је бомбардовао болнице, школе, сиротишта, гробља, цркве, манастире из 14. века са листе светске културне баштине у варварском покушају да уништи српску културу, друштво и веру? Пилоти НАТО су на Југославију у 78 дана бацили више бомби него Хитлер у читавом Другом светском рату. Можете ли замислити како то утиче на народ који је био наш савезник у оба светска рата? Док

су Срби спасавали оборене америчке пилоте, Хрвати, Муслимани и Албанци су их предавали Немцима на смакнуће. /.../ И са ким смо то скочили у постељу? Спетљали смо се са гомилом нарко-терориста ОВК, кољачима које је у камповима Авганистана обучавао Осама бин Ладен и који сада успостављају свој мини Авганистан на Косову.”

Ноам Чомски доказује да се трагедија могла избећи: “Исход указује на то да се дипломатско решење могло наћи 23. марта 1999. године и тако избећи људска трагедија, као и последице које ће још дуго одзвањати у Југославији и другде, подсећајући на вишеструку неразрешену претњу.”

Славни амерички лингвиста и теоретичар суочава свет са огољеним политичким чињеницама нових односа у свету које диктирају “просветљене државе”: “Сједињене Државе су прогласиле победу уз напомену да сходно томе неће бити потребно да се употребне копнене снаге да би се ‘очистила Србија’, како је својевремено препоручено у чланку Њујорк Тајмса насловљеном ‘Како очистити Србију’. Таква препорука природна је у светлу америчке историје, којом од исхода до данашњих дана доминира тема етничког чишћења, отеловљена у именима јуришних хеликоптера и другог разорног оружја.

Мада је прогласио победу, Вашингтон још није прогласио мир: бомбардовање се наставља све док победници не буду закључили да су наметнули своје тумачење Споразума. Од самог почетка бомбардовање је уздигнуто на ниво космичке важности, као провера Новог Хуманизма, којим ‘просветљене земље’ започињу нову еру у историји човечанства коју ће водити ‘нови интернационализам који више неће толерисати бруталну репресију целих етничких група’ (Тони Блер). *Просветљене државе су заправо Сједињене државе и њихов ортак Велика Британија, а можда ће им се придружити још неке које су спремне да се ставе на списак крсташа у њиховом походу за правду.*”

Управник Пикасовог музеја у Паризу, Жан Клер, пише о **Герници у Београду**: “Герника, у априлу 1937, представљала је прави шок за све. Први пут се становништво нашло на мети авиона, који

су летели тако високо да су се једва могли видети. НАТО је објавио рат Србији. Тако је масакр цивилног становиштва без одобрења УН и парламената ангажованих држава постао правоснажан. Одакле онда ова изненадна мучнина, која се јавља док слушамо благи и ведри глас Џејмија Шеја, тог бејби фејса комуникација високе технологије? Изрази које он користи – ‘удари’, ‘коллатерална штета’, његов хипнотизерски тон, све то подсећа на ублажавајући језик који је користио Трећи рајх да би техничким терминима прикрио ужасну стварност. И нацисти су били једнако ‘слепи’. Одбијали су да се ‘спусте’ и погледају, да се ‘срозају’ на ниво својих жртава. Нису морали да гледају у очи оне које су убијали. Сагледати противника лицем у лице, значило би суочавање с чињеницом да је и он од крви и меса.”

Швајцаркиња Алиса де Риваж покреће питање равнодушно-сти, сугеришући да је свака хармонија само привид док *негде тамо бомбардују, руше и убијају*:

“Разговарали смо о Рембоу и господину Верлену,
препирали се и о Лотреамону.
А за то време, убијали су Србију.”

Данијел Строж, очевидно, познаје српску историју и менталитет силника који се са нарочитом жестином обара на отпор гордих и достојанствених:

“Није то случајно,
горд народ намерно су изабрали,
кад су одлучили
да у Европи покоре остатке људскости.”

Антонио Порпета уобличава исту идеју, о *људским бићима*, која страдају зато што су у једном тренутку проглашени “политичким питањем”:

“Данас осећам клонулост

ЗЛОЧИН “МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА”

града без мостова:
моја је реч пепео и напуштеност.

Данас осећам клонулост
веома белог једног града:
само су га људска бића настањивала.”

Ленарт Хајденборг, у песми “Ехо рата на Балкану”, огољава лаж и лицемерје, трговину животима, и попут Брехта 1941. (Брехт је “Посланицу Србима” написао на дан бомбардовања Београда), уклања параване иза којих стоје нови светски моћници и ратници:

“Сад ћемо окренути лову
и згрнути добре профите,
при куповини оружја нема губитака
а нарочито не на животима људским.”

Хесус Хернандес Бротонс, шпански песник оптужује жестоко:

“У Вашингтону славе крвави покољ,
Пуне своје стомаке крвљу
Људи каменог срца,
Стручњаци у истребљивању
Јенкији и њихове слуге
Сурово стварају простор
Којим желе да господаре.”

Кајоко Јамасаки написала је песму “Степениште, два анђела”; за Стефана и Дијану, децу коју су натовци убили у Раљи 26. маја у њиховој кући.

Пилот Алфонсо Луис Мартин да ла Хоз, у опширној исповести, пошто је учествовао у бомбардовање Југославије у саставу НАТО-а, описује свој лични однос према претпостављенима али и према том чину који означава као варварство и злочин најгоре

врсте. Наглашава да су целу операцију водили искључиво амерички официри. Када је шпански пуковник одбио да учествује у бомбардовању, одмах је смењен. Де ла Хос окривљује сопствену владу, сматра је одговорном за лажи које су шпанском народу сервирали штампа, радио, телевизија и политичари. Цитирамо: “Солана је марионета коју су Јенки поставили на то место да би радио оно што му кажу. Једна земља је измасакрирана, бомбардована новим оружјем, отровним гасом који слаби људски организам, површинским бомбама које су бацане уз помоћ падобрана, бомбама пуњеним уранијумом и црним напалмом, бомбама које стерилизују и загађују њиве, оружјем које ми још не познајемо. Американци су тамо учинили један од најстрашнијих актова дивљаштва који могу да се почине против људи (хуманости). У будућности говориће се много више и веома лоше о ономе што се у Југославији догодило.”

Мирче Динеску, жали што “на овој планети не постоји таква моћ и таква снага која може да заштити од тог варварства...” Александар Зиновјев истиче: “Овај непријатељ је много јачи од фашистичке Немачке. Он је жесток, немилосрдан, покварен, лажљив. Исте су му намере и против Руса и Срба... уништити и истребити нас...” Јевгеној Јевтушенко налази занимљиву паралелу: “Као и Раскољников, историја се враћа на место злочина... но, да ли може да се угаси ватра бомбама...”

Харолд Пинтер је најоштрији:

“НАТО-в рат је разбојничка акција, спроведена без озбиљног разматрања последица, лоше осмишљена, лоше промишљена, погрешно срачуната, чин жалосног мачизма... Док Запад није почео да преговара са Ослободилачком војском Косова, дајући јој тако морално овлашћење, број људи који је изгубио живот на Косову кроз политичко насиље био је мањи него у Северној Ирској у прошлој деценији. Размислите о томе.”

Швеђанин Шел Магнусен осветљава улогу политичара: “Водећи политичари сад истичу да су присиљени на бомбардовање како би спасили људске животе. Цинизам оваквог просуђивања је застрашујући.”

Габријел Гарсија Маркес, на свој начин, излаже подсмеху креаторе и креатуре НСП. Маркес препознаје апокалиптични набој у рукама два медиокритета и децидирано каже да држе у својим рукама полуге трећег светског рата, а то значи, могућег уништења света.

И Италијан Данијел Ђанкане јасно дефинише циљеве “Милосрдног анђела” уништитеља света: “Верујем да се све ове страхоте не догађају случајно: светски императори не допуштају различито мишљење, желе да претворе у табулу разу све опоненте из свих култура који нису њиховог мишљења...”

Бернардо Бертолучи препознаје мондијалистичко безумље:

“Заштићени какофонијом рата, покушавајући да се одупремо таласима мондијалистичког безумља, који се већ преливају на све стране, лично бих хтео да упозорим стратега, који издају дневне заповести за бомбардовање, на важност Југословенске кинотеке, она је један од два или три најзначајнија филмска архива на свету...”

Патрик Бесон указује на наду:

“Под рушевинама Београда, Ниша, Новог Сада, Приштине постоји неко НАСТАЈАЊЕ и име које би требало да му буде Србија... Али, за побијене и њихове породице мала је то утеха.”

Француски академик Жан Дифур даје најтачнију дијагнозу и новог поретка и машинерије лажи: “Та агресија се не може квалификовати пошто је без преседана у историји. Она је без основа у међународном праву, и без ослоњања у најважнијем праву: праву једног народа да сам одлучује о себи. Али баш тај народ убија колективно лудило у хистерији 19 земаља НАТО-а под диригентском палицом САД... Герхард Шредер каже да је Немачка по први пут у овом веку на правој страни историје, а треба да каже – Немачка је још једном на страни колективног убиства – како је то рекао бивши канцелар Хелмут Шмит који је рекао да је напад НАТО-а повреда интернационалног права повеље Уједињених нација... Француска која вас бомбардује, која убија вашу децу, уништава фабрике аутомобила, разара ваше мостове, није моја земља...”

Владимир Волков бомбардованима шаље ову утеху: “Стидим се што сам Француз... стидим се Француске, у овом часу бих волео да сам Србин...”

Никита Михалков, у интервјуу који је дао НИН-у 8. априла 1999. године, указује на суштину: “Американци не знају ко су Срби... кад би знали не би то радили... Они су изгубили оријетацију, мисле да им је све допуштено. То ће им се осветити, јер је у свету ипак све, овако или онако уравнотежено... Американцима недостаје вера, недостаје мудрост... јер, само мудри знају када се, и зашто употребљава сила...”

Александар Солжењицин, још један велики руски писац, упозорава “Пред очима човечанства уништавају прелепу европску земљу а цивилизоване владе острвљено аплаудирају... Док људи излазе из склоништа и у живом ланцу иду у сусрет смрти, не би ли спасили дунавске мостове... Зашто Клинтон, Блер и Солана не би почели да их спаљују и даве...”

Наталија А. Норочницаја упоређује почетак Хитлерове солдатеке са нападом НАТО-а на Југославију. Као и већина интелектуалаца, нарочито Европљана, види “Американце као цивилизацију без културе, људе без духа; они гаје дух човека који није хришћански човек. Он је самац без циља и смисла сем хедонизма којим је опседнут.”

Лурдес Отис анализира, између осталог, бестијалност и бруталност убица из потаје и описује налогодавце:

“Соланин осмех има призивак неутралности... Та свиња са лицем из комичог филма даје извештаје... Рат у коме се појављују ратоборни филозофи, књижевници који аплаудирају, новинари који дају дириговане и необјективне информације. Паклени рат који нас покрива срамотом, док произвођачи оружја трљају руке, док се Клинтону, који је изгубио углед исти враћа као ‘мушкарчини’... Ја немам храбрости као Петер Хандке... Расла сам уз слике уништеног Дрездена... видеела слике порушене Варшаве... видеела ужасе Хирошимае и Нагасакија... видеела сцене из Гернике и проклела рат. Гледам најмоћнију рушилачку машинерију свих времена како се изживљава над једним малим народом... Зашто? Како може?”

Берђ Лукач се противи учешћу Мађарске у агресији на Југославију: “После ове хуманитарне акције остаће само мржња, хаос, беда и цинизам. Реторику људских права могуће је и те како злоупотребити...”

Посебно су занимљиви последњи извештаји два кинеска новинара из Београда, који су погинули. Текстови су испуњени стрепњом и слутњом. Сао Јунхуан описује хаос после бомбардовања далековода 2. маја 1999. године, застрашујући бруј авиони целе ноћи над Београдом, од 10 сати увече до јутра, као и чињеницу да су увек по два пута гађали исту мету и то обично када се појаве спасиоци и ватрогасци те их убијају. Сју Сјунху на сличан начин извештава из Новог Сада.

Но, вратимо се Ноаму Чомском. Он детаљно анализира сукоб на Косову пре и током бомбардовања. Наводи “Споразум из Рамбујеа” који је предвиђао практично капитулацију Југославије и дозволу за неометан боравак и рад НАТО снага на целој територији СР Југославије. Услови који су постављени да би се издејствовао рат, пошто су знали да Југославија то неће прихватити. Тако је добијен разлог за бомбардовање.

Генерал Луис Мекензи, као канадски извештач тв мреже СТВ, који је извештавао из Београда из зграде РТС, каже да нико из РТС није правио страним новинарима никакве сметње и да су се колегијално односили према страним новинарима којима је омогућено слање извештаја својим мрежама сваке ноћи и то без икакве цензуре. Узвраћено им је бомбардовањем РТС. “Гледајући слике уништења РТС-а нисам могао да не мислим на људе са којима сам три недеље радио на професионалним и колегијалним основама...”

Жан Луј Тирен сведочи о духовном геноциду над српским народом на Косову и Метохији:

“Црква св. Тојице у Ђаковици: гомила камења; Манастир у Мушотишту: развалина; Црква св. Апостола Петра и Павла у Сувој Реци, срањена са земљом. У ритму садашњег разарања православних светих места на Косову, Српски Јерусалим, биће ускоро само историјаска успомена. Нападајући православне ма-

настире и цркве – више од 60 их је разорено од краја рата – Албанци са Косова не промашују мету. Али запад није разумео...”

Запад није разумео???! Јесте, сигурно јесте, и то је и доказао 17. марта 2004. када је поново, по ко зна који пут, помогао у том дивљачком уништењу духовне и материјалне културе српског народа, у затирању њихових трагова на Косову и Метохији, у етничком чишћењу.

“Кад би се мишљењима људи господарило онако лако као њиховим језицима, свака власт би била безбедна и ниједна владавина не би прибегавала насиљу”, записао је Барух Спиноза у есеју “О слободи мисли и речи”. У тој је реченици скривена, чини се, једна велика истина са којом се нерадо суочавамо, јер квари и доводи у питање све наше декларативне представе о толеранцији, све типологије и облике комуникологије данашњег света у коме идеали солидарности и разумевања постају све више последица голих интереса, лобирања и прорачуна а све мање искрених хуманистичких побуда, разумевања и толеранције, чак и код људи који би по природи својих професија и професионалних опредељења морали бити у највишем степену парадигма таквих односа у свету.

Барух Спиноза, који је и сам био изопштен из јеврејске заједнице и проклет да с њим нико не контактира, указује, дакле, на господаре и њихову велику идеју да загосподаре људским мишљењем. Господарење говором, исказивањем мишљења, категоријама разумевања и солидарности, већ је одавно оживотворено у пракси, у којој се не ретко, па и у разговорима о солидарности, разумевању и толеранцији, начела, постулати, говор и мишљење не поклапају.

То су данас светски односи, нарочито односи малих и великих. Они који нас уче толеранцији нетолерантни су до крви и страдања. *Толерантни* Вацлав Хавел ће бомбардовање Србије и убијање назвати “хуманитарним бомбардовањем”, *итолерантни* интелектуалци света, *демокрајски* оријентисани, залагаће се да се Србија по сваку цену казни а основ за тако нешто ће им бити писање штампе (!). Џејми Шеј ће споменути “толеранцију бруталности”

коју је наводно спроводила и показивала РТС, па је зато сравњена са земљом и кажњена.

Харолд Пинтер показује генезу и последице таквих злоупотреба и сам запрепашћен због невероватних апсурда и парадокса, због обртања свих етичких вредности.

“НАТО-в рат је разбојничка акција..., ипак према испитивању јавног мњења, већина Британаца подржава овај рат, верујући да имамо моралну дужност да интервенишемо, а и морално овлашћење за то.

Шта је морално овлашћење? Одакле оно долази? Како се до њега стиже? Ко вам га даје? Како убеђујете друге да га имате?

Не убеђујете. Не морате да се мучите. Оно што имате је моћ. Бомбе и моћ. И то је ваше морално овлашћење.”

Нови светски поредак показао се као Универзални Тоталитаризам, са логистичком подршком **интелектуалних војника**, као себично и опасно поседовање планете, док су на другој страни милијарде бедних. Њихово поништавања, гашење и затирање одвија се економском тиранијом и софистицирано, кроз културно поништавање, уз беседе о толеранцији и демократији. Најбољи начин разградње једне нације или земље јесте кроз “културу”. Формиран је култ: тржиште – профит. Ни једна сфера не може избећи тој логици: све је роба, књиге, гени, бубрези, деца, људи, жене, прошлост, духовност; морал, толеранција, демократија. Завладала је техника надзора; корупција и подземље, оно политичко нарочито, служе потпуној контроли. Већ споменута књига Андреја Грубачића на задивљујући начин дијагностификује разорност и моћ успостављеног система који, ни од кога контролисан, изолован и аутономан има за циљ **профит**, а остварењу тог крупног циља служи контролисање јавног мњења кроз које се пропуштају контролисане, идеје и “хуманитарни пројекти”, пројекти “отвореног друштва”, стипендије, људи, институције, непрофитне, невладине, независне...

Глобализација одозго доноси нови облик ропства. Пропаганда толеранције и демократије добија размере насиља, да парафразирам Чомског који тачно каже да је “пропаганда у демократским друштвима равна насиљу у тоталитарним”.

Монопол над идеологијом и културом – над медијима, поседовање умова интелектуалаца најамника – су основ нове доктрине манипулације. Важно је, за новац, наравно, добити пристанак интелектуалаца, осведочених ауторитета. Фалсификовање историје и стварности одвија се уз привид научности. Битан циљ јесте убедити и уверити. Убедити њих да убеђују. И оптужују. Читамо ли пажљиво оно што је успело да се чује од супротних мишљења, **препознаћемо реторику** Новог светског поретка, као облике нове тираније, као ширење Тираносауруса који све уништава. Огледни примерак: Југославије – има све одлике премијере која ће се понављати као реприза кад год затреба. Узвишена реторика пратиће злочиначке акције. Лаж и обмана, такође.

“Размотримо неке наше лажи, попут оне од 12. априла, дате у писменој форми Међународној федерацији новинара, да Југословенска телевизија неће бити бомбардована”, пише Харолд Пинтер поводом бомбардовања РТС-а. “Десет дана касније била је бомбардована, уз губитак 16 живота. Ово је оправдао портпарол НАТО-а, Џејми Шеј, рекавши да је Београдска телевизија показивала ‘толеранцију бруталности’.

‘Толеранција бруталности’ – памтите тај израз – памтите га ако овај сукоб настави да се продубљује, памтите га ако буде трајао месецима или годинама.

Толеранцији Тони Блер слегао је раменима на ове смрти, није било речи жаљења.”

Пинтерова антиципација показала се врло брзо као сушта реалност, посебно на случају Ирака.

РТС је оптуживан за ратну пропаганду и нетолеранцију, или како је то формулисао Џејми Шеј, пост фестум и пост мортем, за толеранцију бруталности. Због тога је убијено 16 невиних људи пред очима целог света, више од стотину трајно психички унакажено, а стотине хиљада изгубило илузију о праведности, разумевању, солидарности, демократији и толеранцији, уверени, после свега, да се злочин не кажњава, да се злочинци награђују и унапређују, док њихови трабанти држе придику и после свега говоре о **говору мржње**.

Док је чамео у тамници Вацлав Хавел имао је своје сунце у Београду, које га је грејало и одржавало. У Београду су у то исте време његовог утамничења играли његову представу. Одавде су му стизала писма, сваки аплауз био је десетоструко појачан, као подршка великом писцу.

Великом писцу малом човеку који сада улаже све напоре да спере љагу са себе тако што пориче да је бомбардовање Београда и Србије, да је убијање деце назвао “хуманитарним бомбардовањем”. Тим речима је дао неко ирационално оправдање злочинцима и показао солидарност за злочинца а не за жртву, убеђујући жртву да мора да падне на колена и благосиља руку целата. Какав парадокс цивилизације. Актера тог јединственог апсурда има још много.

Један од феномена данашњег света и новог слепила јесте јавни повратак злочинаца на место злочина и нациничније извртање сваке људске етике у име сопственог злочина. На подсећање да је у његово време на Косову и Метохији било 50 (педесет) убиства недељно, да је недељно 50 Срба страдало пред очима света и уз верификацију злочина од стране међународних снага, Бернар Кушнер изјављује: “Да, сад имате два убиства недељно – то је ипак боље.”

Под фирмом политике и међународних односа разни плаћеници и психопате као што су Кларк, Клинтон, Блер, Кушнер, Мадлен Олбрајт, остављају сведочанства у виду мемоара и интервјуа, експлоатишу свој злочин или заверу у злочину, и продужавају тако бесрамни цинизам савременог света, или тупост какве није било у историји цивилизације.

Али, док је један Анри Бернар Леви само ситнеж, трговац туђим несрећама ради ситне зараде и одржавања на некаквој интелектуалној површини, и као такав неспособан да икада стигне до дубока, док је Андре Гликсман само довитљивац који је књигом “Глупост”, код нас преведеном, и самог себе најбоље дефинисао, док је Ели Визел само плаћени ум који је у Београду саучеснички климао главом на страдања Срба и уништавање једне земље а по повратку у Израел оптужио Србе за геноцид (патолошко везивање жртве за мучитеља обрађено је и у струци и у уметности), док је Бернард Кушнер само добро зарадио препоручивши себе

као лекара без границе у неморалу, док је Питер Јустинов, тај дивни глумац, ипак само глумац, склон да поверује доброј глуми а приори и да стварност замени стварношћу која му се серивара са светске сцене и Србе прекрсти цивилизацијски заосталим, Вацлав Хавел је писац од интегритета, коме смо добро учинили. О да, сећамо се те реченице из “Травничке хронике” Иве Андрића коју изговара паша, да га онај велики човек неће ударити јер њему није никаква добра учинио. Па шта је онда у питању? Ко је тај који је приморао – намерно бирам тај израз – Вацлава Хавела да убијање назива хуманитарном акцијом? Њега и још пуно таквих, или мање даровитих и славних.

Џејмс Харф са невероватним цинизмом, с професионалним али и личним презиром говори о томе којом је технологијом и техником манипулације обмањивана светска заједница, како је она на то лако пристајала, како је, коначно, лако и плиткоумно насамарена јеврејска заједница. У књизи “Дезинформација – од Тројанског коња до интернета”, у издању издавачке куће Наш дом, Владимир Волков наводи његову исповест: “Генијална идеја агенције ‘Рудер Фин’ била је да обезбеди **јеврејски преносник**. Реч логор била је довољна, разумљиво, да узбуди јеврејску заједницу и Рудер Фин ће одмах обманути три велике организације: Лигу против клевета, Амерички јеврејски комитет и Амерички јеврејски конгрес... Блеф је успео, ствар се сјајно одвијала, јеврејске организације су увучене у игру... тренутно смо успели да у јавном мњењу Србе изједначимо са нацистима... Знали смо на ком терену да одиграмо игру и победили смо, јер смо гађали право у мету, јеврејску публику (targeting jewish audience). Одмах је наступила видна промена језика у штампи, уз употребу израза са веома јаким емотивним набојем, као што су етничко чишћење, концентрациони логори, итд, што је све у свест призивало поређење са нацистичком Немачком, гасним коморама и Аушвицом. Емотивни набој био је толико снажан да нико није смео да се успротиви да не би био оптужен за ревизионизам.” Тај детаљ, о ревизионизму, Волков овако коментарише: “У ствари, Србима се није подметало да су се користили гасним коморама, али је било довољно да неко **посумња** у неке од крвавих злочина који су им приписивани,

да би одмах био поистовећен са оним који сумњају у постојање логора смрти у Немачкој.”

Монструозно а општеприхваћено. Осим од нас, што, по свој прилици, није врлина него мана. Али, предуго је, вековима, овај народ васпитаван на етици “за крст часни и слободу златну”, на етици витештва и верности, да би тако лако могао да прихвати као свој стил живота и мишљења владајуће манихејство. Америка живи у страху, утемељена је на страху, то је држава опседнута страхом и сумњом. О томе веома илустративно говори оскаровац Мајкл Мур у филму “Жеђ за насиљем”. Земља наоружана страхом, земља наоружаног духа – то је укратко његова порука. Он и у свом новом филму “Фаренхајт 11/9” доводи у питање званичну “истину” САД о разарању “Близнакиња” у Њујорку.

Невидљиви систем завладао је умовима, уценио је интелектуалне ауторитете новцем или неком другом наградом, условио је, запретио, понудио нешто што се не може одбити. Зар није последњи потез Гинтера Граса пред добијање Нобелове награде за књижевност била осуда Срба! Само то му је још недостајало у политичкој и књижевној биографији и он се досетио!

Зар смо баш толико важни? Зар смо баш толико важни да у најјачој сили света, у новој светској империји, председничка кандидатура може да темељи на бомбардовању Србије? Ми смо себи важни због оног што смо били у прошлости, та нас свест мучи, илузије о будућности заснивамо на оном што смо били, на садашњост баш и нисмо превише поносни, али показује се да смо веома битни у светским односима, и у култури, и у политици, и у председничким кампањама, и у рату. У рату нарочито, јер читава једна доктрина Новог светског поретка да би се одржао НАТО-МОНСТРУМ почива на бомбардовању из 1999. године.

Ноам Чомски запажа ту необичну ствар, да смо постали наслована страна целог света, већ цитираним речима: “Од самог почетка бомбардовање је уздигнуто на ниво космичке важности, као провера Новог Хуманизма”.

Нови хуманизам! – шта је то? То је, ваљда, оно што тако лако прихвата Вацлав Хавел и промовише га у “хуманитарно бомбардовање”.

Касно освешћивање света поводом убијања Југославије, исказано као солидарност због разарања Ирака, неће нам помоћи али ће се показати као последња шанса и озбиљно упозорење савременом свету да поврати своју савест, макар, ако не може ништа друго. Наш случај не сме да прогута амнезија. Као што амнезија у нашој колективној свести и савести сваког појединца, друштва у целини, цркве, интелектуалаца, не сме да прогута и поништи оно што смо чинили и учинили у историји бешчашћа.

Наведимо на крају ове књиге стихове из Гетеовог “Фауста”, највећег дела које је људски ум смислио о својој људској коби и драми човечанства. Они припадају овом времену више него иком другом:

“Истог кова вазда земљин је мали бог,
и настран, као и првог дана свог.
Мало би боље живовао
да му небеског сјаја одблесак ниси дао;
Он зове то умом, а ума сав му смер
да буде зверскији но свака звер.”

...

“Сматрам да тамо јад и беда,
ко што одувек беше, – да саклони вас бог.
Људи се муче ко кукавци сињи,
а чак ни ђаво више не мари да их кињи.”

Оно што треба напоменути јесте свакако чињеница да ове речи, ову моралну придику, у “Фаусту”, изговара Мефисто. И то у разговору са Богом, који нема другог одговора до оног о добру, солидарности, разумевању, укратко, о “правом путу” за човека:

“Нагоном мутним вучен, добар човек
правог пута свог је свестан док.”

Патетика и демагогија коју више не можемо прихватити наивно и без отпора.

Али, коме се обратити за помоћ?

ЛИТЕРАТУРА

- Адлер, А.: *Воља за моћ*, Култура 1970.
- Берђајев, Никола: *Смисао историје*, Књижара Јеремје Целебдића, Београд
- Вићановић: *Империја зла, њрљава Америка*, Београд 1999.
- Вранеш, Мирко: *Кошмарни свети*, Беларта Београд 1998.
- Грубачић, Андреј: *Глобализација и нејирисћајање*, Светови, 2003.
- Дамјановић, Р., Томић, Н., Ћосић, С: *Србија - српски народ, српска земља, српска духовност у делима створаних аутора*, Итака, Бгд. 2000.
- Ђурђевић, Ратибор: *Ругобе и лажи Америчке демократије*, ИХТНУС "Истина", број 1. год. 2, децембар 2003. године. О реформи школства.
- Јунг, К. Г.: *Сабрана дела*, Култура, Београд 1970.
- Јунг, К. Г.: *Човек и његови симболи*, Младост, Загреб, 1973.
- Карлсон, А. и Карлсон Л.: *Хемијски гласници мозга*. Савремена Администрација, Београд, 1990.
- Курилски рукописи*. Ривел и Ко, Београд 1995.
- Левн, Елфас: *Мистиерија Кабале*, Београд, 1984.
- Луковић - Пјановић, Олга : *Срби, народ најстарији*, Досије, 1990.
- Лучић, Дејан: *Владари из сенке*, Експрес политика 1999, Београд
- Мекеј, Д.: *Клиничка психологија - теорија и терапије*, Нолит, 1978.
- Мекензи, Норман: *Тајна друштва*, ИРО Нова књига, 1989 године.
- Милер Михаел: *Контролори ума - тајни досијеи ЦИА и Пентагона*, Изазов Београд, 1996. године
- Мишчевић, Зоран: *Религија новој светској поретка*. Бели Анђео, Шабац, 1999. год.
- Носал, Џ. Џ.: *Преобликовање живота*, Нолит Београд, 1989.
- Одајник, В. В.: *Јунг и политика*, Езотерија и Атос, Београд 1994.
- Павић, Милорад: *Хазарски речник*, Просвета, Београд, 1984.
- Пек, Д. и Вутлоу, Д.: *Теорије личности*, Нолит Београд, 1978.
- Петровић, Радивоје: *Србија на нишану*. Чггоја Београд, 2000.
- Плетњина, С. А.: *Хазари*. ИКП Никола Пашић Београд, 1995.
- Поповски, Михаило: *Тајанствени свети масона*, Нова књига, Београд
- Пројекти сионских мудраца*, Београд 2001.
- Прокпић, Лазар: *Јевреји као творци илустративне Енглеске*

- Пушкин, В. Н.: *Парасихологија и експериментална психологија*, Нолит, Београд, 1980.
- "Ратни екран". Часопис Теорија и пракса. Специјални издање Април - Мај 1999.
- Радишић, Светозар: *Скривено мисаоно оружје*. Мирослав, Београд 2003.
- Радишић, Светозар: *Неокарићкални рай*, Војно изд. завод, 1999. године
- Рорвик, Дејвид М.: *На своју слику и прилику - клонирање човека*, Просвјета, Загреб, 1980.
- "70 година војне психијатријске службе" - Зборник радова, Бгд. 2002.
- Серапо, Мигел: *Јунг и Хесе*, Херметички круг, Плави јахач, 1994.
- Сузуки, Д. Т., и Фром Е.: *Зен будизам и психоанализа*. Сазвежђа, Нолит Београд, 1969. године
- Томић, Душко: *Косовска криза и нови светски поредак*. ГП Нови дани, Београд
- Томић, Томислав: *Илузије и заблуде психијатрије*, Енграм, 21 (1999) 3-4 Београд
- Томовић, Слободан: *Кафка - визионар новог поретка*. Подгорица, Културно просветна заједница, 1999.
- Тофлер, Алвин и Хајди: *Рай и Антирај*, Папдеја, Београд, 1998.
- Фројд, Сигмунд: *Сабрана дела*, Култура 1970.
- Фром, Ерих: *Заборављени језик*, Матица хрватска, Загреб, 1970.
- Чомски, Ноам: *Шта је (у ствари) хоће Америка*. ИКП Никола Пашић Београд, 1999.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

ТОМИЋ МИЛИЈЕ ТОМИСЛАВ, рођен 26. 3. 1941. године у селу Тимар, Општина Шавник. Психијатар, доктор медицинских наука.

Основну школу је завршио у Тимару, осмогодишњу у Боану и Никшићу а гимназију у Жабљаку и Никшићу, где је матурирао 1959. године. Исте године се уписује на Медицински факултет у Београду, на којем је дипломирао 26. 11. 1964. године.

Одмах по завршетку факултета у Никшићу започиње обавезни лекарски стаж, али већ почетком јануара 1965. године одлази у Шавник, где ради као лекар опште праксе. У Шавнику остаје око годину дана и за то време бива изабран за народног посланика Скупштине Републике Црне Горе, да би две године касније, 1967, дао оставку на дужност посланика. У Дому здравља Пожаревац ради до 1970. године, када добија специјализацију из неуропсихијатрије. Добива посао у Психијатријској болници "Др. Лаза К. Лазаревић" у Београду где остаје до 1976. године. Специјалистички испит полаже 26. 2. 1972. године у Загребу. Од 1976. до 1994. године ради као специјалиста психијатар у Институту за ментално здравље у Београду. Докторску дисертацију под називом "Психијатријско истраживање менталних поремећаја у једној сеоској популацији у Црној Гори" одбранио је 1984. године. У међувремену је радио по многим местима широм Југославије - Шавник, Плужине, Бар, Никшић, Пожаревац, Панчево, Тузла, Загреб, Сопот и др. Учествоје на многим психијатријским конгресима и симпозијумима, објављује велики број научних и стручних радова у домаћим и иностраним часописима. У међувремену је водио неколико научно-истраживачких пројеката из области психијатријске епидемиологије, генетике и антропологије. Више

од десет година био је хонорарни психијатар Радио телевизије Србије и још увек је у контакту са запосленим у РТС.

Године 1994, заједно са др Р. Бојовићем и др М. Благојевићем објављује књигу "Стазом Хипократа", која се односи на историјат здравства Дурмиторског краја.

Књигу "Дубине понора - психолошки аспекти историје" објављује 1999.

Судски је вештак у области неуропсихијатрије. Један је од предавача на традиционалном семинару Судско-медицинског вештачења у Врњачкој Бањи.

Радио је у Институту за неуропсихијатрију "Др Лаза К. Лазаревић" у Београду (од 1994). године, на месту начелника Дневне болнице, управника центра за ванболничку заштиту, потом и вд директора Института "др Лаза К. Лазаревић" (током 2001). године. Од марта 2002. године ради у Заводу за здравствену заштиту радника ЖТП у Београду.

Од 1999. године објављује на разним стручним симпозијумима и психијатријском конгресу више радова везаних за посттрауматски стресни синдром и уводи термин "РТС синдром".

На Симпозијуму Института за ментално здравље у Београду, "Људи говоре" (децембар 1999. године), имао је уводни реферат под називом "Илузије и заблуде психијатрије", који је касније објављен у часопису "Енграми" бр 1 -2, 2000. године. На Семинарима о судско-медицинском вештачењу у Врњачкој Бањи објавио је више радова о посттрауматском стресном синдрому (2003. и 2004. године). На 12. конгресу психијатара СЦГ у априлу 2004. године у Херцег Новом, објавио је рад под називом " РТС синдром" .

Наведени радови су заступљени у овој књизи, а њен средишњи део чине сведочења и исповести оних који су преживели ноћ бомбардовања у згради РТС, 23. априла 1999. године.

Ожењен је и има двоје одрасле деце. Живи у Београду.

САДРЖАЈ

Часлав Хаџи Николић: ПСИХОЛОГИЈА ЗЛА	3
РТС СИНДРОМ	5
ЗАБЛУДЕ И ИЛУЗИЈЕ ПСИХИЈАТРИЈЕ	14
О ОСЕЋАЊУ НЕМОЋИ	30
ПРИВИДНА МОЋ	38
МЕХАНИЗМИ ОДБРАНЕ	43
МАТЕЈЕВА ОПОМЕНА	47
ПСИХИЈАТАР У РТС	53

БОМБРАДОВАЊЕ РТС (Исповести преживелих)

У МОЈОЈ СОБИ НИЈЕ БИЛО ЗИДОВА	89
КАО ДА МЕ ЈЕ СТАЛНО НЕШТО ВУКЛО	92
СНИМАТЕЉ	93
ЕСЕНЦИЈА ЗЛА	94
БОЛ У ДУБИНИ ОКА	96
НЕКО ЈЕ ТРАЖИО УПАЉАЧ	97
НИЈЕ БИЛО СТРАНИХ НОВИНАРА	98
ЗИД ЈЕ НЕСТАО	99
ИЗБЕГЛИЦА	100
ЗАМЕНА	101
ПРОБА ЕВАКУАЦИЈЕ	103
ПОД ЗИДОМ	106
УВЕРЕНОСТ	108
НЕКИ СУ СЕ ПОБУНИЛИ	112
ЦРНИ ОБЛАК	114
ГЛАСИНЕ	116
НИШТА НИЈЕ ЧУО НИ ОСЕТИО	118
ВАТРА И ДИМ	119
КРОЗ МЕНЕ РАСТЕ ТРАВА ЗУБАЧА	120
УДАРИ ТРЕСАК	121
ОБАВИЈЕНО ТАМОМ	123
ЕХО ЈАУКА	124
НАОЧАРИ	125
ПРЕКО ЗГРАДЕ	125
ОПРАШТАЛА САМ СЕ	126
СТРАВИЧАН ПРИЗОР	128

ТУП УДАР	130
ПАНИКА	131
НЕОПИСИВА ПАНИКА	132
ЗАШТО СУ МОЈИ ПРИЈАТЕЉИ ИЗГИНУЛИ	133
ГУШИО САМ СЕ	134
КОШМАРНИ СНОВИ	136
ЛАКШЕ ПОВРЕДЕ	138
САНИЛИ РЕАЛНОСТ	138
ВРАТИЛИ СМО СЕ ДА ПОМОГНЕМО	141
ПСИЛУТАЛИЦЕ	142
НИСМО ВЕРОВАЛИ	143
КОШМАР	145
ЈЕДАН ДЕО ПЛАФОНА ЈЕ ПАО	148
РАДУ НОЋНОЈ СМЕНИ	150
ОСЕЋАЊЕ НЕМОЋИ	153
ЧЕКАЛИ СМО ВЕСТИ О КОЛЕГАМА	154
ПОСЛЕДЊИ ТРЕНУЦИ	155
ТАДА ЈЕ НАСТУПИО ПАКАО	158
НИСАМ МОГАО ДА СЕ САБЕРЕМ	159
ДОШЛИ СУ СИНОВИ ПО МЕНЕ	161
ИСПОВЕСТ ОДГОВОРНОГ УРЕДНИКА	162
НОВИНАРУ ДЕСКУ	166
ПОКАЗИВАО САМ ПУТ КРОЗ ЗГРАДУ	168
ПИТАЊА СОЛАНИ	170
МИСЛИЛИ СМО ДА ЋЕ НАС ПОНОВО ГАЂАТИ	172
БОМБАРДОВАЊЕ НА ЦРНОМ ВРХУ	174
ГУБИМО ПОЈЕДИНЕ ПРОГРАМЕ	176
СУДСКО-МЕДИЦИНСКО ВЕШТАЧЕЊЕ	180
ВЕШТАЧЕЊЕ СТРАХА	184
ВЕШТАЧЕЊЕ БОЛА	187
ВЕШТАЧЕЊЕ ОПШ. ЖИВОТ. СПОСОБНОСТИ	188
БОМБАРДОВАЊЕ ЗГРАДЕ РТС	189
СОЦИОМЕДИЦИНСКИ ПОДАЦИ	193
ЗАКЉУЧАК	195
АРМАГЕДОН	205
ГОЛГОТА ИНТЕЛЕКТУАЛАЦА	247
ЛИТЕРАТУРА	263
БЕЛЕШКА О ПИСЦУ	265

ИТАКА - БЕОГРАД
www.itaka.co.yu

Др Томислав Томић:
ЗЛОЧИН "МИЛОСРДНОГ АНЂЕЛА"
- Бомбардовање РТС 1999.

Директор:
Ратомир Дамјановић

Предговор:
Часлав Хаџи Николић: "Психологија зла"

Насловна сџрана:
Ранко Дамјановић

На насловној сџрани:
Борђе Чоловић - "Глобализација" (Уље на платну)

Тираж:
500

Штампа:
Buch druck, Нови Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народне библиотеке Србије, Београд

341. 311 (497. 1) "1999"
616. 89-008. 441-058. 65 (497. 11) "1999"
355. 469. 2 (497. 11) "1999" (093. 3)

ТОМИЋ, Томислав
Злочин "Милосрдног анђела" :
бомбардовање РТС 1999. /Томислав Томић -
Београд : Итака, 2004 (Нови Београд :
Buch druck) . - 270 стр. ; 20 cm
На прелим. стр. : Злочин "Милосрдног анђела"
- бомбардовање РТС 1999. године. - Тираж
500. - Напомене и библиографске референце уз текст.
ISBN: 86-81635-43-3

а) Радио-телевизија Србије (Београд) -
Бомбардовање - 1999 б) Посттрауматски стресни
поремећаји Југославија (СР) -
НАТО агресија - 1999
COBISS. SR-ID 116720140